

**ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПРОЦЕНКО ОЛЕНА ВІКТОРІВНА

УДК 347.951.3

ДИСЕРТАЦІЯ

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.В. Проценко

Науковий керівник –
Уварова Наталія Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Проценко О. В. Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2026.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень, присвячених проблемам систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі у адміністративно-правовому аспекті.

З'ясовано, що існуючі визначення поняття насильства за ознакою статі та домашнього насильства потрібно розширити через необхідність більш конкретної ідентифікації відповідних неправомірних явищ із метою удосконалення правозастосовної діяльності відповідних органів та реакції суспільства щодо запобігання насильству у всіх його проявах. На кривдника впливають різні об'єктивні та суб'єктивні фактори, а тому їх потрібно вивчати та мінімізувати їх негативний вплив на особистість.

Під насильством за ознакою статі слід трактувати як будь-які дії, так і бездіяльність, що завдають фізичної, психологічної, сексуальної або економічної шкоди особі на підставі її статі або гендерної ідентичності, які порушують її права та свободи, а також суперечать принципам рівності та недискримінації. Насильство за ознакою статі є більш широкою категорією, адже може бути вчинене більшою кількістю суб'єктів та характеризується більшим розмаїттям насильницьких дій.

Запропоновано охарактеризувати правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні як таке, що здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили вітчизняного та міжнародного права, положення яких не повною мірою корелюють між собою.

Зазначена розпорошеність норм і положень справляє негативний вплив на загальний рівень ефективності правового регулювання у якому провідну роль відведено адміністративному законодавству.

Щодо насильства за ознакою статі, вітчизняна правова система демонструє визнання проблеми на рівні окремих норм і програм, однак зберігає критичну розщепленість між адміністративним та кримінальним регулюванням і недостатню операційність механізмів захисту. У зв'язку з реалізацією євроінтеграційних прагнень Україною, сьогодні зростає роль так званого м'якого права (soft law). Його особливість полягає в здатності встановлювати стандарти поведінки для державних інституцій, правоохоронних органів, судів і соціальних служб у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі навіть у тих випадках, коли відповідні імперативні норми ще не закріплені у національному законодавстві. Це сприяє формуванню національних стратегій, підвищенню суспільної обізнаності щодо проблематики насильства та виступають проміжним етапом до створення обов'язкових норм (hard law).

Відповідно, гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами має відбуватися не лише через декларації, а через реальні правозахисні механізми для постраждалих осіб та відповідні програми для кривдників.

Встановлено, що методологія систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні має ґрунтуватися на комплексному науковому підході, що враховує як правову природу суб'єктів, так і функціональні, організаційні та комунікаційні аспекти їхньої діяльності. Така систематизація виступає необхідною умовою побудови ефективної, прозорої, орієнтованої на результат моделі протидії насильству за ознакою статі, що відповідає міжнародним стандартам та національним потребам.

Методологія систематизації органів, залучених до запобігання й протидії насильству за ознакою статі, в Україні вибудовується на поєднанні правових та організаційних механізмів із сучасними концепціями

мультисекторальності та міжінституційної взаємодії. Однак її ефективність значною мірою залежить не лише від формального закріплення суб'єктів у нормативно-правових актах, але й від того, наскільки їхня діяльність узгоджена та ресурсно забезпечена. У вітчизняному правопорядку наявні базові елементи такої методології: визначено коло уповноважених органів, розмежовано компетенції між центральним, регіональним та місцевим рівнями, передбачено участь громадських об'єднань та неурядових організацій. Водночас практика засвідчує, що однієї лише законодавчої регламентації недостатньо для досягнення стратегічної мети – подолання насильства за ознакою статі.

Доведено, що до організаційних особливостей системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні віднесено: багаторівневність, міжвідомчість, наявність координаційних механізмів між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі, превентивно-реактивна спрямованість, гнучкість.

Інституційна структура системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні є багаторівневою, що поєднує державні та недержавні інституції, забезпечує комплексний підхід до попередження насильства, захисту прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

З'ясовано, що система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні становить собою комплексну структуру, яка об'єднує правові норми, інституційні механізми, процедурний компонент.

Проаналізовано принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, що визначені як основоположні засади, керівні ідеї та правила, які визначають зміст, напрямок та порядок здійснення заходів, спрямованих на попередження виникнення насильства за ознакою статі, реагування на його прояви, надання допомоги постраждалим особам, притягнення кривдників до відповідальності, а також на формування в суспільстві нульової толерантності до такого насильства.

Принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за

ознакою статі запропоновано поділити на загальні та спеціальні. Разом із цим, варто розрізняти принципи запобігання насильству за ознакою статі та принципи протидії насильству за ознакою статі, адже вони є відмінними, оскільки перші фокусуються на попередженні та превентивній роботі, а другі – на подоланні наслідків вчиненого діяння.

Принципи запобігання насильству за ознакою статі – це основоположні, взаємопов'язані засади та керівні ідеї, що визначають підхід держави, суспільства та окремих суб'єктів до проактивних дій, спрямованих на усунення корінних причин насильства за ознакою статі, формування культури нетерпимості до нього та створення умов, що унеможливають його виникнення. Наразі під принципами протидії насильству за ознакою статі запропоновано розуміти базові керівні засади діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, правоохоронних структур, закладів освіти, громадських організацій та інших суб'єктів, спрямованої на виявлення, припинення, розслідування та подолання наслідків уже вчинених актів насильства. Їх мета – забезпечення захисту постраждалих осіб, притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості.

З'ясовано, що під формами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні слід розуміти зовнішньо виражені, передбачені законодавством способи реалізації повноважень уповноважених суб'єктів, у межах яких об'єктивується їх адміністративна діяльність, спрямована на попередження насильства, захист постраждалих осіб, припинення правопорушень і притягнення винних до відповідальності.

До таких форм слід віднести правові та неправові (організаційні). До правових форм належать видання нормативно-правових та індивідуальних актів, укладення договорів (угод, меморандумів про співпрацю), а також здійснення інших юридично значущих дій (взяття кривдника на профілактичний облік уповноваженими підрозділами Національної поліції України; направлення особи, яка вчинила насильство, на проходження програми для кривдників відповідно до встановленого порядку; підготовка та

подання уповноваженим суб'єктом матеріалів до суду з метою застосування обмежувального припису; надання постраждалій особі безоплатної правової допомоги в порядку, визначеному законодавством; тощо). Неправові форми охоплюють суспільно-організаційні та організаційно-технічні заходи, спрямовані на створення належних умов для ефективної реалізації державної політики у відповідній сфері.

Під методами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні пропонується розуміти систему науково обґрунтованих та законодавчо закріплених способів і прийомів практичного впливу уповноважених суб'єктів на свідомість і поведінку учасників відповідних правовідносин, що базуються на діалектичній єдності та раціональному поєднанні заходів переконання і примусу з метою утвердження принципів гендерної рівності, подолання деструктивних стереотипів, формування культури нульової толерантності до насильства, забезпечення негайного захисту постраждалих осіб та реалізації принципу невідворотності відповідальності для кривдників.

До методів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні віднесені переконання та примус, які виступають базовими способами практичного впливу на поведінку учасників відповідних правовідносин. Метод переконання реалізується через інформаційно-роз'яснювальну діяльність, правове виховання населення та формування гендерної культури консультативну та дорадчу роботу, профілактичну роботу з громадами та соціальними групами, інформаційну підтримку та популяризацію сервісів допомоги. Заходи переконання у діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі запропоновано розуміти, як сукупність організаційних, інформаційно-просвітницьких, виховних та консультативних дій уповноважених суб'єктів, що здійснюються на засадах добровільності, гуманізму та недискримінації, застосовуються до невизначеного кола осіб незалежно від наявності відомостей про можливість вчинення ними правопорушення та спрямовані на формування ненасильницької поведінки,

підвищення рівня правосвідомості, утвердження принципів гендерної рівності й запобігання виникненню передумов для вчинення насильства за ознакою статі.

Метод адміністративного примусу у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі доцільно визначати як передбачений законодавством спосіб владно-обов'язкового впливу, що реалізується уповноваженими суб'єктами публічного управління шляхом застосування юридично визначених заходів з метою негайного припинення насильницької поведінки, усунення загрози життю та безпеці постраждалої особи, попередження повторних проявів насильства та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності. Серед усіх суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі повноваженнями застосовувати заходи адміністративного примусу наділені Національна поліція України, прокуратура та суд

До таких заходів прийнято відносити адміністративні заходи попередження (превентивні поліцейські заходи, постановка кривдника на профілактичний облік, проведення профілактичної бесіди, направлення кривдника на проходження програми для кривдників, оцінка ризиків), заходи припинення (законна вимога поліцейського негайно припинити протиправні дії, фізичне розмежування кривдника і потерпілої особи, терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, поліцейські заходи примусу, адміністративне затримання та доставлення особи), заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (адміністративне затримання та доставлення особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів), а також заходи адміністративної відповідальності (штраф, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт).

З'ясовано, що адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі – це врегульована нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів

публічної влади, спрямована на встановлення фактів вчинення насильства за ознакою статі, розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, застосування заходів адміністративного примусу, захисту та відновлення порушених прав, а також запобігання повторним проявам насильства шляхом реалізації передбачених законом процесуальних повноважень.

Встановлено, що адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі є різновидом правоохоронної діяльності, спрямованої на забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі. Вона поєднує ознаки адміністративної та юрисдикційної функцій публічної влади, реалізується через застосування заходів адміністративного примусу та ухвалення індивідуальних правозастосовних рішень.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі характеризується поєднанням владно-організаційного та правозастосовного змісту, спрямованістю на відновлення порушених прав і захист гідності особи, що зазнала дискримінації або насильства. Її специфіка полягає у превентивній функції, тісній взаємодії з соціальними інституціями та необхідності врахування гендерно-чутливого підходу при ухваленні юрисдикційних рішень.

Доведено, що досвід зарубіжних держав демонструє різні моделі систематизації та координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Дослідження цього досвіду є критично важливим для України, що перебуває на етапі формування та розвитку власної системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до кращих міжнародних практик.

Практика зарубіжних держав свідчить, що належна систематизація суб'єктів у сфері протидії насильству за ознакою статі сприяє підвищенню

ефективності державного управління, запровадженню єдиних стандартів діяльності та забезпеченню прозорості адміністративних процедур. Такий підхід базується на принципах комплексності, субсидіарності та спільної відповідальності, коли органи публічної влади діють у тісній взаємодії з інститутами громадянського суспільства. У деяких країнах така система функціонує за принципом комплексності та спільної відповідальності, коли превентивні, правозахисні й відновні заходи взаємодоповнюють одне одного. За такої особливої концепції, наразі увага приділяється не лише реагуванню на факти насильства, а й запобіганню його проявам через просвітницьку діяльність, підвищення гендерної обізнаності, удосконалення правового регулювання та розвиток інституційної сприятливості суб'єктів. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду демонструє наявність трьох основних адміністративних моделей організації суб'єктів: централізованої, децентралізованої та змішаної.

Констатовано, що міжінституційна співпраця має перейти від формального нормативного регулювання до реальної операційної інтеграції, у межах якої кожен учасник виконує визначені компетенції з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, а обмін інформацією відбувається невідкладно й безперервно. Це дасть змогу запобігати повторним випадкам насильства, гарантувати безпеку постраждалих та забезпечити дієвість кримінальної й адміністративної відповідальності для кривдників.

Оптимізація системи має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує чітку вертикаль підпорядкування, міжвідомчу координацію, цифрову інтеграцію та законодавче закріплення процедур. Така модель дозволяє трансформувати систему реагування на насильство з розрізнених функцій у цілісний механізм захисту прав людини, орієнтований на результат та сталу безпеку постраждалих. Упровадження концепції «no wrong door» трансформує систему протидії насильству за ознакою статі з набору розрізнених заходів у єдиний, скоординований механізм, орієнтований на реальні потреби постраждалої особи. Реалізація цього підходу створює умови для підвищення

ефективності публічного управління у зазначеній сфері та відповідає сучасним міжнародним стандартам захисту прав людини. Сервісно-орієнтована модель державного управління, побудована на засадах доступності, безперервності та індивідуалізації допомоги, є обов'язковим елементом модернізації інституційного механізму протидії насильству за ознакою статі. Її реалізація сприятиме зміцненню безпеки постраждалих осіб та забезпечить державі відповідність міжнародним правозахисним стандартам.

Результатом практичного впровадження положень дисертації є те, що вони можуть бути використані та використовуються у науковій діяльності – для подальшого розроблення наукових питань удосконалення теоретичних та прикладних аспектів адміністративно-правового запобігання й протидії насильству за ознакою статі в Україні; у законодавчій діяльності – для розробки й удосконалення нормативно-правових актів спрямованих на удосконалення інституту адміністративної відповідальності, а також запобігання і протидію насильству за ознакою статі; у практичній діяльності – для удосконалення функціонування суб'єктів владних повноважень щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі; у освітньому процесі – при підготовці навчально-методичних матеріалів, а також при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративна відповідальність», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Право Європейського союзу» у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ.

Ключові слова: запобігання та протидія насильству за ознакою статі, насильство за ознакою статі, гендерно зумовлене насильство, домашнє насильство, суб'єкти, взаємодія, форми, методи, функції, повноваження, систематизація, запобігання, протидія, оптимізація.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, у яких опубліковано основні
наукові результати дисертації:*

1. Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 287-293. DOI : 10.31733/2078-3566-2020-1-287-293.
2. Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 186-190. DOI : 10.31733/2078-3566-2021-2-186-190.
3. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 6. URL : <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8945>.
4. Проценко О. В. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 203-209. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-203-209>.
5. Камишанський О. Ю., Проценко О. В. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні. *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 2 «Правалюдини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». 2023. С. 194–201. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-194-201>.
6. Проценко О. В. Методологія систематизації органів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насильству в Україні». *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 269-274. DOI : 10.31733/2078-3566-2024-1-269-274.

7. Марценюк Л. В., Проценко О. В. Боротьба з домашнім насильством: проблеми теорії та практики в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 117–127. URL : <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-15>.

8. Проценко О. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобіганню насиллю (на прикладі США). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спеціальний випуск № 1 «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115-122. <http://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-5-18>.

Наукові праці, що засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Проценко О. В. Взаємодія органів з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *The 1st International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations»* (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. P. 280-282.

2. Проценко О. Нормативно-правові прогалини у криміналізації гендерно зумовленого насильства: український контекст та виклики імплементації міжнародних стандартів. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовт. 2025 р.). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 161-164.

SUMMARY

Protsenko O. V. Systematization of entities of prevention and combating gender-based violence: administrative and legal aspect. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

The thesis is for a degree Doctor of Philosophy, 081 – Law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The dissertation is one of the first comprehensive studies in domestic administrative and legal science concerning the problems of systematizing entities of preventing and combating gender-based violence in the administrative and legal aspect.

The author has found that the existing definitions of gender-based violence and domestic violence need to be expanded due to the need for a more specific identification of the relevant illegal phenomena in order to improve the law enforcement activities of the relevant bodies and the response of society to prevent violence in all its manifestations. The perpetrator is influenced by various objective and subjective factors, and therefore they need to be studied and their negative impact on the individual minimized.

Gender-based violence should be interpreted as any act or omission that results in physical, psychological, sexual or economic harm or suffering to a person on the basis of their sex or gender identity, which violates their rights and freedoms, and which is contrary to the principles of equality and non-discrimination. Gender-based violence is a wider category as it can be committed by a greater number of actors and is characterized by a greater variety of violent acts.

The author has proposed to describe the legal regulation of preventing and combating gender-based violence in Ukraine as one that is carried out by regulatories of different legal force of domestic and international law, the provisions of which do not fully correlate with each other. The indicated dispersion of rules and provisions has a negative impact on the overall level of effectiveness of legal regulation in which the leading role is assigned to administrative legislation.

Regarding gender-based violence, the domestic legal system demonstrates recognition of the problem at the level of individual rules and programs, but retains a critical split between administrative and criminal regulation and insufficient operationalization of protection mechanisms. In connection with the implementation of Ukraine's European integration aspirations, the role of the so-called soft law is growing today. Its peculiarity lies in the ability to establish standards of behavior for state institutions, law enforcement agencies, courts and social services in the field of preventing and combating gender-based violence even in cases where the relevant imperative norms are not yet enshrined in national legislation. This contributes to the formation of national strategies, raising public awareness of the issue of violence and acts as an intermediate stage before the creation of mandatory rules (hard law).

Accordingly, the harmonization of Ukrainian legislation with international standards should occur not only through declarations, but through real human rights protection mechanisms for victims and appropriate programs for perpetrators.

It was found that the methodology for systematizing actors of prevention and combating gender-based violence in Ukraine should be based on a comprehensive scientific approach that takes into account both the legal nature of the actors and the functional, organizational and communication aspects of their activities. Such systematization is a necessary condition for building an effective, transparent, result-oriented model of combatting gender-based violence that meets international standards and national needs.

The methodology for systematizing bodies involved in preventing and combating gender-based violence in Ukraine is built on a combination of legal and organizational mechanisms with modern concepts of multisectorality and interinstitutional interaction. However, its effectiveness largely depends not only on the formal consolidation of entities in regulatory acts, but also on the extent to which their activities are coordinated and resourced. The domestic legal order contains the basic elements of such a methodology: the circle of authorized bodies is defined, the competences between the central, regional and local levels are delimited, and the participation of public associations and non-governmental organizations is provided

for. At the same time, practice shows that legislative regulation alone is not enough to achieve the strategic goal of overcoming gender-based violence.

It is proven that the organizational features of the system for preventing and combating gender-based violence in Ukraine include: multilevel, interdepartmental, the presence of coordination mechanisms between entities for preventing and combating gender-based violence, preventive-reactive orientation, and flexibility.

The institutional structure of the system for preventing and combating gender-based violence in Ukraine is multi-level one, combining state and non-state institutions, providing a comprehensive approach to preventing violence, protecting victims' rights, and holding perpetrators liable.

It has been found that the system of preventing and combating gender-based violence in Ukraine is a complex structure that combines legal rules, institutional mechanisms, and a procedural component.

The author has analyzed the principles of activity of entities preventing and combating gender-based violence in Ukraine, which are defined as fundamental principles, guiding ideas and rules that determine the content, direction and procedure for implementing measures aimed at preventing the occurrence of gender-based violence, responding to its manifestations, providing assistance to victims, holding perpetrators accountable, and also at forming zero tolerance for such violence in society.

It has been proposed to divide the principles of activity of entities preventing and combating gender-based violence into general and special. At the same time, it is worth distinguishing between the principles of preventing gender-based violence and the principles of combating gender-based violence, as they are different, since the former focus on prevention and preventive work, and the latter on overcoming the consequences of the committed act.

The principles of preventing gender-based violence are fundamental, interrelated principles and guiding ideas that determine the approach of the state, society and individual actors to proactive actions aimed at eliminating the root causes of gender-based violence, forming a culture of intolerance towards it and

creating conditions that make its occurrence impossible. In particular, the principles of combating gender-based violence are proposed to be understood as the basic guiding principles of the activities of state bodies, local governments, law enforcement agencies, educational institutions, public organizations and other actors aimed at identifying, stopping, investigating and overcoming the consequences of already committed acts of violence. Their goal is to ensure the protection of victims, bring perpetrators to liability and restore justice.

The author pphi found that forms of preventing and combating gender-based violence in Ukraine should be understood as outwardly expressed, legally prescribed methods of exercising the powers of authorized entities, within which their administrative activities aimed at preventing violence, protecting victims, stopping offenses, and bringing perpetrators to justice are objectified.

Such forms should include legal and non-legal (organizational) ones. Legal forms include the issuance of regulatory and individual acts, the conclusion of contracts (agreements, memorandums of cooperation), as well as the implementation of other legally significant actions (taking the perpetrator into preventive registration by authorized units of the National Police of Ukraine; sending the person who committed violence to undergo a program for perpetrators in accordance with the established procedure; preparation and submission by the authorized entity of materials to the court for the purpose of applying a restraining order; providing the victim with free legal assistance in the manner prescribed by law; etc.). Non-legal forms include socio-organizational and organizational-technical measures aimed at creating appropriate conditions for the effective implementation of state policy in the relevant area.

The author proposes to understand the methods of preventing and combating gender-based violence in Ukraine as a system of scientifically substantiated and legally enshrined methods and techniques of practical influence of authorized entities on the consciousness and behavior of participants in relevant legal relations, based on dialectical unity and a rational combination of persuasion and coercion measures in order to establish the principles of gender equality, overcome

destructive stereotypes, form a culture of zero tolerance for violence, ensure immediate protection of victims, and implement the principle of inevitability of responsibility for perpetrators.

Methods of preventing and combating gender-based violence in Ukraine include persuasion and coercion, which are basic methods of practical influence on the behavior of participants in relevant legal relations. The persuasion method is implemented through information and explanatory activities, legal education of the population and the formation of gender culture, advisory and consultative work, preventive work with communities and social groups, information support and popularization of assistance services. Persuasion measures in the activities of subjects of prevention and counteraction to gender-based violence are proposed to be understood as a set of organizational, informational, educational and consultative actions of authorized subjects, carried out on the basis of voluntariness, humanism and non-discrimination, applied to an indefinite circle of persons regardless of the availability of information about the possibility of their committing an offense and aimed at forming non-violent behavior, increasing the level of legal awareness, establishing the principles of gender equality and preventing the emergence of prerequisites for committing gender-based violence.

The method of administrative coercion in the field of preventing and combating gender-based violence should be defined as a method of mandatory influence provided for by law, which is implemented by authorized public administration entities through the application of legally defined measures in order to immediately stop violent behavior, eliminate the threat to the life and safety of the victim, prevent repeated manifestations of violence and bring the perpetrators to legal responsibility. Among all entities preventing and combating gender-based violence, the National Police of Ukraine, the Prosecutor's Office and the court are authorized to use administrative coercion measures.

Such measures are commonly to include administrative prevention measures (preventive police measures, placing the offender on preventive registration, conducting a preventive interview, referring the offender to a program for offenders,

risk assessment), cessation measures (a legal requirement for a police officer to immediately stop illegal actions, physical separation of the offender and the victim, an urgent prohibitory order against the offender, a restrictive order against the offender, police coercive measures, administrative detention and delivery of a person), measures to ensure proceedings in cases of administrative offenses (administrative detention and delivery of a person, personal search, inspection of things and seizure of things and documents), as well as administrative liability measures (fine, community service, correctional labor, administrative arrest).

The author has found that the administrative and jurisdictional activities of entities preventing and combating gender-based violence are regulated by the norms of administrative law and are activities of authorized public authorities aimed at establishing the facts of gender-based violence, considering and resolving individual cases, applying administrative coercion measures, protecting and restoring violated rights, and preventing repeated manifestations of violence through the exercise of procedural powers provided for by law.

She has found that the administrative and jurisdictional activities of subjects of prevention and counteraction to gender-based violence are a type of law enforcement activity aimed at ensuring the implementation of state policy in the field of human rights protection, preventing discrimination and bringing to justice persons who commit administrative offenses related to gender-based violence. It combines the features of administrative and jurisdictional functions of public authorities, is implemented through the application of administrative coercion measures and the adoption of individual law enforcement decisions.

The administrative and jurisdictional activities of entities preventing and combating gender-based violence are characterized by a combination of power-organizational and law enforcement content, a focus on restoring violated rights and protecting the dignity of a person who has been discriminated against or abused. Its specificity lies in its preventive function, close interaction with social institutions, and the need to take into account a gender-sensitive approach when making jurisdictional decisions.

The author has proven that the foreign experience demonstrates different models of systematization and coordination of actors' activities in the field of prevention and combating-based violence, and each of them has its own advantages and limitations. Studying this experience is critically important for Ukraine, which is at the stage of forming and developing its own system of prevention and combating gender-based violence in accordance with the best international practices.

Foreign practice shows that proper systematization of subjects in the field of combating gender-based violence contributes to increasing the efficiency of public administration, introducing uniform standards of activity and ensuring transparency of administrative procedures. This approach is based on the principles of comprehensiveness, subsidiarity and shared responsibility, when public authorities act in close cooperation with civil society institutions. In some countries, such a system operates on the principle of comprehensiveness and shared responsibility, when preventive, human rights and restorative measures complement each other. At the same time, special attention is paid not only to responding to the facts of violence, but also to preventing its manifestations through educational activities, increasing gender awareness, improving legal regulation and developing institutional friendliness of subjects. A comparative analysis of foreign experience demonstrates the presence of three main administrative models of organizing subjects: centralized, decentralized and mixed one.

The author states that inter-institutional cooperation should move from formal regulatory regulation to real operational integration, within which each participant performs defined competencies taking into account a risk-based approach, and information exchange occurs promptly and continuously. This will prevent repeated cases of violence, guarantee the safety of victims, and ensure the effectiveness of criminal and administrative liability for perpetrators.

Optimization of the system should be based on a comprehensive approach that combines a clear vertical of subordination, interagency coordination, digital integration and legislative consolidation of procedures. Such a model allows transforming the system of responding to violence from disparate functions into a

holistic mechanism for protecting human rights, focused on results and sustainable security of victims. The implementation of the “no wrong door” concept transforms the system of combating gender-based violence from a set of disparate measures into a single, coordinated mechanism focused on the real needs of the victim. The implementation of this approach creates conditions for increasing the efficiency of public administration in this area and meets modern international standards for the protection of human rights. A service-oriented model of public administration, built on the principles of accessibility, continuity and individualization of assistance, is an obligatory element of the modernization of the institutional mechanism for combating gender-based violence. Its implementation will contribute to strengthening the security of victims and ensure the state’s compliance with international human rights standards.

The result of the practical implementation of the provisions of the dissertation is that they can be used and are used in scientific activities - for further development of scientific issues of improving theoretical and applied aspects of administrative and legal prevention and counteraction to gender-based violence in Ukraine; in legislative activities - for the development and improvement of regulatory legal acts aimed at improving the institution of administrative responsibility, as well as preventing and countering gender-based violence; in practical activities - for improving the functioning of subjects of authority in preventing and countering gender-based violence; in the educational process - in the preparation of educational and methodological materials, as well as in teaching the academic disciplines «Administrative Liability», «Administrative and Jurisdictional Activities of the Police», «European Union Law» at Dnipro State University of Internal Affairs.

Key words: prevention and combating gender-based violence, sex-based violence, gender-based violence, domestic violence, actors, interaction, forms, methods, functions, powers, systematization, prevention, counteraction, optimization.

**LIST OF PUBLICATIONS OF THE APPLICANT ASSOCIATED
WITH THE TOPIC OF THE THESIS**

*Research papers where main research results
of the Thesis have been published:*

1. Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 287-293. DOI : 10.31733/2078-3566-2020-1-287-293.
2. Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 186-190. DOI : 10.31733/2078-3566-2021-2-186-190.
3. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 6. URL : <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8945>.
4. Проценко О. В. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 203-209. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-203-209>.
5. Камишанський О. Ю., Проценко О. В. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні. *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 2 «Правалюдини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». 2023. С. 194–201. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-194-201>.
6. Проценко О. В. Методологія систематизації органів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насильству в Україні». *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 269-

274. DOI : 10.31733/2078-3566-2024-1-269-274.

7. Марценюк Л. В., Проценко О. В. Боротьба з домашнім насильством: проблеми теорії та практики в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 117–127. URL : <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-15>.

8. Проценко О. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобіганню насиллю (на прикладі США). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спеціальний випуск № 1 «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115-122. <http://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-5-18>.

Scientific works that confirm the approval of the dissertation materials:

1. Проценко О. В. Взаємодія органів з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *The 1st International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations»* (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. P. 280-282.

2. Проценко О. Нормативно-правові прогалини у криміналізації гендерно зумовленого насильства: український контекст та виклики імплементації міжнародних стандартів. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовт. 2025 р.). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 161-164.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	25
ВСТУП.....	26
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ	
1.1. Насильство за ознакою статі як об'єкт адміністративно-правового запобігання та протидії в Україні	35
1.2. Правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	57
1.3. Методологія систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	57
Висновки до розділу 1.....	98
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ	
2.1. Організаційні особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	101
2.2. Принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	129
2.3. Форми і методи системного підходу до запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	152
2.4. Реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	185
Висновки до розділу 2.....	211

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід зарубіжних держав щодо систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі	215
3.2. Напрямки оптимізації системи суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.....	241
Висновки до розділу 3.....	257
ВИСНОВКИ.....	260
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	268
ДОДАТКИ.....	299

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АР Крим – Автономна Республіка Крим

ВРУ – Верховна Рада України

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗСУ – Збройні Сили України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КК України – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

НПУ – Національна поліція України

ОМС – органи місцевого самоврядування

ООН – Організація об'єднаних націй

РЄ – Рада Європи

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Захист прав, свобод та інтересів громадян є одним із пріоритетних завдань держави.

Не вимагає доказу твердження, що насильство за ознакою статі грубо порушує цілу низку основоположних прав і свобод людини. Сьогодні це становить глобальну проблему для вирішення якої міжнародне співтовариство докладає багато зусиль, адже вироблення спільних принципів та засад виступає підґрунтям у подоланні цього негативного соціального явища. Вираження таких дій об'єктивізовано у міжнародних правових актах й у рішеннях міжнародних інституцій.

Насильство за ознакою статі є багатовимірною проблемою, вирішення якої потребує комплексного адміністративно-правового регулювання. Це викликає необхідність її розгляду не лише у соціальному чи правовому контексті, але і як системного явища, пов'язаного з гендерною нерівністю, культурними стереотипами та дисбалансом публічно-владних і приватних відносин. У сучасному світі десоціальні процеси характеризуються високою динамічністю та глобальною взаємозалежністю, насильство за ознакою статі потребує не фрагментарного реагування, а узгодженої, цільової державної політики. У цьому контексті адміністративно-правовий механізм розглядається як інструментарій для координації, контролю, нагляду та забезпечення взаємодії між органами публічної адміністрації, інституціями громадянського суспільства та міжнародними партнерами України.

Виходячи з викладеного, проблема формування узгодженого підходу до запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні лишається актуальною та потребує свого вирішення. Разом із цим, потребують удосконалення правові та організаційні засоби недопущення дискримінації за ознакою статі в Україні. Наведеними передумовами можна пояснити надзвичайну актуальність та своєчасність обраної теми дисертаційного дослідження.

Теоретико-правову основу дисертації склали праці вітчизняних фахівців у галузі права, присвячені проблемам юридичної відповідальності та захисту прав і свобод людини: В. О. Боняк, О. Ю. Дрозда, Є. В. Дуліби, Т. О. Коломоєць, Є. В. Курінного, Ю. О. Легези, Б. О. Логвиненка, А. А. Манжули, О. А. Моргунова, Р. В. Миронюка, Л. Р. Наливайко, Р. М. Опацького, О. П. Світличного, А. О. Собакаря, В. І. Теремецького, О. О. Терзі, Н. В. Уварової, О. С. Юніна та багатьох інших науковців.

Безпосереднім підґрунтям для виконання роботи стали дисертації Н. О. Ліщук «Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання» (Львів, 2020), Ю. С. Лимаренко «Запобігання і протидія домашньому насильству за матеріалами Харківського регіону (Харків, 2023), Ю. М. Слухаєнка «Методика розслідування домашнього насильства» (Кропивницький, 2023), І. П. Андрусак «Запобігання та протидія домашньому насильству: теоретико-правове дослідження» (Львів, 2024), а також інші вітчизняні та зарубіжні праці наукового та публіцистичного характеру щодо проблем домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Незважаючи на вагомий науковий доробок, присвячений окремим аспектам забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, системного аналізу суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі у адміністративно-правовому аспекті в Україні не проводилось, чим і обумовлено актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до Рамкової стратегії з охорони здоров'я і безпеки праці ЄС на 2021–2027 роки, Указу Президента України від 30 вересня 2020 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1128 «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності», п. 1.1 Розділу 1 Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, затверджених постановою загальних зборів

Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, від 28.06.2021.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 30 листопада 2022 року, протокол № 3.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України і практики його реалізації визначити сутність, підстави та особливості адміністративно-правових аспектів систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також визначити перспективи її удосконалення.

Відповідно до мети дослідження були сформовані основні завдання:

- охарактеризувати насильство за ознакою статі як об'єкт адміністративно-правового запобігання та протидії в Україні;
- окреслити правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- визначити методологію систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- розкрити організаційні особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- окреслити принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- визначити форми і методи системного підходу до запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- охарактеризувати реалізацію адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні;
- окреслити досвід зарубіжних держав щодо систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- визначити напрямки оптимізації системи суб'єктів запобігання та

протидії насильству за ознакою статі в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Предметом дослідження є систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Методологічну основу дисертації складає сукупність загальнонаукових, філософських та спеціальних методів наукового пізнання. Їхнє застосування ґрунтувалося на комплексному підході, що дало можливість дослідити проблеми у єдності їх соціального змісту та юридичної форми, здійснити системний аналіз суб'єктів які здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі в Україні, а також всебічно висвітлити досліджувану проблематику. У основу дослідження було покладено діалектичний метод пізнання. Разом із цим у роботі були використані логіко-семантичний, структурно-логічний, аналітичний, компаративний, статистичний та класифікаційний методи, а також методи аналізу і синтезу, порівняння, абстрагування. Зокрема, діалектичний метод дав можливість розкрити досліджувані у дисертації проблеми в єдності їхньої форми та змісту. Використання логіко-семантичного методу дало змогу визначити поняття і зміст насильства за ознакою статі (підрозділ 1.1), поглибити понятійний апарат наукового доробку щодо особливостей системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, а також реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні (підрозділи 2.1, 2.4). Компаративний метод (підрозділи 2.3, 3.1) було використано для аналізу національного законодавства, а також порівняльно-правового аналізу відповідних норм зарубіжного законодавства та актів міжнародного права. Структурно-логічний метод було застосовано для характеристики окремих діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні (підрозділи 2.2, 2.3). Методи класифікації та групування використано для систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

(підрозділ 1.3). Статистичний метод дозволив опрацювати оптимізації системи суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні (підрозділ 3.2). Аналітичний метод сприяв окресленню стану правового регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні (підрозділ 1.2).

Нормативну основу дослідження становить Конституція України, акти міжнародного права, закони України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, які стосуються запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження складатимуть статистичні матеріали, відомості з єдиного державного реєстру судових рішень, матеріали соціологічних досліджень, аналіз політико-правової публіцистики, а також довідкових видань. Дисертанткою також був використаний особистий досвід практичної роботи в територіальних підрозділах Національної поліції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень, присвячених проблемам систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі у адміністративно-правовому аспекті. У результаті підготовленого дослідження здобувачкою сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення законодавства України.

Основними з них стали такі:

у перше:

– обґрунтовано, що адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі є різновидом правоохоронної діяльності, спрямованої на забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють адміністративні

правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі. Вона поєднує ознаки адміністративної та юрисдикційної функцій публічної влади, реалізується через застосування заходів адміністративного примусу та ухвалення індивідуальних правозастосовних рішень;

– розкрито адміністративно-юрисдикційну діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі як врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів публічної влади, спрямована на встановлення фактів вчинення насильства за ознакою статі, розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, застосування заходів адміністративного примусу, захисту та відновлення порушених прав, а також запобігання повторним проявам насильства шляхом реалізації передбачених законом процесуальних повноважень.

– з'ясовано, що міжінституційна співпраця має перейти від формального нормативного регулювання до реальної операційної інтеграції, у межах якої кожен учасник виконує визначені компетенції з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, а обмін інформацією відбувається невідкладно й безперервно. Це дасть змогу запобігати повторним випадкам насильства, гарантувати безпеку постраждалих та забезпечити дієвість кримінальної й адміністративної відповідальності для кривдників.

удосконалено:

– поняття насильства за ознакою статі під яким слід розуміти будь-які дії чи бездіяльність, що завдають фізичної, психологічної, сексуальної або економічної шкоди особі на підставі її статі або гендерної ідентичності, які порушують її права та свободи, а також суперечать принципам рівності та недискримінації. Насильство за ознакою статі є більш широкою категорією адже може вчинене більшою кількістю суб'єктів та характеризується більшим розмаїттям насильницьких дій;

– методологію систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, яка має ґрунтуватися на комплексному науковому підході, що враховує як правову природу суб'єктів, так і

функціональні, організаційні та комунікаційні аспекти їхньої діяльності. Така систематизація виступає необхідною умовою побудови ефективної, прозорої, орієнтованої на результат моделі протидії насильству за ознакою статі, що відповідає міжнародним стандартам та національним потребам.

– поняття і зміст принципів, форм та методів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні. принципи визначено як основоположні засади, керівні ідеї та правила, які визначають зміст, напрямки та порядок здійснення заходів, спрямованих на попередження виникнення насильства за ознакою статі, реагування на його прояви, надання допомоги постраждалим особам, притягнення кривдників до відповідальності, а також на формування в суспільстві нульової толерантності до такого насильства.

Під формами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні запропоновано розуміти зовнішньо виражені, передбачені законодавством способи реалізації повноважень уповноважених суб'єктів, у межах яких об'єктивується їх адміністративна діяльність, спрямована на попередження насильства, захист постраждалих осіб, припинення правопорушень і притягнення винних до відповідальності.

Методи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні визначено як систему науково обґрунтованих та законодавчо закріплених способів і прийомів практичного впливу уповноважених суб'єктів на свідомість і поведінку учасників відповідних правовідносин, що базуються на діалектичній єдності та раціональному поєднанні заходів переконання і примусу з метою утвердження принципів гендерної рівності, подолання деструктивних стереотипів, формування культури нульової толерантності до насильства, забезпечення негайного захисту постраждалих осіб та реалізації принципу невідворотності відповідальності для кривдників.

дістало подальшого розвитку:

– уявлення про правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, яке слід охарактеризувати як таке, що здійснюється

нормативно-правовими актами різної юридичної сили вітчизняного та міжнародного права, положення яких не повною мірою корелюють між собою. Зазначена розпорошеність норм і положень справляє негативний вплив на загальний рівень ефективності правового регулювання у якому провідну роль відведено адміністративному законодавству;

– розуміння організаційних особливостей системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, до яких віднесено: багаторівневість, міжвідомчість, наявність координаційних механізмів між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі, превентивно-реактивна спрямованість, гнучкість.

– підхід до систематизації та координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, який свідчить, що належна систематизація суб'єктів у сфері протидії насильству за ознакою статі сприяє підвищенню ефективності державного управління, запровадженню єдиних стандартів діяльності та забезпеченню прозорості адміністративних процедур. Він базується на принципах комплексності, субсидіарності та спільної відповідальності, коли органи публічної влади діють у тісній взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду демонструє наявність трьох основних адміністративних моделей організації суб'єктів: централізованої, децентралізованої та змішаної.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у:

– науковій діяльності – для подальшого розроблення наукових питань удосконалення теоретичних та прикладних аспектів адміністративно-правового запобігання й протидії насильству за ознакою статі в Україні (акт впровадження у наукову діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 07.04.2026 № 271/2026НД);

– у законодавчій діяльності – для розробки й удосконалення нормативно-правових актів спрямованих на удосконалення інституту адміністративної відповідальності, а також запобігання і протидію

наси́льству за ознакою статі;

- у практичній діяльності – для удосконалення функціонування суб’єктів владних повноважень щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- у освітньому процесі – при підготовці навчально-методичних матеріалів, а також при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративна відповідальність», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Право Європейського союзу» у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження у освітній процес Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 07.04.2026 № 2/04-2026).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки і рекомендації оприлюднювалися на науково-практичних конференціях міжнародного рівня, зокрема: «The 1st International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations» (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom», «Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.)».

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 8 наукових публікаціях, з яких 8 – у вітчизняних виданнях, віднесених до фахових наукових видань категорії «Б» з юридичних наук, а також у 2 тезах доповідей за результатами участі в науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які об’єднують дев’ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 306 сторінок, з яких основного тексту – 242 сторінки. Список використаних джерел складається із 266-и найменувань і займає 31 сторінку, 3 додатки викладено на 8-и сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ

1.1 Насильство за ознакою статі як об'єкт адміністративно-правового запобігання та протидії в Україні

Насильство за ознакою статі (або гендерно-зумовлене насильство) – це будь-які дії чи поведінка, спрямовані на нанесення фізичної, психологічної, сексуальної, економічної чи соціальної шкоди особі через її стать, гендерну ідентичність або гендерну роль. Це насильство є проявом нерівності між чоловіками та жінками, гендерних стереотипів і дискримінації [116]. У статті 28 Конституції України зазначається про те, що людина має право на повагу гідності та честі. Жодну людину не можна принижувати ані фізично, ані психічно, ані будь-яким іншим способом. З огляду на це, кожна людина зобов'язана знати межі допустимої соціальної поведінки [64].

В Україні заборона всіх форм насильства визначена головним нормативно-правовим актом – Конституцією України, а також такими нормативно-правовими актами як Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі, «Про охорону дитинства», постанови Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» та від 05.06.2024 № 616 «Про затвердження Порядку та умов надання у 2024 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за

ознакою статі». Указом Президента України від 21.09.2020 № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» та іншими документами. При цьому, не дивлячись на різноманіття законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у зазначеній сфері, обізнаність громадян України стосовно того, що саме є порушенням в контексті насильницьких дій, куди потрібно звертатись аби вжити превентивних заходів для попередження проявам насильства, які наслідки може тягнути за собою вчинення насильницьких дій та які стягнення передбачені для порушників Закону, поки що залишається низькою.

Загалом, насильницькі дії порушують гарантоване статтею 29 Конституції України право громадянина на особисту недоторканність. Саме особистий простір, в якому немає будь-яких насильницьких дій, і є оптимальним простором для життя та розвитку людини, для реалізації її цілей та планів, для її спокійного існування. Ніхто не має права порушувати особистий простір людини, а якщо це відбувається, то стосовно порушника мають бути застосовані заходи, що припинять його протиправні дії [2].

Місця, де може відбуватися насильство: сім'я (вдома), вулиця, будинок, транспорт, навчальний заклад, місце роботи, соціальні мережі тощо. Це може бути зроблено особисто, або через третіх осіб, а може бути застосоване насильство навіть із використанням соціальних мереж.

Останніми змінами в законодавстві України було уточнено визначення поняття та правову кваліфікацію «насильства за ознакою статі». Наразі у Законі України № 3733-IX від 22 грудня 2023 року «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», вищезазначене поняття було деталізовано з метою приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції. Відповідно, під насильством за

ознакою статі розуміється будь-яка форма насильства (фізичного, сексуального, психологічного чи економічного), що вчиняється стосовно особи через її стать або через порушення традиційних уявлень про роль чоловіків і жінок у суспільстві [110]. Такий вид насильства включає:

- фізичне насильство включає будь-які дії, що завдають шкоди фізичному здоров'ю особи. Наприклад, чоловік застосовує силу до своєї партнерки через те, що вважає її «некомпетентною» в управлінні домашніми справами. Такі дії можуть підпадати під статті Кримінального кодексу України (наприклад, ст. 125 «умисне легке тілесне ушкодження»)[67];

- сексуальне насильство, включаючи примус до статевих контактів або сексуальні домагання. Наприклад керівник змушує підлеглу до сексуальних відносин під загрозою звільнення. Такі дії караються за ст. 152 КК України («зґвалтування») або за статтю 173-7 КУпАП («сексуальні домагання») [58; 115];

- економічне насильство, що обмежує доступ до фінансових ресурсів, роботи чи освіти. Наприклад чоловік забороняє дружині працювати та позбавляє її коштів на особисті потреби. Такі дії можуть кваліфікуватися як обмеження прав людини, регульоване законодавством про запобігання домашньому насильству [115];

- психологічне насильство, наприклад, постійні образи, контроль або маніпуляції, сталкінг. Наприклад чоловік постійно принижує дружину, називаючи її «непотрібною», забороняє спілкуватися з друзями чи родичами. Такі дії можуть підпадати під статті про домашнє насильство (173-2 КУпАП, ст.126-1 КК України) [58; 67];

- домашнє насильство, що може проявлятися у вигляді приниження, залякування, побоїв, контрольованого доступу до фінансів чи свободи пересування. Включає всі види насильства.

- кібернасильство за ознакою статі – це форма насильства, що здійснюється через цифрові технології та Інтернет. Наприклад, публікація інтимних фотографій жінки без її згоди для її приниження. За такі дії

передбачено відповідальність згідно з нормами про порушення приватності (ст. 182 КК України) [4].

У контексті змін до законодавства, насильство за ознакою статі також охоплює дії, що спрямовані на приниження гідності осіб через їхню гендерну ідентичність або сексуальну орієнтацію чи домінування однієї статі над іншою та може відбуватися як у приватному, так і в публічному житті [114].

Насильство у сім'ї (акт насильства) – це умисні дії фізичного, психологічного, сексуального чи економічного спрямування одного члена сім'ї (кривдника) щодо іншого члена сім'ї (жертви), якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають суттєвої йому моральної шкоди, а також шкоди його фізичному та психічному здоров'ю. Кривдник може діяти як один і завдавати моральної чи психічної шкоди жертві, так і декільком жертвам одночасно або в різні періоди, а також може діяти група кривдників стосовно однієї особи або до групи жертв. За будь-яких випадків та в за будь-яких комбінацій кількості кривдників норми Закону повинні жорстко реагувати на будь-які прояви насильства [6].

Така форма порушення прав людини як домашнє насильство існувала ще з давніх давен, коли жінки або діти зазнавали різного роду насилля з боку чоловіків та батьків. Наразі маємо зауважити, що були випадки і домашнього насильства стосовно чоловіків, але в меншому обсязі в загальній кількості таких неправомірних дій. В останні роки суспільство прагне бути більш цивілізованим, зокрема в юридичному контексті. На міжнародному рівні та національному, українському, діють нормативно-законодавчі акти, що регулюють сімейні відносини та покликані запобігти цьому ганебному явищу. На наш погляд, важливим є окреслення сутності домашнього насильства, адже конкретне визначення може допомогти розробити конкретні заходи протидії цьому порушенню.

У контексті удосконалення національного механізму реагування на випадки гендерно зумовленого насильства та домашнього насильства, в

Україні діяла Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145 [94]. Програма була спрямована на адаптацію українського законодавства та системи реагування до умов децентралізації, з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції.

Метою програми було створення ефективної системи запобігання та протидії насильству, зокрема шляхом удосконалення нормативно-правової бази, підвищення обізнаності суспільства, розвитку інфраструктури допомоги постраждалим, професійної підготовки фахівців і впровадження системи моніторингу. Важливим аспектом реалізації програми була міжсекторальна взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та міжнародних організацій.

Оскільки термін дії зазначеної програми був обмежений 2025 роком, вона завершила своє функціонування, і на даний момент потребує або продовження, або прийняття нової концептуальної програми з урахуванням досягнень, викликів та сучасного безпекового контексту. Наявність оновленої державної політики у цій сфері є критично важливою для забезпечення належного реагування на випадки насильства за ознакою статі, особливо в умовах збройного конфлікту та гуманітарної кризи.

У науковій літературі існує достатньо публікацій стосовно окреслення видів домашнього насильства, форм покарання та заходів превентивного впливу цього негативного явища в суспільстві. Наразі І. М. Вітківська та М. В. Потапенко досліджували домашнє насильство як соціальну проблему в сучасній Україні [30]. О. Біловол докладно розглядав психологічне насильство як вид домашнього насильства [21]. К. Плутицька вивчала проблеми кваліфікації фізичного домашнього насильства [96]. Р. Кифлюк приділив увагу в своїх дослідженнях особливостям розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з насильством в сім'ї [55]. О. Дудоров та М. Хавронюк окреслили в своїх наукових працях відповідальність за

домашнє насильство і насильство за ознакою статі [55].

Безумовно, багато інших вчених в усьому світі займалися та дотепер займаються проблемами домашнього насильства. Але на наш погляд, малочисленими залишаються дослідження, присвячені визначенню самої сутності домашнього насильства. На нашу думку, чітке визначення сутності конкретного поняття сприятиме розробці більш ефективних, конкретних засобів боротьби з домашнім насильством в усіх його проявах, а також дозволить розмежувати його із насильством за ознакою статі.

У науковій літературі можна зустріти різноманітні дефініції домашнього насильства, яке науковці називають також побутовим або сімейним. Хочемо зауважити, що сутність поняття «домашнє насильство» складається з двох складових, перша з яких вказує на те, що події відбуваються вдома, а друга – що відбувається негативний вплив, тобто є якийсь факт насилля одного члена родини (або декількох) стосовно іншого члена родини (або декількох).

Спочатку розглянемо тлумачення досліджуваного поняття в правничій галузі. Наразі Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у частині визначення понять, що стосуються саме домашнього насильства, визначає домашнє насильство як «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [6].

Варто наголосити, що у вказаному вище Законі закріплено, що, з одного боку, насильство скоєне в межах місця проживання, а з іншого боку, є фраза, що «подібні дії може відбуватися і з колишнім подружжям». Тобто, на наш погляд, тут є розбіжності, адже в більшості випадків колишнє подружжя проживає окремо один від одного і тому фраза «скоєне в межах місця

проживання» є не зовсім коректною.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» чітко трактує що саме можна вважати економічним насильством: в статті 1 вказано, що це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру. В даному випадку мова йде про умисне злодіяння, але ми вважаємо, що навіть якщо кривдник неумисно робить перераховані вище діяння, наприклад, не організовує дитині умови для розвитку, навчання, повноцінного харчування, забезпечення медичними послугами тощо, то це теж повинно попадати під дію вказаного Закону. Не повинні дорослі дорікати дітям за те, що вони їх годують, а ті, наприклад, не слухаються чи погано навчаються, адже до обов'язків батьків є утримання дитини до її повноліття та впродовж навчання в закладах освіти різного рівня. Насильник стосовно жертви може проявляти економічне насильство у вигляді заборони витрачати власні кошти жертви на те, що саме вона бажає, або висміює її за витрати та обмежує в витратах.

Щодо психологічного насильства, то законотворець наполягає, що це така форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, які спрямовані на обмеження власного волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи навіть безпеку третіх осіб, спричинили гостру емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи[35]. Психологічне насильство проявляється також в тому, що насильник забороняє жертві виказувати свої почуття, свої емоції, наприклад, захоплення якоюсь музикою чи таке інше, під час проявів емоцій жертви насильник її ображає та забороняє проявляти ті чи

інші емоції стосовно людей або щодо предметів. Будь-які дії жертви в повсякденному житті можуть бути об'єктом насмішок насильника, при цьому насильник дає зрозуміти жертві, що саме він знає, к вірно діяти в тій чи іншій ситуації, що саме у нього більше досвіду та знань, а жертва не повинна робити те чи інше на власний розсуд. Дуже часто жертви домашнього насильства психологічно пригнічені та бояться звернутися про допомогу. В більшості випадків вони просто не знають куди саме звертатися та не впевнені в дієвості звернення до компетентних органів. Жертви зазвичай згодні і надалі терпіти знущання кривдників, адже вони вважають, що після заяви жертви до поліції кривдник буде ще більше негативно впливати на жертву. Завдання цивілізованого суспільства – вміти розпізнати реальну жертву домашнього насильства та вмовити її якнайшвидше розкрити кривдника. Вихователі дитячих садочків, вчителі в школах, викладачі в університетах, керівники та працівники різних підрозділів органів публічного самоврядування повинні знати ази психологічної справи аби розпізнати за поведінкою жертв домашнього насильства.

Не можна не згадати й про таку форму насильства, як сексуальне. Як вказано в статті 1 Закону «сексуальне насильство – це форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, а також примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності. Це окрема важлива тема для дискусії, адже якщо доросла людина розуміє що саме може бути сексуальним насильством, то дитина може сприйняти сексуальне насильство як гру, особливо, якщо ініціативу проявив хтось з близьких дитині людей – батько, вітчим, мати, мачуха або брати, сестри, дядьки, тітки та інші близькі особи. Також дитину може ввести в оману уявний друг з Інтернету, за дитячим образом (чужою фотографією) якого може скриватися дорослий-кривдник, який вимагатиме у

дитини, наприклад, фото інтимного характеру або який може надсилати дитині порно, а дитина боїтиметься казати про це батькам. Тому вкрай важливим є формування у дитини з малого віку поняття що саме є нормою, а що ні в сексуальному плані. Щоб дитина розуміла, що сексуальні вчинки з будь-яким із дорослих, навіть, якщо це знайома особа є неприпустимими та такими, за які будуть покарані дорослі-ініціатори.

Окремо слід сказати і про фізичне насильство. Це поняття чітко окреслено в Законі: «фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру». В деяких родинх вказані дії вважаються нормою, наприклад, різного роду стусани, штовхання, побої та інше. Той, хто виконує ці дії, виправдовується перед оточуючими ситуацією, що склалася [6]. В підсумку члени родини, а особливо діти сприймають фізичне насильство як нормальне та допустиме явище. Наприклад, якщо дитина щось розбила або мати приготувала пересолену їжу, батько родини виправдовується, що має право застосовувати фізичне насильство стосовно своїх близьких. Дуже часто і сам кривдник, і жертви вважають фізичне насильство нормальним явищем, яке може запобігти появі поганих ситуацій в подальшому. Аби уникати цього в повсякденному житті, жертви повинні чітко знати що саме є фізичним насильством, а кривдник повинен усвідомлювати, що Закон передбачає сувору відповідальність за протиправні дії. Насильники часто проявляють фізичну агресію, бо вони фізично сильніші за свою жертву і точно впевнені, що не отримають здачу. Не завжди жінки та діти розуміють, що глава родини застосовують стосовно них прояви домашнього насильства, тому в першу чергу, треба підвищувати обізнаність жінок та дітей.

Також перераховані види домашнього насильства не є повними, адже

окрім психологічного, фізичного, сексуального та економічного насильства, жертва може піддаватися і іншим видам насильства, що не окреслені в Законі. Ми маємо на увазі такі форми насильства, що зазначені у Стамбульській Конвенції, а саме:

Інтернет-цькування (або кібербулінг), у процесі якого жертва зазвичай піддається образливим нападкам великої кількості людей, адже у відкритий доступ потрапляє її особиста інформація, нерідко із вказанням адреси проживання, особистими фото та іншими персональними даними. Щодо персональних даних, то на жаль, із розвитком цифрових технологій доволі часто спостерігаємо витік персональних даних і не завжди кіберполіція різних країн може викрити викрадача персональних даних. Для багатьох жінок Інтернет стрімко перетворився на небезпечну зону, де тисячі з них щодня стикаються із загрозами;

Сталкінг (переслідування) має на увазі неодноразове погрожування комусь через фізичне переслідування, або залучення до небажаного спілкування чи навмисне інформування когось про те, що за ним ведеться спостереження, щоб змусити боятися за свою безпеку [63]. У цьому випадку жертва знаходиться в складному стані, адже розуміє, що той, хто її переслідує може створювати безліч різних аккаунтів та продовжувати її цькувати чи переслідувати. З іншого боку, жертва може видалити свій аккаунт, але вона не хоче цього робити, адже втратить частину аудиторії, з якою тривалий час вже спілкується. Отже, тривале переслідування невідомої особи негативно впливає на психічний, а потім і фізичний стан жертви. Знову ж таки, жертва не повідомляє до відповідних органів бо розуміє, що кривдник зареєстрований не за власним ім'ям і скоріш за все, використовує IP адресу іншої країни, що ускладнює її ідентифікацію.

З розвитком діджиталізації стало зрозуміло, що Інтернет приніс в життя сучасних людей не тільки користь, а й велику шкоду – від відсутності спілкування наживо до проявів масштабних Інтернет афер та злочинів в соціальних мережах. Як свідчить статистика, щосекунди поліція країн світу

отримує повідомлення про сексуальне насильство над дитиною в Інтернеті, тобто кожна восьма дитина в світі стає жертвою Інтернет злочинців. Дітям або висвічується неприйнятний для їхнього віку контент, або їх втягують в заборонені бесіди на сексуальні теми, або просять за гроші надіслати власні фото сексуального характеру, а потім шантажують. Або використовують реальні пристойні фото дітей та за допомогою штучного інтелекту роблять їх сексуально неприпустимими і потім шантажують дітей цими підробними фотографіями. Враховуючи, що діти з малолітнього віку успішно вчаться користуватися мобільними гаджетами, то вік жертв сексуального насильства в Інтернеті все зменшується, а саме: більшість дітей до 14 років були хоча б один раз жертвами сексуального насильства в Інтернеті, наприклад, в той час, коли їм невідомі особи висилали фото та відео сексуального характеру [48].

Щороку поліція фіксує приголомшливу кількість дітей, що стали жертвами в Інтернеті – 300 мільйонів осіб. І кожен з цих дітей безперечно запам'ятає цей ганебний факт і ще невідомо яким чином це відобразиться в подальшому на крихкій дитячій психіці – або дитина усамітниться або навпаки демонструватиме агресію проти усього світу. В будь-якому випадку наслідки сексуального насильства через Інтернет для дітей носять негативний характер.

Згідно з даними опитування, яке провели Міжнародна благодійна організація (далі – МБО) «Служба порятунку дітей» у партнерстві із Уповноваженим Президента України з прав дитини, у 2020 році на території України 83 % дітей вперше побачили сексуальний контент саме в Інтернеті. І це не дивно, адже в останні роки внаслідок об'єктивних та суб'єктивних причин – від відсутності часу у батьків на спільне проведення часу з дітьми до поширення коронавірусної хвороби та вторгнення росії в Україну, що спричинило необхідність у дітей більше часу проводити в Інтернет-середовищі і відповідно, збільшилися ризики того, що діти побачать небажаний контент в Інтернеті. При цьому дуже рідко діти повідомляють про те, що побачили небажаний контент батькам, в кращому випадку вони можуть про це поділитися з друзями, але в більшості випадків замовчують [190].

Прояви сексуального насильства можуть бути різними, але разом з тим, їх можна групувати на три категорії. По-перше, це секстинг, тобто обмін власними фотографіями на сексуальну тематику. Дитина не завжди розуміє, що будь-яка фотографія, яка одного разу потрапила до Інтернету, не завжди може бути видалена повністю та назавжди, а отже існують ризики того, що цією фотографією скористуються злочинці. Спочатку дитині кривдник може сказати та запевнити дитину, що цю фотографію, наприклад, сексуального характеру конкретної дитини ніхто не побачить, а вже скоро ця фотографія є доступною усьому світу і з цим нічого неможливо зробити. По-друге, це онлайн-грумінг, коли доросла людина може приховуватися за дитячим аккаунтом і таким чином вводити в оману іншу дитину, при цьому активно вимагаючи, увійшовши в довіру, обмін фотографіями чи відео сексуального характеру. По-третє, це сексторшен, явище, при якому злочинець отримав фото сексуального характеру та шантажує жертву, вимагаючи гроші, стосовно того, що якщо зображена на непристойному фото особа не заплатить, то непристойні фото стануть доступні усім користувачам в Інтернеті. Безумовно, жертва попадає в таке становище, коли їй дуже складно робити вибір – або постійно сплачувати гроші тому, хто їх вимагає, або повідомити дорослих, якщо це дитина, або повідомити поліцію, якщо це доросла особа і розкрити свої особисті справи і фото теж. Разом з тим, жертва розуміє, що упіймати кривдника доволі важко, тож не наважується звернутися до поліції. Статистика свідчить про те, що поки що є проблеми з викриттям кривдників в Інтернеті. Зокрема, у 2023 році поліція України затримала чотирьох осіб, що займалися сексуальним насильством в Інтернеті. Зрозуміло, що кількість кривдників, що орудують в Інтернет просторі, набагато більша. Разом з тим, важливо, що суспільству вже доступні подібні новини про те, що кривдники затримані та що вони будуть відповідати по усій суворості Закону. При цьому потрібно сказати, що більшість дітей не повідомляють про сексуальне насильство, скоєне над ними в Інтернеті, своїм батькам, з двох причини – або вважають, що такий контент є прийнятним та що кривдникам нічого не буде

за ці злочини, а друга причина полягає в тому, що батьки сваритимуть дитину і казатимуть що саме вона в цьому винна, що можливо дитина власноруч спровокувала дорослу особу на сексуальне насильство і заборонять дитині спілкуватися в Інтернет просторі в подальшому або значно обмежать час на спілкування в соціальних мережах або це спілкування буде під суворим наглядом батьків. В будь-якому випадку дитина думає, що викриття правди батькам носитиме саме для неї негативні наслідки, а для кривдника нейтральні, тож часто приховують факти сексуального насильства в Інтернеті [177].

Разом з тим, законодавець передбачив різні форми відповідальності за різні прояви сексуального насильства, в залежності від важкості отриманих жертвою страждань – від адміністративного штрафу до кримінальної відповідальності (статті 156-1 (домагання дитини для сексуальних цілей) та 301-1 (виготовлення та розповсюдження дитячої порнографії) Кримінального кодексу України) [4].

Світова спільнота об'єдналася в цьому питанні, аби захистити дітей в усьому світі від проявів сексуального насильства в Інтернеті. Зокрема, відомі компанії з розробки програм із використанням штучного інтелекту об'єдналися заради того, аби в Інтернет-просторі автоматично блокувалися зображення та відео з оголеними дітьми. Хоча б така дія вже є важливою для подальшого нерозповсюдження контенту сексуального характеру із залученням дітей. Якщо подібні фото та відео будуть автоматично видалятися та блокуватися, то кривдникам не буде вигідно вимагати подібний контент від жертв, адже вони не зможуть розповсюдити фото та відео та не зможуть отримати від цього дохід та не зможуть завдати страждань жертві, адже її фото та відео непристойного характеру тепер ніхто не побачить. Разом з тим, кривдник може взнати хто є колегами або батьками або друзями жертви сексуального насильства та шантажувати її тим, що близькі особи жертви побачить її непристойні фото і це може дуже негативно вплинути на стан жертви. Виходить, що поки дієвого способу захисту в Інтернеті від

правопорушників, які є мисливцями за контентом сексуального характеру, не існує [152].

Є позитивні приклади реагування громадських органів на прояви насильницьких дій. Наприклад, шкільні громади в Канаді подали в суд на відомі соціальні мережі та виставили позов на 4,5 мільярди канадських доларів за те, що вони пригнічують увагу учнів та затягують своїм контентом дітей, відволікаючи їх від корисних справ для перегляду безкінечних відео сумнівного характеру. Зафіксовано, що діти все більше і більше годин на добу проводять в соціальних мережах, у них є постійна потреба виставляти свій контент, передивлятися контент інших осіб, коментувати та інше, при цьому часу на хобі, на спілкування з друзями наживо та на навчання дитина майже не знаходить [174].

Батькам та оточуючим дітей потрібно вчасно розпізнати факт того, що дитина стала жертвою сексуального насильства. Серед ознак, що потребують особливої уваги з боку дорослих, можуть бути наступні: часта зміна настрою, порушення сну, дратівливість або зайва відстороненість, апатія до оточуючих, небажання виконувати домашні обов'язки, вчитися, спілкуватися з однолітками; приховування гаджетів, їхнє блокування аби батьки не побачили контент, що цікавить дитину, або для того щоб батьки не побачили коло спілкування дитини; порушення харчової поведінки, тобто, переїдання або недоїдання, вживання алкоголю або наркотичних засобів тощо. Батькам бажано знати деякі сучасні молодіжні коди, якими іноді користуються діти в Інтернеті, які можуть сигналізувати про те, що дитина щось приховує від оточуючих. Ці коди можуть означати різні сигнали співрозмовнику – від того, що дорослі поруч до заклику надіслати сексуальні фото. Алгоритм дії при виявленні фактів сексуального насильства із дитиною в Інтернеті повинен бути наступний: негайно зробити скріншоти доказів, заблокувати кривдника, повідомити кіберполіцію, повідомити адміністратора сайту, а також розповсюдити ім'я кривдника та його аккаунт задля того, аби інші не стали його жертвами.

В будь-якому випадку батькам та оточуючим дітей дорослим потрібно бути пильними, аби дитина не завдала шкоди собі та оточуючим та щоб вона виросла психічно та фізично здоровою людиною, якій буде легко існувати в сучасному суспільстві.

Окрім дітей часто жінки зазнають сексуального насильства. Це і сексуальні домагання, і дії сексуального характеру, і примус займатися проституцією тощо. Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) визначає насильство щодо жінок як «серйозне порушення прав людини, а також широко поширену проблему для охорони здоров'я» [261]. Часто жінки, які стали жертвою сексуального насильства, замовчують цей факт. Подібні факти відбуваються як з боку незнайомців, так і з боку близьких осіб. В силу об'єктивних та суб'єктивних факторів в більшості випадків жінка приховує це, розкриваючи правду через багато років, при цьому чітко усвідомлюючи, що вона отримала непоправну шкоду для здоров'я та все меншу можливість викрити кривдника.

З початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації в Україну за 2,5 роки близько трьохсот осіб (серед них і жінки, і чоловіки) заявили про факт їхнього зґвалтування з боку російських солдат. Сексуальне насильство приносить жертвам не тільки короткочасне фізичне негативне хвилювання, а й може викликати тривале лікування від різноманітних хвороб – від інфекційних до нестабільного душевного стану, що врешті решт може призвести до усамітнення або навіть до самогубства. Ми впевнені, що і цифри значно занижені, і що реальних жертв сексуального насильства з боку російських загарбників значно більше. Частина з них вже мертва, а ті, хто вижили, намагаються забути про це замовчуванням і тільки з роками зрозуміють, що це невірно обрана поведінка [163].

У законодавстві України, а конкретніше – в Особливій частині Кримінального Кодексу України під поняттям «насильство» законодавець визначає фізичний вплив на організм потерпілого, що полягає в нанесенні удару, позбавленні чи обмеженні особистої свободи, заподіяння тілесних

ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерті [4]. Тут, на наш погляд, доречно було б додати фразу «фізичний вплив, вчинений кривдником особисто або створення ним таких умов, при яких жертва відчує фізичний вплив».

Колектив авторів потужної науково-дослідної праці «Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї» під загальною редакцією О. Бандурки визначають—насильство стосовно жінок однією з форм дискримінації, що серйозно обмежує можливості жінок щодо користування правами та свободами на основі рівності з чоловіками. Автори вказують, що таке насильство розглядається як прояв насильства щодо жінок, оскільки непропорційно впливає на жінок, і саме жінки в переважній більшості страждають від цього порушення прав людини. Але ж тут йде мова лише про жертв-жінок, а в реальному житті жертвами є і діти, і в деяких випадках і чоловіки. Окрема тема – це насильство стосовно літніх людей, в більшості випадків такі дії не стають відомими суспільству, а отже кривдники не несуть за це покарання – будь то власні діти, що знущаються над пристарілими батьками або працівники соціальних або медичних служб чи різноманітних притулків для людей похилого віку [78].

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) слушно визначає, що насильницькі дії в сім'ї представляють собою усі види насильницьких дій психологічного, фізичного і сексуального характеру відносно жінок, здійснені на підставі статевої ознаки особою або особами, які пов'язані з ними родинними і близькими стосунками, від словесних образ і погроз до важких фізичних побойів, викрадання, загрози каліцтвами, залякування, примус, переслідування, словесні образи, а також насильницьке або незаконне вторгнення в житло, підпал, знищення власності, сексуальне насильство, зґвалтування в шлюбі, насильство, пов'язане з посагом або викупом нареченої, каліцтва геніталій, насильство, пов'язане з експлуатацією через проституцію, насильство відносно хатніх робітниць та спроби здійснити такі акти повинні розглядатися як «насильство в сім'ї» [79].

Знову ж таки, тут не вказаний такий розповсюджений вид домашнього насильства як економічне насильство та інші його форми закріплені Стамбульською конвенцією. Разом з тим, тут піднято важливу тему – насильства по відношенню господарів до найманих працівників, тому що безумовно, в більшості випадків найманий працівник просто не має відповідних фінансових ресурсів та знань аби притягнути до відповідальності за різні прояви насильства працедавця – приватну особу.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами чітко зазначає, що насильство стосовно жінок водночас є і порушенням прав людини, і видом дискримінації [153].

Американська Національна коаліція проти домашнього насильства (NCADV) визначила насильство з боку інтимного партнера як навмисне залякування, психологічне та емоційне насильство, фізичне та сексуальне насильство або жорстоке поводження, вчинене одним партнером щодо іншого [205; 229].

Розглянемо думки з цього приводу різних науковців. Наразі з точки зору Л. Аларкона, насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються наступними ознаками: здійснюються умисне; завдають шкоди іншій особі; порушують права і свободи людини; той, хто здійснює насильство, має значні переваги, що робить неможливим самозахист жертви насильства [188]. На наш погляд, приведена доволі влучна характеристика ознак насильницьких дій.

Натомість Я. Юрків наводить наступне трактування насильства в сім'ї: «це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, а також шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю» [25; 189]. Тут виникає питання, якщо насильник порушує не конституційні, а інші права, то це все ж таки зараховується як

насилля? Тобто, ми вважаємо подане вище визначення не зовсім коректним й таким, що потребує уточнення.

Інший науковець, І. Ботнаренко наводить власну позицію трактування домашнього насильства. На його думку, насильство в сім'ї – це повторюваний у часі, протиправний вплив (фізичного або психологічного характеру) з боку особи, як мінімум, на одного з членів своєї сім'ї, що вчинюється всупереч його волі, порушуючи тим самим конституційні права і свободи як людини і громадянина та може заподіяти моральну шкоду або значну шкоду його фізичному або психічному здоров'ю, а також загрожує безпеці та мікроклімату в сім'ї [24]. Знову ж таки, тут йдеться лише про конституційні права, а також не вказано економічне та інші види насильства. Також науковець пише, що домашнє насильство має прояви повторюваних дій, але якщо це одноразовий акт насильства, наприклад, примус вступити у статевий зв'язок із другом чоловіка, хіба це не є домашнім насильством?

Зокрема, О. Бондаренко вважає, що психологічне домашнє насилля над жінкою відбувається через відсутність поваги кривдника до своєї жертви [22]. На наш погляд, це трактування є не досить коректним, адже в деяких випадках кривдник розуміє, що жертва досягла більше нього в житті (а отже в глибині душі він поважає її за це), а тому і намагається самореалізуватися будь-якими доступними йому засобами. Тож казати про те, що кривдник не поважає жертву, не зовсім коректно, він може її поважати, заздрити, ненавидіти, терпіти тощо.

Дослідниця Т. Малиновська достатньо уваги приділила вивченню домашнього насильства. Наведемо її трактування домашнього насильства: це акти умисного систематичного вчинення протиправного фізичного, психологічного, сексуального, економічного впливу на близьких людей, які здійснюються проти їх волі з метою надбання влади і контролю над ними, що призводить до різного роду страждань, розладів здоров'я, емоційної залежності чи погіршення якості життя потерпілої особи [72]. На наш погляд, домашнє насильство може носити і не систематичний характер, а отже цю

ознаку ми б прибрати із вказаного вище означення.

Зі свого боку, у дослідженні В. Нестерчук вказано погляди інших науковців на формування сутності поняття домашнього насильства. Зокрема, Н. Щербак вважає, що це «силовий вплив однієї людини на іншу, який проявляється шляхом застосування сили, тобто примушений контроль»; В. Яременко та О. Сліпушко зауважують, що «насильство – це застосування фізичної сили для досягнення будь-чого»; В. Оржеховська вважає, що насильство є чинником примушеного контролю, що практикує одна людина над іншою [87]. Ми не зовсім погоджуємось з наведеною тезою, адже кривдник не завжди застосовує силу, вплив може бути і психологічним, не обов'язково фізичним.

Домашнє насильство також називають насильством з боку близької людини [90]. У принципі, саме близькі особи зазвичай є, з одного боку кривдниками, з іншого – жертвами.

Домашнє насильство – це умисні дії негативного характеру, які вчиняються у сімейних стосунках членом сім'ї, кровним родичем, або між людьми, яких пов'язують емоційні, шлюбні, інтимні стосунки [185]. На жаль, як свідчить статистика, це саме так, саме з боку членів родини і відбувається прояв насильства стосовно інших членів родини.

Домашнє насильство – це будь-який акт гендерного насильства, який викликає психологічну, фізичну чи сексуальну шкоду. Це прихована та залишена без уваги форма насильства над вагітними жінками [226, 265]. Тут на наш погляд, обмежене трактування поняття, що розглядається, адже факти домашнього насильства в усьому світі фіксуються не лише стосовно вагітних жінок.

Домашнє насильство є порушенням громадянських прав, яке часто призводить до поганих наслідків для здоров'я жертви та може торкнутися будь-кого, незалежно від етнічної приналежності, культури чи релігії. Насильство може посягати не лише на фізичну свободу людини, але і на свободу її волевиявлення [47]. І це дуже слушна думка, адже окрім фізичної

свободи будь-яка людина прагне і психологічної свободи, а отже ніхто не вправі забирати ці свободи у інших. Разом з тим, тут бажано врахувати, аби власна свобода не перетиналася із свободою інших людей і щоб кожна особа завжди розуміла межі свого та чужого середовища і не перетинала ці межі.

Домашнє насильство має катастрофічні наслідки як для дорослих, так і для дітей. Домашнє насильство, яке іноді називають насильством з боку інтимного партнера або насильством у сім'ї, може бути психологічним, фізичним та/або сексуальним насильством одного партнера до іншого [218].

Аби покарання було все жорсткіше і жорсткіше, законодавець час від часу удосконалює відповідні нормативно-правові акти, що регулюють покарання за прояви домашнього насильства. Наразі 22 травня 2024 року Верховна Рада України прийняла важливий з точки зору захисту жертв домашнього насильства Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 22.05.2024 № 3733-IX) [89]. Таким чином, прийнятим актом норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» приводяться у повну відповідність до основних положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цим явищем та вдосконалення процесуального порядку розгляду таких справ. Цей крок є дуже важливим, адже таким чином Україна імплементує норми європейського законодавства у власне, національне.

Серед інших змін, тепер під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із домашнім насильством, насильством за ознакою статі, суди тепер вирішуватимуть питання про направлення осіб на проходження програми для кривдників з обов'язковим обґрунтуванням такого рішення у постанові про адміністративне правопорушення за цією категорією справ.

Також обмежується можливість застосування звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення щодо правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Передбачається збільшення до дванадцяти годин строку адміністративного затримання осіб у випадках вчинення ними домашнього насильства, насильства за ознакою статі або невиконання термінового заборонного припису, у необхідних випадках, для встановлення особи або з'ясування обставин правопорушення. І це уже важливо, адже при фіксуванні факту домашнього насильства, дуже важливо «розвести» кривдника та жертву у часі та просторі.

Крім того, доволі чітко розмежовується адміністративна відповідальність за «сексуальне домагання» з кримінальною відповідальністю за «сексуальне насильство». Безумовно, ми згодні з тим, що за різну ступінь тяжкості злочинів повинна бути передбачена різна відповідальність.

Потрібно якомога ширше та масштабніше розповсюджувати інформацію про те, що саме є домашнім насильством і що жертви не повинні боятися своїх кривдників, а повинні сигналізувати про злочини у відповідні органи. Обізнаності суспільства сприяють різноманітні заходи, що популяризують дану тематику. Наприклад, такі заходи, як Всеукраїнська компанія «16 днів проти насильства» сприяють тому, що громадяни різного віку узнають більше про методи боротьби з домашнім насильством, адже впродовж цієї кампанії зазвичай проводять сотні заходів в школах, університетах, суспільних місцях, засобах масової інформації тощо. Жертви можуть побачити реальну можливість звернутися за допомогою, можуть познайомитися із такими ж жертвами домашнього насильства, а кривдники почують про невідворотність покарання [1].

Вважаємо, що домашнє насильство є не тільки результатом потенційної безкарності кривдника, а й сприйняттям жертви обставин, що склалися у сім'ї нормальними, адже з самого дитинства, на наш погляд, в підсвідомості більшості громадян недостатньо чітко і повно сформульовані якими повинні

бути нормальні стосунки в сім'ї, що є образливим та принизливим для людини, що може завдати їй не тільки фізичного, а й психологічного болю.

Проведення регулярних тематичних уроків в освітніх закладах різного рівня, з розкриттям таких понять як «взаємоповага», «взаємодопомога», шанобливе ставлення до жінки, а також до осіб, старших за віком», «толерантне ставлення до осіб з інвалідністю» допоможе сформувати морально здорову націю. Крім того, важливою є достатня кількість доступних для жертв Центрів соціально-психологічної допомоги, а також безкоштовних телефонів довіри, що мають працювати цілодобово. Припиненню домашнього насильства повинен сприяти кожен громадянин не тільки своїм позитивним прикладом, а й небайдужістю у разі, якщо особі стало відомо про домашнє насильство у будь-якій сім'ї. Тільки згуртованість та небайдужість усіх членів суспільства при підтримці дієвих законодавчих норм зможуть якщо не повністю знищити домашнє насильство, то хоча б різко знизити кількість його проявів [155].

Таким чином, у цьому підрозділі охарактеризовано насильство за ознакою статі як об'єкт адміністративно-правового запобігання та протидії в Україні. Наголошено, що існуючі визначення поняття насильства за ознакою статі та домашнього насильства потрібно розширити через необхідність більш конкретної ідентифікації відповідних неправомірних явищ з метою удосконалення правозастосовної діяльності відповідних органів та реакції суспільства щодо запобігання насильству у всіх його проявах. Наголошено, що на кривдника впливають різні об'єктивні та суб'єктивні фактори, а тому їх потрібно вивчати та мінімізувати їх негативний вплив на особистість. При цьому доцільно вивчити позитивний досвід інших країн, що і буде зроблено в третьому розділі даного дослідження.

Особи, які вчиняють насильство, часто мають занижену самооцінку та використовують насильницьку поведінку як засіб самоствердження шляхом демонстрації переваги над особами, яких вони сприймають як слабших. Водночас, окрім низької самооцінки, на формування насильницьких моделей

поведінки впливають різноманітні об'єктивні та суб'єктивні чинники, які можуть спонукати особу до неправомірних дій. Однак, незалежно від причин, жоден з цих факторів не може слугувати виправданням вчинення актів насильства.

Під домашнім насильством нами пропонується розуміти неправомірну поведінку одного члена родини (або декількох) стосовно іншого члена родини (або декількох) насильницької дії з метою задоволення своїх власних амбіцій внаслідок низької самооцінки, спричиненої об'єктивними та суб'єктивними факторами.

Зокрема, «насильство за ознакою статі» можна трактувати як будь-які дії чи бездіяльність, що завдають фізичної, психологічної, сексуальної або економічної шкоди особі на підставі її статі або гендерної ідентичності, які порушують її права та свободи, а також суперечать принципам рівності та недискримінації. Насильство за ознакою статі є більш широкою категорією адже може вчинене більшою кількістю суб'єктів та характеризується більшим розмаїттям насиль

ницьких дій.

1.2. Правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Законодавство України у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі постійно вдосконалюється, адаптуючись до міжнародних стандартів та актуальних суспільних викликів. Це відбувається шляхом ухвалення нових законодавчих актів, внесення змін до вже існуючих законів, а також шляхом інтеграції норм міжнародного права у національне законодавство [53, с.198].

У системі сучасного національного законодавства важливою базовою нормою є положення статті 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» [143], яка визначає загальну структуру та ієрархію нормативно-правових

актів. Законодавство України розглядається як цілісна, взаємопов'язана та впорядкована система нормативно-правових актів, що функціонує на основі юридичної сили, компетенції суб'єктів правотворення, принципів конституційного ладу та норм Конституції України. Такий підхід забезпечує логічну побудову правової системи та створює передумови для ефективного функціонування механізмів правового регулювання в усіх сферах суспільного життя.

У законі закріплено, що правова система включає акти різного рівня: Конституція України, закони України (включаючи кодекси), підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади, акти Автономної Республіки Крим, а також нормативні документи органів місцевого самоврядування [2]. Особливо важливим є положення про інтеграцію міжнародних договорів до національного законодавства. Згідно з частиною третьою цієї статті, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є невід'ємною частиною законодавства держави. Це забезпечує адаптацію правової системи України до міжнародних стандартів і сприяє гармонізації національного законодавства з європейським правовим простором.

Спираючись на положення ст. 9 згаданого вище Закону, національна система законодавства ґрунтується на положеннях Конституції України [64], яка має найвищу юридичну силу в ієрархії нормативно-правових актів. Вона визначає ключові засади правового регулювання у державі та забезпечує ідейне й правове підґрунтя для формування галузевого законодавства, зокрема, у сфері забезпечення рівності та протидії дискримінації за ознакою статі.

Відповідно до статті 3 Конституції України, головним обов'язком держави є «утвердження та забезпечення прав і свобод людини», при цьому сама людина, її гідність, здоров'я, безпека і життя визнаються найвищою соціальною цінністю. Це положення визначає гуманістичний вектор правотворчої діяльності та орієнтує систему державного управління на захист

прав особи. Зокрема, стаття 24 закріплює принцип правової рівності всіх громадян, незалежно від їхньої статі, расової чи етнічної належності, політичних, релігійних чи інших переконань, соціального походження або іншої ознаки. Зокрема, у ній зазначається, що «не допускається встановлення будь-яких привілеїв або обмежень за ознакою статі». Цей припис має фундаментальне значення для закріплення правової заборони дискримінації, а також слугує основою для розробки та імплементації спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та протидію насильству. Таким чином, норми Конституції України, зокрема, її статті 3 та 24, становлять фундамент для всієї системи правового регулювання у сфері прав людини, визначаючи ідеологічну та юридичну спрямованість законодавчих ініціатив у контексті захисту від дискримінації за ознакою статі [2].

Протидія насильству за ознакою статі в Україні регламентується, зокрема, положеннями кодексів, які встановлюють правову відповідальність за відповідні правопорушення. На сучасному етапі важливу роль відіграють Кримінальний кодекс України [67], Кодекс України про адміністративні правопорушення [58], а також Цивільний процесуальний кодекс [183], Сімейний кодекс України [166] та Кодекс законів про працю України [57], що опосередковано стосуються питань гендерного насильства, дискримінації та захисту потерпілих.

Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) передбачає відповідальність за низку діянь, які можуть мати ознаки гендерно зумовленого насильства. У міжнародному праві формується сталий підхід до визнання насильства за ознакою статі як окремого криміналізованого явища, що потребує особливої уваги з боку держав. У контексті України актуалізується суперечність між міжнародними зобов'язаннями та внутрішньою законодавчою практикою: Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за діяння, що можуть кваліфікуватися як гендерно зумовлене насильство, однак не містить його термінологічної конкретизації як самостійного об'єкта кримінально-

правового впливу. Це свідчить про наявність прогалини в теоретико-правовому забезпеченні захисту постраждалих від насильства за ознакою статі, що потребує доктринального осмислення і наукового обґрунтування шляхів її усунення.

Зокрема, стаття 115 ККУ, яка передбачає відповідальність за умисне вбивство. У разі доведення мотиву вчинення злочину на ґрунті ненависті до осіб певної статі, такий злочин може розглядатися як вбивство, зумовлене гендерною неприязню. Проте відсутність чіткого механізму юридичної кваліфікації подібних мотивів суттєво ускладнює правозастосування [3].

У межах протидії насильству за ознакою статі кримінально-правове регулювання в Україні охоплює низку норм, що передбачають відповідальність за умисне заподіяння шкоди здоров'ю, вчинення домашнього насильства та сексуальних посягань. Зокрема, статті 121, 122 та 125 ККУ від 5 квітня 2001 року № 2341-III (зі змінами) [3] встановлюють кримінальну відповідальність за умисне тяжке, середньої тяжкості та легке тілесне ушкодження. Такі посягання нерідко становлять форми фізичного насильства, в тому числі гендерно зумовленого, коли вони вчиняються з мотивів, пов'язаних із статтю потерпілої чи потерпілого.

В Україні в процесі криміналізації гендерно зумовленого насильства ключову роль відіграє стаття 126-1 ККУ «Домашнє насильство» [3]. Наразі вона встановлює кримінальну відповідальність за систематичне фізичне, психологічне чи економічне насильство, що відбувається в межах сім'ї або близького оточення [63].

Варто наголосити й на статті 152 ККУ «Зґвалтування», яка передбачає відповідальність за вчинення статевого акту із застосуванням насильства, погрози його застосування чи з використанням безпорадного стану потерпілої особи [3]. Незважаючи на універсальний характер цієї норми, у більшості випадків її застосування жертвами виступають жінки, що підтверджує гендерний вимір даного злочину. Саме тому зґвалтування розглядається не лише як посягання на статеву свободу та недоторканність, але й як форма

наси́льства за ознакою статі.

Особливої уваги у контексті гендерно зумовленого насильства заслуговує стаття 153 ККУ, яка визначає кримінальну відповідальність за сексуальне насильство, тобто умисні дії сексуального характеру без добровільної згоди потерпілої чи потерпілого, не пов'язані з проникненням у тіло особи. Ця норма спрямована на захист статевої свободи та статевої недоторканності людини, що відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини та імплементує зобов'язання України за міжнародними договорами, зокрема Стамбульською конвенцією [8; 242].

Стаття 154 ККУ «Примушування до вступу в статевий зв'язок» передбачає кримінальну відповідальність за використання матеріальної чи службової залежності потерпілої особи для досягнення сексуальних цілей [3]. У більшості випадків подібні діяння мають гендерний вимір, адже вони базуються на зловживанні владою чи економічною нерівністю, що переважно спрямовується проти жінок [38].

Важливим елементом системи кримінально-правового захисту від насильства за ознакою статі є положення, що стосуються неповнолітніх осіб. Стаття 155 ККУ «Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» спрямована на забезпечення охорони статевої свободи неповнолітніх осіб і передбачає кримінальну відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла 16 років [3].

У логічному продовженні цієї проблематики слід звернутися до статті 156 ККУ «Розбещення неповнолітніх», яка встановлює кримінальну відповідальність за вчинення розпусних дій щодо осіб, які не досягли 16-річного віку [3]. Наукові дослідження та міжнародні доповіді підкреслюють, що у більшості випадків жертвами подібних діянь є дівчата, тоді як кривдниками виступають чоловіки, що підтверджує гендерну обумовленість цих злочинів [257, с.7]. Саме тому розбещення неповнолітніх розглядається не лише як посягання на статеву недоторканість, але й як різновид насильства за ознакою статі.

Разом з тим, аналіз змісту статей 121, 122, 125, 126-1 та 153-156 ККУ свідчить, що лише окремі з них (зокрема 126-1 і 152-156) безпосередньо зорієнтовані на запобігання та переслідування діянь, які найчастіше мають гендерно зумовлений характер. У статтях 121–125 відсутній гендерний мотив як кваліфікуюча ознака складу злочину, що не повністю узгоджується з положеннями Стамбульської конвенції, яка розглядає насильство за ознакою статі як форму дискримінації та вимагає впровадження спеціальних і системних механізмів його протидії [8].

Окрему категорію становлять злочини проти статевої свободи та недоторканості особи. Такі, як статті 152–156 ККУ, що включають зґвалтування, сексуальне насильство, примушування до статевого акту, розбещення неповнолітніх [3].

У системі кримінально-правових норм, що прямо або опосередковано стосуються протидії насильству за ознакою статі, особливе місце займає стаття 161 ККУ [3]. Її диспозиція передбачає кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від раси, національності, релігії, статі чи за іншими ознаками. Дана стаття є єдиною кримінально-правовою нормою, яка прямо згадує ознаку статі як підставу для кримінальної відповідальності, але водночас слід підкреслити, що вона не виконує функцію спеціальної норми у сфері протидії гендерно зумовленому насильству, а лише встановлює загальну заборону дискримінації.

Відсутність у кримінальному законодавстві більш спеціалізованих норм, які б комплексно враховували гендерний мотив як кваліфікуючу ознаку, призводить до обмеженої ефективності правозастосування у цій сфері. Така ситуація детермінує необхідність розроблення та впровадження додаткових кримінально-правових механізмів, побудованих з урахуванням положень міжнародних стандартів, зокрема Стамбульської конвенції, та узагальненої практики їх застосування в державах-учасниках Ради Європи [9; 214; 95].

На сучасному етапі розвитку правової системи України адміністративно-деліктне реагування на прояви насильства за ознакою статі

набуває особливої ваги як механізм забезпечення прав людини та виконання міжнародно-правових зобов'язань держави. У зв'язку з цим у структурі Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) закріплено низку правових норм, що формують окремий сегмент адміністративного права – регламентацію відповідальності за дії, вчинені з мотивів дискримінації за ознакою статі, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації [5; 27].

Чинне законодавство розглядає насильство за ознакою статі як форму суспільно небезпечної поведінки, що становить порушення не лише особистої недоторканності, а й базових засад рівності, гідності та безпеки людини. Вперше на рівні адміністративного права український законодавець визнав, що дискримінаційна мотивація, тобто вчинення дій саме з огляду на стать чи іншу ознаку ідентичності, є юридично значущою характеристикою правопорушення, яка потребує окремої кваліфікації. У цьому контексті особливої уваги заслуговує стаття 173-6 КУпАП, яка визначає адміністративну відповідальність за вчинення насильства за ознакою статі у формах фізичного, психологічного або економічного впливу, здійсненого через стать, гендерну ідентичність або сексуальну орієнтацію потерпілої особи [5; 15, 108].

Формування презумпції захисту особи від дискримінаційної поведінки знайшло своє продовження у статті 173-7 КУпАП, яка встановлює адміністративну відповідальність за сексуальні домагання, незалежно від того, в якій формі вони здійснюються: вербальній, невербальній чи фізичній. Таким чином, адміністративне право визнає домагання як «окремий тип дискримінаційної поведінки, що не потребує наявності фізичного примусу або сексуального акту, але підлягає правовому реагуванню з огляду на порушення етичних та міжособистісних стандартів» [5; 15, 16].

Доповненням до цього механізму є стаття 39-1 КУпАП, яка надає уповноваженим органам повноваження щодо направлення особи, яка вчинила відповідне правопорушення, на проходження спеціальної програми для

кривдників [5]. Така програма має на меті формування ненасильницьких моделей поведінки, подолання гендерних стереотипів і профілактику.

У контексті протидії насильству за ознакою статі важливу роль відіграють положення Сімейного кодексу України (далі – СКУ), які, попри відсутність окремої глави, безпосередньо спрямовані на забезпечення захисту прав людини у сфері сімейних відносин. Зокрема, стаття 56 СКУ закріплює право кожного з подружжя та інших членів сім'ї на особисту безпеку, що дозволяє тлумачити сімейні правовідносини через призму базових прав і свобод, включно з правом на свободу від дискримінації та насильства [7]. Це положення набуває особливої ваги у випадках гендерно зумовленого насильства, коли особиста безпека стає ключовим елементом захисту постраждалої особи.

Подальшим кроком у посиленні правового механізму захисту стало ухвалення Закону № 4073-IX від 2024 року, яким до частини другої статті 112 СКУ внесено норму про заборону призначення строку для примирення подружжя у випадках, коли один із них вчинив або підозрюється у вчиненні гендерно зумовленого чи домашнього насильства [109]. Дана норма має імперативний характер і усуває можливість зловживання процедурою примирення як формою тиску на постраждалу особу.

Отже, слід зазначити, що чинні положення Сімейного кодексу України, насамперед, статті 56 та 112, формують базовий правовий каркас для інтеграції стандартів захисту від насильства за ознакою статі у національне законодавство, забезпечуючи як превентивну, так і захисну функцію у сфері сімейних правовідносин.

Говорячи про захист осіб, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, важливу роль відіграють положення глави 13-1 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПКУ) України (статті 350–350-5), що регламентують процедуру видачі обмежувальних приписів [6].

Згідно зі статтею 350-1 ЦПКУ, обмежувальний припис визначається як «тимчасовий захід, спрямований на гарантування безпеки постраждалої особи.

Він застосовується виключно судом на підставі заяви потерпілої особи, що забезпечує юридичну визначеність та процесуальний контроль» [6]. А стаття 350-2 ЦПКУ деталізує можливі заборони: наближення до постраждалої особи, проживання з нею, переслідування, контакти будь-яким способом чи спілкування з дітьми. Такі заходи мають індивідуально визначений характер і підлягають негайному виконанню [6].

У сфері трудових відносин важливу роль у захисті працівників від дискримінації та насильства за ознакою статі відіграє Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) [8]. Хоча цей акт не містить спеціальної глави, присвяченої запобіганню сексуальним домаганням чи іншим формам гендерного насильства, його положення створюють основу для забезпечення гендерної рівності у трудовій сфері, оскільки саме робоче середовище нерідко стає простором прояву гендерної нерівності та сексуальних домагань.

Принцип недопущення дискримінації у сфері праці закріплено у статті 2-1 КЗпП України, де прямо забороняється будь-яка пряма чи непряма дискримінація, у тому числі за ознаками статі, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації [8]. У поєднанні з положеннями статті 22 КЗпП України, яка гарантує рівність у реалізації трудових прав під час прийняття на роботу, просування по службі та оплати праці, це формує правове підґрунтя для протидії дискримінаційним практикам, що розглядаються як одна з форм насильства за ознакою статі. Разом із тим, відсутність у КЗпП спеціальних норм щодо сексуальних домагань як окремої форми трудового правопорушення створює істотну прогалину. Це не відповідає стандартам Конвенції МОП № 190 (2019 р.), яка вимагає від держав чітко визначати поняття «насильство і домагання у сфері праці» та передбачати ефективні механізми їх попередження й притягнення винних до відповідальності [29]. Таким чином, є необхідність подальшої гармонізації трудового законодавства з міжнародними стандартами.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 08.09.2005 р. є базовим нормативно-правовим актом

у системі національного законодавства, що визначає правові засади забезпечення гендерної рівності як одного з ключових напрямів державної політики у сфері прав людини. Хоча цей Закон не містить прямого визначення поняття «наси́льство за ознакою статі», його положення створюють нормативне підґрунтя для запобігання дискримінаційним практикам, які часто лежать в основі такого виду насильства [114].

Закон визначає рівні права та можливості жінок і чоловіків як «однакові юридичні гарантії у реалізації прав і свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя». Прямо забороняється будь-яка форма дискримінації за ознакою статі, у тому числі прямо чи опосередковано виражена. Водночас стаття 1 Закону вводить термін «гендерна рівність» і визначає її як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для реалізації прав людини» [19].

У контексті насильства за ознакою статі, особливого значення набувають положення статей 6, 7 та 8, які встановлюють обов'язок держави забезпечити гендерну рівність у сфері освіти, праці, представництва у владі та формування державної політики. Саме нерівність у доступі до ресурсів, участі в управлінні, економічній незалежності й інформації створює умови, в яких насильство за ознакою статі набуває системного характеру.

У підсумку, Закон № 2866-IV формує правову основу для забезпечення рівності жінок і чоловіків, однак його роль у системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі залишається опосередкованою.

Одним із ключових елементів правової політики України саме у сфері систематизації суб'єктів щодо протидії насильству за ознакою статі є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [6]. Однією з ключових новел цього нормативно-правового акта є визнання та нормативне закріплення насильства за ознакою статі як окремої правової категорії, що відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері захисту прав жінок. У ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону насильство за ознакою статі визначається як «діяння, спрямоване проти особи через її стать або таке, що

впливає на осіб певної статі непропорційно, та/або здійснюється з метою збереження домінування однієї статі над іншою» [6]. Таке формулювання тісно кореспондує з положеннями Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству (Стамбульської конвенції), яка визначає гендерно зумовлене насильство як форму дискримінації та порушення прав людини (ст. 3, літ. Конвенції) [9].

Нормативно визначено також обов'язок держави здійснювати моніторинг та ведення статистики, дезагредованої за статтю, віком, видом насильства та іншими чинниками. Такий підхід відповідає положенням ст. 11 Стамбульської конвенції щодо збору та аналізу даних для ефективної оцінки політики у сфері гендерного насильства [9]. Проте, на практиці впровадження законодавчих положень нашою країною викликає низку викликів [17, с.3].

Важливим рубежем у законодавчій еволюції України стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» № 4073-IX від 20 листопада 2024 (далі – Закон № 4073-IX) року, який запровадив комплекс міжгалузевих новацій, які трансформують підхід до виявлення, реагування та профілактики гендерно зумовленого насильства на системному рівні [17].

Передусім, слід відзначити розширення повноважень центральних органів виконавчої влади у відповідних сферах. Закон покладає на них зобов'язання щодо забезпечення міжвідомчої координації та реалізації політики у сфері гендерної рівності, що є необхідною умовою для комплексного підходу до захисту прав потерпілих. Нові повноваження поширюються не лише на органи Національної поліції, а й на служби соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, а також на органи місцевого самоврядування. Зокрема, зміни торкнулися порядку звітування: центральні органи виконавчої влади, служби у справах дітей, поліція, заклади освіти та охорони здоров'я, а також центри надання безоплатної правової допомоги тепер зобов'язані щокварталу подавати узагальнені дані до Національної

соціальної служби. Остання, наразі систематизує інформацію та передає її до Міністерства соціальної політики [17].

Важливим аспектом є створення Єдиного державного реєстру випадків насильства, який має забезпечити належний облік, аналіз та статистичне відстеження поширеності явища. Також документ передбачає розгортання мобільних бригад реагування, удосконалення механізмів опрацювання звернень, зокрема щодо дітей, а також розроблення типових програм реабілітації – як для постраждалих осіб, так і для кривдників, що відповідає принципам ресоціалізації та відновного правосуддя.

Значну увагу Закон приділяє превентивній роботі через освіту та просвітницьку діяльність. Зміст освітніх програм адаптується до вимог формування культури нульової толерантності до будь-яких форм дискримінації. Таким чином, Закон № 4073-IX створює міжгалузеву модель реагування на насильство за ознакою статі, що поєднує адміністративно-правовий, соціально-захисний, освітній і комунікаційний компоненти [17].

Законодавчо підтримано також освітні ініціативи, спрямовані на формування у молоді культури рівноправ'я, зокрема через впровадження гендерного компонента в навчальні програми та підготовку педагогічних працівників у межах Стратегії інтеграції принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти до 2030 року [131]. Зокрема, передбачено проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, а також обов'язкове навчання фахівців, які працюють із постраждалими особами [131].

До переліку нормативно-правових актів, що безпосередньо стоосуються запобігання та протидії насильству за ознакою статі, слід також віднести Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17.01.2019 року, який є нормативно-правовим актом, що визначає засади надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема, постраждалим від насильства за ознакою статі [146].

Згідно зі статтею 1 Закону, насильство за ознакою статі віднесене до чинників, що спричиняють складні життєві обставини, у зв'язку з чим особа

має право на отримання відповідних соціальних послуг. Закон гарантує, що така допомога має бути надана, незалежно від доходу постраждалої особи, що є надзвичайно важливим, з огляду на економічну залежність, яка часто супроводжує гендерно зумовлене насильство [23]. Соціальні послуги, що надаються постраждалим, повинні ґрунтуватися на принципах недискримінації, доступності, добровільності, поваги до гідності, конфіденційності, а також міжвідомчої координації.

Згідно вказаного Закону, розбудовується мережа закладів соціального захисту, таких як: притулки, кризові кімнати, денні центри, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. Закон також визначає суб'єктів надання соціальних послуг: «державні органи та недержавні установи», що значно розширює можливості доступу постраждалих осіб до підтримки [26, с.35].

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460-VI від 02.06.2011 (далі – Закон № 3460-VI) є визначальним нормативно-правовим актом, що забезпечує реалізацію конституційного права особи на захист, правову допомогу та доступ до правосуддя. Закон гарантує постраждалим особам можливість отримати юридичну підтримку незалежно від їхнього соціального статусу, майнового стану чи рівня правової обізнаності [106].

Закон визначає два основні види правової допомоги – первинну та вторинну. Первинна допомога охоплює надання правової інформації, консультацій, складання звернень, скарг та інших документів не процесуального характеру, що є особливо важливим у випадках первинного контакту постраждалої особи з системою правосуддя. Вторинна правова допомога передбачає захист, представництво інтересів у суді, складання процесуальних документів, а також інші форми правового супроводу в адміністративному або кримінальному провадженні [22].

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI (далі Закон» № 5207-VI) від 6 вересня 2012 року закріплює фундаментальні принципи рівності та недискримінації у сфері прав людини, визнаючи дискримінацію за ознакою статі однією з форм порушення прав і

свобод особи [116]. Закон містить визначення ключових понять, зокрема «дискримінація», «пряма» та «непряма дискримінація», «дискримінація за ознакою статі», що дозволяє трактувати гендерне насильство як «прояв дискримінаційної практики, коли особа зазнає обмежень чи шкоди саме через свою стать або соціально сконструйовану гендерну роль». У статті 1 закріплено, що «дискримінація за ознакою статі є недопустимою в усіх сферах суспільного життя, що створює юридичну основу для ідентифікації насильства як не лише кримінального, а й антидискримінаційного правопорушення, що вимагає комплексного підходу до захисту прав постраждалих» [24].

Закон України «Про освіту» в редакції від 05.09.2017 року (із подальшими змінами) є нормативно-правовим актом, що визначає засади державної політики у сфері освіти, включаючи ціннісні орієнтири, серед яких чітко закріплено принцип заборони дискримінації за будь-якою ознакою, зокрема статевою [142].

Відповідно до частини першої статті 6 Закону, держава гарантує реалізацію права на освіту без будь-якої дискримінації, а у частині другій тієї ж статті передбачено, що одним із ключових принципів освітньої діяльності є утвердження рівності та недискримінації у сфері освіти. Стаття 7 Закону також акцентує увагу на інтеграції правозахисного та гендерного підходу в освітній процес, а стаття 12 закріплює право учасників освітнього процесу на безпечне освітнє середовище, вільне від насильства, експлуатації, дискримінації, приниження честі та гідності [27].

З урахуванням положень Стамбульської конвенції, яка прямо вимагає включення у навчальні програми питань рівності жінок і чоловіків, ненасильницьких моделей поведінки, взаємної поваги, вирішення конфліктів без насильства, освітній компонент повинен стати ключовою ланкою у системі первинної профілактики насильства за ознакою статі. У цьому контексті Закон України «Про освіту» потребує подальшого змістовного наповнення через деталізацію обов'язків закладів освіти у сфері протидії дискримінації [27].

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про освіту», керівник установи

забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування) [142].

Фундаментальним міжнародно-правовим документом, що визначає насильство за ознакою статі як «порушення прав людини та одну з форм дискримінації», є Стамбульська конвенція (ратифікована Законом № 2319-IX, 20.06.2022) [9]. Особливістю Конвенції є впровадження комплексного системного підходу, відомого як модель «чотирьох Р» – prevention (профілактика), protection (захист), prosecution (переслідування винних) та policies (реалізація політики) [9]. Моніторинг виконання положень Конвенції покладається на незалежний орган – GREVIO, що здійснює оцінку заходів, вжитих національними урядами. Важливо, що Стамбульська конвенція передбачає зобов'язання держав щодо подолання гендерних стереотипів [201].

Ще одним базовим міжнародно-правовим інструментом є Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), до якої Україна приєдналася у 1981 році. Цей документ закладає універсальні зобов'язання щодо заборони дискримінації за ознакою статі в усіх сферах суспільного життя: політичній, трудовій, освітній, культурній, побутовій. Хоча сама Конвенція не містить вичерпного переліку форм гендерного насильства, її Комітет у своїх Загальних рекомендаціях № 19 (1992 року) та № 35 (2017 року) прямо визнає насильство щодо жінок як «форму дискримінації, що порушує рівність і гідність людини» [62, 60, 61].

У процесі модернізації національної системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі Верховна Рада України 9 травня 2024 року ухвалила Постанову № 3712-IX, якою в першому читанні було підтримано законопроект № 10249 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі». Але законопроект не був підтверджений у подальших стадіях законотворчого процесу, що зумовлює виникнення правової невизначеності та збереження прогалин у практичній реалізації норм

[144].

Однією з центральних ініціатив є створення єдиного державного кол-центру, який забезпечуватиме прийом звернень щодо випадків домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства щодо дітей. Така централізація інформаційної підтримки є важливим кроком до спрощення доступу до допомоги для постраждалих та уникнення дублювання функцій існуючих гарячих ліній [30].

Важливим напрямом удосконалення державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі є закріплення стратегічних орієнтирів на рівні актів вищої юридичної сили. Наразі Указ Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (далі Указ № 722/2019) є ключовим політико-правовим документом, що нормативно закріплює орієнтири сталого розвитку відповідно до Глобальної рамки Цілей сталого розвитку ООН. Цей документ встановлює офіційний державний курс на реалізацію стратегічних пріоритетів національного розвитку, зокрема, у сфері забезпечення гендерної рівності. Особливого значення в контексті протидії насильству за ознакою статі набуває Ціль № 5: «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат», яка безпосередньо визначена серед пріоритетів державної політики [151].

На виконання положень Указу № 722/2019, центральні органи виконавчої влади, зокрема, Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики, Міністерство освіти і науки та інші, забезпечують інтеграцію гендерного підходу у державну політику [31].

Згідно розпорядження від 12 серпня 2022 р. КМУ № 752-р, в Україні діє Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, яка деталізує механізми реалізації Цілі № 5 сталого розвитку [31].

Державна політика у сфері протидії дискримінації та насильству за ознакою статі постійно адаптується до нових соціально-економічних умов та

викликів воєнного часу. У цьому контексті значну роль відіграє розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 травня 2025 р. № 439-р «Деякі питання реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року», яке підкреслює важливість розбудови ефективної системи моніторингу та збору гендерно диференційованих даних як бази для формування доказової політики у сфері протидії насильству [46].

Таким чином, Указ Президента України № 722/2019 закріплює політичну волю держави, спрямовану на усунення дискримінації, а також розвиток міжсекторальної взаємодії у межах реалізації міжнародних стандартів захисту прав жінок.

Ще один Указ Президента України № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству щодо дітей» від 21.09.2020 р. є одним із ключових політико-правових актів, що окреслює пріоритети державної політики у сфері протидії гендерно зумовленому насильству [140].

Особливої уваги заслуговує доручення Кабінету Міністрів України щодо підготовки та внесення у шестимісячний строк законопроектів, спрямованих на удосконалення механізмів протидії насильству. Зокрема, йдеться про забезпечення додаткових процесуальних гарантій для неповнолітніх осіб [31].

Указ № 398/2020 також інтегрований у ширший контекст реалізації Цілі сталого розвитку № 5, зокрема, глобальної платформи Партнерства Біарріц, яка об'єднує країни, що взяли на себе зобов'язання з досягнення реальної рівності у публічному та приватному житті. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1578-р «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц», є важливим програмно-правовим документом, який заклав підґрунтя для імплементації міжнародних стандартів гендерної рівності у національне правове поле [31, 121].

У межах імплементації міжнародних зобов'язань України у сфері забезпечення гендерної рівності та протидії насильству за ознакою статі, зокрема положень Стамбульської конвенції, Кабінет Міністрів України ухвалив низку нормативно-правових актів, що формують інституційно-функціональну основу державної політики в цій сфері. Одним із базових нормативних актів є Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року № 655, якою затверджено «Типове положення про притулок для осіб, постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі», який орієнтований на забезпечення термінового притулку для осіб, які зазнали насильства [134]. Також ухвалено Постанову КМУ № 654 від 22 серпня 2018 р., якою затверджено «Типове положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам» [42]. Важливим документом є Постанова Кабінету Міністрів України № 658 від 22 серпня 2018 року, якою затверджено «Порядок взаємодії суб'єктів, що реалізують заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [34]. Систематизація суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі в адміністративно-правовому аспекті постає як динамічна модель, що поєднує нормативне регулювання, організаційну координацію та практичне забезпечення державної політики. Вона є необхідною умовою для формування цілісної системи захисту прав людини та досягнення реальної гендерної рівності у суспільстві [124].

У стратегічному вимірі слід виділити Розпорядження КМУ № 728-р від 10 жовтня 2018 року про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на період до 2025 року [147]. У цьому контексті логічним продовженням є Постанова КМУ № 234 від 20 березня 2019 року «Про затвердження порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі». Реєстр покликаний забезпечити облік, моніторинг, аналіз і міжвідомчий обмін інформацією [127].

Крім того, Постанова КМУ № 824 від 21 серпня 2019 року затверджує

«Типове положення про денний центр соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, що забезпечує надання первинних консультацій, психологічної підтримки, правового інформування та інших послуг у форматі денного перебування» [84].

Слід також звернути увагу на Постанову КМУ № 145 від 24 лютого 2021 року «Про затвердження Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі і насильству щодо дітей на період до 2025 року», яка містить конкретні завдання, із закріпленими індикаторами, відповідальними виконавцями та фінансовим забезпеченням [117].

Варто згадати і Постанову Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 129, яка внесла низку уточнень до чинних порядків. Зокрема, до Порядку взаємодії суб'єктів, затвердженому постановою № 658 від 22 серпня 2018 р. [111, 32]. Таким чином, комплекс постанов і розпоряджень КМУ у період 2018–2022 років формує функціонально завершену архітектуру нормативного забезпечення протидії насильству за ознакою статі.

У межах імплементації національної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі важливу роль відіграють підзаконні нормативно-правові акти. Одним із ключових є Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 серпня 2018 року № 654, яким затверджено «Порядок винесення термінового заборонного припису кривднику» [42]. У контексті інституційного реагування на випадки насильства важливе значення має Наказ Мінсоцполітики від 11 грудня 2018 року № 1852, який регулює створення кол-центру з питань запобігання торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі та насильства стосовно дітей [150].

Окреме місце у системі суб'єктів, що забезпечують протидію насильству за ознакою статі, займає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, інституційний статус якого визначається Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. Відповідно до ст. 3 цього закону, Омбудсман здійснює

парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини та громадянина, незалежно від статі, раси, національності чи інших ознак [149]. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2024 рік містить окремий розділ, присвячений забезпеченню рівних прав і свобод, у якому значна увага приділяється проблематиці насильства за ознакою статі [186].

У контексті реалізації державної політики щодо запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, акти місцевих державних адміністрацій мають важливе значення у формуванні практичних механізмів реагування на місцевому рівні. Ці акти, відповідно до статті 7 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», є обов'язковими до виконання на відповідній території та можуть містити норми права, що деталізують загальні положення законів і підзаконних актів [138].

У Дніпропетровській області правова база у сфері протидії гендерно зумовленому насильству включає Розпорядження голови обласної державної адміністрації від 11 грудня 2023 року № Р-540/0/3-23, яким затверджено Регіональний план невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на 2024-2028 роки [129].

Іншим ключовим документом є Регіональна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі до 2025 року, затверджена рішенням обласної ради від 6 серпня 2021 року № 97-7/VIII [130]. Слід звернути увагу також на Рішення про внесення змін, що коригує базову Регіональну цільову соціальну програму розвитку сімейної та гендерної політики на 2023-2027 роки (ухвалено 14.10.2022 № 217-13/VIII), уточнюючи її завдання, показники та відповідальних виконавців без зміни стратегічної мети [112]. Частиною національного законодавства України є також інші чинні міжнародні договори України. До міжнародних нормативно-правових актів відноситься: Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) від 18 грудня 1979 р. [27], Декларація

ООН про викорінення насильства щодо жінок від 20 грудня 1993 р. [39], Пекінська платформа дій на IV Всесвітній конференції з питань жінок у 1995 році [91], Стамбульська конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, від 11 травня 2011 р. [9].

Основними національними нормативно-правовими актами України є: Конституція України [1], Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) [7], Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) [6], Кодекс України про адміністративні правопорушення [5], Кримінальний кодекс України [4], Національний план дій із реалізації резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [86] та інші.

У межах реалізації зобов'язань, взятих Україною після ратифікації Стамбульської конвенції, важливим кроком стало прийняття Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р, яким затверджено План заходів з імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [55]. Це Розпорядження стало нормативною основою для формування єдиної державної політики у сфері запобігання насильству за ознакою статі та забезпечення прав постраждалих осіб, із чітко визначеними цілями, термінами, механізмами виконання та відповідальними суб'єктами [120].

У сучасній системі правового регулювання проблематики насильства за ознакою статі та домашнього насильства важливе місце посідає так зване м'яке право (soft law). Особливість м'якого права полягає в його здатності встановлювати стандарти поведінки для державних інституцій, правоохоронних органів, судів і соціальних служб у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству навіть у тих випадках, коли відповідні імперативні норми ще не закріплені у внутрішньому законодавстві. Такі акти сприяють формуванню національних стратегій, підвищенню

суспільної обізнаності щодо проблематики насильства та виступають проміжним етапом до створення обов'язкових норм (hard law) [196]. У сфері запобігання насильству за ознакою статі м'яке право сприяє формуванню єдиних стандартів реагування та профілактики [207]. До найважливіших міжнародних актів м'якого права, що формують нормативно-правову основу у сфері протидії та запобігання насильству за ознакою статі, відносяться: Рекомендація Rec(2002)5 Комітету Міністрів Ради Європи щодо захисту жінок від насильства [240]; Резолюція ПАРЄ 1635 (2008) «Про сексуальне насильство у збройних конфліктах» [233]; Керівні принципи Європейського інституту з питань гендерної рівності [235]; політики UN Women та Глобальна стратегія ООН щодо запобігання гендерному насильству [252]. Вплив м'якого права на українське законодавство є беззаперечним. Норми soft law активно враховуються при розробці законів і державних стратегій [171].

Таким чином, щодо насильства за ознакою статі, вітчизняна правова система демонструє визнання проблеми на рівні окремих норм і програм, однак зберігає критичну розщепленість між адміністративним та кримінальним регулюванням і недостатню операційність механізмів захисту. Вважаємо, що гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами має відбутися не лише через декларації, а через процесуальні гарантії для постраждалих і відповідні програми для кривдників.

1.3. Методологія систематизації органів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

У сучасному правовому полі України проблематика запобігання та протидії насильству за ознакою статі постає як одна із ключових сфер державної політики в галузі прав людини, соціального захисту, забезпечення гендерної рівності та виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини. Зважаючи на високий рівень соціальної небезпеки цього явища, а

також на міждисциплінарний характер реагування на нього, забезпечення ефективного функціонування системи протидії насильству потребує не лише наявності правової бази, а й науково обґрунтованої методології структуризації та класифікації її інституційних складових [64].

Питання методологічних основ систематизації органів, на які покладено функції у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, має комплексний характер. З одного боку, воно ґрунтується на теоретичних засадах адміністративного права, зокрема теорії органів державної влади, функціонального розподілу компетенцій, інституційної координації, а з іншого – слугує інструментом вдосконалення державного управління, підвищення ефективності надання допомоги та виконання міжнародних рекомендацій у сфері захисту постраждалих осіб.

Розглянемо структуру органів, уповноважених протидіяти й запобігати насильству. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» державна політика у сфері боротьби з насильством спрямована на комплексні та інтегровані дії щодо надання допомоги постраждалим особам та викорінення різних видів насильства. На сьогодні в Україні задіяно різні органи, які співпрацюють у цьому напрямі. У ст. 6 зазначеного закону наведено перелік суб'єктів, що забезпечують здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству. Згідно з цією статтею суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, є: спеціально уповноважені органи, громадяни України та іноземці й інші органи [7].

Методологічна основа систематизації органів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі ґрунтується на використанні комплексного наукового підходу, що дозволяє не лише впорядкувати інституційну структуру, а й забезпечити її функціональну ефективність. Правовий підхід орієнтований на визначення статусу суб'єктів, закріплення підстав та меж їхніх повноважень, а також на встановлення юридичних гарантій взаємодії між ними. Функціональний підхід зосереджується на аналізі

спеціалізації органів та установ, виокремлюючи їхню роль у запобіганні, виявленні, реагуванні на випадки насильства, а також у наданні підтримки й відновленні прав постраждалих осіб. Організаційно–ієрархічний підхід дозволяє дослідити адміністративну вертикаль, що забезпечує єдність управлінських рішень від центрального до місцевого рівня. Інституційно–комунікаційний підхід акцентує увагу на механізмах координації між органами різної юрисдикції та на їхній співпраці з недержавним сектором. Такий підхід забезпечує формування цілісної системи реагування, де кожен суб'єкт реалізує власні повноваження у взаємозв'язку з іншими.

Класифікація суб'єктів може здійснюватися за низкою критеріїв. За юридичною природою вони поділяються на державні органи публічної влади (Національна поліція України, прокуратура, суди, уповноважені підрозділи місцевих державних адміністрацій, служби у справах дітей, заклади охорони здоров'я, установи безоплатної правничої допомоги, заклади освіти) [25, с. 171] та недержавні організації, що функціонують на засадах партнерства з державою або самостійно (громадські об'єднання, благодійні фонди, антикризові центри, релігійні організації, ініціативні групи). Їх правовий статус визначається положеннями Закону України «Про громадські об'єднання» та спеціальними нормативними актами [113]. За функціональною ознакою розрізняють суб'єктів загальної компетенції – органи й установи, що реалізують державну політику у соціальній, медичній, правовій та освітній сферах, але не мають вузької спеціалізації щодо протидії насильству; а також суб'єктів спеціальної компетенції, створених безпосередньо для надання допомоги постраждалим та реагування на випадки насильства (мобільні бригади соціально–психологічної допомоги, спеціалізовані притулки, підрозділи поліції з протидії домашньому насильству, служби підтримки) [15].

Ієрархізація суб'єктів за рівнем юрисдикційного впливу в Україні має трирівневу структуру. Центральний рівень охоплює органи, що формують державну політику у сфері запобігання насильству (Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ,

Міністерство юстиції, а також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як незалежний конституційний орган парламентського контролю).

На регіональному рівні функціонують структурні підрозділи обласних і районних державних адміністрацій та регіональні координатори з питань протидії насильству. Локальний рівень представлений органами місцевого самоврядування, соціальними службами та громадами, які безпосередньо здійснюють надання допомоги постраждалим [124].

Сучасна система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні передбачає багаторівневу участь різних суб'єктів. Для ефективного управління цією системою доцільним є застосування методології серіації [164, с.121–123].

У науковій літературі термін *серіація* вживається як метод упорядкування елементів системи в послідовність за певним критерієм – у цьому випадку за частотою участі та інтенсивністю реалізації повноважень у сфері протидії насильству за ознакою статі [36, с. 88–91].

У процесі формування цілісної державної політики у сфері запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству метод серіації дозволяє не лише систематизувати суб'єкти за ключовими ознаками, а й виявити приховані дисбаланси у їхньому функціонуванні, що має безпосереднє значення для підвищення ефективності управлінських рішень.

На основі вищевказаних критеріїв доцільно виділити три основні рівні серіації суб'єктів:

Суб'єкти першої лінії – це установи з високим рівнем участі у реагуванні на випадки насильства. До них належать: Національна поліція України, яка відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» здійснює фіксацію фактів насильства, застосовує термінові заборонні приписи та забезпечує притягнення кривдників до відповідальності [15]; суди, що розглядають справи про адміністративні правопорушення та кримінальні злочини, ухвалюють рішення про застосування обмежувальних приписів [58]; органи соціального захисту, які проводять оцінку потреб

постраждалих осіб, направляють їх до притулків і координують надання соціальних послуг [58]; заклади охорони здоров'я, що надають медичну допомогу, документують тілесні ушкодження та здійснюють первинне психологічне втручання [119].

Суб'єкти другої лінії відзначаються середнім рівнем залученості. Вони не взаємодіють із постраждалими на постійній основі, проте виконують важливі допоміжні функції. Сюди належать: центри безоплатної правничої допомоги, що забезпечують реалізацію права постраждалих на захист відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [119]; органи місцевого самоврядування, які розробляють місцеві програми, створюють мобільні групи та забезпечують функціонування притулків; служби у справах дітей, які розглядають випадки насильства щодо неповнолітніх.

Суб'єкти третьої лінії залучаються епізодично й виконують переважно профілактичні та підтримувальні функції. До них належать громадські об'єднання та неурядові організації, що створюють притулки, займаються реабілітацією та адвокацією; заклади освіти, які формують культуру ненасильства; релігійні установи й засоби масової інформації, що забезпечують моральну підтримку та поширюють інформаційні кампанії [7].

Функціональний розподіл відображає спеціалізацію кожної групи суб'єктів. Національна соціальна сервісна служба України зосереджена на соціальних послугах та координації діяльності служб у справах дітей [44]. Органи місцевого самоврядування відповідають за організаційне та фінансове забезпечення місцевих програм. Громадські організації здійснюють правозахисну та інформаційно-просвітницьку діяльність. Міжнародні структури забезпечують фінансування проєктів, консалтинг та навчання персоналу.

Доцільним є докладніше зупинитися на аналізі ключових суб'єктів, наділених функціями у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Важливе місце у системі суб'єктів, що реалізують державну політику у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, посідає інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Його діяльність спрямована на забезпечення парламентського контролю, моніторинг дотримання міжнародних стандартів та координацію взаємодії між державними органами й інститутами громадянського суспільства [11].

Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (омбудсмана) належить до числа суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у сфері захисту прав людини, включно з протидією насильству за ознакою статі. Його функції зазначено в Конституції України (ст. 101) [1], Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР [149], а також Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [7].

У контексті запобігання та протидії насильству за ознакою статі діяльність Уповноваженого має багатовимірний характер. Насамперед він здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод громадян, які постраждали від різних форм насильства. З цією метою Уповноважений організовує та проводить моніторинг виконання державою міжнародних зобов'язань, зокрема Стамбульської конвенції [63] та рекомендацій CEDAW [251].

Важливою складовою роботи омбудсмана є збір і систематизація інформації про масштаби та характер випадків насильства. У щорічних та спеціальних доповідях він подає статистику щодо звернень, аналізує динаміку адміністративної та кримінальної практики, а також виявляє найбільш проблемні регіони чи групи населення, які залишаються уразливими [187].

Окремий напрямок – взаємодія омбудсмана з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Уповноважений готує подання та рекомендації щодо вдосконалення нормативної бази, зокрема пропозиції про зміни до Закону № 2229-VIII та підзаконних актів (наприклад, Порядку

взаємодії суб'єктів, затвердженого постановою КМУ № 658 від 22.08.2018) [3].

З практичної точки зору омбудсман координує діяльність через мережу регіональних представництв, які приймають скарги, надають консультації постраждалим та передають їх до компетентних органів. Водночас саме Уповноважений виступає медіатором між державними структурами та громадянським суспільством: він співпрацює з громадськими об'єднаннями, НУО, міжнародними організаціями з метою розвитку кризових центрів, притулків, програм реабілітації та інформаційних кампаній [16].

Значна увага приділяється просвітницькій діяльності. Уповноважений організовує тренінги, семінари для працівників поліції, освітян, медиків і соціальних служб, акцентуючи на стандартах недискримінації, гендерної рівності та належного реагування на звернення про насильство.

Загалом, діяльність Уповноваженого з прав людини у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі полягає не лише у здійсненні моніторингових і контрольних функцій, але й у формуванні системного підходу до захисту прав постраждалих. Він виступає одночасно і контролюючим інституційним механізмом, і координатором міждержавної та громадської взаємодії, і генератором пропозицій щодо вдосконалення законодавства. Водночас практика його діяльності виявляє й проблеми: недостатність впливу на виконавчу владу, обмеженість фінансування регіональних представництв, складнощі у впровадженні рекомендацій. Це підтверджує потребу в подальшому посиленні ролі інституту омбудсмана у системі протидії насильству за ознакою статі [16].

У структурі суб'єктів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, важливе місце посідає Міністерство соціальної політики України. Воно виступає головним органом виконавчої влади у цій сфері та виконує координуючу, нормотворчу й контрольну функції [3].

Насамперед до повноважень цього міністерства віднесено розробку та впровадження державних стратегій, програм і планів дій, спрямованих на

попередження та зменшення масштабів гендерно обумовленого насильства. Зокрема, саме Мінсоцполітики ініціює та реалізує Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також бере участь у підготовці та реалізації національних планів дій з виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема в частині імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [17].

Важливим напрямом діяльності Мінсоцполітики є забезпечення функціонування спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, включно з притулками, кризовими кімнатами, кол-центрами та мобільними бригадами соціально-психологічної допомоги. У цьому контексті Мінсоцполітики здійснює організаційно-методичне забезпечення: визначає стандарти надання послуг, проводить моніторинг їхньої якості та координує діяльність підпорядкованих структур [115].

Особливого значення набуває взаємодія Міністерства соціальної політики з іншими суб'єктами системи. Наразі у співпраці з Міністерством внутрішніх справ забезпечується механізм реагування на випадки домашнього насильства та застосування термінових заборонних приписів. У взаємодії з Міністерством охорони здоров'я відпрацьовуються алгоритми надання медико-психологічної допомоги постраждалим. У партнерстві з органами місцевого самоврядування здійснюється делегування повноважень щодо створення та розвитку регіональних служб підтримки. Крім того, у взаємодії з громадськими організаціями та міжнародними інституціями реалізуються пілотні проєкти, програми профілактики та підвищення обізнаності населення щодо проблеми насильства за ознакою статі [3].

У методологічному вимірі систематизації суб'єктів Мінсоцполітики можна визначити як центрального координатора соціальної складової механізму протидії насильству, що забезпечує баланс між нормотворчою діяльністю, організаційною практикою та партнерською взаємодією з

державними й недержавними структурами. Така багаторівнева інтеграція сприяє формуванню цілісної системи реагування та попередження насильства за ознакою статі в Україні [159, с. 28–29].

Поряд із Міністерством соціальної політики, яке формує стратегічні напрями в цій сфері, безпосереднє практичне забезпечення та контроль за їх виконанням покладено на Національну соціальну сервісну службу України (далі – НСССУ)[17].

Не менш значущою є контрольно-наглядова функція, що реалізується через проведення перевірок діяльності місцевих органів соціального захисту. За результатами моніторингу НСССУ надає рекомендації щодо вдосконалення роботи кризових кімнат, притулків і мобільних бригад соціально-психологічної допомоги [45]. Окрему увагу Служба приділяє захисту прав дітей, контролюючи виконання рішень органів опіки і піклування про вилучення дитини з небезпечного середовища, а також забезпечуючи соціальний супровід та організацію безпечних умов її перебування [141].

У межах своїх повноважень Національна соціальна сервісна служба України здійснює методичне забезпечення діяльності місцевих органів і спеціалізованих служб, що надають допомогу постраждалим від насильства за ознакою статі. Зокрема, НСССУ поширює інструктивні та роз'яснювальні матеріали, розроблені у співпраці з Міністерством соціальної політики та міжнародними організаціями (зокрема, UNFPA), які стосуються організації роботи мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, ведення обліку випадків насильства та застосування алгоритмів оцінки ризиків для постраждалих осіб [254].»

Важливою складовою є й міжнародне співробітництво, зокрема участь у спільних проєктах з UNFPA та Радою Європи, що передбачають відкриття кризових кімнат для жінок, які зазнали насильства, а також реалізацію освітніх програм для підготовки соціальних працівників [50].

Крім того, НСССУ здійснює аналітичну діяльність, збираючи й узагальнюючи статистичні дані від місцевих органів для формування

щорічних державних звітів. Отримані відомості використовуються як для вдосконалення національних програм протидії насильству, так і для підготовки звітів України до GREVIO у рамках імплементації Стамбульської конвенції [85].

Важливим практичним напрямом діяльності Національної соціальної сервісної служби України є організація доступу постраждалих до допомоги. [75]. В час розвинених комп'ютерних технологій у вільному доступі в мережі інтернет функціонує інформаційний сайт для постраждалих від насильства осіб, на якому представлено перелік контактних центрів та гарячих ліній для отримання термінової консультації. Зокрема, створено лінію цілодобового доступу «1547», співробітники якої безоплатно безперервно роз'яснюють алгоритм дій для потерпілих враховуючи індивідуальний підхід до кожної ситуації.

Служба набула популярності та має багато позитивних відгуків, але теоретичні вирішення проблем на практиці мають досить сумний результат. Це залежить від місця проживання особи. Є багато випадків, коли, отримавши заборонний терміновий припис, кривдник все одно повертається до жертви та продовжує протиправні дії. В цій ситуації найкращим виходом є розділення жертви та кривдника по різних місцях перебування. Якщо потерпіла особа не має особистого житла, це ускладнює процес попередження нових випадків домашнього насильства. Найкращим вирішенням цього питання мало б бути переміщення жертви до шелтеру або притулку, але по всій Україні кількість таких закладів обмежена. Що стосується міст, в яких діють такі служби, то більшість осіб не мають інформації про них або кількість місць у таких закладах обмежена. Натомість уповноважені органи, що займаються питаннями насильства, ще й не мають налагодженої взаємодії [32].

Завдяки поєднанню цих напрямів – організаційного, контрольного, методичного, міжнародного та аналітичного – НСССУ відіграє ключову роль у забезпеченні цілісності державної політики протидії гендерно зумовленому насильству.

Варто також окремо розглянути функції та повноваження поліції в контексті одного з державних суб'єктів. Національна поліція України виступає ключовим органом першої лінії реагування, від ефективності роботи якого залежить своєчасне припинення протиправних дій, надання допомоги постраждалим особам та забезпечення притягнення кривдників до відповідальності. Правові засади діяльності поліції у цій сфері закріплені в Законі України «Про Національну поліцію» від 2015 року [139] та інших нормативно-правових актах.

До основних повноважень поліції належать прийом і реєстрація заяв та повідомлень про факти насильства, негайне реагування на виклики та припинення протиправних дій, складання протоколів про адміністративні правопорушення, проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, винесення термінових заборонних приписів щодо кривдників, а також передача інформації іншим уповноваженим органам. Значною є роль поліції у забезпеченні функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що надає можливість узагальнювати статистичні дані та формувати державну політику на основі доказів [4].

У структурі Національної поліції створюються спеціалізовані підрозділи: сектори протидії домашньому насильству, мобільні групи реагування на факти насильства, а також інститут поліцейських офіцерів громади [25]. Попри позитивні кроки, у діяльності поліції залишаються проблеми: перевантаженість особового складу, недостатня кількість спеціалізованих підрозділів у сільських районах, формальний характер профілактичної роботи з кривдниками, а також низький рівень довіри постраждалих до правоохоронних органів. Ці чинники негативно впливають на ефективність реагування і потребують додаткових організаційних та ресурсних рішень.

Таким чином, Національна поліція України виконує провідну роль у системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі, поєднуючи

правоохоронні, превентивні та координаційні функції [3; 7; 25]. Її діяльність має визначальний вплив на своєчасність реагування, ефективність захисту постраждалих та формування достовірної державної статистики [7]. Водночас підвищення рівня довіри до поліції, удосконалення механізмів взаємодії з іншими інституціями та забезпечення належного ресурсного супроводу залишаються ключовими умовами посилення результативності державної політики у цій сфері.

Питання щодо участі Національної поліції у протидії та запобіганні насильству розглянули О. Б. Мороз, Ю. А. Хатнюк та В.В. Грицанюк [80, с. 513–521; 37], які за основу свого наукового дослідження обрали тему щодо світового досвіду країн та розглянули нормативну базу міжнародного рівня.

Зі свого боку, органи поліції тісно співпрацюють із широким колом державних та муніципальних інституцій, що формують цілісну систему реагування на випадки насильства за ознакою статі. Насамперед ідеться про органи прокуратури та суди, які забезпечують процесуальний нагляд, розгляд справ про адміністративні правопорушення та застосування обмежувальних приписів [67; 3]. Важливими партнерами поліції є місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та їхні структурні підрозділи у сферах соціального захисту, освіти та охорони здоров'я, адже саме вони відповідають за функціонування спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб

Окреме значення має взаємодія поліції зі службами у справах дітей, які залучаються у випадках насильства щодо неповнолітніх, координуючи захисні заходи та інколи ініціюючи вилучення дитини із небезпечного середовища. У тісному партнерстві з центрами безоплатної правничої допомоги забезпечується доступ постраждалих до юридичного супроводу [18], а співпраця з медичними закладами дозволяє своєчасно фіксувати тілесні ушкодження та надавати необхідну медичну допомогу [4].

Крім того, поліція здійснює обмін інформацією та взаємодію зі спеціалізованими службами підтримки – притулками, кризовими кімнатами,

мобільними бригадами соціально–психологічної допомоги [3]. На загальнодержавному рівні важливим елементом співпраці виступає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який здійснює парламентський контроль і моніторинг дотримання прав постраждалих осіб [5]. Таким чином, поліція функціонує як центральна координуюча ланка, що інтегрує правоохоронні, соціальні, правові та медичні механізми у єдину систему захисту та профілактики насильства за ознакою статі.

Серед недержавних суб'єктів другої лінії у сфері запобігання та протидії гендерно обумовленому насильству особливу роль відіграє Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем». Ця всеукраїнська громадська організація, заснована у 2017 р., спрямовує свою діяльність на формування гендерно чутливої правничої спільноти та інтеграцію в українську правову практику стандартів, орієнтованих на потреби постраждалих [19].

У межах структурних напрямів роботи «ЮрФем» функціонують Аналітичний центр, освітня програма «JurFem: освіта», ініціатива «JurFem: підтримка» та комунікаційний сегмент. Ключовим практичним інструментом захисту прав постраждалих є лінія правничої допомоги «JurFem: підтримка», що надає безоплатні консультації та юридичний супровід, а також забезпечує перенаправлення до адвокатів чи спеціалізованих сервісів [18].

Важливим напрямом діяльності організації є просвітницька та інформаційна робота. Зокрема, у партнерстві з UN Women було започатковано онлайн-платформу «Було так». Вона є одним із сучасних прикладів цифрових інструментів реалізації прав людини у сфері запобігання та протидії сексуальному насильству, вчиненому в умовах воєнного стану. Її створення у партнерстві з ООН-Жінки (UN Women) та українськими громадськими організаціями стало відповіддю на зростання кількості випадків сексуального насильства, пов'язаного з війною, і водночас – прикладом ефективної взаємодії державного та громадського секторів у межах концепції публічно-приватного партнерства [221]. Крім того, у межах напрямку «JurFem: освіта» організація проводить тренінги та семінари для юристів, правоохоронців і

представників медіа, сприяючи поширенню практик, орієнтованих на права постраждалих.

Таким чином, «ЮрФем» виконує багатофункціональну роль у системі протидії насильству. Вона забезпечує безпосередній доступ постраждалих до правової допомоги, формує експертну базу для державної політики та підвищує ефективність інституційної взаємодії через просвітницькі та адвокаційні ініціативи.

Наразі в Україні виникає низка актуальних питань щодо взаємодії та систематизації органів, які виконують функції із запобігання та протидії насильству. Насамперед на зменшення позитивної статистики щодо вчинення адміністративних правопорушень та проступків, пов'язаних із насильством, впливає узгодженість та злагодженість усіх суб'єктів, на які покладено вищезазначені функції. Отже, дослідження методології систематизації органів, що виконують функції з протидії та запобігання проявів будь-якого виду насильства необхідно проводити, враховуючи всі можливі формати, зокрема аналіз існуючих служб та установ у зазначеній сфері та можливі шляхи їх співпраці.

Відповідальність осіб, які безпосередньо є виконавцями цього напрямку, регламентовано у вузькому колі нормативної бази, що може впливати на збільшення кількості випадків гендерно зумовленого насильства [4]. Доцільно розглянути можливість щодо розширення повноважень відповідальних осіб у взаємодії зі іншими органами, оскільки в умовах дії воєнного стану в Україні кількість випадків насильства значно зросла. Невідпрацьований механізм роботи відповідальних органів підвищує ризики, що негативно впливатимуть на показники кількості потерпілих від проявів насильства, а також можуть стати каталізатором збільшення адміністративних та кримінальних правопорушень, які базуються на основі вчинення різноматніх видів насилля. Насамперед вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-1 КУпАП, тягне за собою такі тяжкі наслідки, як тілесні ушкодження, пошкодження майна, заволодіння майном, примусове позбавлення волі,

доведення до самогубства та навіть смерть [156].

Важливу роль у попередженні та запобіганні насильству є своєчасне повідомлення про його вчинення, адже дуже часто жертва замовчує факт насилля, а кривдник повторює свої дії. Для ефективного відпрацювання звернень громадян щодо цих порушень органи, які співпрацюють між собою у зазначеному напрямі, повинні мати досить просту та автоматизовану схему повідомлення фактів прояву будь-якого з видів насильства, отримувати інформацію одночасно та в повному обсязі.

Ще одним проблемним питанням є координація та моніторинг щодо достовірної звітності уповноважених органів щодо випадків насильства за ознакою статі у кожному окремому районі, оскільки безпосередньо підрахунок статистичних даних починається зі звітності районних відділень поліції, соціальних та інших служб. Більшість матеріалів залишається без розгляду, оскільки жертва через певний час забирає свою письмову заяву, але в окремих випадках відбувається повторність дій насильницького характеру, які тягнуть за собою вже кримінальні правопорушення (тяжкі тілесні ушкодження, пошкодження майна та навіть смерть потерпілої особи).

Постраждали особи від насильства за ознакою статі мають право розраховувати на підтримку з боку держави, оскільки реалізується через систему комплексних заходів правового, соціального та організаційного характеру. Насамперед важливим елементом державної політики у цій сфері є забезпечення постраждалої особи вичерпною інформацією про її права та можливості їх реалізації у доступній і зрозумілій формі. При цьому враховується, що далеко не всі особи, які проживають на території України чи тимчасово перебувають у державі, володіють українською мовою, тому законодавець передбачає можливість використання перекладача чи іншої уповноваженої особи [81].

Не менш значущим аспектом є забезпечення доступу постраждалих до спеціалізованих служб підтримки та соціальних послуг [17]. У цьому контексті важливим є функціонування мережі притулків, здатних забезпечити належний

рівень безпеки жертв насильства, зокрема жінок із дітьми, що прямо передбачено положеннями міжнародних стандартів, закріплених у Стамбульській конвенції.

Ключовим елементом державної підтримки виступає гарантія доступу постраждалих осіб до правосуддя та юридичного захисту, що реалізується через інститут безоплатної правової допомоги [9]. Окремо підкреслюється обов'язковість збереження конфіденційності інформації, яка стосується приватного життя постраждалих, що закріплено у вітчизняному інформаційному законодавстві [137].

Механізм взаємодії суб'єктів чітко спрямований на забезпечення ефективної та практичної реалізації прав постраждалих осіб. Він передбачає, що постраждала особа може звернутися до відповідних органів та заявити про факт насильства особисто або через представника, при цьому їй повинен бути гарантований дієвий захист, правова допомога та конфіденційність. Стосовно кривдника, то він повинен бути притягнений до адміністративної або кримінальної відповідальності, а жертва повинна отримати відшкодування збитків.

Задля стійкого формування в суспільстві нетерпимого ставлення до будь-яких насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення насильства як порушення прав людини потрібно, аби громадські організації, інші зацікавлені фізичні та юридичні особи на постійній основі організовували проведення тематичних інформаційних заходів. З метою швидкого реагування на звернення постраждалих осіб від насильства за ознакою статі необхідно на державному рівні організувати підготовку висококваліфікованих спеціалістів, із стажуванням за кордоном, для вивчення кращих міжнародних практик у сфері протидії насильству за ознакою статі. Вони повинні вміти ефективно реалізувати затверджений законодавством України механізм допомоги постраждалим – від організації надання швидкої медичної та психологічної допомоги, а також вміти оцінити ризики потреб постраждалої особи, а також

організувати застосування до кривдників запобіжних заходів або обмежувальних заходів, притягнення до кримінальної відповідальності. Враховуючи, що постраждала особа або її представник можуть звернутися до керівництва місцевого самоврядування або до органів поліції чи представників закладів освіти тощо, дуже важливо, аби працівники перелічених установ були компетентні та впродовж доби відреагували за заяву потерпілої особи і сприяли застосуванню дієвих заходів її захисту [98].

Отже, методологія систематизації органів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі, має ґрунтуватися на комплексному науковому підході, що враховує як правову природу суб'єктів, так і функціональні, організаційні та комунікаційні аспекти їхньої діяльності. Така систематизація виступає необхідною умовою побудови ефективної, прозорої, орієнтованої на результат моделі протидії гендерно зумовленому насильству, що відповідає міжнародним стандартам та національним потребам [18].

З метою протидії насильству в Україні працює онлайн-платформа «Мені здається», що стало для багатьох жертв насильства порятунком в умовах воєнного стану. На онлайн-платформі постраждалі можуть отримати необхідну інформацію про алгоритм дій у ситуаціях, щр вникають під час конфліктів, номери телефонів гарячих ліній або просто поділитися своєю історією, або прочитати історії інших. Вся повідомлена інформація залишається анонімною. Це вже значно розширює інформаційний простір постраждалих в обізнаності цієї проблеми [16]. Можливість звернутися анонімно збільшує шанси на те, що жертва повідомить про факт насильства та порадиться із фахівцем стосовно правильного алгоритму дій, який не зашкодить жертві.

Методологія систематизації органів, залучених до запобігання й протидії насильству за ознакою статі, в Україні вибудовується на поєднанні правових та організаційних механізмів із сучасними концепціями мультисекторальності та міжінституційної взаємодії. Однак її ефективність

значною мірою залежить не лише від формального закріплення суб'єктів у нормативно-правових актах, але й від того, наскільки їхня діяльність узгоджена та ресурсно забезпечена. У вітчизняному правопорядку наявні базові елементи такої методології: визначено коло уповноважених органів, розмежовано компетенції між центральним, регіональним та місцевим рівнями, передбачено участь громадських об'єднань та неурядових організацій. Водночас практика засвідчує, що однієї лише законодавчої регламентації недостатньо для досягнення стратегічної мети – подолання насильства за ознакою статі.

Найбільш відчутним є брак дієвих механізмів координації між різними секторами. Формально розписані повноваження часто залишаються ізольованими у межах окремих інституцій, що призводить до дублювання дій або, навпаки, до прогалин у реагуванні. Відсутність єдиної інформаційної платформи ускладнює оперативний обмін даними між поліцією, судами, соціальними службами, освітніми та медичними установами. Це негативно впливає на швидкість ухвалення рішень і призводить до випадків, коли постраждалі особи не отримують належного захисту.

Ще однією проблемою є нерівномірність ресурсного забезпечення. На центральному рівні існує чітке нормативне підґрунтя й визначеність стратегічних завдань, але на місцевому рівні органи влади та громади часто не мають достатнього фінансування чи кадрового потенціалу для їх реалізації. Така ситуація підриває сталість функціонування системи, адже найближчий до постраждалих рівень не завжди спроможний надати комплексну допомогу.

Крім того, методологія систематизації суб'єктів в Україні досі значною мірою зорієнтована на реагування, а не на превенцію. Бракує програмних підходів до формування культури ненасильства, інтеграції гендерних аспектів у систему освіти та довгострокових інформаційних кампаній. Участь релігійних спільнот, бізнесу та медіа у профілактичній діяльності залишається несистемною та залежить від локальних ініціатив.

Отже, для належного функціонування системи суб'єктів та реальної

мінімалізації насильства за ознакою статі необхідно доповнити чинну модель кількома ключовими елементами: створенням інтегрованої інформаційної інфраструктури, яка забезпечувала б повноцінний обмін даними між усіма уповноваженими органами; посиленням кадрової й фінансової спроможності на місцевому рівні; розвитком інституційного партнерства з недержавним сектором; акцентом на довгострокових превентивних заходах. Лише за таких умов систематизація суб'єктів набуде не лише формально-правового, а й практично-ефективного виміру, що відповідатиме як національним завданням, так і міжнародним зобов'язанням України.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зробити висновок, що методологія та механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють та забезпечують виконання заходів щодо попередження та запобігання насильству за ознакою статі, потребує перегляду та впровадження нових підрозділів, які працюють лише за напрямом оброблення звернень та забезпечення виконання належних заходів щодо протидії насильству у кожному районному відділенні поліції. Окремо слід виділити розроблення нової системи зв'язку та інформування уповноважених органів, на які покладено функції щодо протидії та запобігання насильству. Для якісної співпраці уповноважених органів запропоновано розроблення спеціальної мобільної програми інформування всіх служб щодо випадків насильства. Це дозволить більш ретельно та детально підходити до кожного звернення та надавати професійну допомогу громадянам, які стали жертвами насильства. Тобто, відповідно до критеріїв оцінювання ситуації, залежно від віку, стану потерпілого, оцінки ризиків, умов проживання та інших позицій (які теж потребують методичної розробки) інформування надається в усі необхідні служби через мобільний додаток, що допомагає комплексно розглянути кожен індивідуальний випадок та надати необхідну допомогу потерпілому.

Детально проаналізовано діяльність та взаємодію органів, що виконують функції щодо попередження та запобігання насильству на території України. Окремо виділено проблематику щодо зв'язку між відповідальними

особами, які наділені повноваженнями у сфері боротьби з домашнім насильством та насильством за ознакою статі. Розглянуто перелік діючих в Україні органів, їхні функції, відповідальність та вплив на загальну ситуацію щодо насильства, що склалась на території держави. Визначено принципи, цілі та функції розглянутих суб'єктів.

Окреслено дієві методи систематизації відповідальних органів у зазначеній сфері. Запропоновано низку актуальних пропозицій щодо оновленої структури суб'єктів, їх інформування, звітності, відповідальності та розширення повноважень в галузі запобігання та протидії насильству в будь-якій формі прояву. Виділено доцільність проведення низки наукових досліджень за цим напрямом для визначення існуючих теоретичних та практичних проблемних питань щодо створення єдиного, якісного алгоритму дій, пов'язаних із відпрацюванням викликів, що надходять на лінію 102, та письмових заяв від громадян, які зазнали насильницьких дій (суттєвої моральної, фізичної, економічної, психологічної шкоди) від кривдника в результаті вчинення адміністративного правопорушення або кримінального проступку. Також наголошено на необхідності перегляду чинного законодавства, що регламентує відносини між органами, на які покладено функції із забезпечення попередження та протидії насильству в Україні.

Запропоновано ввести новий порядок розгляду звернень громадян до органів Національної поліції, а також інформування про випадки насильства освітніх закладів та закладів охорони здоров'я, навіть якщо до підрозділів поліції не надійшло письмової заяви від потерпілої сторони в ситуації, якщо для цього є достатньо підстав вважати, що насильницькі дії можуть потягнути за собою тяжкі наслідки. Окремо наголошено на розгляді протиправних дій щодо насильства, які є повторними протягом тривалого часу. Для термінових повідомлень про вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі запропоновано розробку окремої мобільної програми для ісіх суб'єктів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насилля.

Рекомендовано впровадження окремих стаціонарних підрозділів у

районних відділеннях поліції для більш детального розгляду кожного звернення та вивчення кожного окремого випадку повторного характеру для забезпечення превентивних дій з запобігання насильству в кожному районі. Оскільки покладені функції на поліцейських офіцерів громади мають різносторонній характер, це зменшує швидкість та якість реагування на подібні виклики. З огляду статей 173-1 КУпАП та 126-1 КК України виникає нагальна потреба в посиленні та перегляду санкцій за правопорушення щодо насильницьких дій за ознакою статі та інших видів насилля. Запропоновано впровадити більш жорсткі міри покарання кривдників, які вчиняли протиправні дії, передбачені вищезазначеними статтями.

Висновки до розділу 1

За результатами комплексного дослідження теоретико-правових засад систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні сформульовано такі узагальнені висновки.

Встановлено, що насильство за ознакою статі є складним міжгалузевим правовим явищем, що має інтегративний характер та поєднує норми адміністративного, кримінального та міжнародного права. Його сутність розкривається через посягання на гарантовані державою права і свободи людини, що обумовлює необхідність формування цілісного адміністративно-правового механізму запобігання та протидії.

Обґрунтовано доцільність удосконалення понятійно-категоріального апарату у відповідній сфері. Доведено, що існуючі законодавчі дефініції не повною мірою відображають різноманітність форм і проявів насильства, що ускладнює процес правової кваліфікації та знижує ефективність правозастосовної діяльності. Наразі запропоновано розширене тлумачення понять «домашнє насильство» та «насильство за ознакою статі» з урахуванням принципу правової визначеності.

Доведено, що насильницька поведінка має комплексну детермінацію, зумовлену сукупністю соціально-психологічних, економічних та інституційних чинників. Водночас встановлено, що такі фактори не можуть розглядатися як обставини, які виключають протиправність діяння, що зумовлює необхідність забезпечення невідворотності юридичної відповідальності поряд із впровадженням заходів індивідуальної профілактики.

З'ясовано, що насильство за ознакою статі є родовою категорією щодо домашнього насильства, що обумовлює необхідність побудови уніфікованої системи правового регулювання без штучного розмежування сфер впливу. Такий підхід сприятиме усуненню нормативних колізій та підвищенню ефективності механізмів захисту постраждалих осіб.

Визначено, що акти «м'якого права» (soft law) відіграють важливу роль у формуванні національної політики у сфері протидії насильству за ознакою статі. Вони виступають інструментом імплементації міжнародних стандартів, забезпечують уніфікацію підходів до правозастосування та формують основу для подальшого розвитку імперативних норм.

Встановлено, що чинна система нормативно-правового регулювання характеризується фрагментарністю та недостатнім рівнем узгодженості між різними галузями права. Зокрема, виявлено дисбаланс між адміністративно-правовими та кримінально-правовими засобами впливу, що негативно позначається на ефективності реалізації державної політики у цій сфері.

Обґрунтовано, що систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі має здійснюватися на основі комплексного методологічного підходу, що передбачає їх класифікацію за правовим статусом, функціональним призначенням, рівнем компетенції та характером юрисдикції. Така систематизація є необхідною передумовою забезпечення узгодженості діяльності відповідних суб'єктів.

Доведено, що сучасна модель інституційного забезпечення протидії насильству має мультисекторальний характер, однак її ефективність знижується через недостатній рівень координації між суб'єктами.

Встановлено, що відсутність чітко визначених механізмів взаємодії призводить до дублювання функцій та виникнення прогалин у реагуванні на випадки насильства.

Виявлено, що однією з ключових проблем є відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів. Недостатній рівень обміну даними між органами публічної влади та іншими інституціями ускладнює оперативне реагування та знижує ефективність захисту прав постраждалих осіб.

Обґрунтовано, що ефективність функціонування системи суб'єктів значною мірою залежить від рівня їх інституційної спроможності, включаючи кадрове, фінансове та організаційне забезпечення. Встановлено необхідність підвищення рівня спеціалізації та професійної підготовки уповноважених осіб.

Запропоновано вдосконалення організаційно-правового механізму шляхом створення спеціалізованих підрозділів у системі Національної поліції України, діяльність яких буде спрямована на реалізацію заходів запобігання та протидії насильству за ознакою статі на локальному рівні. Такий підхід сприятиме підвищенню оперативності реагування та якості надання допомоги постраждалим.

Доведено доцільність впровадження єдиної інформаційно-аналітичної системи, що забезпечить інтеграцію даних між суб'єктами протидії насильству, підвищить рівень координації та сприятиме ефективному моніторингу результативності відповідних заходів.

Визначено, що подальший розвиток системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі має здійснюватися на засадах міжвідомчої координації, інституційної взаємодії та впровадження сучасних управлінських підходів, що відповідають принципам належного врядування.

Отже, сформульовані у розділі теоретико-правові положення створюють наукове підґрунтя для подальшого вдосконалення адміністративно-правового механізму систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, а також для розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх діяльності.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційні особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Організаційні особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні становлять важливий напрям дослідження, оскільки від ефективності їх функціонування залежить практична реалізація гарантій прав і свобод людини, виконання міжнародних зобов'язань держави та формування безпечного соціального середовища. Незважаючи на поступове вдосконалення законодавчої бази, розширення інституційної мережі та запровадження нових механізмів реагування, рівень гендерно зумовленого насильства в Україні залишається значним (згідно європейського звіту з індексу гендерної рівності за 2024 рік Україна отримала 61,4 бали і залишається на 20 місці у рейтингу 28 країн ЄС) [51], що вимагає системного аналізу саме організаційних засад діяльності уповноважених суб'єктів.

Розгляд питання варто розпочати з аналізу теоретичних компонентів поняття «система запобігання та протидії насильству за ознакою статі». Для цього з'ясуємо сутність окремих складових поняття.

Сучасні дослідники визначають систему як внутрішньо упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворює єдине ціле і разом працює для досягнення заданої мети. Результат поведінки системи визначається як результат взаємодії її частин (компонентів). У такому випадку система наближається до поняття «організація», що, з одного боку, визначається як процес, організаційна діяльність, а з іншого — результат цієї діяльності, певним чином упорядкована система. Залежно від підходу та мети вивчення об'єкта, його можна розглядати і досліджувати як організацію, систему або як її елемент [69]. Відповідно мета функціонування системи має першочергове

значення.

Враховуючи правову сферу нашого дослідження, розглянемо, як визначають поняття «системи» правознавці. Отже, сучасні науковці визначають систему як сукупність взаємозв'язаних, взаємозалежних, внутрішньо скоординованих елементів, що становлять єдине ціле, і без функціонування хоча б одного з них не досягається заповітний результат. Однак у випадку особистих немайнових прав неправильно стверджувати, що якщо перестане працювати одне з цих прав, тобто один із елементів, система особистих немайнових прав не існуватиме. Може лише, наприклад, у випадку порушення якогось із цих прав, компенсація моральної шкоди або застосування інших способів захисту даного права [88].

Звернемо увагу на те, що організаційна особливість будь-якої системи характеризується цілісністю (система як єдине ціле функціонує завдяки взаємодії її складових частин, а не просто їхній сукупності); подільністю (система складається з різних підсистем, які взаємодіють між собою); адаптивністю (здатність системи змінювати свою структуру та поведінку відповідно до умов зовнішнього середовища); цілеспрямованістю (встановлення та досягнення певної мети є рушійною силою існування та функціонування системи); ієрархічністю (наявність рівнів управління та підпорядкування, що забезпечує впорядкованість та координацію в роботі); наявністю граничних можливостей (кожна система має обмеження, які визначаються наявними ресурсами); здатністю до самозбереження (прагнення протистояти ентропійним тенденціям, що руйнують систему). Усі ці характеристики притаманні і організаційним особливостям системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України наголошує, що система запобігання та протидії насильству охоплює заходи, які включають виявлення, профілактику та реакцію на всі види насильства, зокрема домашнє, гендерне та насильство над дітьми, а також інші агресивні дії [49].

Крім того, з'ясовано, що запобігання насильству за ознакою статі – це система заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо насильства за ознакою статі, його причин і наслідків, на формування нетерпимого ставлення до насильства за ознакою статі, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [82]. В свою чергу, протидія насильству за ознакою статі – система заходів, спрямованих на припинення насильства за ознакою статі, надання допомоги та забезпечення захисту постраждалої особи та отримання нею відшкодування завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків насильства за ознакою статі, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [82].

Отже, можемо визначити, що система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні – це цілісна сукупність правових норм, інституцій, організаційних механізмів та соціальних практик, спрямованих на попередження, виявлення, припинення та мінімізацію наслідків насильницьких дій, зумовлених статтю особи, забезпечення захисту та відновлення прав постраждалих, притягнення кривдників до відповідальності, а також формування безпечного та рівноправного соціального середовища.

Система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні має низку характерних особливостей, що визначають її функціонування та ефективність. Ці особливості пов'язані з правовими, організаційними, процедурними та соціально-інституційними аспектами.

Аналіз практичної реалізації система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні дозволяє виділити її організаційні особливості, які визначаються її багаторівневим, міжвідомчим та інтегрованим характером, поєднанням превентивних та реактивних заходів, чітко регламентованими правовими нормами та алгоритмами реагування. Така система спрямована на комплексний захист постраждалих, включаючи соціальну, психологічну та медичну підтримку, водночас забезпечуючи притягнення кривдників до відповідальності. Важливими особливостями є її гнучкість та адаптивність, що

дозволяють враховувати регіональні особливості та кризові ситуації, а також інтеграція державних, громадських та міжнародних інституцій, яка підвищує ефективність превентивної діяльності та сприяє впровадженню інноваційних практик. Розглянемо детальніше кожен особливості досліджуваної нами системи.

Система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні є багаторівневою та міжвідомчою, об'єднуючи центральні органи виконавчої влади (МВС, Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, МОЗ, Мін'юст), місцеві органи влади та органи самоврядування, спеціалізовані служби (кризові центри, мобільні бригади), громадські та міжнародні організації. Відповідно, така система охоплює декілька рівнів управління: центральний рівень – міністерства та центральні органи виконавчої влади (МВС, Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, МОЗ, Мін'юст), які формують державну політику, нормативно-правові механізми та координаційні процедури щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні; регіональний та місцевий рівень – органи місцевого самоврядування та територіальні служби, які реалізують програми підтримки постраждалих від насильства за ознакою статі, організовують кризові центри та мобільні бригади, які функціонують за напрямком протидії насильству за ознакою статі в тому числі; недержавні структури – громадські та міжнародні організації, що надають соціальну, психологічну та правову підтримку постраждалим від насильства за ознакою статі, здійснюють моніторинг та просвітницьку діяльність у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до попередження насильства за ознакою статі, реагування на випадки та надання допомоги постраждалим, проте вимагає ефективних механізмів координації та взаємодії.

Координаційні механізми між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні перебувають на стадії свого становлення. Водночас ефективність організаційної системи запобігання та

протидії насильству за ознакою статі забезпечується через: міжвідомчі координаційні ради на державному та регіональному рівнях (наприклад, Координаційна рада з питань сімейної політики, протидії домашньому насильству при Сумській міській раді здійснює координацію діяльності та взаємодію суб'єктів, визначених законодавством, що здійснюють заходи у сфері сімейної політики, запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території міста Суми, щодо реалізації ними відповідних заходів [97]. Також прикладом є створена при Чорноморській міській територіальній громаді Одеської області Міська координаційна рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, торгівлі людьми [161], яка є дорадчим органом, утвореним з метою координації діяльності з питань запобігання насильству в сім'ї, гендерної рівності, протидії торгівлі людьми); алгоритми взаємодії поліції, соціальних служб, медичних закладів та кризових центрів; єдині інформаційні платформи та бази даних, які дозволяють відстежувати випадки насильства за ознакою статі, координувати дії суб'єктів та проводити аналіз ефективності заходів.

Крім того, система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні має превентивно-реактивну спрямованість, тобто поєднує превентивні заходи (освітні програми, інформаційно-просвітницькі кампанії, підготовка кадрів, моніторинг ризиків) із оперативним реагуванням на випадки насильства за ознакою статі (оперативне реагування на випадки насильства за ознакою статі, надання допомоги постраждалим, притягнення кривдників до адміністративної або кримінальної відповідальності). Такий підхід забезпечує своєчасне втручання та зменшення негативних наслідків для постраждалих. При цьому варто відзначити, що система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні спрямована не лише на притягнення до відповідальності кривдника, а й на захист постраждалих, включаючи соціальну, психологічну та медичну підтримку. Ключову роль відіграють кризові центри, мобільні бригади та програми реабілітації.

Система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні характеризується також гнучкістю, що дозволяє адаптувати алгоритми реагування до регіональних особливостей, соціально-економічних умов та кризових ситуацій, зокрема в умовах воєнного стану чи надзвичайних ситуацій. Відповідно, можна зробити висновок про те, що система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в кожному регіоні України має свої особливості та відносну автономність.

Незважаючи на комплексність, в цілому система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні має ряд проблем: недостатня координація між суб'єктами, обмежене кадрове та фінансове забезпечення, фрагментарність інформаційних систем, нерівномірний розвиток локальних структур та кризових центрів, обмежена інтеграція громадських та міжнародних організацій у систему реагування.

Отже, може виділити такі особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні: багаторівневність, міжвідомчість, наявність координаційних механізмів між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі, превентивно-реактивна спрямованість, гнучкість.

Як вже зазначалося, організаційні особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні відображають її багаторівневу, міжвідомчу та інтегровану природу. Ці особливості визначаються поєднанням нормативно-правового, інституційного та процедурного компонентів, що забезпечують комплексне реагування на випадки насильства за ознакою статі, превентивну діяльність та підтримку постраждалих. Розглянемо більш детально ці компоненти, які у своїй єдності становлять зміст системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні.

Першим коротко розглянемо нормативно-правовий компонент. Організація системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні базується на поєднанні національного законодавства та міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини. Вона формує комплексну правову основу, що визначає напрями державної політики, компетенцію суб'єктів

протидії насильству та механізми їхньої взаємодії.

Насамперед слід відзначити положення Конституції України, яка закріплює принцип рівності прав жінок і чоловіків (ст. 24 [64]), гарантує недопущення дискримінації та покладає на державу обов'язок захищати права і свободи людини. На конституційні засади спирається розвиток спеціального законодавства, що регулює протидію гендерно зумовленому насильству.

Важливим орієнтиром для України є міжнародні зобов'язання. Зокрема, ратифікована у 1981 р. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) [62], а також ухвалена у 2011 р. та ратифікована Україною у 2022 р. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [63]. Вони зобов'язують державу створювати дієві механізми попередження насильства за ознакою статі, забезпечення захисту постраждалих осіб та притягнення кривдників до відповідальності.

Ключовим нормативним актом на національному рівні є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) [115], який визначає види насильства, коло суб'єктів, уповноважених на реагування на факти насильства за ознакою статі, систему спеціалізованих служб підтримки постраждалих від насильства за ознакою статі, а також повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у цій сфері. Важливе значення має також Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) [114], що встановлює засади державної гендерної політики та визначає механізми запобігання дискримінації за ознакою статі.

Окрему роль відіграють підзаконні нормативно-правові акти, які деталізують процедури взаємодії суб'єктів. Серед них — акти Кабінету Міністрів України про порядок взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері запобігання насильству [124], про створення та діяльність мобільних бригад соціально-психологічної допомоги [133], про роботу притулків для постраждалих осіб [134], про денний центр

соціально-психологічної допомоги та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб [132], про Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі [127]. Важливим інструментом є державні цільові програми та стратегії, зокрема Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [147, 94].

Також до підзаконних нормативно-правових актів належать документи окремих міністерств та відомств, зокрема: про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб [136], про Порядок проведення оцінки ризиків [118], про Методику визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих [118], Про Типову програму для кривдників [135], про Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей» [150].

Таким чином, нормативно-правові засади формують багаторівневу систему: від конституційних гарантій і міжнародних стандартів — до спеціальних законів та підзаконних актів. Однак, попри розвинену правову базу, практика їх застосування виявляє низку проблем: недостатню узгодженість положень різних актів, складність у реалізації міжвідомчої взаємодії, а також обмежене фінансування виконання державних програм.

Другим виділяємо інституційний компонент. Система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні традиційно є міжвідомчою та багаторівневою, що зумовлює необхідність чіткого визначення ролі та компетенції її ключових суб'єктів. Інституційна структура цієї системи охоплює державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські та міжнародні організації, а також спеціалізовані служби підтримки постраждалих.

Державою чітко визначений перелік суб'єктів, що здійснюють заходи із

запобігання та протидії насильству за ознакою статі [93]:

- Міністерство соціальної політики, яке відіграє роль спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

- органи виконавчої влади, зокрема уповноважені підрозділи органів Національної поліції України, місцеві державні адміністрації (у тому числі їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо);

- органи місцевого самоврядування (у тому числі виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад та їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо);

- центри з надання безоплатної вторинної правничої допомоги;

- суди;

- прокуратура;

- загальні служби підтримки постраждалих осіб (центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), центри соціально-психологічної допомоги, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) тощо);

- спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб (притулки для постраждалих осіб, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства, а також заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від домашнього насильства);

- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Відповідно, суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі можна поділити на:

1. Центральні органи державної влади. Наразі до основних державних інституцій належать:

- Міністерство внутрішніх справ України (МВС), яке через Національну поліцію забезпечує безпосереднє реагування на випадки насильства за ознакою статі, веде облік повідомлень про злочини та адміністративні правопорушення, здійснює превентивні заходи у цій сфері [139];

- Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке координує діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, організовує соціальну підтримку постраждалих та проводить профілактичні програми [77];

- Міністерство охорони здоров'я (МОЗ), відповідальне за медичне обстеження, лікування та психологічну допомогу потерпілим [122];

- Міністерство юстиції України, яке забезпечує правову допомогу та моніторинг виконання судових рішень, пов'язаних із насильством за ознакою статі [123].

2. Органи виконавчої влади. Роль органів виконавчої влади у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні є ключовою, адже саме вони забезпечують реалізацію державної політики, організовують практичні заходи, координують взаємодію між інституціями та контролюють їх ефективність. Узагальнено їхня роль виглядає так:

- формування та реалізація державної політики: розроблення та впровадження державних стратегій, програм, планів дій щодо запобігання та протидії насильству; гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами (Стамбульська конвенція, рекомендації ООН, Ради Європи); забезпечення ресурсів (фінансових, кадрових, матеріальних) для функціонування системи допомоги постраждалим.

- координація діяльності міжвідомчої системи: створення та робота

міжвідомчих координаційних рад; налагодження співпраці між центральними органами, місцевою владою, судами, поліцією, соціальними службами та медичними установами; розроблення єдиних стандартів реагування та алгоритмів дій для різних суб'єктів.

- захист та підтримка постраждалих осіб: створення та фінансування притулків, кризових кімнат, денних центрів; організація роботи національної гарячої лінії 15-47; забезпечення доступу до безоплатної правничої допомоги, психологічної та соціальної підтримки; запровадження та моніторинг механізмів термінових заборонних та обмежувальних приписів;

- реагування на випадки насильства: Національна поліція: виявлення, реєстрація, припинення правопорушень, притягнення кривдників до відповідальності; органи охорони здоров'я: надання медичної допомоги постраждалим, фіксація травм, скерування до інших служб; служби у справах дітей: захист неповнолітніх, вилучення дітей із небезпечного середовища, соціальний супровід сімей.

- профілактика та просвітництво: проведення інформаційних кампаній («16 днів проти насильства», «Розірви коло»); інтеграція тематики гендерної рівності та ненасильницької поведінки у навчальні програми закладів освіти; підготовка та підвищення кваліфікації працівників поліції, медиків, освітян, соціальних працівників.

- моніторинг та контроль: ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; збір та аналіз статистичних даних для формування ефективної політики; контроль за виконанням законодавства і програм на місцевому та національному рівнях.

Таким чином, органи виконавчої влади виступають центральною ланкою у системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі, поєднуючи законодавчо-нормативне регулювання, організацію практичної допомоги, профілактику та міжнародну співпрацю.

3. Органи місцевого самоврядування. Місцеві ради та її виконавчі органи здійснюють координацію діяльності територіальних служб, фінансування та

контроль за реалізацією програм підтримки постраждалих. Вони також беруть участь у створенні кризових центрів, притулків та мобільних бригад для оперативного реагування на випадки насильства за ознакою статі. Органи місцевого самоврядування виступають першою ланкою реагування на випадки насильства за ознакою статі. Вони забезпечують безпосередній захист постраждалих, формують локальну систему підтримки та профілактики, а також відіграють роль посередника між населенням і державними структурами.

4. Центри з надання безоплатної вторинної правничої допомоги (БВПД) займають важливе місце у системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі, адже саме вони забезпечують реальний доступ постраждалих до правосуддя та захисту своїх прав. Їхня роль полягає у такому [106] :

- забезпечення доступу до правової допомоги: надання постраждалим особам безоплатної правової консультації та роз'яснення прав; допомога у складанні заяв, скарг, клопотань до органів влади, поліції, прокуратури, суду; представництво інтересів потерпілих у судах та інших органах;

- захист прав постраждалих осіб: супровід у справах щодо отримання обмежувальних або термінових заборонних приписів проти кривдника; забезпечення доступу до механізмів відшкодування завданої шкоди; юридичний захист у випадках загрози життю та здоров'ю постраждалої особи чи її дітей;

- взаємодія з іншими суб'єктами системи: тісна співпраця з поліцією, прокуратурою, судами, соціальними службами та органами місцевого самоврядування; участь у міжвідомчих координаційних механізмах для захисту постраждалих; направлення клієнтів до спеціалізованих служб підтримки (притулків, кризових кімнат, мобільних бригад);

- інформаційна та просвітницька діяльність: поширення інформації серед населення про права постраждалих від насильства; проведення правопросвітницьких заходів у громадах, школах, соціальних закладах; формування у суспільстві розуміння, що доступ до правосуддя – це

гарантований державою механізм захисту;

- моніторинг дотримання прав: фіксація випадків відмов у прийнятті заяв, бездіяльності правоохоронних органів чи судів; звернення до вищих інстанцій у випадках порушення прав постраждалих; узагальнення практики та подання пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Центри БВПД є ключовою ланкою у забезпеченні реального, а не декларативного доступу постраждалих осіб до правосуддя. Вони надають правовий захист, сприяють застосуванню захисних механізмів, координують дії з іншими суб'єктами та виконують просвітницьку функцію.

5. Суди. Згідно ч.1 ст. 225 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-6 КУпАП [58]. З огляду на внесення змін у травні 2024 року до КУпАП [110] статистика розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-6 КУпАП, судами першої інстанції у 2024 році відсутня [172]. Водночас, суди приймають рішення у кримінальних справах за вчинення злочинів, пов'язаних з насильством за ознакою статі (зґвалтування, домашнє насильство, тощо). Проте даний напрямок роботи судів виходить за межі предмету дисертаційного дослідження.

6. Прокуратура Роль прокуратури у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні визначається її функціями у сфері нагляду за дотриманням закону, кримінального переслідування та захисту прав постраждалих осіб [145]. Прокуратура в Україні є важливим гарантом законності, невідворотності відповідальності кривдників і захисту прав постраждалих, а також виконує функцію контролю та координації у межах кримінального провадження, що виходить за межі предмету дисертаційного дослідження та не потребує додаткового роз'яснення.

7. Роль загальних служб підтримки постраждалих осіб у системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі полягає в тому, щоб забезпечити людині першочергову допомогу, захист і доступ до необхідних

послуг у межах громади. Це ті служби, що надають допомогу не тільки постраждалим від насильства, але й іншим уразливим категоріям, проте їхня робота має суттєве значення для підтримки жертв насильства. Основні напрями діяльності загальних служб підтримки: надання соціальних послуг (соціальний супровід постраждалих осіб і їхніх сімей; допомога у відновленні документів, оформленні соціальних виплат, забезпеченні житлом; сприяння у працевлаштуванні та підвищенні рівня економічної незалежності постраждалих); психологічна допомога (проведення кризового консультування; надання підтримки у подоланні наслідків насильства (травм, стресу, страху); скерування до спеціалізованих психологів та психотерапевтів); медична допомога (надання першої медичної допомоги та лікування отриманих травм; направлення на спеціалізоване лікування або реабілітацію; медичне документування випадків насильства (важливе для судових процесів); юридична підтримка (у співпраці з БВПД) (первинні консультації щодо прав постраждалих; інформування про порядок отримання обмежувальних чи термінових приписів; направлення до центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги); захисна функція (надання тимчасового безпечного місця перебування (наприклад, у притулку чи кризовій кімнаті); оповіщення поліції у випадку загрози життю чи здоров'ю; супровід постраждалих до медичних, соціальних, правових інституцій); профілактика та просвітництво (проведення інформаційних заходів у громадах; формування в населення розуміння механізмів реагування на насильство; робота з групами ризику для попередження повторних випадків).

Тобто, загальні служби підтримки є базовим рівнем допомоги для постраждалих осіб від насильства за ознакою статі. Вони не завжди спеціалізуються виключно на проблематиці гендерно зумовленого насильства, але виконують ключові функції соціального захисту, кризового реагування та координації з іншими інституціями.

8. Спеціалізовані служби та організації. До них належать:

8.1. Кризові центри та притулки для постраждалих від насильства за

ознакою статі [92]:

Вінницька область: денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі КУ "Центр надання соціальних послуг"; притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, перебувають в складних життєвих обставинах; кризова кімната при Ямпільському територіальному центрі обслуговування та надання соціальних послуг Ямпільської міської ради; денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі; 2 кризові кімнати створені при денному центрі соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

Волинська область: притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі на базі Волинського обласного центру соціально-психологічної допомоги; денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при управлінні соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Луцької міської ради;

Дніпропетровська область: притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при КЗ "Центр надання соціальних послуг Новопокровської селищної ради Дніпровського району"; кімната притулок короткострокового перебування для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі на базі громадської організації «Клуб «Імпульс»; ресурсний центр примирення та корекційно-відновлювальних програм Криворізького міського центру соціальних служб, м. Кривий Ріг;

Житомирська область: денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

Закарпатська область: притулок Мукачівський районний благодійний

фонд "Надія"; притулок при діаконічному відділені Реформатської церкви будинок матері та дитини – «Кризовий центр»; денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі із кризовою кімнатою; притулок при громадській організації "Неємія";

Запорізька область: комунальна установа "Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги" Запорізької обласної ради;

Івано-Франківська область: 2 кризові кімнати в м. Коломий; кризова кімната в м. Івано-Франківську;

м. Київ та Київська область: притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; кімната кризового реагування для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; притулок для тимчасового перебування жінок, що зазнали насильства Київського обласного центру соціально-психологічної допомоги; притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;

Кіровоградська область: Кіровоградський обласний центр соціальних служб;

Львівська область: соціальний готель; 2 соціальні квартири ГО «Центр «Жіночі перспективи»; Львівський обласний центр соціальних служб;

Миколаївська область: притулок; денний центр;

Одеська область: притулок для жінок (жінок з дітьми), постраждалих від насильства та насильства за ознакою статі при міському центрі соціальних служб Одеської міської ради; кризова кімната;

Полтавська область: притулок для жінок Благодійної організації "Світло надії"; денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі з кризовою кімнатою;

Рівненська область: відділення для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі при комунальному

закладі "Рівненський центр соціально-психологічної допомоги" Рівненської обласної ради;

Сумська область: Сумський міський центр соціальних служб;

Тернопільська область: Тернопільський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

Харківська область: відділення притулку для жінок, які постраждали від насильства; відділення кризового реагування (кризова кімната); комунальна установа Харківської обласної ради "Кризовий соціальний центр для жінок" (притулок);

Херсонська область: Херсонський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

Хмельницька область: 3 кризові кімнати; кризова кімната на базі громадської організації "Центр "Натхнення"" м. Шепетівка; притулок Хмельницький обласний центр соціально-психологічної допомоги;

Черкаська область: Жіночий кризовий центр "Мережка";

Чернівецька область: Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та /або насильства за ознакою статі ОКУ "Чернівецький обласний центр соціально-психологічної допомоги"; благодійний фонд «Місто добра» "Притулок";

Чернігівська область: Чернігівський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Наприклад, денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/ або насильства за ознакою статі (з кризовою кімнатою) Дніпровського міського центру соціальних служб виконує такі завдання [40].

- виконання програм для постраждалих осіб, відповідно до типових програм для постраждалих осіб, затверджених Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України;

- організація та підтримка груп взаємодопомоги постраждалих осіб;
- організація та проведення семінарів і тренінгів для постраждалих

осіб;

- проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання повторним випадкам насильства щодо постраждалої особи та формування нульової толерантності до його проявів у суспільстві;
- інформування населення про права постраждалих осіб та соціальні послуги, які надаються денним центром;
- надання короткострокового (до десяти діб) або цілодобового перебування у “кризовій кімнаті” постраждалим особам.

8.2. Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, які забезпечують оперативне реагування та консультування [92];

8.3. Громадські організації, що надають правову, психологічну та соціальну підтримку, проводять інформаційно-просвітницькі кампанії [92], наприклад, громадська організація «Ла Страда - Україна»; громадська організація "Форпост"; громадська організація «Дівчата», тощо.

8.4. Міжнародні організації та донори, що впроваджують проекти підтримки постраждалих, навчання персоналу та модернізацію системи [92], наприклад, міжнародна гуманітарна організація «Людина в біді»; міжнародна благодійна організація «Служба порятунку дітей», тощо.

9. У системі запобігання та протидії насильству за ознакою статі не лише органи влади та установи відіграють роль, а й громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Їх участь можна розглядати у кількох площинах: як носії прав і свобод (кожна особа має право на захист від усіх форм насильства незалежно від громадянства, статі, віку чи соціального статусу (Конституція України [64], Стамбульська конвенція [63])); постраждалі мають право на звернення до поліції, суду, соціальних та медичних служб, а також на отримання правничої допомоги (в т. ч. безоплатної); іноземці та особи без громадянства користуються цими правами на рівних засадах з громадянами України, якщо перебувають у країні на законних підставах); як учасники у протидії насильству за ознакою статі (обов'язок не вчиняти насильницьких дій і

дотримуватись законодавства; можливість бути свідками і повідомляти компетентні органи (поліцію, соцслужби) про відомі факти насильства за ознакою статі; участь у громадських ініціативах, волонтерських рухах і програмах допомоги постраждалим; сприяння формуванню в суспільстві нетерпимості до насильства за ознакою статі через власну позицію та поведінку); як суб'єкти превенції на рівні громади (участь у місцевих програмах, заходах і просвітницьких кампаніях («16 днів проти насильства», «Розірви коло»); підтримка громадських організацій, які працюють у сфері протидії насильству; поширення інформації серед інших членів громади про доступні механізми захисту та допомоги); як частина правозахисного та демократичного процесу (реалізація права на участь у громадському контролі за діяльністю органів влади у сфері протидії насильству; участь у громадських слуханнях, консультаціях, моніторингових заходах; внесення пропозицій до органів місцевого самоврядування та державних органів щодо покращення системи захисту). Отже, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають на законних підставах, є не лише потенційними отримувачами допомоги, але й активними суб'єктами у запобіганні насильству за ознакою статі. Вони можуть впливати на формування суспільної нетерпимості до насильницьких практик, брати участь у громадських ініціативах та сприяти виявленню і подоланню насильства на рівні громади.

Ефективність інституційної структури визначається не лише наявністю окремих суб'єктів, а й механізмами їх взаємодії. Про це неодноразово наголошували і інші дослідники даної проблематики [162]. До ключових належать: міжвідомчі координаційні ради на державному та регіональному рівнях, про які вже зазначалося вище; спільні інформаційні бази та електронні системи обліку випадків насильства за ознакою статі; алгоритми спільного реагування поліції, соціальних служб та медичних закладів на випадки насильства за ознакою статі; угоди про співпрацю з громадськими та міжнародними організаціями.

Таким чином, інституційна структура системи запобігання та протидії

насилъству за ознакою статі в Україні є багаторівневою, що поєднує державні та недержавні інституції, забезпечує комплексний підхід до попередження насилъства, захисту прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

Водночас дослідниками встановлено, що наразі установи, що займаються боротьбою з гендерно зумовленим насилъством, не завжди ефективні або реагують на реальні потреби постраждалих. Ця проблема загострилася масштабним військовим конфліктом рф проти України. Брак фінансових, організаційних та правових ресурсів створює операційні труднощі, які перешкоджають ефективній допомозі постраждалим. Також бракує ефективної координації між установами, які працюють на всіх рівнях у сфері боротьби з насилъством за ознакою статі, та підтримки постраждалих. Ці та інші фактори ускладнюють об'єктивну оцінку масштабів правопорушень та розробку відповідних заходів реагування [169]. Подальший розвиток інституційного компоненту сприятиме удосконаленню системи запобігання та протидії насилъству за ознакою статі в цілому.

Наступний компонент, який необхідно розглянути, – процедурний. Процедурний компонент системи запобігання та протидії насилъству за ознакою статі в Україні охоплює чітко визначені правила, механізми та послідовність дій, які забезпечують реалізацію прав постраждалих осіб і притягнення кривдників до відповідальності. Він визначає «як саме» працює система на практиці. Основні елементи процедурного компоненту:

- виявлення та повідомлення про випадки насилъства за ознакою статі (обов'язок посадових осіб (поліції, медиків, освітян, соціальних працівників) повідомляти про випадки насилъства; можливість самостійного звернення постраждалої особи до поліції, суду, центрів допомоги, гарячих ліній; прийом повідомлень за єдиним номером 102, через урядову «гарячу лінію» 1547 та інші спеціалізовані сервіси);

- реагування на повідомлення (виїзд поліції, оцінка ризиків повторного чи тяжкого насилъства за ознакою статі; прийняття рішень про

винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника; інформування соціальних служб та органів місцевої влади про випадок);

- надання допомоги постраждалим (направлення особи до загальних і спеціалізованих служб підтримки (притулки, мобільні бригади, кризові кімнати); забезпечення медичної, соціальної, психологічної та правової допомоги; доступ до безоплатної правничої допомоги (центри БВПД);

- захист прав постраждалих через судові процедури (подання заяви до суду про обмежувальний припис щодо кривдника; судовий розгляд справ про адміністративні та кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством; виконання судових рішень органами Національної поліції та Державної виконавчої служби);

- притягнення кривдників до відповідальності (адміністративна відповідальність (ст. 173-6 КУпАП – вчинення насильства за ознакою статі); кримінальна відповідальність (ст. 152 КК України – зґвалтування; ст. 153 КК України – сексуальне насильство; інші статті – залежно від тяжкості та характеру вчинених дій); застосування програм для кривдників (корекційні програми, пробаційний нагляд);

- моніторинг та контроль (державний контроль за виконанням законодавства (Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики в Україні); ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; громадський моніторинг, участь неурядових організацій у виявленні проблем та пропозиціях щодо удосконалення процедур).

Отже, процедурний компонент системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні – це покроковий механізм, який починається з повідомлення про факт насильства і завершується наданням допомоги постраждалому, притягненням кривдника до відповідальності та моніторингом ефективності заходів. Він забезпечує координацію всіх суб'єктів системи та гарантує дотримання прав постраждалих осіб. Детальніше про форми і методи діяльності суб'єктів запобігання та протидії

насилъству за ознакою статі, а також особливості їх адміністративно-юрисдикційної діяльності, що ставлять основу процедурного компоненту, говоритимемо в подальших підрозділах розділу дисертації.

Таким чином, система запобігання та протидії насилъству за ознакою статі в Україні — це комплексна структура, яка об'єднує правові норми, інституційні механізми, процедурний компонент.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та багаторівневої інституційної структури, функціонування системи запобігання та протидії насилъству за ознакою статі в Україні стикається з низкою організаційних проблем, що знижують ефективність її роботи.

Однією з ключових проблем є фрагментарність взаємодії між центральними та місцевими органами влади, правоохоронними органами та соціальними службами. Описуючи фрагментарність взаємодії між центральними та місцевими органами влади, правоохоронними органами та соціальними службами у сфері запобігання та протидії насилъству за ознакою статі в Україні, слід акцентувати на наступних ключових проблемах.

Прогалини в координації та розмежуванні повноважень. Незважаючи на існування законодавчої бази (зокрема, Закону "Про запобігання та протидію домашньому насилъству"), відсутність єдиного, чітко діючого центру координації призводить до розмивання відповідальності. Зокрема, центральні органи влади (Міністерство соціальної політики, сім'ї та розвитку України, МВС, МОЗ) формують політику, але її виконання на місцях часто залежить від фінансової спроможності та політичної волі місцевих громад. Це призводить до значної різниці у якості та доступності послуг між регіонами. Також варто відзначити слабку вертикаль підпорядкування: органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами, але їхні дії не завжди повністю узгоджуються з центральними стратегіями, що створює дисбаланс у стандартах допомоги.

Відсутність єдиного протоколу та стандартів взаємодії. Хоча існують типові порядки, на місцевому рівні органи місцевого самоврядування часто

розробляють власні локальні порядки взаємодії. Це створює ситуацію, коли порядок дій у випадку насильства за ознакою статі може суттєво відрізнятися в різних громадах, ускладнюючи роботу для громадських організацій та фахівців, які працюють у кількох районах. Також можемо спостерігати "ефект розірваного ланцюга", коли передача матеріалів про факт насильства за ознакою статі від одного суб'єкта до іншого (наприклад, від поліції до соціальної служби, а потім до медичного закладу) часто супроводжується втратою інформації, затримками або необхідністю повторного опитування постраждалої особи, що призводить до вторинної травматизації.

У взаємодії з правоохоронною системою інших суб'єктів фрагментарність стосується процедур і підходів:

- недостатнє використання запобіжних заходів: існує проблема із систематичним та якісним застосуванням термінових заборонних приписів та ініціюванням обмежувальних приписів. Часто поліцейські обмежуються проведенням профілактичної бесіди або складанням протоколу про адміністративне правопорушення, не перенаправляючи справу до соціальних служб для комплексного супроводу. Відповідно до офіційної статистики загалом по Україні поліція зобов'язала кривдника залишити місце проживання постраждалої тільки у 27% винесених термінових заборонних приписів у 2021 році, та 28% у 2022 році. У Львівській області цей показник дещо вищий – 37% у 2021 році та 36% у 2022 році. Поліція загалом по Україні заборонила кривднику входити та перебувати у місці проживання постраждалої тільки у 29% винесених термінових заборонних приписів у 2021 та 2022 році. У Львівській області цей показник також дещо вищий – 41% у 2021 році та 39% у 2022 році. Такі показники однозначно свідчать про те, що винесення термінових заборонних приписів зараз не забезпечує ефективного захисту постраждалих від повторного насильства за ознакою статі та тяжких наслідків для здоров'я, та не відповідає стандартам Стамбульської конвенції [158];

- стигматизація та упередження: незважаючи на навчання, деякі працівники правоохоронних органів зберігають стереотипні уявлення про

наси́льство за ознакою статі як про «сімейну справу», «малозначну справу», що ускладнює належне документування фактів та захист постраждалих;

- проблеми з програмами для кривдників: направлення кривдників на корекційні програми (які є ключем до превенції) часто є формальним або неконтрольованим, що знижує їхню ефективність, адже такі програми діють на рівні окремих громад, а не цілих регіонів, і їх впровадження залежить від рішення міських або сільських рад, як це відбувається, наприклад, у Коростенській міській громаді Житомирської області [128] та Юріївській селищній громаді Дніпропетровської області [148]. Ці програми є індивідуальними і можуть бути запроваджені за ініціативи місцевої влади для роботи з особами, які вчиняють насильство за ознакою статі.

Також недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів у поліції, соціальних службах, кризових центрах та медичних установах ускладнює надання комплексної допомоги постраждалим. Наприклад, станом на початок 2024 року некомплект поліцейських в патрульній поліції України складав 20%, а некомплект поліцейських у цілому в Національній поліції України – 17,5% [184]. Крім того, існує потреба у постійних навчальних програмах та підвищенні кваліфікації фахівців, які працюють у сфері протидії насильству за ознакою статі.

У сільській місцевості та малих громадах спеціалізовані послуги (притулки, кризові кімнати, мобільні бригади) можуть бути фізично недоступними, особливо в прифронтових громадах, що змушує постраждалих шукати допомоги в сусідніх, часто непередбачених, громадах.

Також проблемою є низький рівень фінансування державних програм та місцевих ініціатив, що призводить до обмеженого розвитку кризових центрів, мобільних бригад, системи реабілітації кривдників та постраждалих. Багато притулків та центрів допомоги залежать від грантів міжнародних донорів, а не від стабільного державного чи місцевого фінансування. Наприклад, через призупинку фінансування грантових проєктів USAID в Україні у 2025 році в Роганській громаді Харківської області було призупинено розроблення

програм розвитку та відновлення, а також скорочують персонал кризового центру для жінок, які постраждали від домашнього насильства, які працювали з 2022 року [175]. Крім того, нерідко спостерігається невизначеність ролі громадських організацій та міжнародних структур у системі реагування. Відсутність формалізованих механізмів співпраці обмежує використання їх ресурсів, досвіду та інноваційних практик, що могла б значно підвищити ефективність системи. Часто кошти виділяються на окремі проекти, що ускладнює системне планування та масштабування успішних практик. Це створює ризик припинення надання послуг.

Таким чином, організаційні проблеми системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні потребують комплексного вирішення, яке включає підвищення координації, удосконалення кадрового та фінансового забезпечення, інтеграцію інформаційних систем та активізацію співпраці з громадськими та міжнародними партнерами.

Вважаємо, що аналіз нормативно-правових засад, інституційної структури та процедурних механізмів свідчить про потребу системного вдосконалення функціонування системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні. Перспективи підвищення її ефективності можна розглядати у кількох ключових напрямках.

Виділяємо перший напрямок – запровадження комплексної міжвідомчої інформаційної платформи, який передбачає створення єдиної інтегрованої електронної системи обліку випадків насильства за ознакою статі та взаємодії суб'єктів, що дозволить оперативно передавати інформацію між поліцією, соціальними службами, медичними закладами та кризовими центрами; контролювати виконання превентивних заходів та правових процедур; проводити аналітику і прогнозування ризиків насильства на територіях.

Другий напрямок – посилення ролі територіальних громад у превентивній діяльності, адже територіальні громади можуть стати центрами локальної стійкості, організовуючи просвітницькі кампанії щодо протидії насильству; підтримку мобільних бригад і соціальних служб; моніторинг

випадків насильства та підтримку постраждалих на місцевому рівні.

Третій напрямок – вдосконалення системи підготовки кадрів. На наш погляд, необхідно запровадити постійні навчальні програми та курси підвищення кваліфікації для співробітників поліції; соціальних працівників та психологів, медичних працівників, які надають допомогу постраждалим від насильства за ознакою статі.

Також вважаємо за необхідне уніфікувати механізми моніторингу та звітності, наприклад за рахунок запровадження єдиних методик збору даних, статистики та звітності дозволить оцінювати ефективність програм і заходів; своєчасно виявляти проблемні ділянки та коригувати політики; забезпечити прозорість роботи органів влади у сфері протидії насильству за ознакою статі.

І останній напрямок, який, на наш погляд, сприятиме удосконаленню системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі, – розвиток партнерства з громадськими та міжнародними структурами. Розширення співпраці з громадськими організаціями та міжнародними партнерами сприятиме впровадженню інноваційних практик та міжнародного досвіду; мобілізації додаткових ресурсів; підвищенню ефективності комплексної підтримки постраждалих.

Таким чином, реалізація зазначених заходів дозволить створити систему високої ефективності та інтегрованості, що забезпечить своєчасне реагування на випадки насильства за ознакою статі, комплексну підтримку постраждалих та формування безпечного соціального середовища в Україні.

На наш погляд, найбільш ефективною організаційною моделлю запобігання та протидії насильству за ознакою статі, з урахуванням найкращих закордонних практик у цій сфері, зокрема, змодельованих на принципах Barnahus, була б інтегрована модель для дорослих (та дітей-свідків) постраждалих від насильства за ознакою статі, яку умовно можна назвати "Центр комплексної підтримки постраждалих (ЦКПП)".

ЦКПП має бути єдиним місцем, де постраждалі від насильства за ознакою статі можуть отримати всі необхідні послуги, не переходячи з

установи до установи. Це мінімізує повторну травматизацію та забезпечує скоординований підхід.

Фізичне приміщення має бути безпечним, нейтральним і сприятливим, розташованим подалі від поліцейських відділків чи лікарень, щоб забезпечити анонімність та комфорт. Пропонується така структура та функціональні зони ЦКПП:

Зона прийому та оцінки потреб, в якій координатор/кейс-менеджер, фахівець із соціальної роботи здійснює первинну консультацію, оцінку ризиків та потреб у захисті (наприклад, потреба у притулку, терміновому забороненому приписі, обмежувальному приписі, тощо).

Кімната для опитування/допиту, оснащена технікою для аудіо- та відеозапису, в якій слідчий, психолог/психотерапевт (як посередник або спостерігач) проводить єдине процесуальне інтерв'ю (за необхідності) спеціально навченими слідчими у травмоінформованому форматі.

Медична кімната (або судово-медична), в якій судовий лікар/медсестра, лікар-гінеколог (за потреби) може проводити судово-медичний огляд, збір доказів (комплект SANE/Forensic kit), надання екстреної медичної допомоги, профілактика вірус імунодефіциту людини / інфекції, що передаються статевим шляхом.

В кімнаті психологічної підтримки клінічний психолог, психотерапевт проводить кризове консультування, оцінку психологічного стану, розробку плану довгострокової психологічної реабілітації.

В юридичному кабінеті адвокат, юрист можуть надавати безоплатну правничу допомогу, консультацію щодо кримінального/адміністративного/цивільного провадження, підготовки документів (наприклад, щодо розлучення, аліментів, обмеження прав кривдника).

Кімната координації та нарад, в якій усі члени мультидисциплінарної команди можуть проводити міжвідомчі наради фахівців (поліція, прокуратура, соціальні служби) для спільного обговорення справи та розробки

індивідуального плану безпеки та допомоги.

При цьому модель ЦКПП має бути інтегрована в ширшу систему запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Зокрема, застосування заходів переконання, а саме: постійні просвітницькі кампанії та програми роботи з потенційними кривдниками, які можуть проводитися на основі даних, отриманих із ЦКПП. Також раннє виявлення фактів насильства за ознакою статі шляхом навчання фахівців «першого контакту» (сімейні лікарі, вчителі, соціальні працівники) методам виявлення та скерування випадків насильства за ознакою статі до ЦКПП. Наступним шляхом інтегрування ЦКПП в систему запобігання та протидії насильству за ознакою статі може стати система скерування, тобто налагодження чітких, бездротових каналів скерування постраждалих до ЦКПП від гарячих ліній, поліції та медичних закладів. І останнє: створення захищеної, єдиної цифрової системи обліку випадків насильства за ознакою статі, куди вносяться дані з ЦКПП, поліції, притулків та судів, тобто розвиток інтегрованої бази даних. Це дозволяє аналізувати статистику та оцінювати ефективність системи в цілому.

Прогнозована ефективність ЦКПП очікується на високому рівні завдяки консолідації зусиль у трьох ключових напрямках: правосудді, реабілітації та системній координації.

ЦКПП суттєво підвищить якість та швидкість кримінальних проваджень. Завдяки мультидисциплінарному підходу та зосередженню фахівців в одному місці, всі первинні слідчі дії, включаючи процесуальне опитування та судово-медичний огляд, будуть проведені оперативно та якісно. Це забезпечить краще збирання доказів та підвищить доказову базу, що, у свою чергу, призведе до збільшення кількості доведених справ у суді. Принцип «розповідь один раз» гарантує надійність свідчень та зменшує вірогідність їхньої суперечливості, що є критичним для успішного судового розгляду. Зрештою, зростання довіри до системи сприятиме тому, що більше постраждалих будуть звертатися по допомогу.

Найважливішим результатом є зниження рівня повторної травматизації.

Надання всіх послуг – від кризового консультування та медичного обстеження до юридичної допомоги – в одному, безпечному та травмоінформованому середовищі дозволяє постраждалій особі зосередитися на відновленні. Кейс-менеджмент забезпечить безперервність допомоги та розробку індивідуального плану безпеки й соціальної стійкості. Цей комплексний підхід, включно з економічною та соціальною підтримкою, критично важливий для запобігання рецидивам і розірвання зв'язків із кривдником, що є показником успішної реабілітації.

Вважаємо, що ЦКПП стане наріжним каменем для інтеграції даних, вирішуючи проблему фрагментації. Інформація, зібрана всіма фахівцями центру, буде вноситися до єдиної, захищеної бази даних. Це забезпечить надійну та комплексну статистику насильства за ознакою статі, що, своєю чергою, дозволить державним органам ефективно розподіляти ресурси та обґрунтовано оцінювати програми запобігання насильству. Таким чином, ЦКПП не просто лікує наслідки, а створює прозору, злагоджену та гуманну систему протидії насильству в цілому.

2.2. Принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Актуальність дослідження принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні зумовлена складністю сучасних суспільно-політичних умов, зокрема повномасштабним військовим вторгненням, що супроводжується суттєвим загостренням проблеми гендерно зумовленого насильства. Згідно зі статистикою 38% жінок в Україні зазнавали фізичного або сексуального насильства з боку партнера протягом свого життя, але лише 24% з них зверталися по допомогу. Це цифри з нового дослідження, яке провели World Vision International та ГО Дівчата у лютому-квітні 2024 [34]. Дані свідчать про необхідність системного переосмислення принципів

діяльності відповідних суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Воєнні дії значно ускладнили загальну безпекову ситуацію, створивши нові ризики та виклики, зокрема для жінок і дітей — категорій населення, які є найбільш вразливими до проявів насильства. Втрата домівок, порушення соціальних зв'язків, вимушене переміщення та психологічні травми істотно поглиблюють кризовий характер проблеми. Крім того, військове вторгнення актуалізувало нові форми насильства, зокрема сексуальне насильство, яке, згідно з міжнародним правом, класифікується як воєнний злочин. Особливо загрозливою є латентність таких правопорушень, що зумовлена страхом постраждалих, соціальною стигматизацією та обмеженим доступом до механізмів захисту.

У контексті ратифікації Україною Стамбульської конвенції постає завдання забезпечення відповідності національного законодавства та правозастосовної практики міжнародним стандартам. Відповідно, дослідження принципів діяльності суб'єктів протидії насильству є важливим для виявлення ефективності діючих механізмів, їх здатності реагувати на нові виклики та забезпечувати права і безпеку постраждалих. Зміни в законодавчій базі, які передбачають посилення відповідальності за вчинення насильства, вимагають емпіричної оцінки їх впливу на правозастосовну діяльність і соціальну практику.

Окрему увагу слід приділити специфіці роботи надавачів послуг у сфері протидії насильству, які в умовах обмежених ресурсів і високого рівня навантаження повинні надавати професійну допомогу особам, що зазнали травматичного досвіду. Це передбачає необхідність адаптації послуг до умов переміщення, підвищення рівня кваліфікації спеціалістів та вдосконалення методичних підходів.

Як вже зазначалося в попередньому підрозділі дисертації, комплексна протидія насильству за ознакою статі можлива лише за умови міжвідомчої координації дій поліції, соціальних служб, медичних установ та громадських

організацій. У цьому контексті дослідження принципів діяльності зазначених суб'єктів дозволяє виявити існуючі організаційно-правові прогалини, сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності їхньої взаємодії, а також сприяти гуманітарній орієнтації політик і практик.

З урахуванням вищевикладеного, слід констатувати, що дослідження принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі має вагоме значення для забезпечення системного, ефективного та гуманного реагування на проблему насильства за ознакою статі в умовах сучасних викликів. Таке дослідження становить методологічну основу для розробки довгострокових стратегій формування безпечного і толерантного суспільства, орієнтованого на захист прав і свобод людини.

Тлумачення принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні варто розпочати із визначення основної термінології. Філософсько-етимологічний підхід до розуміння слова «принцип» дозволяє глибоко зрозуміти суть цього терміна та його багатогранні аспекти. Отже, слово «*principium*» з латини означає «початок», «основа», «перше джерело» [33, с. 480].

Тлумачний словник української мови трактує поняття принципу як 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [168].

Філософський словник визначає витoki поняття «принцип». Формулює принцип, як першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки [179, с. 519]. Античні філософи прагнули віднайти принцип існування усіх речей і, зазвичай, пов'язували його із субстанцією. У XVI - XVII ст. в європейській філософії принципи почали тлумачити здебільшого як категорію теоретико-пізнавальну на основі розрізнення того, що лежить в основі дійсності. В подальшому розуміння принципу переміщується в сферу

логічного виразу пізнання; принцип стає центральним поняттям, основоположною ідеєю, що пронизує певну систему знання і субординує його. В межах теоретичного знання принцип означає вимогу розгортання самого знання у систему, де всі теоретичні положення логічно пов'язані між собою і впливають певним чином одне з одного. Будь-яка теоретична система знання ґрунтується на принципах, пов'язаних між собою [179, с. 519].

В теорії права сучасні підходи до тлумачення поняття «принцип» можна поділити на нормативно-правовий, філософсько-онтологічний, соціологічний, функціональний та аксеологічний (ціннісний). Згідно нормативно-правового підходу принцип розглядається як основоположне нормативне положення, яке визначає зміст, спрямованість і спосіб регулювання суспільних відносин. Наприклад, Скакун О. Ф. розглядає принципи як обов'язкові керівні засади права [167], а Рабінович П. М. визначає принципи як правові норми в концентрованій формі [160]. За філософсько-онтологічним підходом принцип трактується як основоположна ідея або закономірність буття, що задає фундамент для наукового чи правового пізнання. Зокрема, Гегель Г. Ф. Наука логіки розглядав принцип як вихідну підставу для системи [71]. Соціологічний підхід передбачає, що принцип визначається як відображення потреб та інтересів суспільства, соціальних закономірностей, що повинні бути враховані в правотворчості та правозастосуванні. Наприклад, Роулз Дж. визначає принципи як базові правила справедливого суспільного устрою [239]. Згідно функціонального підходу принцип розглядається як керівне правило, яке спрямовує практичну діяльність, виконує орієнтовну і регулятивну функцію. Представник цього підходу Кельзен Г. розглядає принципи як системоутворюючі засади правопорядку [56]. І останній, виділений нами підхід – аксеологічний (ціннісний), за яким принципи тлумачаться як втілення фундаментальних цінностей і ідеалів – справедливості, свободи, рівності, прав людини. Зокрема, Дворкін Р. вказував на принципи як на моральні вимоги, що мають юридичну силу [209], а Фуллер Л. розглядав принципи як уособлення внутрішньої моралі права [182].

Узагальнюючи вказані підходи, варто відмітити, що спільним для всіх підходів є те, що принципи розглядаються як базові засади, що визначають зміст і спрямованість певної системи – правової, соціальної чи філософської. Вони виконують орієнтовну функцію, виступають універсальними регуляторами суспільних відносин та відображають важливі цінності, ідеї та норми, які мають загальнозначущий характер. Незалежно від акцентів, у будь-якому підході принципи постають своєрідними дороговказами, які задають вектор розвитку права і суспільства.

Водночас відмінності полягають у розумінні природи та функцій принципів. Нормативно-правовий підхід тлумачить їх як юридично закріплені обов'язкові норми. Філософсько-онтологічний – як вихідні ідеї чи універсальні основи буття. Соціологічний підхід пов'язує принципи із суспільними потребами та закономірностями соціального розвитку. Функціональний підхід акцентує увагу на їхній ролі як практичних орієнтирів та інструментів організації діяльності. Аксеологічний – розглядає принципи насамперед як втілення фундаментальних цінностей та ідеалів (справедливості, свободи, рівності).

Таким чином, спільним знаменником усіх підходів є розуміння принципів як основоположних ідей, що визначають розвиток права і суспільства, тоді як відмінність полягає у зміщенні акценту – від нормативної обов'язковості до філософської універсальності, соціальної зумовленості, функціональної прикладності чи аксеологічної цінності.

Підсумовуючи різні підходи, можна визначити, що принципи права – це основоположні ідеї, засади та вимоги, які відображають сутність і призначення права, його ціннісні орієнтири та закономірності розвитку. Вони виконують роль дороговказів у правотворчості, правозастосуванні й тлумаченні норм, забезпечують узгодженість і цілісність правової системи.

Принципи поєднують у собі нормативний (оскільки можуть бути прямо закріплені в законодавстві), філософський (як вираження ідей справедливості, свободи, рівності), соціологічний (відображення потреб і закономірностей

суспільного розвитку) та аксеологічний (як втілення цінностей) виміри. Вони є мостом між правом як системою норм і правом як вираженням суспільних і моральних засад.

Таким чином, принципи права – це фундаментальні засади, які визначають зміст і спрямованість правового регулювання, надають праву внутрішньої цілісності, забезпечують його легітимність і стабільність, а також орієнтують суспільство та державу на дотримання базових цінностей.

Разом із цим у науці адміністративного права загальновідомо, що принципи адміністративного права – це керівні засади, які визначають зміст і спрямованість адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [68, с. 34]. Як справедливо зауважує провідний адміністративіст Ю.П. Битяк, принципи – це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права. На думку вченого, за межами соціальної активності і практичної діяльності суб'єктів принципи адміністративного права не можуть бути сформовані і закріплені, тим більше реалізовані. Разом із тим – і це важливо для законодавця – принципи адміністративного права повинні об'єктивно відбивати потреби та інтереси і суспільства, і держави, а за своїм походженням вони мають реально відповідати існуючим відносинам [с. 33]. У свою чергу О.М. Бандурка зауважує, що принципи державного управління – це об'єктивно зумовлені нормативні засади, що є своєрідним відображенням законів і закономірностей суспільного розвитку, соціальних потреб, цінностей, законів і закономірностей управління, закріплені в Основному Законі, в юридичних актах у вигляді керівних правил і норм поведінки, що відповідають цілям діяльності системи управління і визначають вимоги до системи, структури, організації та процесу управління [9, с. 39–40]. В.Б. Авер'янов відзначає, що принципи адміністративного права вказують на основні риси, сутнісні характеристики, зміст і призначення всієї галузі адміністративного права; впливають із окремих правових норм або формулюються на основі групи норм даної галузі права і пов'язані з іншими

принципами, що регулюють суспільну поведінку людей; однаковою мірою характеризують сутність і зміст як самої галузі права, так і тих суспільних відносин, що є предметом регулювання цієї галузі [9, с. 80].

Отже, виходячи з вищезазначеного, а також враховуючи тлумачення принципів, загальноприйнятих в теорії адміністративного права, та предмет цього дослідження, можемо запропонувати таке визначення поняття «принципи запобігання та протидії насильству за ознакою статі»: основоположні правові ідеї, цінності та орієнтири, що відображають загальнообов'язкові засади організації, регламентації та реалізації державної політики, нормотворчої, правоохоронної, профілактичної та соціальної діяльності, спрямованої на недопущення, виявлення, припинення і реагування на будь-які форми умисного фізичного, психологічного, сексуального чи економічного впливу, вчиненого через належність особи до певної статі або стереотипні уявлення про соціальні ролі жінок чи чоловіків.

Запропоноване поняття відповідає комплексному баченню «принципів» як системної категорії, що поєднує нормативно-ціннісні орієнтири з практичними механізмами реалізації державної політики у сфері протидії насильству за ознакою статі. Воно спирається на міждисциплінарне наукове підґрунтя та є релевантним для закріплення у правових актах, державних стратегіях та освітніх програмах.

Наступним вектором нашого дослідження є визначення видів принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, адже якісна протидія насильству за ознакою статі залежить саме від ефективно сформованих принципів адміністративно-правового регулювання досліджуваної сфери. Нормативно-правові акти України не містять чіткої класифікації принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Тому з'ясуємо, які види принципів у цій сфері закладені в правовому та соціальному просторі України.

По-перше, варто відзначити, що Стамбульська конвенція [63] (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і

домашньому насильству та боротьбу із цими явищами) ґрунтується на чотирьох ключових принципах, які часто називають "Чотири Р" (за першими літерами їхніх англійських назв): запобігання (Prevention), захист (Protection), кримінальне переслідування (Prosecution), комплексна політика (Policies). Розглянемо кожен з цих принципів в контексті запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Принцип запобігання безпосередньо спрямований на викорінення причин насильства, а саме: гендерних стереотипів, упереджень, шкідливих звичаїв, традицій та інших практик, які толерують або виправдовують насильство щодо жінок та домашнє насильство. Він включає освітні програми, підвищення обізнаності суспільства, залучення чоловіків та хлопців до боротьби з насильством. Принцип захисту передбачає забезпечення захисту для всіх жертв насильства (насамперед жінок, оскільки вони є основними жертвами гендерно зумовленого насильства), а також їхніх дітей. Він реалізується шляхом створення необхідних служб підтримки: притулків, цілодобових гарячих ліній, кризових центрів, надання правової, психологічної та медичної допомоги, а також шляхом забезпечення невідкладного реагування правоохоронних органів та належної оцінки ризиків. Принцип кримінального переслідування передбачає забезпечення того, щоб акти насильства стосовно жінок та домашнього насильства вважалися злочинами та каралися відповідно до закону, а також пропагує неприпустимість виправдання насильства посиланнями на культуру, звичаї, релігію чи традиції. Він передбачає ефективне розслідування, судовий розгляд та покарання винних. Принцип комплексної політики передбачає створення та впровадження ефективних, цілісних і скоординованих політик на національному рівні, які охоплюють усі вищезазначені принципи, а також забезпечення співпраці між усіма відповідними державними органами, неурядовими організаціями та іншими суб'єктами.

Отже, ключові ідеї щодо насильства за ознакою статі, вкладені у Стамбульській конвенції, передбачають: визнання насильства щодо жінок

порушенням прав людини та формою дискримінації (статті 3, 4 [63]); гендерна рівність є однією з цілей Конвенції та необхідною умовою для викорінення насильства; особлива увага до насильства, зумовленого гендером (гендерно зумовлене насильство), тобто насильства, спрямованого проти жінки, оскільки вона є жінкою, або яке непропорційно зачіпає жінок; зобов'язання держави діяти з "належною увагою" (due diligence) для запобігання, розслідування, покарання та надання відшкодування за акти насильства.

Відзначмо, що в цілому національне законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак:

- 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- 3) повагу до гідності кожної людини;
- 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб [116].

Окремо виділено на законодавчому рівні і принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [114] в діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а саме гендерна рівність, тобто рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [114]. Принцип гендерної рівності було включено до міжнародних документів ООН та інших організацій з прав людини. Його відображено в Загальній декларації прав людини 1948 року, Конвенції про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 Міжнародної організації праці ; Конвенції про політичні права жінок 1952 р. ; Конвенції про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти 1960 р.; Конвенції про громадянство заміжньої жінки 1957 р.; Конвенції про згоду на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 року; Декларації про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 року; Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок; Мексиканській декларації про рівність жінок та їхній внесок у розвиток і мир 1975 р. та інших міжнародних документах.

Водночас слід наголосити, що більшість науковців галузі адміністративного права підтримують точку зору, що принципи адміністративного права поділяються на загальні та спеціальні [68 с. 34; 7 с. 63; 73].

У юридичній літературі загальні принципи зазвичай вважаються первинними принципами всієї галузі адміністративного права. Ці принципи детально розроблені та реалізуються в інституційних принципах адміністративного права [165, с. 73]. Водночас Конституція України, і зокрема загальні принципи, викладені в ній, відображають структуру правової системи в цілому. Ці принципи однаково застосовні до всіх галузей права і, можна сказати, існують на двох рівнях: загальноправовому та відомчо-правовому, але їхня сутність та характеристики залишаються незмінними. До цих принципів загалом належать принцип верховенства права, принцип законності, принцип пріоритету прав людини та громадянських свобод, принцип рівності громадян перед законом, принцип взаємної відповідальності держави та окремих осіб, принцип гуманності та справедливості у взаємовідносинах між державою та окремою особою [5, с. 109; 7 с. 63-64]. У свою чергу, спеціальні принципи – це принципи, які обмежені рамками конкретних адміністративно-правових інститутів. Ці принципи відображають специфіку та особливість адміністративно-правового регулювання конкретних суспільних відносин. Іншими словами, формування спеціальних принципів адміністративного права відбувається під впливом загальних принципів з одного боку та враховує подвійний характер мети адміністративного права. Отже, ці спеціальні принципи покликані регулювати діяльність державного управління через непорушність приватних суб'єктивних публічних прав і свобод особи [73].

На нашу думку, наведена вище класифікація відповідає сучасним вимогам теорії адміністративного права та має вирішальне значення не лише для самої адміністративно-правової науки, а й для визначення нормативних актів та застосування права. Це пояснюється тим, що розроблені тут концептуальні принципи та керівні ідеї публічно-управлінської діяльності

служать основою для розробки та прийняття нормативно-правових актів.

Отже, принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі слід розділити відповідно до вищезазначеної класифікації. Поряд із комплексною розробкою та дослідженням загальних принципів та основних відомчих принципів адміністративного права, рекомендується звернути увагу на принципи такого інституту адміністративного права, такі як адміністративно-правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Поділяючи принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні на загальні та спеціальні, розглянемо наукові погляди цього підходу у рамках конкретного інституту адміністративного права – адміністративно-правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Зокрема, до загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики науковці відносять такі принципи, як: демократизм, законність, пропорційність публічних і приватних інтересів, справедливість, верховенство права, об'єктивність, гуманізм [66, с. 163]. До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики фахівці відносять такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності [66, с. 164].

Варто акцентувати увагу на тому, що діяльність окремих суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі так само ґрунтується на реалізації загальних та спеціальних принципів. Зокрема, Національна поліція України, як суб'єкт запобігання та протидії насильству за ознакою статі, керується у своїй діяльності визначеними законодавством загальними принципами [139] : верховенство права, дотримання прав і свобод людини,

законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність. Водночас варто виділити і спеціальні принципи, якими керуються поліцейські під час виконання завдань із запобігання та протидії насильству за ознакою статі, які єдині для всіх суб'єктів у даній сфері.

Зауважимо, що дослідниця Іщенко-Ладна Т.В. наголошує, що процес документування випадків сексуальних домагань підрозділами Національної поліції України базується на трьох основних принципах: негайності, конфіденційності та неупередженості. Такий підхід сприяє підвищенню доступності необхідної допомоги й забезпечує швидке реагування на подібні ситуації. Принцип негайності передбачає своєчасне оперативне втручання, що має важливе значення для збереження доказової бази. Конфіденційність забезпечує захист персональних даних постраждалих, зміцнюючи довіру до правоохоронних органів і зменшуючи ризик стигматизації. Неупередженість гарантує об'єктивне ставлення, виключає дискримінацію та запобігає суб'єктивним судженням у ході розгляду випадків сексуальних домагань [52].

Також, на наш погляд, варто розрізняти принципи запобігання насильству за ознакою статі та принципи протидії насильству за ознакою статі, адже вони є відмінними, оскільки перші фокусуються на попередженні та превентивній роботі, а другі – на подоланні наслідків вчиненого діяння.

Принципи запобігання насильству за ознакою статі – це основоположні, взаємопов'язані засади та керівні ідеї, що визначають підхід держави, суспільства та окремих суб'єктів до проактивних дій, спрямованих на усунення корінних причин насильства за ознакою статі, формування культури нетерпимості до нього та створення умов, що унеможливлюють його виникнення. Вони включають:

1. Принцип гендерної рівності: визнання та практичне забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків як ключового фактора усунення структурних причин насильства, адже гендерна нерівність є однією з його основних рушійних сил.

2. Принцип нульової толерантності до насильства: формування в суспільстві стійкого несприйняття будь-яких проявів насильства за ознакою статі, розуміння його суспільної небезпеки та неприпустимості.

3. Принцип системності та комплексності: розробка та реалізація превентивних заходів на всіх рівнях (державному, регіональному, місцевому, індивідуальному) та у всіх сферах (освіта, медіа, культура, робоче місце, сім'я).

4. Принцип мультисекторального та міжвідомчого партнерства: залучення до превентивної роботи широкого кола суб'єктів – державних органів, громадських організацій, міжнародних партнерів, освітніх закладів, ЗМІ, приватного сектору, релігійних організацій та інших.

5. Принцип освіти та просвіти: здійснення постійної просвітницької роботи, спрямованої на підвищення обізнаності суспільства про форми насильства, його наслідки, правові механізми захисту, а також на формування ненасильницької поведінки та гендерно чутливих цінностей.

6. Принцип раннього виявлення та втручання: розробка механізмів, що дозволяють ідентифікувати ризики насильства та вживати превентивних заходів на початкових етапах.

7. Принцип урахування особливих потреб: розробка превентивних програм та заходів з урахуванням специфічних потреб різних груп населення, які можуть бути більш вразливими до насильства (наприклад, діти, особи з інвалідністю, ВПО, мешканці віддалених районів тощо).

8. Принцип ненасильницької комунікації та вирішення конфліктів: сприяння навчанню навичкам ефективного спілкування та мирного вирішення конфліктів у всіх сферах життя.

Ці принципи є основою для ефективної політики запобігання, яка має на меті не лише реагувати на наслідки, а й працювати на викорінення причин насильства за ознакою статі.

Принципи протидії насильству за ознакою статі – це базові керівні засади діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, правоохоронних структур, закладів освіти, громадських організацій та інших

суб'єктів, спрямованої на виявлення, припинення, розслідування та подолання наслідків уже вчинених актів насильства. Їх мета – забезпечення захисту постраждалих осіб, притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості.

До основних принципів протидії варто віднести:

1. Принцип законності та невідворотності відповідальності: реагування на факти насильства виключно в межах закону, із забезпеченням об'єктивного розслідування та неминучого покарання кривдника незалежно від його соціального статусу чи службового становища.

2. Принцип захисту прав і безпеки постраждалої особи: пріоритетом усіх заходів є життя, гідність, фізична і психічна недоторканність постраждалого. Всі рішення мають прийматися з урахуванням принципу «не нашкодь».

3. Принцип гендерної чутливості: урахування особливостей впливу насильства на жінок і чоловіків, а також гендерно зумовлених бар'єрів у доступі до правосуддя, медичної, соціальної чи психологічної допомоги.

4. Принцип комплексного та міжвідомчого підходу: координація дій правоохоронних, соціальних, медичних, освітніх та судових інституцій задля своєчасного реагування на випадки насильства та надання всебічної допомоги.

5. Принцип конфіденційності: гарантування нерозголошення персональних даних постраждалих осіб, збереження таємниці звернення й недопущення повторної травматизації.

6. Принцип доступності допомоги: забезпечення можливості кожної особи, яка зазнала насильства, швидко та безперешкодно отримати правову, соціальну, медичну і психологічну підтримку.

7. Принцип недискримінації: заборона будь-яких форм дискримінації під час реагування на насильство – за статтю, віком, національністю, станом здоров'я, соціальним чи майновим становищем тощо.

8. Принцип відновлення та реабілітації: забезпечення заходів, спрямованих не лише на покарання кривдника, але й на відновлення

фізичного, психологічного та соціального благополуччя постраждалих осіб.

Ці принципи є концептуальним підґрунтям державної політики у сфері протидії насильству за ознакою статі, визначають логіку реагування на факти насильства, забезпечують узгодженість дій усіх суб'єктів та гарантують захист прав і свобод постраждалих осіб. Вони спрямовані на: ефективне виявлення, припинення та розслідування випадків насильства; забезпечення невідворотності відповідальності кривдників; надання комплексної допомоги та реабілітації постраждалим; зміцнення довіри суспільства до системи захисту прав людини; усунення умов для повторного насильства та формування безпечного середовища. Таким чином, принципи протидії насильству за ознакою статі забезпечують не лише реагування на вже вчинені правопорушення, а й сприяють утвердженню системи справедливості, чутливої до потреб кожної людини.

Узагальнюючи вище сказане, можна сказати, що принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі — це основоположні засади, керівні ідеї та правила, які визначають зміст, напрямок та порядок здійснення заходів, спрямованих на попередження виникнення насильства за ознакою статі, реагування на його прояви, надання допомоги постраждалим особам, притягнення кривдників до відповідальності, а також на формування в суспільстві нульової толерантності до такого насильства.

Також варто звернути увагу на те, що повномасштабна військове вторгнення Російської Федерації проти України суттєво загострила проблему насильства за ознакою статі, створивши нові виклики у сфері захисту прав людини та безпеки громадян. Збройний конфлікт призвів до масштабного переміщення населення, руйнування соціальної інфраструктури, зростання ризиків сексуального насильства, торгівлі людьми, експлуатації та порушення права на гідність. У цих умовах держава, правоохоронні органи, громадські організації та міжнародні партнери зобов'язані забезпечити системний підхід до запобігання, виявлення, реагування та подолання наслідків гендерно зумовленого насильства.

З урахуванням міжнародних стандартів, національного законодавства, позицій науковців і найкращих практик реалізації діяльності суб'єктів, що працюють у цій сфері, можна визначити узагальнені принципи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, які забезпечують цілісність, ефективність і гуманність державної політики у цій сфері. До них відносимо:

1. Принцип невідкладного захисту життя і безпеки постраждалих. В екстрених ситуаціях (обстріли, евакуація, окупація) пріоритет — негайний захист постраждалих (евакуація в безпечне місце, медична допомога, тимчасовий притулок). Органи влади і гуманітарні служби мають мати механізми «швидкого реагування» для захисту вразливих осіб. Реалізація: гарячі лінії, мобільні бригади, безпечні коридори та притулки.

2. Принцип «survivor-centered» / орієнтації на права і потреби постраждалого. Будь-яка інтервенція повинна поважати автономію, приватність, інформовану згоду і недопущення вторинної травматизації (медичний, юридичний, психологічний супровід із вибором фахівця). Реалізація: тренінги служб, конфіденційні кабінети, опція «одного вікна».

3. Принцип гендерної рівності та гендерної чутливості в усіх заходах. Політика, сервіси та інтервенції мають враховувати різні потреби жінок, чоловіків, ЛГБТК+ та інших груп — щоб уникнути непрямої дискримінації в екстрених програмах. Реалізація: гендерний аналіз ризиків при плануванні гуманітарної допомоги.

4. Принцип комплексності та мультисекторальності. Координація секторів — охорона здоров'я, соціальні служби, правоохоронні органи, юстиція, освіта, громадські організації — є обов'язковою для всебічної реалізації запобігання та протидії насильству за ознакою статі в умовах воєнного стану. Реалізація: створення міжвідомчих механізмів та протоколів взаємодії в умовах воєнного стану.

5. Принцип доступності послуг у надзвичайних умовах. Забезпечити доступ до медичної, психологічної, юридичної та соціальної допомоги навіть

в районах з обмеженим доступом: мобільні клініки, дистанційні консультації, захищені коридори для доставки послуг. (реалізація: інтеграція послуг у гуманітарні конвої; фінансування місцевих неурядових організацій).

6. Принцип конфіденційності, збереження доказів і безпеки інформації. Під час фіксації випадків — суворе збереження персональних даних, безпека баз даних, захист від передачі інформації, що може загрожувати постраждалим. Реалізація: шифрування, обмежений доступ, стандарти збереження доказів.

7. Принцип раннього виявлення і превенції ризиків у контексті переміщень та евакуації. Під час евакуацій, у пунктах тимчасового розміщення та під час розселення — впроваджувати заходи профілактики (освітні сесії, освітлення, розподіл санітарних зон, безпечні маршрути), щоб мінімізувати ризики насильства. Реалізація: мінімальні стандарти безпеки в таборах, «safe spaces».

8. Принцип урахування особливих потреб вразливих груп. Діти, люди з інвалідністю, літні, внутрішньо переміщені особи, етнічні меншини та інші вразливі категорії мають отримувати адаптовані послуги (психосоціальна допомога, перекладачі, доступність інфраструктури, тощо).

9. Принцип підзвітності, незалежності та прозорості проваджень. Провадження у справах про випадки насильства за ознакою статі під час воєнного стану мають бути так само незалежними, прозорими та підзвітними, як і у мирний час; залучення міжнародних та громадських моніторингових механізмів за потреби.

10. Принцип участі громад та місцевих організацій. Місцеві жіночі організації, лідерки громад і постраждалі повинні брати участь у плануванні та контролі програм — їхні знання локального контексту підвищують ефективність заходів.

11. Принцип міжнародної солідарності й координації. Державні інституції повинні активно співпрацювати з ООН, ЄС, РЄ, ОБСЄ та ін. — з обміну досвідом, та ресурсами.

Підсумовуючи, сказане вище, варто підкреслити, що попри наявність низки нормативно-правових актів, які регулюють окремі аспекти реагування на випадки насильства, у законодавстві України досі відсутній єдиний системно визначений перелік базових принципів, що б окреслював ідейні, ціннісні та організаційні засади діяльності всіх суб'єктів, залучених до запобігання і протидії насильству за ознакою статі. Така прогалина призводить до фрагментарності правозастосування, різночитань у підходах державних органів і недостатньої координації між ними. Закріплення принципів запобігання та протидії насильству за ознакою статі на законодавчому рівні є необхідним кроком для формування цілісної, узгодженої та ефективної державної політики у цій сфері.

Обґрунтування необхідності законодавчого закріплення принципів ґрунтується передусім на вимогах міжнародного права. Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульської конвенції) покладає на державу обов'язок забезпечити реалізацію ключових принципів, передбачених у статтях 1–5 цього міжнародного документа, зокрема: захист прав постраждалих, гендерну рівність, недискримінацію, комплексність та міжвідомчу координацію. Відображення цих принципів у національному законі створить належні правові умови для повної імплементації положень Конвенції та уніфікації національної правової системи із європейськими стандартами.

Крім того, визначення принципів на законодавчому рівні сприятиме чіткому розмежуванню понять «запобігання» та «протидія». Це забезпечить логічну побудову політики: від превентивних заходів — освіти, просвіти, формування ненасильницьких моделей поведінки — до реагування, розслідування, покарання кривдників і відновлення прав постраждалих. Такий підхід дозволить не лише координувати роботу державних органів, а й розробляти більш адресні програми підтримки, орієнтовані на конкретні категорії населення.

Важливим аргументом є також узгодженість із державними стратегічними документами, зокрема Державною стратегією забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2030 року, яка визначає серед ключових напрямів політики формування нульової толерантності до насильства, міжвідомчу взаємодію та розвиток просвітницьких ініціатив. Закріплення принципів у законі стане правовою основою реалізації цієї стратегії та забезпечить системність державних дій.

Не менш важливим є аспект єдності правозастосування. Законодавче визначення принципів створить чітку методологічну базу для розроблення підзаконних актів, державних програм, освітніх курсів, а також для формування єдиної судової практики у справах про насильство за ознакою статі. Це дозволить уникнути довільного тлумачення норм та посилить підзвітність посадових осіб.

Окремо слід наголосити, що законодавче закріплення таких принципів, як пріоритет захисту прав і безпеки постраждалих, конфіденційність, недискримінація, гендерна чутливість, невідворотність відповідальності та право на реабілітацію, стане додатковою гарантією дотримання прав людини й посилить довіру громадян до інституцій правосуддя. Це особливо актуально в умовах війни, коли кількість випадків насильства за ознакою статі зростає, а соціальні та правові механізми захисту часто працюють із перебоями.

Отже, найбільш доцільним є внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», шляхом доповнення його окремою статтею 3¹ «Принципи запобігання та протидії насильству за ознакою статі» такого змісту:

«Державна політика у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі ґрунтується на таких принципах:

1. законності, недискримінації та забезпечення рівності прав жінок і чоловіків;
2. пріоритету захисту життя, гідності та безпеки постраждалої особи;
3. нульової толерантності до насильства;

4. комплексності, міжвідомчої взаємодії та координації дій суб'єктів;
5. конфіденційності та захисту персональних даних постраждалих;
6. орієнтації на права та потреби постраждалих (survivor-centered approach);
7. гендерної чутливості під час надання допомоги та прийняття рішень;
8. невідворотності відповідальності кривдників і відновлення прав постраждалих;
9. освіти, просвіти та формування культури ненасильства в суспільстві.

Реалізація цих принципів забезпечується органами державної влади, органами місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства та міжнародними партнерами в межах їхніх повноважень.».

Такий крок забезпечить системність, передбачуваність і стійкість державної політики, посилить механізми міжвідомчої взаємодії, підвищить рівень захисту постраждалих та сприятиме утвердженню в Україні культури нульової толерантності до будь-яких проявів насильства.

Водночас пропонуємо два альтернативні варіанти закріплення принципів запобігання та протидії насильству за ознакою статі у законодавстві України з описом правових переваг, можливих ризиків і практичних шляхів реалізації кожного підходу.

Перший альтернативний варіант передбачає внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», в якому можна на законодавчому рівні закріпити принципи запобігання та протидії насильству за ознакою статі як невід'ємну складову державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності, доповнивши закон окремою статтею – наприклад, статтею 5¹ «Принципи державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі» такого змісту:

«Державна політика щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі є складовою політики забезпечення рівних прав і можливостей

жінок і чоловіків та ґрунтується на принципах:

- законності, недискримінації та рівності прав;
- нульової толерантності до насильства;
- орієнтації на права і потреби постраждалих;
- міжвідомчої координації та комплексного підходу;
- невідворотності відповідальності кривдників;
- забезпечення доступності допомоги, конфіденційності та безпеки постраждалих;
- освіти, просвіти та формування культури ненасильства.».

Перевагами такого рішення є наступне. По-перше, безпосередньо Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає засади державної гендерної політики, спрямованої на усунення дискримінації за ознакою статі. Насильство, зумовлене гендерною нерівністю, є проявом системної дискримінації, отже, логічно розглядати протидію йому як складову державної політики рівності.

По-друге, ратифікована Україною Стамбульська конвенція прямо пов'язує насильство за ознакою статі з порушенням принципу гендерної рівності (преамбула та стаття 1). Таким чином, інтеграція принципів протидії насильству до гендерного законодавства сприятиме гармонізації українського законодавства з міжнародним правом.

По-третє, поєднання принципів рівності та протидії насильству в одному законі дозволить створити більш цілісну правову систему, де профілактика насильства розглядатиметься не лише як соціальний захід, а як інструмент досягнення фактичної рівності жінок і чоловіків.

Другий альтернативний варіант закріплення принципів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі на законодавчому рівні – це прийняття окремого Закону України «Про запобігання та протидію насильству за ознакою статі».

Суть пропозиції: розробити самостійний спеціальний закон, який би комплексно врегулював питання запобігання, виявлення, реагування та

відновлення прав постраждалих від насильства за ознакою статі — всіх його форм, не лише домашнього, а й сексуального, економічного, психологічного, зумовленого збройним конфліктом тощо.

Таки крок дозволить заповнити правову прогалину, адже чинний Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» охоплює лише випадки, що відбуваються в сімейному або близькому колі. Однак міжнародне право (зокрема, Стамбульська конвенція) передбачає ширше поняття гендерно зумовленого насильства, яке може відбуватися у громадському просторі, на роботі, у військовому контексті чи під час окупації.

Крім того, повномасштабний збройний конфлікт в Україні призвів до появи нових форм насильства — сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, експлуатації, примусових шлюбів, торгівлі людьми. Створення окремого закону дозволить врегулювати специфіку реагування в умовах збройного конфлікту та післявоєнного відновлення.

Також окремий закон забезпечить імплементацію міжнародних норм, які зобов'язують держави забезпечувати захист цивільного населення від сексуального насильства у конфліктах.

Такий Закон міг би передбачати не лише принципи, а й механізми міжвідомчої координації; стандарти збору доказів і надання допомоги; гарантії безпеки постраждалих; вимоги до навчання персоналу; механізми моніторингу й підзвітності, тощо.

Структурна модель нового Закону України може орієнтовно передбачати:

1. Розділ I. Загальні положення (поняття, мета, принципи).
2. Розділ II. Система суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі.
3. Розділ III. Порядок виявлення, реагування, розслідування і надання допомоги.
4. Розділ IV. Особливості реагування в умовах збройного конфлікту та післявоєнний період.
5. Розділ V. Відповідальність за порушення законодавства.

6. Розділ VI. Міжнародне співробітництво та моніторинг ефективності.

Отже, з огляду на сучасний стан правового регулювання, міжнародні зобов'язання України та практичні потреби у сфері запобігання і протидії насильству за ознакою статі, найбільш доцільним і збалансованим є перший варіант — внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» шляхом доповнення його окремою статтею або розділом, що визначає принципи державної політики у цій сфері.

Такий підхід має низку переконливих переваг. По-перше, він забезпечує системність і правову послідовність, адже саме цей закон уже виконує базову координаційну функцію у сфері протидії насильству. По-друге, внесення змін не потребує прийняття нового нормативного акта чи створення окремих структур, що робить реформу реалістичною в короткостроковій перспективі та мінімізує фінансові й організаційні витрати. По-третє, це дає змогу уніфікувати терміни та механізми реагування з урахуванням положень Стамбульської конвенції, яку Україна вже ратифікувала, і забезпечити повну сумісність із міжнародними стандартами захисту прав людини.

Другий варіант — внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» — є доцільним у контексті інтеграції політики протидії насильству у ширшу сферу гендерної рівності. Проте його реалізація може розмити практичний акцент на питаннях реагування, розслідування та покарання кривдників, оскільки базовий закон має здебільшого декларативний і політичний характер. Цей варіант можна розглядати як додатковий, що підсилює ідеологічну складову, але не замінює потреби у спеціальному врегулюванні.

Третій варіант — розроблення окремого закону «Про запобігання та протидію насильству за ознакою статі» — є стратегічно перспективним і повністю відповідає вимогам міжнародних документів, зокрема резолюцій Ради Безпеки ООН та Римського статуту. Проте його реалізація потребує значних часових і ресурсних затрат, комплексного інституційного узгодження,

створення нових органів і механізмів моніторингу. У нинішніх умовах воєнного стану та обмежених можливостей державного апарату цей шлях виглядає менш оперативним, хоча перспективним у довгостроковій перспективі.

Отже, оптимальним рішенням на сучасному етапі є перший варіант — закріплення принципів запобігання та протидії насильству за ознакою статі безпосередньо в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Це дозволить оперативно адаптувати законодавство до міжнародних стандартів, посилити правові гарантії захисту постраждалих, забезпечити єдність підходів і водночас створить основу для подальшого розвитку системи, що в майбутньому може бути оформлена окремим спеціальним законом.

2.3. Форми і методи системного підходу до запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Актуальність дослідження форм і методів реалізації системного підходу до запобігання та протидії насильству за ознакою статі (НЗОС) обумовлена високим рівнем соціальної значущості цієї проблематики та комплексністю викликів, які стоять перед українською державою. НЗОС визнане однією з найбільш гострих суспільно-правових проблем сьогодення, що становить критичну загрозу для забезпечення прав і свобод людини, утвердження принципів гендерної рівності та сталого демократичного розвитку суспільства.

Приєднання України до міжнародно-правових механізмів, зокрема ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), поклало на державу зобов'язання щодо впровадження всеохоплюючої та скоординованої політики у цій сфері, що в подальшому має

сприяти розбудові ефективних механізмів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а відповідно і трансформації суспільної думки з цього приводу.

Складність наукового аналізу форм і методів діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі зумовлена насамперед необхідністю їх чіткого відмежування від форм і методів діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству, які тривалий час розвивалися в межах єдиного нормативного та правозастосовного поля (грудень 2017 [115] - травень 2024 [108]). Така ситуація об'єктивно склалася внаслідок того, що до недавнього часу відповідальність за відповідні насильницькі діяння була передбачена однією нормою законодавства про адміністративні правопорушення (ст. 173-2 КУпАП), що спричинило ототожнення підходів до реагування на різні за своєю правовою природою форми насильства. У результаті значна частина форм і методів діяльності суб'єктів застосовується одночасно як у сфері протидії домашньому насильству, так і у сфері запобігання насильству за ознакою статі, що ускладнює їх доктринальну класифікацію та потребує вироблення науково обґрунтованих критеріїв розмежування з урахуванням цільової спрямованості, кола суб'єктів та характеру охоронюваних суспільних відносин. Водночас сучасний етап розвитку законодавства та державної політики вимагає поступового формування диференційованого підходу, який би враховував специфіку насильства за ознакою статі та забезпечував більш адресне застосування форм і методів адміністративної діяльності.

Отже, під час аналізу та класифікації форм і методів адміністративної діяльності суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у цьому дослідженні дотримуватимемося традиційного підходу, виробленого адміністративно-правовою наукою та закріпленого у вітчизняній практиці публічного управління. Відповідно до цього підходу, форми адміністративної діяльності розглядаються як зовнішній прояв виконавчо-розпорядчих дій суб'єктів публічної адміністрації, які мають

правовий або організаційний характер і спрямовані на реалізацію їх компетенції у межах адміністративно-правових відносин. [68 с. 104; 181, с. 192; 11; 11, с. 134].

Методи адміністративної діяльності, своєю чергою, виступають способами практичного впливу на учасників управлінських відносин, що забезпечують реалізацію цілей і завдань, визначених законодавством [181, с. 58; 11]. У межах класичної доктрини адміністративного права традиційно виокремлюють дві базові групи методів – переконання та примусу [181; 11; 68, 3, с. 14], які перебувають у діалектичній єдності, доповнюючи одна одну та забезпечуючи баланс між гуманістичним і владно-примусовим початками адміністративного управління.

Застосування таких підходів є доцільним і в контексті дослідження діяльності суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію насильству за ознакою статі, оскільки дозволяє системно розкрити як правову природу, так і практичні механізми реалізації їх компетенції, а також визначити співвідношення між організаційними та правозастосовними аспектами у сфері забезпечення прав людини і гендерної безпеки.

Отже, функції адміністративної діяльності суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі, реалізуються в конкретних діях цих суб'єктів. Такі дії знаходять своє відображення у певних формах діяльності відповідно до виконання поставлених перед суб'єктом завдань. Тому під формою розуміється об'єктивний вияв суті дій суб'єктів, оскільки за допомогою форм реалізуються функції адміністративної діяльності, то від різнобічності використання цих форм залежить ефективність діяльності в цілому. Наявність завдань і функцій адміністративної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі обумовлює існування різних її форм, які передбачені правовими нормами. Форми закріплені в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, які визначають правовий статус кожного суб'єкта. При цьому для здійснення функцій такої діяльності суб'єкти повинні використовувати лише ті форми, які

передбачені правовими актами. Водночас творчий характер адміністративної діяльності у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі неможливий без надання суб'єкту цієї діяльності самостійності у виборі тих чи інших встановлених законодавством форм. Вибір їх проводиться з урахуванням конкретної життєвої ситуації, вимог ефективності і доцільності. Вид конкретної форми визначається характером дій суб'єктів адміністративної діяльності, які здійснюють виконання покладених на них функцій. В одних випадках такі дії тягнуть за собою юридичні наслідки, в інших — ні (наприклад, правова пропаганда, навчання членів громадських формувань, які задіяні в запобіганні та протидії насильству за ознакою статі, та ін.) [10].

Відповідно до цього класично форми адміністративної діяльності поділяють на дві основні групи: *правові та неправові (організаційні)*. Правові форми пов'язані зі встановленням і застосуванням норм права. До правових форм діяльності суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі, можемо віднести: видання актів такими суб'єктами; укладення договорів; здійснення інших, юридично значущих дій [10].

Видання нормативно-правових та індивідуальних актів є однією з базових правових форм діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі. У межах цієї форми уповноважені органи державної влади та органи місцевого самоврядування реалізують свої владно-управлінські повноваження шляхом прийняття актів як загального, так і індивідуального характеру.

Нормативно-правові акти мають загальнообов'язкову дію та спрямовані на врегулювання суспільних відносин у сфері протидії гендерно зумовленому насильству, тоді як індивідуальні правові акти адресуються конкретним особам або застосовуються до визначених життєвих ситуацій з метою оперативного реагування та забезпечення захисту постраждалих. Зазначені акти, зокрема: визначають систему та обсяг повноважень суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою

статі; встановлюють процедури реагування на факти насильства, а також механізми міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії; регламентують комплекс заходів захисту прав і законних інтересів постраждалих осіб; закріплюють обов'язки кривдників та передбачають заходи адміністративного й організаційного впливу на них. До основних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини, належать: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII, який визначає коло суб'єктів протидії насильству, їх повноваження, систему заходів реагування, а також спеціальні заходи впливу щодо кривдників; Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV, яким закріплено засади державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності та запобігання насильству за ознакою статі; постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству», яка визначає алгоритми координації дій уповноважених органів; відомчі нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, зокрема наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» та інші, на яких ми наголошували вище.

Індивідуальні правові акти у сфері протидії насильству за ознакою статі спрямовані на оперативне реагування та захист конкретної постраждалої особи. До них, зокрема, належать: винесення уповноваженим підрозділом Національної поліції термінового заборонного припису стосовно кривдника; винесення суддями обмежувального припису стосовно кривдника; прийняття органами місцевого самоврядування рішень щодо направлення постраждалої особи до спеціалізованих служб підтримки або притулків; прийняття судом постанови про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за вчинення насильства за ознакою статі; тощо.

Таким чином, видання нормативно-правових та індивідуальних актів виступає ключовим інструментом реалізації правової політики держави у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, забезпечуючи як системне нормативне регулювання, так і адресний захист прав постраждалих осіб.

Укладення договорів (угод, меморандумів про співпрацю) є самостійною правовою формою діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, що забезпечує організаційно-правову основу для координації їхніх дій та ефективної міжсекторальної взаємодії. Застосування цієї форми спрямоване на консолідацію зусиль органів публічної влади, установ соціальної сфери та інститутів громадянського суспільства з метою комплексного реагування на випадки гендерно зумовленого насильства.

Договори, угоди та меморандуми укладаються між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, а також громадськими й міжнародними організаціями. Їх укладення сприяє формуванню стабільних партнерських відносин, визначенню чітких меж компетенції сторін і розподілу відповідальності у процесі реалізації заходів із запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Основною метою укладення таких договорів є спільна реалізація програм допомоги постраждалим особам, створення, утримання та фінансування спеціалізованих служб підтримки, а також забезпечення ефективного інформаційного обміну, проведення спільних профілактичних, просвітницьких та навчальних заходів. У цьому контексті договірні форми взаємодії виступають інструментом реалізації принципу комплексності та безперервності допомоги постраждалим.

Нормативно-правові засади укладення договорів у зазначеній сфері визначаються, зокрема, ст. 15 та 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», якими передбачено міжсекторальну взаємодію суб'єктів та можливість залучення громадських об'єднань до

реалізації заходів протидії насильству. Важливе значення має також Закон України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII, який допускає надання соціальних послуг на договірній основі, у тому числі із залученням недержавних надавачів. Окремі аспекти договірного фінансування відповідних програм регламентуються нормами Бюджетного кодексу України.

У практиці реалізації державної та місцевої політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі поширеними є такі види договорів: меморандуми про співпрацю між територіальними підрозділами Національної поліції України та центрами соціальних служб щодо комплексного супроводу постраждалих осіб; договори між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями про створення, утримання та забезпечення діяльності притулків для осіб, які постраждали від насильства; угоди про співпрацю з міжнародними організаціями (зокрема, UN Women, UNFPA) з метою реалізації програм запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству, впровадження міжнародних стандартів і кращих практик у національну систему реагування.

Таким чином, укладення договорів (угод, меморандумів) виступає важливою правовою формою діяльності у сфері протидії насильству за ознакою статі, яка забезпечує інституційну взаємодію, ефективне використання ресурсів та реалізацію комплексного підходу до захисту прав і законних інтересів постраждалих осіб.

До інших юридично значущих дій належать дії уповноважених суб'єктів, які безпосередньо спричиняють виникнення, зміну або припинення адміністративно-правових та інших правовідносин у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, хоча формально не оформлюються у вигляді нормативно-правових актів чи договірних конструкцій. Зазначені дії мають самостійне правове значення, оскільки тягнуть за собою конкретні юридичні наслідки як для постраждалих осіб, так і для кривдників, та спрямовані передусім на оперативне реагування, забезпечення негайного захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які зазнали насильства, а також

на попередження повторних його проявів. У системі адміністративно-правових засобів протидії гендерно зумовленому насильству такі дії виконують допоміжну, але водночас практично значущу функцію, оскільки забезпечують реалізацію приписів нормативних актів у конкретних життєвих ситуаціях.

До юридично значущих дій, що застосовуються у сфері протидії насильству за ознакою статі, належать, зокрема: взяття кривдника на профілактичний облік уповноваженими підрозділами Національної поліції України; направлення особи, яка вчинила насильство, на проходження програми для кривдників відповідно до встановленого порядку; підготовка та подання уповноваженим суб'єктом матеріалів до суду з метою застосування обмежувального припису; надання постраждалій особі безоплатної правової допомоги в порядку, визначеному законодавством; тощо.

Підсумовуючи, варто відзначити, що правові форми діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі забезпечують реалізацію державної політики у цій сфері шляхом поєднання нормотворчої, договірної та правозастосовної діяльності. Їх комплексне застосування спрямоване на ефективний захист прав постраждалих осіб, притягнення кривдників до юридичної відповідальності, а також на запобігання повторним проявам гендерно зумовленого насильства.

Неправові форми управлінської діяльності не пов'язані з реалізацією владно-розпорядчих повноважень суб'єктами, що здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі, та не спричиняють встановлення правових норм, а також виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Водночас такі форми мають важливе прикладне значення, оскільки забезпечують організаційні, інформаційні та матеріально-технічні умови для ефективної реалізації правових механізмів протидії гендерно зумовленому насильству. У теорії адміністративного права традиційно розрізняють два основні види неправових форм управлінської діяльності: суспільно-організаційні та організаційно-технічні заходи, які у сфері запобігання та

протидії насильству за ознакою статі набувають специфічного змісту та спрямування.

Суспільно-організаційні заходи спрямовані на формування правосвідомості, підвищення рівня обізнаності населення щодо проблематики насильства за ознакою статі, зміну суспільних стереотипів та моделей поведінки, що сприяють його поширенню. Вони не мають безпосереднього примусового характеру, проте виконують превентивну функцію та є важливим елементом системи раннього запобігання насильству. До основних видів суспільно-організаційних заходів у цій сфері належать: проведення інформаційно-просвітницьких кампаній щодо недопустимості насильства за ознакою статі та механізмів захисту постраждалих осіб; організація тренінгів, семінарів, круглих столів для працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я та соціального захисту; залучення громадських об'єднань і міжнародних організацій до реалізації програм профілактики гендерно зумовленого насильства; проведення соціологічних досліджень, публічних обговорень і консультацій з громадськістю з метою виявлення причин і умов вчинення насильства; формування в суспільстві культури нульової толерантності до будь-яких проявів насильства за ознакою статі, тощо. Суспільно-організаційні заходи сприяють створенню сприятливого соціального середовища для реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії насильству, а також підвищують ефективність застосування правових форм і заходів адміністративного примусу.

Організаційно-технічні заходи становлять сукупність дій управлінського та допоміжного характеру, спрямованих на забезпечення належного функціонування суб'єктів, що здійснюють запобігання та протидію насильству за ознакою статі, а також на створення матеріально-технічних, інформаційних та кадрових умов для виконання ними покладених завдань. До організаційно-технічних заходів у досліджуваній сфері доцільно віднести: створення та ведення інформаційних баз даних щодо випадків насильства за

ознакою статі з дотриманням вимог захисту персональних даних; організацію роботи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб (притулків, кризових кімнат, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги); матеріально-технічне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції та соціальних служб; підготовку, підвищення кваліфікації та професійне навчання кадрів, залучених до роботи у сфері протидії гендерно зумовленому насильству; впровадження електронних сервісів, «гарячих ліній» та інших технічних засобів оперативного реагування на повідомлення про насильство; та ін. Організаційно-технічні заходи не мають самостійного регулятивного значення, однак вони забезпечують стабільність та результативність діяльності уповноважених суб'єктів, створюючи необхідні передумови для ефективного застосування правових форм впливу.

Таким чином, неправові форми діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі відіграють допоміжну, але водночас системоутворюючу роль у механізмі реалізації державної політики у цій сфері. Їх поєднання з правовими формами управлінської діяльності забезпечує комплексний, міжсекторальний та превентивно орієнтований підхід до протидії гендерно зумовленому насильству.

Переходячи до аналізу *методів адміністративної діяльності* суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, слід зазначити, що вони становлять один із ключових інструментів реалізації державної політики у відповідній сфері та виступають способами практичного впливу на учасників управлінських відносин. Застосування таких методів спрямоване на забезпечення дотримання прав і свобод людини, попередження насильницьких проявів, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності у випадках, передбачених законодавством. Як уже зазначалося, у межах цього дослідження методи адміністративної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі розглядатимуться відповідно до усталеної в адміністративно-правовій доктрині класифікації, а саме як методи переконання

та методи примусу [181; 11; 68, 3].

Метод переконання посідає провідне місце в системі методів адміністративної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі та виступає основним засобом превентивного впливу на учасників відповідних управлінських відносин. Його сутність полягає у цілеспрямованому впливі на свідомість і поведінку осіб шляхом роз'яснення, інформування, виховання, формування правосвідомості та мотивації до правомірної поведінки без застосування заходів державного примусу.

Застосування методу переконання відповідає гуманістичній спрямованості державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, що ґрунтується на пріоритеті прав і свобод людини, принципах недискримінації, гендерної рівності та нульової толерантності до насильства. Саме тому переконання використовується насамперед на ранніх стадіях виявлення ризиків насильницької поведінки. У практичній діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі заходи переконання реалізуються через систему взаємопов'язаних видів заходів, до яких, зокрема, належать:

1. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність серед населення, яка полягає у поширенні відомостей про сутність насильства за ознакою статі, його форми, причини та наслідки, а також про права постраждалих осіб і механізми їх захисту. Така діяльність здійснюється шляхом проведення публічних лекцій, інформаційних кампаній, розміщення соціальної реклами, підготовки інформаційних матеріалів, публікацій на офіційних веб-ресурсах органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зазначені заходи мають загальносоціальний характер і спрямовані на попередження насильства ще до виникнення конкретних правопорушних ситуацій.

2. Правове виховання та формування гендерної культури. Заходи переконання охоплюють діяльність, спрямовану на формування у громадян поваги до принципів гендерної рівності, недискримінації та ненасильницької взаємодії. Вони реалізуються, зокрема, через освітні програми у закладах

освіти, професійну підготовку державних службовців, працівників поліції, соціальних і медичних працівників, а також через інтеграцію гендерної тематики у програми підвищення кваліфікації.

3. Консультативна та дорадча робота. Важливим заходом переконання є надання консультацій з правових, психологічних та соціальних питань особам, які звертаються за інформацією або допомогою, незалежно від того, чи перебувають вони у статусі постраждалих або потенційних кривдників. Така діяльність сприяє зниженню рівня соціальної напруги, формуванню навичок ненасильницького вирішення конфліктів та своєчасному зверненню за підтримкою.

4. Профілактична робота з громадами та соціальними групами. Заходи переконання здійснюються також у межах роботи з територіальними громадами, трудовими колективами, молоддю, сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах. Йдеться про проведення групових зустрічей, тематичних заходів, тренінгів із розвитку комунікативних навичок та запобігання конфліктам, що не мають адресного характеру та спрямовані на широке коло осіб.

5. Інформаційна підтримка та популяризація сервісів допомоги. Окремим напрямом заходів переконання є доведення до відома населення інформації про наявні сервіси допомоги постраждалим від насильства за ознакою статі, зокрема спеціалізовані служби підтримки, «гарячі лінії», притулки, центри соціальних служб. Така діяльність сприяє зменшенню латентності насильства та формуванню довіри до державних інституцій.

Отже, заходи переконання в діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі мають універсальний, загальносоціальний характер і застосовуються незалежно від наявності інформації про можливість вчинення особою адміністративного чи кримінального правопорушення. Їх значення полягає у створенні превентивного соціального середовища, у межах якого насильство за ознакою статі сприймається як соціально неприйнятне явище, що, у свою чергу, підвищує ефективність подальшого застосування

заходів адміністративного примусу у випадках їх необхідності.

З урахуванням аналізу доктринальних підходів до розуміння методів адміністративної діяльності, а також особливостей правового регулювання сфери запобігання та протидії насильству за ознакою статі, у межах цього дослідження пропонується авторське визначення заходів переконання як самостійного елементу механізму адміністративно-правового впливу. Заходи переконання у діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі пропонуємо розуміти, як сукупність організаційних, інформаційно-просвітницьких, виховних та консультативних дій уповноважених суб'єктів, що здійснюються на засадах добровільності, гуманізму та недискримінації, застосовуються до невизначеного кола осіб незалежно від наявності відомостей про можливість вчинення ними правопорушення та спрямовані на формування ненасильницької поведінки, підвищення рівня правосвідомості, утвердження принципів гендерної рівності й запобігання виникненню передумов для вчинення насильства за ознакою статі.

Запропоноване визначення дозволяє чітко відмежувати заходи переконання від заходів адміністративного примусу, оскільки воно акцентує увагу не на реагуванні на конкретну протиправну поведінку чи ризик її вчинення, а на загальносоціальному та превентивному характері впливу. Крім того, таке розуміння заходів переконання відображає їх міжсекторальну природу та підкреслює роль не лише правоохоронних органів, а й органів місцевого самоврядування, соціальних служб, закладів освіти, охорони здоров'я та громадських організацій у реалізації відповідних заходів.

Таким чином, заходи переконання слід розглядати як базовий елемент системи методів адміністративної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, який забезпечує формування превентивного соціального середовища та підвищує ефективність подальшого застосування заходів адміністративного примусу у випадках, коли це є об'єктивно необхідним.

Водночас, незважаючи на пріоритетність і загальносоціальний характер заходів переконання, їх застосування не завжди є достатнім для досягнення мети запобігання та протидії насильству за ознакою статі. У випадках, коли переконання не забезпечує належного рівня правомірної поведінки або коли виникає реальна загроза порушення прав і свобод людини, держава змушена вдаватися до більш інтенсивних форм адміністративного впливу. Саме в таких ситуаціях актуалізується застосування заходів адміністративного примусу, які мають владно-обов'язковий характер і спрямовані на попередження, припинення протиправної поведінки, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Таким чином, заходи адміністративного примусу логічно доповнюють систему методів адміністративної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі, забезпечуючи її ефективність у разі недостатності превентивно-виховного впливу. У зв'язку з цим варто також звернути увагу на те, що Котелюх М.О. у своєму дисертаційному дослідженні наголошує, що саме правоохоронні органи наділені повноваженнями застосовувати заходи державно-владного впливу, включно з примусом [65, с. 235]. Крім того, автор підтримує позицію науковиці Боняк В.О. щодо безпосередньо співробітники органів охорони правопорядку в Україні наділені правом застосування легального примусу (включно із вогнепальною зброєю) [23, с. 103; 65, с. 236]. Отже, в рамках даного дисертаційного дослідження слушно говорити, що серед усіх суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі повноваженнями застосовувати заходи адміністративного примусу наділені Національна поліція України, прокуратура та суд.

Безпосередньо *метод адміністративного примусу* у сфері публічного управління реалізується через систему юридично визначених заходів, що застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою забезпечення законності, охорони публічного порядку та захисту прав і свобод людини. До таких заходів прийнято відносити адміністративні заходи попередження, заходи припинення, заходи забезпечення провадження у справах про

адміністративні правопорушення, а також заходи адміністративної відповідальності [181; 11; 68, 3]. Кожна із зазначених груп заходів має самостійне функціональне призначення, особливий порядок реалізації та специфіку застосування залежно від характеру правопорушення і правового статусу особи, щодо якої вони застосовуються. У зв'язку з цим доцільним є їх окремий науковий аналіз з урахуванням нормативного регулювання та практики застосування.

Адміністративне попередження у правовій доктрині розглядається як захід адміністративного примусу, що має превентивну мету — запобігти вчиненню протиправної поведінки до настання фактичного правопорушення. Це відрізняє його від інших заходів адміністративного примусу, які застосовуються вже після вчинення порушення, та обумовлює його особливе місце у системі примусових заходів суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Істотною складовою адміністративного попередження є формування у потенційного кривдника правосвідомості, усвідомлення юридичної відповідальності та стимулювання відмови від можливого протиправного наміру.

Нормативною основою застосування заходів попередження насильства за ознакою статі є, насамперед, Закон України «Про Національну поліцію», зокрема стаття 31, яка визначає перелік превентивних заходів, що можуть застосовуватися поліцією з метою запобігання правопорушенням. Водночас спеціальні положення щодо протидії насильству за ознакою статі містяться у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який покладає на Національну поліцію обов'язок здійснювати профілактичну роботу, виявляти фактори ризику та вживати заходів для недопущення повторних випадків насильства. Відповідно, ми виділяємо наступні заходи попередження насильства за ознакою статі.

Превентивні поліцейські заходи, які посідають особливе місце у системі заходів адміністративного примусу, адже їх правова природа полягає у здійсненні уповноваженими підрозділами Національної поліції владно-

організаційного впливу, спрямованого на недопущення вчинення правопорушень, у тому числі у сфері гендерно зумовленого насильства, за відсутності факту вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення, але за наявності обґрунтованих підстав вважати, що таке правопорушення може бути вчинене. Отже, особливістю превентивних поліцейських заходів у досліджуваній сфері є їх випереджувальний характер, що відрізняє їх від заходів адміністративного припинення та адміністративної відповідальності. Вони застосовуються на етапі формування небезпечної ситуації, коли існує реальна загроза порушення прав і свобод особи, але правопорушення ще не набуло завершеної форми. До основних превентивних поліцейських заходів, які використовуються з метою попередження насильства за ознакою статі, належать:

1. Перевірка документів особи, яка застосовується у випадках, коли існують обґрунтовані підстави вважати, що поведінка особи може становити загрозу вчинення насильства. У контексті протидії насильству за ознакою статі перевірка документів дає змогу ідентифікувати особу, встановити її можливу причетність до попередніх випадків насильства, з'ясувати наявність обмежувальних або заборонних приписів.

2. Опитування особи як превентивний поліцейський захід спрямоване на отримання інформації про характер взаємовідносин між особами, наявність конфліктів, ознак психологічного чи економічного насильства. Воно дозволяє поліцейському оцінити рівень ризику та своєчасно вжити інших заходів попередження або припинення правопорушення без застосування більш жорстких заходів примусу.

3. Поверхнева перевірка та огляд застосовується з метою запобігання використанню предметів, які можуть бути використані для заподіяння шкоди життю чи здоров'ю постраждалої особи. У випадках домашнього насильства та насильства за ознакою статі цей захід має особливе значення для негайної нейтралізації потенційної загрози.

4. Перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб,

які перебувають під адміністративним наглядом, а також інших категорій осіб, полягає у здійсненні контролю за виконанням встановлених заборон і обов'язків та має некарний характер, оскільки застосовується з метою раннього виявлення ризиків насильницької поведінки та недопущення їх реалізації. Його превентивна цінність полягає у можливості своєчасного впливу на осіб, схильних до агресивних або дискримінаційних проявів, формуванні у них усвідомлення постійного державного контролю та зниженні ймовірності повторних або ескалаційних випадків насильства, що забезпечує підвищення рівня безпеки потенційних постраждалих осіб без втручання у сферу юридичної відповідальності.

Інші превентивні поліцейські заходи, передбачені Законом України «Про Національну поліцію» мають загальний характер та застосовуються у визначених законом випадках. Водночас також варто виділити специфічні попереджувальні заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Одним із таких заходів у правовому регулюванні України виступає *взяття на профілактичний облік кривдника*, що реалізується уповноваженими підрозділами Національної поліції на підставі наказу МВС України від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України». Згідно з Порядком взяття на профілактичний облік кривдника виступає як організаційно-правова міра, спрямована на систематичне спостереження та профілактичну роботу з особами, чиї дії свідчать про потенційний ризик вчинення насильства. Така міра має чітко виражений превентивний характер адміністративного примусу, оскільки спрямована на випередження шкоди, а не на покарання за вже вчинений проступок.

Підстави взяття на профілактичний облік визначаються нормативним полем функціонування поліції у сфері запобігання правопорушенням та закріплюються у відповідних законодавчих актах. Передумовою постановки

кривдника на профілактичний облік може бути, зокрема, складений протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-6 КУпАП, що фіксує факт насильства за ознакою статі, а також інші обставини, які свідчать про наявність ризику повторення подібної поведінки. Механізм реалізації заходу адміністративного примусу полягає у внесенні даних про особу до спеціального журналу профілактичного обліку та здійсненні комплексних дій уповноважених підрозділів поліції щодо контролю за поведінкою кривдника і проведення з ним профілактичної роботи. До ключових процедур, що передбачені Порядком, належать: формалізація постановки на облік шляхом фіксації даних про особу в установленій формі журналу, що ведеться підрозділами поліції з метою подальшого моніторингу; організація і проведення профілактичної роботи з особою, що включає систематичні бесіди, оцінку поведінкових моделей та роз'яснювальні заходи щодо недопущення подальших правопорушень; контрольні дії уповноважених поліцейських, серед яких регулярне спілкування з кривдником, а при необхідності — із постраждалою особою за місцем проживання, навчання чи роботи, що дозволяє адекватно оцінити динаміку поведінки та реагувати на ризики.

Законодавча основа для такого превентивного втручання впливає також із норм Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який встановлює загальні засади профілактичної роботи та визначає обов'язок правоохоронних органів вживати заходів щодо попередження насильства, захисту постраждалих і забезпечення безпеки громадян. Такий підхід інтегрований у Порядок, підсилюючи правове підґрунтя для постановки на профілактичний облік як дієвого адміністративно-правового заходу.

Взяття на профілактичний облік слід розглядати як інституційний механізм раннього втручання, що реалізує функції адміністративного примусу до того, як правопорушення набуде фактичної матеріалізації. Цей захід не має каральної природи, однак передбачає систематичне спостереження та

контроль поведінки особи, спрямований на мінімізацію соціальних ризиків, пов'язаних із насильницькою поведінкою, та забезпечення безпеки потенційних жертв. Практичне застосування Порядку у правоохоронній діяльності демонструє, що регулярний контакт уповноваженого поліцейського з особою, взятою на профілактичний облік, сприяє ефективній оцінці ризиків насильства в реальному часі та дає підстави для своєчасного коригування профілактичних заходів або застосування додаткових інструментів адміністративного реагування.

Отже, постановка кривдника на профілактичний облік у порядку, визначеному законодавством, виступає важливим заходом попередження правопорушення вчинення насильства за ознакою статі, що поєднує правові, організаційні й соціально-виховні елементи впливу з метою запобігання насильницьким проявам та зменшення соціальної шкоди. Такий механізм сприяє реалізації державної політики у сфері захисту прав громадян та забезпечує інструментарій для правоохоронних органів у контексті превенції правопорушень.

Крім того, в рамках здійснення профілактичного обліку застосовується такий захід, як *проведення профілактичної бесіди* з особами, схильними до насильницької поведінки, є класичним превентивним заходом, що поєднує елементи переконання та адміністративного впливу. Їх метою є попередження про правові наслідки насильницьких дій, формування усвідомлення невідворотності відповідальності та зниження рівня агресивної поведінки.

Важливим елементом системи заходів попередження насильства за ознакою статі є *направлення кривдника на проходження програми для кривдників* (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2018 № 1434 «Про затвердження Типової програми для кривдників»), яке поєднує у собі превентивний, виховний та ресоціалізаційний потенціал. Зазначений захід спрямований не лише на припинення конкретних проявів насильницької поведінки, а насамперед на усунення глибинних причин і умов,

що зумовлюють вчинення насильства, зокрема стійких гендерних стереотипів, моделей домінування та толерантного ставлення до дискримінації. У контексті насильства за ознакою статі цей захід виконує функцію вторинної та третинної превенції, оскільки застосовується щодо осіб, поведінка яких свідчить про наявність ризику повторного вчинення насильства, навіть за відсутності завершеного складу адміністративного чи кримінального правопорушення.

Особливе значення направлення кривдника до проходження програми для кривдників має у контексті комплексного механізму превенції, оскільки цей захід застосовується у взаємозв'язку з іншими формами адміністративного впливу, зокрема профілактичною роботою органів Національної поліції, оцінкою ризиків та контролем за дотриманням встановлених обмежень. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію превентивних заходів та підвищує їх ефективність. Отже, направлення кривдника до проходження програми для кривдників слід розглядати як самостійний та ефективний захід попередження насильства за ознакою статі, що спрямований на трансформацію насильницьких моделей поведінки, мінімізацію ризиків повторних проявів насильства та реалізацію превентивної функції держави у сфері захисту прав і свобод людини

І останній попереджувальний захід, на якому ми запинемося, це *оцінка ризиків* вчинення насильства за ознакою статі поки не закріплена нормативно (наказ Міністерства соціальної політики України та МВС України від 13.03.2019 № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства»), проте, враховуючи, що до недавнього часу (травень 2024 року) таке адміністративне правопорушення кваліфікувалося наряду з домашнім насильством, в сучасній правовій системі України також може виступати одним із ключових заходів попередження насильства за ознакою статі під час реалізації адміністративного примусу, спрямованих на своєчасне виявлення загроз для безпеки постраждалих та недопущення повторення або загострення насильницьких дій. Такий захід має превентивний, а не каральний характер, адже його застосування передус

прийняттю більш жорстких заходів адміністративного або кримінального реагування.

Умовно процедуру оцінювання ризиків можна розглядати як інструмент діагностики небезпеки, що включає встановлення рівня ризику — низького, середнього чи високого — шляхом опитування уповноваженим поліцейським безпосередньо під час виїзду за фактом домашнього насильства або в межах реагування на звернення постраждалої особи з використанням стандартизованої форми, що містить відповідні питання з можливими відповідями. Суттєво, що результати оцінки ризиків враховуються при вирішенні питання про винесення термінового заборонного припису щодо кривдника, застосування обмежувальних заходів щодо його поведінки чи інших заходів, які спрямовані на недопущення продовження або повторного вчинення домашнього насильства. Таким чином, оцінювання ризиків виступає правовою підставою для прийняття адміністративно-правових рішень, що безпосередньо впливають на свободу дій потенційного кривдника з метою забезпечення захисту постраждалого.

Таким чином, превентивні поліцейські заходи у сфері запобігання насильству за ознакою статі є складовою системи адміністративного попередження та відіграють ключову роль у реалізації принципу раннього втручання. Їх застосування дозволяє мінімізувати ризики ескалації конфлікту, забезпечити захист прав постраждалих осіб та зменшити потребу у застосуванні більш суворих заходів адміністративного або кримінального примусу.

У теорії адміністративного права заходи адміністративного припинення розглядаються як різновид адміністративного примусу, спрямований на негайне припинення протиправної поведінки, усунення загрози правам і свободам людини та недопущення настання шкідливих наслідків. У справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі, такі заходи набувають особливої актуальності з огляду на динамічний, конфліктний і потенційно повторюваний характер

правопорушення. На підставі положень КУпАП, Закону України «Про Національну поліцію» та спеціального законодавства у сфері протидії насильству, у провадженні у справах про вчинення насильства за ознакою статі доцільно виокремити такі основні *заходи адміністративного припинення*.

Первинним і найменш інтенсивним заходом адміністративного припинення є *законна вимога поліцейського негайно припинити протиправні дії*. У справах про насильство за ознакою статі така вимога спрямована на зупинення насильницької або загрозливої поведінки та запобігання її подальшій ескалації. Цей захід має самостійне правове значення і може передувати застосуванню більш суворих форм адміністративного примусу.

До заходів адміністративного припинення у справах про насильство за ознакою статі належить також *фізичне розмежування кривдника і потерпілої особи*. Такий захід прямо не закріплений у КУпАП, однак впливає з повноважень поліцейських щодо припинення правопорушень і забезпечення публічної безпеки. Його застосування спрямоване на усунення безпосередньої загрози життю, здоров'ю або психологічному стану потерпілої особи.

Крім того, у системі заходів адміністративного примусу у справах про насильство за ознакою статі особливе значення має *терміновий заборонний припис*, порядок реалізації якого регламентується наказом МВС України від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника». Відповідно до Порядку терміновий заборонний припис виступає заходом негайного припинення протиправної поведінки кривдника, а також забезпечує охоронну функцію щодо потерпілої особи. Зокрема, припис може встановлювати обов'язкові для виконання обмеження: заборону контакту з потерпілою, наближення до її місця проживання, навчання або роботи, а також інші дії, необхідні для припинення насильства та недопущення його повторення.

У науковій доктрині зазначений захід розглядається як специфічний

інструмент адміністративного припинення, який поєднує превентивну та охоронну функції. Він дозволяє оперативно реагувати на випадки насильства, мінімізуючи ризики для безпеки потерпілих та створюючи умови для подальшого застосування адміністративних або кримінально-правових засобів реагування.

Терміновий заборонний припис має тимчасовий характер та видається уповноваженим підрозділом Національної поліції без застосування заходів фізичного примусу чи адміністративного затримання кривдника. Він набирає юридичної сили з моменту вручення особі та є обов'язковим для виконання під загрозою настання адміністративної відповідальності, передбаченої чинним законодавством.

Таким чином, терміновий заборонний припис є ефективним заходом адміністративного припинення у справах про насильство за ознакою статі, оскільки забезпечує: негайне припинення протиправної поведінки кривдника, охорону прав та безпеки потерпілих осіб, створення умов для належного здійснення подальших адміністративно-правових процедур.

Впровадження та застосування термінового заборонного припису демонструє прагнення Національної поліції інтегрувати превентивні та охоронні механізми у систему адміністративного примусу, забезпечуючи оперативний захист потерпілих та запобігання ескалації насильства, що відповідає міжнародним стандартам у сфері протидії гендерно зумовленому насильству, зокрема положенням Стамбульської конвенції щодо захисту прав потерпілих та попередження повторних правопорушень.

Важливе місце в системі адміністративно-правових засобів протидії насильству займає *обмежувальний припис стосовно кривдника*, який за своєю правовою природою є заходом адміністративного припинення правопорушення, що застосовується у судовому порядку. Його сутність полягає у встановленні тимчасових обмежень прав або покладенні додаткових обов'язків на особу, яка вчинила насильство за ознакою статі, з метою негайного припинення насильницької поведінки та забезпечення безпеки

постраждалої особи.

Нормативно-правове регулювання обмежувального припису здійснюється статтею 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», відповідно до якої право звернення до суду із заявою про його видачу мають постраждала особа або її представник, а також визначене коло інших суб'єктів, зокрема законні представники дитини, родичі, органи опіки та піклування, що забезпечує реалізацію принципу доступності захисту для вразливих категорій осіб. Такий підхід свідчить про спрямованість законодавця на пріоритетний захист прав і свобод постраждалої особи.

Зміст обмежувального припису полягає у застосуванні одного або кількох заходів тимчасового обмеження прав кривдника чи покладення на нього обов'язків, серед яких законодавець передбачає заборону перебування у місці спільного проживання з постраждалою особою, заборону наближення до визначених місць, обмеження спілкування з постраждалою дитиною, заборону будь-яких форм контакту з постраждалою особою, а також усунення перешкод у користуванні майном. Сукупність таких заходів спрямована на фізичне та психологічне відокремлення кривдника від постраждалої особи, що є ключовою умовою припинення правопорушення та запобігання його ескалації. Важливою гарантією обґрунтованості застосування обмежувального припису є вимога щодо його винесення виключно на підставі оцінки ризиків, що дозволяє суду врахувати ймовірність повторного вчинення насильства, ступінь небезпеки для постраждалої особи та індивідуальні обставини справи. Строк дії припису має тимчасовий характер і становить від одного до шести місяців з можливістю продовження, що узгоджується з принципом пропорційності обмеження прав особи.

Як захід адміністративного припинення правопорушення, обмежувальний припис не має карального характеру та не спрямований на притягнення особи до юридичної відповідальності. Його основне призначення полягає у негайному припиненні протиправної поведінки, створенні

безпечного середовища для постраждалої особи та формуванні передумов для застосування подальших заходів впливу, зокрема профілактичної роботи або корекційних програм. Водночас порушення вимог обмежувального припису може тягнути за собою юридичну відповідальність, що підсилює його превентивний ефект. Таким чином, обмежувальний припис стосовно кривдника слід розглядати як ключовий адміністративно-правовий інструмент припинення правопорушень, пов'язаних із насильством за ознакою статі, який поєднує у собі елементи захисту прав постраждалої особи, судового контролю та превенції повторних проявів насильства, забезпечуючи ефективну реалізацію державної політики у сфері протидії насильству.

У випадках, коли законні вимоги поліцейського щодо припинення протиправної поведінки не виконуються, а менш інтенсивні заходи адміністративного впливу виявляються неефективними, законодавство передбачає можливість застосування *поліцейських заходів примусу*. Відповідно до ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», до таких заходів належать фізична сила, спеціальні засоби та вогнепальна зброя, які застосовуються поліцейськими виключно на підставах і в порядку, визначених законом.

У провадженні у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі, застосування поліцейських заходів примусу має чітко виражений припиняльний характер та спрямовується на негайне припинення насильницьких або загрозливих дій, усунення небезпеки для життя, здоров'я чи психологічної недоторканності потерпілої особи, а також на недопущення ескалації конфлікту.

Згідно зі ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський має право застосовувати фізичну силу, зокрема прийоми рукопашного бою, для припинення правопорушення, якщо інші поліцейські заходи не забезпечили виконання покладених на нього повноважень. У контексті насильства за ознакою статі фізична сила може застосовуватися для припинення безпосередніх насильницьких дій, роз'єднання кривдника і

потерпілої особи, звільнення потерпілої з-під незаконного впливу або утримання, а також для подолання активного фізичного опору з боку правопорушника.

Спеціальні засоби, правовий режим застосування яких визначено ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію», також можуть використовуватися як заходи адміністративного припинення у справах про насильство за ознакою статі. До таких засобів належать, зокрема, кайданки, засоби обмеження рухомості, сльозогінні та дратівливі речовини, а також інші спеціальні засоби, застосування яких допускається для припинення правопорушення або подолання протидії законним вимогам поліцейського. У зазначеній категорії справ спеціальні засоби використовуються, як правило, для тимчасового обмеження пересування кривдника з метою унеможливлення повторного вчинення насильницьких дій.

Застосування поліцейських заходів примусу у справах про насильство за ознакою статі здійснюється з обов'язковим дотриманням загальних принципів їх використання, закріплених у ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», а саме принципів законності, необхідності, пропорційності та мінімізації шкоди. Поліцейський зобов'язаний застосовувати примус лише в обсязі, необхідному для досягнення законної мети, припиняти його застосування негайно після досягнення цієї мети та забезпечувати надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок застосування примусових заходів.

Таким чином, поліцейські заходи примусу у провадженні у справах про адміністративні правопорушення за вчинення насильства за ознакою статі є крайнім, але необхідним інструментом адміністративного припинення. Їх застосування має виключно охоронний і припиняльний характер, спрямований на негайний захист потерпілих осіб, відновлення публічної безпеки та створення умов для подальшої реалізації адміністративно-процесуальних і юрисдикційних механізмів реагування держави.

Разом із тим застосування поліцейських заходів примусу не вичерпує

арсенал адміністративно-правових засобів негайного реагування на насильство за ознакою статі. Особливе місце у системі заходів адміністративного припинення посідають *адміністративне затримання та доставлення* особи, які, поєднуючи у собі припиняльну та процесуально-забезпечувальну функції, спрямовані на негайне усунення правопорушника з небезпечного середовища, припинення протиправної поведінки, створення умов для фіксації правопорушення та забезпечення подальшого розгляду справи. Подвійна правова природа цих заходів зумовлює доцільність їх окремого наукового аналізу в контексті провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі.

Адміністративне затримання відповідно до положень КУпАП традиційно відноситься до заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Водночас у справах про вчинення насильства за ознакою статі адміністративне затримання набуває вираженого припиняльного змісту, що дозволяє розглядати його як комплексний захід адміністративного примусу.

Згідно зі ст. 260 КУпАП адміністративне затримання допускається з метою припинення адміністративного правопорушення, встановлення особи правопорушника, складення протоколу у разі неможливості оформлення його на місці, а також забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи. У випадках насильства за ознакою статі саме припинення протиправної поведінки та недопущення її продовження або повторення виступає першочерговою метою застосування цього заходу.

Специфіка адміністративного затримання у зазначеній категорії справ полягає в тому, що воно фактично забезпечує фізичне відокремлення кривдника від потерпілої особи, усуваючи безпосередню загрозу її життю, здоров'ю або психологічній недоторканності. У цьому аспекті адміністративне затримання виконує не лише процесуальну, а й охоронну функцію, що наближує його за своїм змістом до заходів адміністративного

припинення.

Тісно пов'язаним із адміністративним затриманням є доставлення порушника, передбачене ст. 259 КУпАП. Доставлення застосовується з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості його оформлення на місці вчинення правопорушення та полягає у примусовому супроводженні особи до відповідного органу. У справах про насильство за ознакою статі доставлення також має виражений припиняльний характер, оскільки забезпечує негайне припинення насильницьких дій та створює умови для стабілізації ситуації.

Таким чином, хоча адміністративне затримання та доставлення формально належать до заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі, вони фактично виконують подвійну функцію — процесуально-забезпечувальну та припиняльну. Це дозволяє розглядати їх як особливі комплексні заходи адміністративного примусу, спрямовані не лише на забезпечення належного провадження у справі, а й на негайний захист потерпілих осіб та запобігання подальшому насильству.

Отже, у провадженні у справах про адміністративні правопорушення за вчинення насильства за ознакою статі заходи адміністративного припинення мають комплексний характер і охоплюють як класичні адміністративно-правові інструменти, передбачені КУпАП, так і спеціальні заходи, закріплені у законодавстві про протидію насильству. Їх ключовою ознакою є спрямованість на негайне припинення протиправної поведінки, захист потерпілих осіб та створення умов для подальшої реалізації заходів адміністративної відповідальності.

Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі, відіграють ключову роль у механізмі адміністративно-правового реагування на відповідні протиправні діяння. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 262 КУпАП їх безпосередню реалізацію покладено на поліцейських, що зумовлено

особливостями правової природи таких правопорушень, необхідністю оперативного втручання та забезпечення невідкладного захисту потерпілих осіб.

Специфіка застосування заходів забезпечення провадження у справах про насильство за ознакою статі полягає в підвищених вимогах до дотримання балансу між забезпеченням прав і свобод особи, щодо якої здійснюється провадження, та необхідністю ефективного захисту потерпілих. У цьому контексті на поліцейських покладається особлива відповідальність щодо суворого дотримання принципів законності, пропорційності та мінімального втручання у права людини, що відповідає як національним конституційним засадам, так і міжнародним стандартам у сфері протидії гендерно зумовленому насильству.

Отже, заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі, є важливим елементом адміністративно-правового механізму протидії цьому негативному явищу. Реалізація цих заходів поліцейськими відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 262 КУпАП має розглядатися не лише як технічна процесуальна діяльність, а як складова комплексної системи захисту прав людини, що поєднує превентивну, охоронну та правозастосовну функції держави.

Безпосередньо заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення є важливим елементом адміністративно-процесуального механізму, спрямованого на ефективне реагування держави на протиправні діяння, у тому числі пов'язані з насильством за ознакою статі. Відповідно до ст. 260 КУпАП, такі заходи застосовуються у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративного правопорушення, встановлення особи правопорушника, забезпечення складення протоколу, своєчасного і правильного розгляду справи, а також виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

З формально-юридичної точки зору заходи забезпечення провадження у справах про вчинення насильства за ознакою статі не утворюють окремої,

спеціальної групи адміністративно-процесуальних заходів, а належать до загальних заходів, передбачених КУпАП. До них, зокрема, належать адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів (ст. 260 КУпАП). Разом із тим, специфіка насильства за ознакою статі зумовлює особливості практичного застосування цих заходів, що відрізняють їх від реагування на інші види адміністративних правопорушень.

Адміністративне затримання особи, передбачене ст. 260 КУпАП, є одним із найбільш суворих заходів забезпечення провадження і застосовується у випадках, коли вичерпано інші засоби впливу. У контексті вчинення насильства за ознакою статі адміністративне затримання може мати особливе значення для припинення триваючого правопорушення або запобігання його повторенню. Водночас застосування цього заходу вимагає від поліцейських особливої уваги до дотримання принципу пропорційності, оскільки обмеження особистої свободи правопорушника повинно бути обґрунтоване реальними ризиками для безпеки потерпілої особи.

Особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів у справах про насильство за ознакою статі також мають загальний правовий характер, однак їх застосування набуває специфічного змісту. Зокрема, такі заходи можуть бути спрямовані на виявлення та вилучення предметів, які використовувалися або могли бути використані для вчинення насильства, що безпосередньо пов'язує їх не лише з процесуальними цілями, а й із завданням негайного забезпечення безпеки потерпілої особи.

Водночас перелік заходів, визначених ст. 260 КУпАП, включає й такі, що за своєю природою не мають безпосереднього застосування у справах про насильство за ознакою статі (зокрема, тимчасове затримання транспортного засобу або відсторонення від керування транспортними засобами). Це свідчить про те, що у межах чинного КУпАП відсутня спеціалізація заходів забезпечення провадження залежно від виду адміністративного правопорушення, а їх застосування у кожному конкретному випадку визначається фактичними обставинами справи та характером протиправної

поведінки.

Таким чином, заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі, за своєю правовою природою є загальними адміністративно-процесуальними заходами, передбаченими КУпАП. Водночас особливості самого правопорушення зумовлюють специфіку їх застосування, яка проявляється у посиленій превентивній та охоронній спрямованості, орієнтації на негайний захист потерпілих та необхідності дотримання підвищених стандартів обґрунтованості й пропорційності втручання у права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Адміністративна відповідальність за вчинення насильства за ознакою статі, передбачена ст. 173-6 КУпАП, реалізується в межах судової юрисдикції та належить до виключної компетенції суддів районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів, що прямо визначено ст. 221 КУпАП. Така законодавча конструкція свідчить про підвищений рівень суспільної небезпеки відповідного адміністративного правопорушення, а також про необхідність забезпечення процесуальних гарантій при притягненні особи до адміністративної відповідальності за діяння, пов'язані з посяганням на права і свободи людини.

Санкція ч. 1 ст. 173-6 КУпАП передбачає альтернативний перелік адміністративних стягнень, що дає суду можливість індивідуалізувати відповідальність з урахуванням характеру вчиненого правопорушення, особи правопорушника, ступеня його вини, а також обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність. Зокрема, до винної особи може бути застосовано штраф у розмірі від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин, або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку. Зазначені види адміністративних стягнень мають як каральний, так і превентивний характер та спрямовані на формування у правопорушника усвідомлення неприпустимості насильницької поведінки за ознакою статі.

Посилення адміністративної відповідальності законодавцем передбачено у ч. 2 ст. 173-6 КУпАП, яка застосовується у разі вчинення повторного правопорушення або за наявності інших кваліфікуючих ознак. У такому випадку санкція статті передбачає можливість накладення штрафу в розмірі від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадських робіт на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправних робіт на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, а також адміністративного арешту на строк до десяти діб. Запровадження адміністративного арешту як крайнього заходу адміністративного впливу свідчить про прагнення держави забезпечити ефективне реагування на системні прояви насильства за ознакою статі та підвищити рівень захисту потерпілих осіб.

Таким чином, система адміністративних стягнень, передбачена ст. 173-6 КУпАП, характеризується поступовістю, альтернативністю та диференційованістю, що дозволяє судам обирати найбільш доцільний захід адміністративного впливу залежно від конкретних обставин справи. Водночас концентрація повноважень щодо застосування таких заходів виключно в судових органах підкреслює особливу правову значущість протидії насильству за ознакою статі як одного з пріоритетних напрямів державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Водночас, у науковій доктрині та правозастосовній практиці дискусійним залишається питання ефективності адміністративних стягнень, передбачених ст. 173-6 КУпАП, у контексті реального запобігання насильству за ознакою статі. З одного боку, законодавець сформував розгалужену та диференційовану систему санкцій, яка дозволяє суду індивідуалізувати відповідальність залежно від тяжкості правопорушення та особи винного. З іншого боку, наявна практика застосування переважно штрафних санкцій викликає обґрунтовані сумніви щодо їх превентивного потенціалу, особливо у випадках, коли насильство має системний або повторюваний характер.

Окрему критику викликає застосування штрафу як домінуючого виду

адміністративного стягнення у справах про насильство за ознакою статі. Такий захід нерідко має формальний характер і не сприяє зміні насильницької поведінки правопорушника, а в окремих випадках може опосередковано погіршувати становище потерпілої особи, зокрема за умови спільного бюджету чи економічної залежності від кривдника. У цьому контексті в наукових дослідженнях обґрунтовується доцільність ширшого застосування громадських та виправних робіт як заходів, що поєднують елементи покарання, виховного впливу та соціальної відповідальності.

Дискусійним є й питання адміністративного арешту, передбаченого ч. 2 ст. 173-6 КУпАП. З одного боку, його застосування може розглядатися як ефективний інструмент негайного реагування на повторні або грубі прояви насильства за ознакою статі. З іншого боку, короткостроковий характер адміністративного арешту та відсутність обов'язкових корекційних програм для правопорушників істотно знижують його довгостроковий превентивний ефект, що ставить під сумнів досягнення цілей адміністративного покарання.

Крім того, у фаховому середовищі обговорюється проблема обмеженої інтеграції адміністративної відповідальності за ст. 173-6 КУпАП з іншими правовими та соціальними механізмами протидії насильству за ознакою статі. Зокрема, відсутність прямого нормативного зв'язку між накладенням адміністративного стягнення та обов'язковим направленням особи до корекційних програм для кривдників знижує комплексність державного реагування та не забезпечує стійкого запобіжного результату.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що адміністративна відповідальність за ст. 173-6 КУпАП, попри її формальну суворість та різноманітність санкцій, потребує подальшого концептуального переосмислення з акцентом на поєднання каральних, виховних і реабілітаційних елементів. Такий підхід відповідатиме сучасним стандартам захисту прав людини та міжнародним зобов'язанням України у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

2.4. Реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Ефективна реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі є ключовою складовою публічно-владної діяльності держави, спрямованої на охорону прав людини, забезпечення гендерної рівності та реалізацію принципу недискримінації. Вона охоплює комплекс владно-процесуальних дій суб'єктів публічної адміністрації, спрямованих на виявлення, фіксацію, розгляд фактів насильства за ознакою статі і притягнення до відповідальності осіб, які його вчинили.

У сучасній вітчизняній правовій доктрині, зокрема в галузі адміністративного права, триває наукова дискусія щодо змістового наповнення категорії "адміністративно-юрисдикційна діяльність". Незважаючи на нормативне закріплення окремих елементів цієї діяльності, її цілісне теоретичне осмислення зумовлює необхідність виокремлення різних підходів, серед яких домінуючими є широке та вузьке розуміння [15, 13, 14].

Вузький (або процесуальний) підхід є найбільш традиційним і зосереджує увагу на застосуванні державно-владного примусу як ключовій ознаці юрисдикції. В рамках цього підходу адміністративно-юрисдикційна діяльність розглядається як врегульована нормами адміністративного права підзаконна, виконавчо-розпорядча діяльність уповноважених органів (їх посадових осіб). Її зміст обмежується лише розглядом справ про адміністративні правопорушення, категорія яких визначена КУпАП. Кінцевою метою такої діяльності є прийняття у відповідній процесуальній формі рішень про: застосування до правопорушників заходів адміністративного примусу; накладення адміністративних стягнень; застосування заходів впливу до неповнолітніх; закриття справи.

Таким чином, вузьке розуміння ототожнює адміністративну

юрисдикцію виключно з адміністративно-деліктною діяльністю, пов'язаною з притягненням до адміністративної відповідальності.

Широкий (або комплексний) підхід є більш ґрунтовним і охоплює не лише деліктну складову, але й інші владні дії, які за своєю суттю містять елемент вирішення правового спору або захисту порушеного права, що характерно для юрисдикційної функції. У широкому сенсі адміністративно-юрисдикційна діяльність визначається як діяльність уповноважених органів і підрозділів (їх посадових осіб) щодо розгляду справ та прийняття за результатами такого розгляду відповідних рішень. Крім розгляду справ про адміністративні правопорушення, така діяльність додатково включає: розгляд справ про дисциплінарні проступки (здійснення дисциплінарного провадження); розгляд справ за скаргами громадян; вжиття адміністративно-процесуальних заходів, пов'язаних із провадженням, тощо. Цей підхід розширює коло юрисдикційних повноважень за рахунок внутрішньо-організаційної (дисциплінарної) та правозахисної (розгляд скарг) діяльності, визнаючи їх формою вирішення правових конфліктів у сфері публічного управління.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що вузьке розуміння є більш чітким з точки зору правового регулювання, оскільки ґрунтується на положеннях КУпАП, але воно є недостатнім для повного охоплення юрисдикційних процесів, що відбуваються у публічному адмініструванні. Натомість, широке розуміння є більш адекватним сутності юрисдикції як такої, оскільки включає будь-яку діяльність, спрямовану на застосування правових норм до конкретних випадків, вирішення правових спорів та захист прав і свобод – чи то у формі притягнення до відповідальності, чи у формі розгляду дисциплінарного проступку, чи у формі реагування на скаргу. Для цілей дисертаційного дослідження доцільно виходити з широкого розуміння як базового, оскільки воно дозволяє комплексно дослідити всі владно-розпорядчі процедури суб'єктів, які містять юрисдикційний елемент, а вузьке розуміння використовувати як характеристику її найважливішого, деліктного,

напрямую. Саме широке розуміння дозволяє охопити повний цикл діяльності суб'єктів публічної влади: від виявлення фактів насильства, їх фіксації та прийняття процесуальних рішень — до здійснення заходів тимчасового обмеження, надання допомоги потерпілим і контролю за виконанням рішень.

Таким чином, адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі має розглядатися як інтегрований вид владної діяльності, що поєднує правозастосовний, правоохоронний, правозахисний та виховний компоненти, реалізується у межах публічно-владних повноважень і спрямована на забезпечення справедливості, захисту прав людини та зміцнення правопорядку.

До основних ознак адміністративно-юрисдикційної діяльності органів поліції Безпалова О.І. відносить: 1) є частиною адміністративної діяльності органів та підрозділів поліції; 2) носить виконавчо-розпорядчий характер; 3) виникає у результаті правового спору, який пов'язаний зі вчиненням адміністративного правопорушення (ст.ст. 222, 255 КУпАП), тобто наявність певної спеціалізації, та необхідністю застосування до правопорушника адміністративних санкцій; 4) її здійснення відбувається у рамках реалізації органами та підрозділами поліції правоохоронних завдань та функцій (надання поліцейських послуг) та правозастосовної діяльності; 5) вимагає належного процесуального врегулювання; 6) можливість спрощеного провадження (без складення протоколу про адміністративне правопорушення); 7) працівникам органів та підрозділів поліції надано право накладати адміністративні стягнення на місці вчинення правопорушення незалежно від розміру з використанням безготівкових платіжних пристроїв; 8) здійснюється виключно в одноособовій формі (індивідуально); 9) повноваженнями щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення і накладення адміністративних стягнень наділені виключно працівники органів і підрозділів поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень; 10) її результатом має бути рішення у вигляді юридичного факту. [20, с. 81]

Адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та

протидії насильству за ознакою статі є різновидом правоохоронної діяльності, спрямованої на забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі. Вона поєднує ознаки адміністративної та юрисдикційної функцій публічної влади, реалізується через застосування заходів адміністративного примусу та ухвалення індивідуальних правозастосовних рішень.

З огляду на підхід, сформульований Безпаловою О. І., ознаки такої діяльності можуть бути конкретизовані стосовно сфери запобігання та протидії насильству за ознакою статі у такий спосіб.

По-перше, адміністративно-юрисдикційна діяльність у зазначеній сфері є складовою ширшої адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, передусім Національної поліції та місцевих судів загальної юрисдикції. Вона здійснюється у межах компетенції, визначеної статтями 222 та 255 КУпАП, а також Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», де визначено обов'язки уповноважених суб'єктів реагування. Її належність до адміністративної діяльності зумовлює підконтрольність, публічність і процесуальний характер ухвалюваних рішень.

По-друге, традиційно така діяльність має виконавчо-розпорядчий характер, оскільки спрямована на безпосереднє застосування норм адміністративного права до конкретних життєвих ситуацій з метою припинення протиправної поведінки, відновлення порушених прав потерпілих і притягнення винних до відповідальності. У сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі це проявляється через винесення поліцейськими термінового заборонного припису стосовно кривдника, оформлення протоколів про адміністративне правопорушення за ст. 173-6 КУпАП, застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, поліцейських заходів тощо.

По-третє, юрисдикційна природа діяльності полягає у тому, що вона

виникає внаслідок правового конфлікту — факту вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з насильством за ознакою статі. Такий спір потребує офіційного вирішення шляхом ухвалення індивідуального акта (постанови про накладення адміністративного стягнення). Саме наявність спору між правопорушником і державою, а також потреба у застосуванні адміністративних санкцій (штраф, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт) визначають юрисдикційний зміст цієї діяльності.

По-четверте, адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання насильству за ознакою статі реалізується в рамках виконання правоохоронних завдань держави. Наприклад, ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що діяльність поліції спрямована на захист прав і свобод людини, охорону громадського порядку, а також надання поліцейських послуг у сфері безпеки. Отже, юрисдикційна діяльність виступає практичною формою реалізації функцій суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

По-п'яте, важливою ознакою є чітке процесуальне регулювання діяльності. Вона здійснюється відповідно до розділу IV КУпАП, який визначає порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, строки притягнення, правила складання протоколів, права учасників тощо. Крім того, специфіка справ за ст. 173-6 КУпАП вимагає врахування положень Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який встановлює окремі процесуальні гарантії для потерпілих (зокрема право на безоплатну правничу допомогу та психологічну підтримку).

Шостою ознакою є індивідуальний (одноособовий) характер здійснення. Адміністративно-юрисдикційна діяльність у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі здійснюється виключно одноособово — уповноваженою посадовою особою органу поліції, суддею чи іншим суб'єктом юрисдикції. Такий підхід забезпечує персональну відповідальність за прийняте рішення, а також дотримання принципів об'єктивності та неупередженості.

Сьомою ознакою є спеціалізований суб'єктний склад такої діяльності.

Юрисдикційні повноваження у справах про насильство за ознакою статі мають конкретно визначені суб'єкти. Безпосередньо повноваження щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173-6 КУпАП, покладений на суддів районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів згідно ч. 1 ст. 221 КУпАП.

Крім того, повноваження щодо складання протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 173-6 КУпАП покладені лише на уповноважених на те посадових осіб органів Національної поліції згідно п.1 ч.1. ст. 255 КУпАП. Крім того, згідно ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до юрисдикційних повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії насильству належать: виявлення фактів насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством [115].

Також варто відмітити, що до повноважень служб у справах дітей належать прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини [115] абз. 3 ч. 1 ст.9. Крім того, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини також розглядає

звернення про випадки дискримінації за ознакою статі та насильства за ознакою статі [114] ст. 9. Також уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, у межах своїх повноважень організовують роботу відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в напрямі розгляду та аналізу звернень громадян з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також з питань вчинення насильства за ознакою статі, вивчення причин, що його зумовлюють, та повідомлення про них правоохоронним органам згідно із законодавством [114] ст. 13.

Тобто, розглядаючи адміністративно-юрисдикційну діяльність у широкому сенсі, ми підтримуємо позицію, що розгляд заяв і повідомлень щодо вчинення насильства за ознакою статі відносить окремих суб'єктів до запобігання та протидії насильству за ознакою статі до тих, які мають адміністративно-юрисдикційні повноваження. Водночас, у випадку виявлення ознак адміністративного правопорушення за ст. 173-6 КУпАП під час реалізації своїх повноважень, вказані суб'єкти складають відповідні документи та передають інформацію до Національної поліції, адже саме поліцейські є суб'єктами провадження у справах про такі адміністративні правопорушення.

Варто також відзначити, що результатом адміністративно-юрисдикційної діяльності є ухвалення індивідуального правового акта — постанови про адміністративне правопорушення, яка має характер юридичного факту. Саме з моменту її ухвалення виникають, змінюються або припиняються конкретні правовідносини: особа визнається винною у вчиненні адміністративного правопорушення, накладається стягнення, застосовуються заходи виховного впливу або, навпаки, провадження закривається. Отже, результат діяльності має правозмінюючий характер і є підставою для реалізації державного примусу.

Узагальнюючи, адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів

запобігання та протидії насильству за ознакою статі характеризується поєднанням владно-організаційного та правозастосовного змісту, спрямованістю на відновлення порушених прав і захист гідності особи, що зазнала дискримінації або насильства. Її специфіка полягає у превентивній функції, тісній взаємодії з соціальними інституціями та необхідності врахування гендерно-чутливого підходу при ухваленні юрисдикційних рішень.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність у досліджуваній сфері є одним із видів публічно-владної діяльності, яка реалізується через конкретні повноваження, спрямовані на захист прав потерпілих, припинення насильницьких дій, застосування заходів адміністративного примусу, а також носить виховний характер. Звернемо увагу, що структура поняття «адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі» формується низкою взаємопов'язаних компонентів, що відображають юридичну природу, зміст і способи реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень.

1. Суб'єктний компонент включає органи та посадових осіб, які реалізують адміністративно-юрисдикційні повноваження у цій сфері, основними з яких, як вже зазначалося вище, є Національна поліція України (її уповноважені особи - поліцейські) та місцеві суди загальної юрисдикції (судді). Такі суб'єкти характеризується публічно-владним статусом та адміністративно-юрисдикційною компетенцією щодо вирішення спорів у сфері насильства за ознакою статі, визначеною законом.

2. Об'єктний компонент складається з суспільних відносин та правових відносин, що виникають у разі вчинення насильства за ознакою статі. Основні об'єкти: права і свободи потерпілих осіб, безпека життя і здоров'я, правопорядок у громадах.

3. Предметний компонент охоплює конкретні діяння, факти та події, пов'язані з вчиненням насильства за ознакою статі, що підлягають розгляду, кваліфікації та правовому регулюванню.

4. Функціональний компонент відображає цілі та функції діяльності, зокрема: правозастосовну (притягнення до адміністративної відповідальності); захисну (забезпечення прав потерпілих); виховну (попередження повторних випадків насильства); контрольну і координаційну (взаємодія з іншими суб'єктами та моніторинг виконання заходів).

5. Процедурний компонент включає порядок і способи реалізації повноважень, які можуть здійснюватися у позасудовому (адміністративному) та судовому порядку.

Реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні здійснюється у двох основних формах — позасудовій та судовій, які забезпечують цілісність і дієвість адміністративно-правового механізму реагування на факти гендерно обумовленого насильства. Зазначені форми є взаємопов'язаними складовими єдиної системи адміністративної юрисдикції, що має на меті не лише притягнення кривдників до відповідальності, а й захист прав потерпілих осіб, відновлення порушених правовідносин та попередження повторних проявів насильства. Розглянемо їх детальніше.

Позасудовий порядок реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень характеризується здійсненням владних, організаційних і процесуальних дій уповноваженими органами публічної адміністрації без залучення судових інстанцій. Центральне місце серед таких суб'єктів посідає Національна поліція України, яка відповідно до статті 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення наділена правом складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-6 КУпАП, а також виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдника. Крім того, поліцейські уповноважені застосовувати поліцейські заходи та заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

У межах позасудового порядку реалізуються такі ключові

адміністративно-юрисдикційні повноваження:

- виявлення та фіксація фактів насильства за ознакою статі на підставі заяв, повідомлень чи безпосереднього виявлення уповноваженими особами;
- складання матеріалів про адміністративне правопорушення (протоколів, актів, рапортів, збирання доказів, тощо);
- застосування спеціальних адміністративно-примусових заходів, зокрема термінових заборонних приписів, які мають на меті негайне припинення насильства та усунення небезпеки для потерпілої особи;
- контроль за виконанням прийнятих рішень, проведення профілактичної роботи з кривдниками, а також взаємодія з іншими органами і службами у межах міжвідомчого реагування.

Позасудова форма реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень відзначається оперативністю та застосуванням адміністративно-юрисдикційних повноважень на початковій стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173-6 КУпАП, що зумовлює її особливе значення у забезпеченні своєчасного захисту прав і свобод осіб, постраждалих від насильства за ознакою статі.

Судовий порядок реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень полягає у розгляді судами справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-6 КУпАП, а також у застосуванні судових механізмів захисту прав і свобод потерпілих осіб. Суд є гарантом законності та обґрунтованості рішень, прийнятих суб'єктами позасудової адміністративної юрисдикції, а також забезпечує можливість оскарження дій чи бездіяльності таких суб'єктів.

У судовому порядку реалізуються такі види адміністративно-юрисдикційних процедур:

- розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, що надходять до суду з матеріалами, складеними Національною поліцією України;

- ухвалення судом обмежувального припису стосовно кривдника відповідно до статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» з метою забезпечення тривалого захисту потерпілої особи;
- розгляд адміністративних позовів про визнання протиправними дій або бездіяльності органів влади та їх посадових осіб у процесі реагування на факти насильства;
- судовий контроль за законністю застосування адміністративних стягнень і захисних заходів, що є важливою складовою механізму захисту прав людини у сфері публічного управління.

Судовий порядок має правозахисне та контрольне призначення, забезпечуючи дотримання принципів законності, змагальності сторін, рівності учасників провадження та справедливості адміністративного процесу.

Варто відзначити, що позасудова та судова форми реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень функціонують у тісному взаємозв'язку, утворюючи єдиний адміністративно-правовий механізм реагування на факти насильства за ознакою статі. Позасудова діяльність забезпечує оперативне реагування, припинення протиправної поведінки та первинний захист потерпілої особи, тоді як судова — гарантує притягнення винних до адміністративної відповідальності, контроль за законністю дій суб'єктів публічної адміністрації, відновлення порушених прав і формування єдності правозастосовної практики.

Таким чином, реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні охоплює поєднання позасудових і судових процедур, що забезпечує ефективне функціонування механізму адміністративно-правового захисту особи, підвищує рівень гарантій дотримання прав людини та сприяє зміцненню принципів справедливості й верховенства права у сфері публічного управління.

6. Результативний компонент передбачає юридично значущі наслідки

діяльності, зокрема: припинення насильства; відновлення порушених прав; застосування адміністративних заходів примусу; попередження повторних правопорушень.

7. Правове забезпечення охоплює нормативно-правову базу та принципи, що регламентують діяльність, зокрема: Конституцію України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», міжнародні стандарти (Стамбульська конвенція) та інші.

Таким чином, структура поняття адміністративно-юрисдикційної діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі включає суб'єктний, об'єктний, предметний, функціональний, процедурний, результативний компоненти та правове забезпечення, що відображає взаємопов'язану систему елементів, необхідних для ефективного виконання адміністративно-юрисдикційних повноважень у сфері гендерно обумовленого насильства.

Відповідно, можемо запропонувати таке визначення: адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі — це врегульована нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів публічної влади, спрямована на встановлення фактів вчинення насильства за ознакою статі, розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, застосування заходів адміністративного примусу, захисту та відновлення порушених прав, а також запобігання повторним проявам насильства шляхом реалізації передбачених законом процесуальних повноважень.

Таке визначення досліджуваного нами поняття поєднує юрисдикційний (владно-процесуальний), правозахисний та виховний аспекти діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі; відображає широке розуміння юрисдикційності, що охоплює як реагування на правопорушення, так і забезпечення прав потерпілих; узгоджується із

положеннями Законів України *«Про запобігання та протидію домашньому насильству»*, *«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»*, КУпАП, Стамбульської конвенції та інших нормативно-правових актів у цій сфері; підкреслює системність і міжвідомчий характер діяльності.

Отже, зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі полягає у реалізації уповноваженими суб'єктами публічної влади конкретних видів адміністративно-юрисдикційних повноважень, спрямованих на вирішення конкретних адміністративних спорів у сфері насильства за ознакою статі. Ці повноваження мають комплексний характер і охоплюють кілька взаємопов'язаних напрямів діяльності:

1. Повноваження з виявлення та фіксації фактів насильства за ознакою статі, що передбачають здійснення перевірки звернень, складання відповідних матеріалів про адміністративне правопорушення (протоколів, актів, рапортів), ініціювання провадження у справах про адміністративні правопорушення.

2. Повноваження з розгляду індивідуально-конкретних справ, що включають кваліфікацію діяння, з'ясування обставин, заслуховування сторін, прийняття рішень (постанов) про притягнення до адміністративної відповідальності чи закриття справи.

3. Повноваження із застосування адміністративних заходів реагування, зокрема накладення адміністративних стягнень або застосування заходів адміністративного впливу до неповнолітніх, вжиття спеціальних заходів захисту — винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, направлення кривдника на проходження корекційної програми, взяття на профілактичний облік кривдника тощо.

4. Повноваження із забезпечення прав потерпілих, що полягають у наданні інформації про їхні права, сприянні доступу до притулків, центрів допомоги, програм психологічної підтримки та правничої допомоги.

5. Повноваження виховного впливу на громадян, які відповідають меті адміністративної відповідальності в цілому - запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством [58] ст. 1.

6. Повноваження з контролю, координації та узагальнення практики, що включають аналіз ефективності застосованих заходів, виявлення проблем правозастосування та внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства і відомчих процедур.

Отже, зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності у досліджуваній сфері відображає практичну реалізацію процесуальних повноважень, покликаних забезпечити не лише реагування на факти насильства, але й повноцінний адміністративно-правовий механізм захисту постраждалих від насильства за ознакою статі.

Узагальнюючи практичний досвід реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, варто відзначити, що однією з актуальних проблем реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі є відсутність сформованої правозастосовної практики. Це зумовлено тим, що стаття 173-6 КУпАП, яка передбачає відповідальність за вчинення насильства за ознакою статі, була введена до КУпАП лише у 2024 році.

Відповідно, станом на сьогодні відсутні офіційні статистичні дані щодо кількості виявлених правопорушень за цією статтею, складених протоколів, розглянутих справ та застосованих адміністративних стягнень. Це істотно ускладнює можливість проведення аналітичної оцінки ефективності дії нової норми та діяльності суб'єктів, уповноважених на її реалізацію, зокрема підрозділів Національної поліції, органів місцевого самоврядування та судів.

Натомість наявна адміністративно-юрисдикційна практика з розгляду

справ за статтею 173-2 КУпАП (“вчинення домашнього насильства”) продовжує бути основним джерелом статистичних показників. Проте такі дані не відображають гендерно обумовлене насильство поза межами сімейних відносин і не дозволяють відокремити випадки насильства за ознакою статі, що мають іншу соціально-правову природу.

Таким чином, відсутність напрацьованої практики, статистичних показників та методичних орієнтирів створює прогалину між нормативним закріпленням відповідальності та її фактичним застосуванням. Це ускладнює формування єдиної адміністративно-юрисдикційної політики у сфері протидії насильству за ознакою статі, а також не дозволяє належно оцінити ефективність діяльності уповноважених суб’єктів.

Аналіз матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень (зокрема, справ № 944/4533/25 [104], № 188/1239/25 [101], № 733/372/259 [99], № 459/2023/25 [103], № 464/4755/25 [102], № 736/2926/24 [100]) засвідчує, що судова практика у справах, передбачених ст. 173-6 КУпАП, якою передбачена відповідальність за насильство за ознакою статі, перебуває на етапі становлення та характеризується як неоднорідністю, так і наявністю типових процесуальних помилок. Розглянемо їх детальніше.

Найпоширенішою помилкою є неналежне оформлення протоколу про адміністративне правопорушення, що суперечить вимогам ст. 256 КУпАП. У ряді випадків (наприклад, постанова Яворівського районного суду Львівської області від 28.08.2025 р. [104]) суди змушені повертати матеріали поліції на доопрацювання через відсутність конкретних відомостей про час, місце, тривалість і характер насильства, а також відсутність оцінки ризиків щодо потерпілої особи.

Як слушно зауважує В. Колпаков, процесуальна форма в адміністративному провадженні є гарантією законності, а її порушення нівелює зміст матеріальної норми [59].

Подібні порушення нівелюють зміст ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», яка покладає на поліцію

обов'язок виявлення фактів насильства, у тому числі за ознакою статі, та забезпечення належного документування таких випадків. Водночас норма не встановлює єдиного процесуального стандарту складання протоколів про насильство за ознакою статі.

Крім того, у більшості судових рішень (зокрема, Петропавлівський районний суд Дніпропетровської області, справа № 188/1239/25 [101]) обґрунтування вини базується переважно на зізнанні правопорушника або поясненнях потерпілої без підтвердження психологічної чи фізичної шкоди, що суперечить приписам ст. 251–252 КУпАП, які передбачають дослідження всіх доказів у їх сукупності. У постановках часто відсутні результати психологічної оцінки або пояснення фахівців, які могли б підтвердити вплив дій на психічний стан потерпілої особи.

Як зазначає Д. І. Йосифович, доказова діяльність у провадженнях про адміністративні правопорушення має бути орієнтована на всебічне з'ясування фактичних обставин, а не лише на формальну констатацію вини [12].

З цього приводу варто окремо відзначити, що у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-6 КУпАП, як і в інших справах про адміністративні правопорушення, докази мають ключове значення для встановлення факту правопорушення, ідентифікації кривдника, оцінки обставин події та визначення міри відповідальності. Згідно зі статтями 251–252 КУпАП доказами у справах є будь-які фактичні дані, на основі яких у встановленому законом порядку у нашому випадку суд встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність особи та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

До доказів у справах про насильство за ознакою статі варто віднести:

1. Протоколи та матеріали, складені уповноваженими органами: протокол про адміністративне правопорушення, складений працівником Національної поліції; терміновий заборонний припис щодо кривдника; рапорти, пояснення поліцейських, акти реагування; направлення потерпілої особи до центру надання допомоги або медичного закладу.

2. Пояснення сторін і свідків: усні або письмові пояснення потерпілої особи; свідчення очевидців (сусідів, колег, знайомих, родичів); показання представників соціальних служб або психологів, які фіксували факт звернення чи надавали допомогу.

3. Речові докази: предмети, одяг, документи, електронні носії, на яких зафіксовано насильницькі дії (відео, фото, аудіозаписи, листування, повідомлення в соціальних мережах, SMS тощо); знищені або пошкоджені речі, що підтверджують факт агресії чи тиску.

4. Документи, що підтверджують факт звернення або наслідки насильства: довідки або висновки медичних закладів про тілесні ушкодження, психологічні травми, звернення по медичну допомогу; висновки психолога про емоційний стан постраждалої особи; копії заяв про насильство або звернень до поліції, органів влади, служб у справах дітей.

5. Електронні докази: записи з камер відеоспостереження, відеореєстраторів, мобільних телефонів; електронне листування (Viber, Telegram, Messenger, електронна пошта тощо); скріншоти публікацій або коментарів, що містять ознаки приниження чи дискримінації за статевою ознакою.

6. Інші процесуальні документи: постанови судів чи поліції про попередні випадки насильства; рішення про притягнення до відповідальності за домашнє насильство, якщо воно має ґендерну складову; дані обліку правопорушника в поліції чи службах пробації.

Отже, доказова база у справах про насильство за ознакою статі має змішаний характер — поєднує юридично процесуальні документи, свідчення, медичні, психологічні та електронні докази. Її специфіка полягає у необхідності поєднання правових і соціальних аспектів: доведення факту насильства має відбуватися не лише через фіксацію дії, а й через встановлення мотиву дискримінації за статтю.

Продовжуючи аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень, варто відзначити, що в окремих справах виявлено помилкове зазначення статті

КУпАП (замість ст. 173-6 зазначено «173-2»), або ж ототожнення насильства за ознакою статі з домашнім насильством (зокрема, постанова Ічнянського районного суду Чернігівської області у справі №733/372/25 від 19.03.2025 [99]). Це вказує на відсутність чіткої методологічної межі між двома суміжними поняттями, а також про недостатнє розуміння предмету правопорушення, що ускладнює формування сталої судової практики. Однак, акцентуємо увагу на тому, що насильство за ознакою статі має власну соціальну зумовленість і не обмежується сімейно-побутовою сферою, тому ототожнення його з домашнім насильством є методологічно некоректним.

Також суди неоднаково визначають, чи підпадають певні дії під ознаки насильства за ознакою статі. Відповідно, в матеріалах судових справ не акцентовано увагу, чому протиправні дії (словесні образи, приниження, плювання, відеозйомка, тощо) мають бути кваліфіковані, як насильство за ознакою статі, а не, наприклад, дрібне хуліганство (зокрема, справи № 944/4533/25 [104], № 188/1239/25 [101], № 733/372/25 [99], № 464/4755/25 [102]). Це зумовлює нерівність правозастосування та підриває принцип правової визначеності, закріплений у ст. 8 Конституції України.

Попри зазначені недоліки, аналіз судової практики дозволяє виділити низку позитивних тенденцій, що демонструють поступове формування гендерно-чутливого адміністративного правосуддя. Розглянемо детальніше такі позитивні напрямки.

Зокрема, Ічнянський районний суд Чернігівської області у постанові від 19.03.2025 [99] об'єднав два провадження (за ст. 173-2 і ст. 173-6 КУпАП) відповідно до вимог ст. 36 КУпАП, що забезпечило узгоджене та ефективне вирішення справи. Це свідчить про правильне застосування принципу процесуальної економії, на якому наголошують сучасні представники галузі адміністративного права, що єдність адміністративного процесу полягає у його спрямованості на досягнення правової визначеності при мінімальних затратах ресурсів [31].

У тій же постанові [99] суддя застосував рішення ЄСПЛ у справі

«Пономарьов проти України», застосовуючи принцип належного повідомлення сторін і доступу до правосуддя. Такий підхід відповідає ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» [107] і свідчить про інтернаціоналізацію адміністративного правосуддя та поступове наближення до європейських стандартів.

Гендерно-чутливий підхід і захист прав потерпілих також має місце в матеріалах судів у справах про адміністративні правопорушення за ст. 173-6 КУпАП. Наприклад, Сихівський районний суд м. Львова у своїй постанові від 19.09.2025 [102] продемонстрував зразкове застосування принципів гендерної чутливості: суд чітко кваліфікував дії правопорушника як психологічне насильство за ознакою статі, посилаючись на зміст ч. 1 ст. 173-6 КУпАП та визначення, закріплене у ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Суд належним чином обґрунтував наявність складу правопорушення навіть за відсутності відеозапису, використавши інші допустимі докази (пояснення потерпілої, рапорт поліції, зізнання порушника, тощо), що відповідає ст. 252 КУпАП. Це рішення є зразком збалансованого підходу між процесуальним формалізмом і гуманістичними цінностями, про необхідність якого наголошують сучасні дослідники [178; 173].

Позитивним також є використання принципу індивідуалізації відповідальності в судовій практиці за визначеною категорією справ. Зокрема, Корюківський районний суд Чернігівської області у постанові від 05.02.2025 [100], застосувавши положення ст. 22 КУпАП, закрити провадження через малозначність, обмежившись усним зауваженням. Такий підхід відповідає принципу пропорційності адміністративного стягнення та положенням ст. 33 КУпАП, що підкреслює значення індивідуального підходу до кожної справи.

Також прикладом реалізації цього принципу є практика Шептицького міського суду Львівської області у справі № 459/2023/25 від 06.08.2025 [103], який притягнув до відповідальності за ч. 3 ст. 184 КУпАП мати неповнолітнього сина, який вчинив адміністративне правопорушення,

передбачене ч.1 ст.173-6 КУпАП, але не досяг віку адміністративної відповідальності (16 років).

Зазначене рішення має подвійне правове та виховне значення. По-перше, воно забезпечує реалізацію принципу персоніфікованої відповідальності, згідно з яким жодне протиправне діяння не повинно залишатися без правових наслідків, навіть якщо особа не досягла віку адміністративної відповідальності. По-друге, це рішення демонструє профілактичну спрямованість адміністративного права, адже покладає на батьків реальну відповідальність за формування правосвідомості дітей.

Таким чином, практика Шептицького міського суду Львівської області узгоджується з концепцією, яку підтримують більшість вчених галузі адміністративного права, - адміністративна відповідальність має не лише каральний, а й соціально-виховний зміст, спрямований на попередження правопорушень та відновлення соціальної справедливості [59, 28,170, 4].

Виявлені у процесі аналізу судових рішень проблеми правозастосування у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-6 КУпАП, зумовлюють необхідність розроблення системи пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавчого регулювання та практики здійснення адміністративного провадження. Ефективність таких справ безпосередньо залежить від узгодженості норм матеріального і процесуального права, рівня спеціальної підготовки суддів і поліцейських, а також від якості міжінституційної взаємодії суб'єктів, залучених до реагування на випадки насильства за ознакою статі.

По-перше, удосконалення потребує процесуальний аспект розгляду таких справ. З огляду на те, що більшість рішень повертаються до органів поліції через формальні порушення під час складання протоколів, доцільним є доповнення ст. 256 КУпАП положенням про обов'язкове зазначення у протоколі конкретної форми насильства (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне), мотивів дії, пов'язаних з ознакою статі, наслідків для потерпілої особи, а також результатів оцінки ризиків, складених уповноваженими

працівниками поліції чи соціальних служб. Така деталізація дозволить підвищити доказову цінність первинних матеріалів, усунути підстави для повернення справ та забезпечити відповідність принципу об'єктивної істини у провадженні.

По-друге, потребує розширення доказова база у справах про насильство за ознакою статі. Норми ст. 251 КУпАП доцільно доповнити положенням про можливість використання висновків психологів, соціальних працівників, консультантів центрів соціальних служб, форм оцінки ризику насильства, а також аудіо- та відеозаписів як належних доказів. Це узгоджується з вимогами Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», які визначають багатовимірний характер насильства і необхідність міждисциплінарного підходу до його встановлення.

По-третє, варто передбачити у КУпАП спеціальну норму, яка б регламентувала порядок виправлення технічних описок у судових постановках. На сьогодні такі ситуації вирішуються судами за аналогією до ст. 379 КПК України, що не відповідає принципу процесуальної визначеності. Закріплення відповідної процедури у КУпАП дозволить забезпечити стабільність і передбачуваність адміністративного провадження.

По-четверте, для забезпечення належного рівня фахової компетентності доцільно запровадити системну спеціальну підготовку суддів, працівників поліції та представників органів соціального захисту населення щодо особливостей розгляду справ, пов'язаних із насильством за ознакою статі. Такі програми можуть реалізовуватись на базі Національної школи суддів України та відомчих закладів вищої освіти системи МВС України із залученням фахівців з гендерних питань. Це забезпечить формування єдиних підходів до тлумачення диспозиції ст. 173-6 КУпАП, сприятиме усуненню регіональних розбіжностей у судовій практиці та впровадженню стандартів гендерно-чутливого правосуддя.

По-п'яте, з метою підвищення узгодженості дій між судами, поліцією та соціальними службами доцільно створити єдиний електронний

інформаційний модуль, що дозволить оперативний обмін матеріалами справи (протоколами, заявами, оцінками ризиків, рішеннями суду) у захищеному середовищі. Такий підхід відповідає тенденціям цифровізації публічного управління та сприятиме скороченню строків розгляду справ.

По-шосте, потребує вдосконалення матеріальний аспект адміністративної відповідальності. Санкцію ст. 173-6 КУпАП доцільно доповнити альтернативними заходами впливу, такими як участь у програмах для кривдників, проходження корекційних курсів, спрямованих на зміну деструктивних поведінкових моделей, тощо. Це відповідатиме профілактичній функції адміністративного права та наблизить українську практику до положень Стамбульської конвенції 2011 року.

По-сьоме, з метою підвищення рівня захисту потерпілих осіб доцільно передбачити у КУпАП можливість проведення закритого судового засідання у випадках, коли публічність може завдати шкоди психічному стану потерпілої. Таке положення узгоджується з принципами конфіденційності та недопущення повторної віктимізації, визначеними Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

По-восьме, Верховному Суду України доцільно ініціювати підготовку узагальнення судової практики у справах, передбачених ст. 173-6 КУпАП, з метою вироблення єдиних підходів до тлумачення поняття «насильство за ознакою статі», відмежування його від домашнього насильства (ст. 173-2 КУпАП) та визначення критеріїв оцінки шкоди психічному здоров'ю потерпілих. Таке узагальнення стане методичною основою для подальшої уніфікації судової практики.

Нарешті, доцільним видається доповнення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» новою статтею, яка б визначала порядок взаємодії судів з уповноваженими органами поліції, органами місцевого самоврядування та соціальними службами під час розгляду справ про насильство за ознакою статі. У цьому контексті важливо нормативно закріпити обов'язкове інформування судом відповідних служб у

разі визнання особи винною, якщо потерпілою є дитина (а дитина, присутня під час вчинення насильства за ознакою статі, автоматично має визнаватися потерпілою у справі) або особа, що перебуває у вразливому стані.

Таким чином, запропонований комплекс змін спрямований на досягнення системного ефекту: від удосконалення доказової та процесуальної бази до впровадження гендерно-чутливого судочинства, що відповідає міжнародним стандартам захисту прав людини. Реалізація цих пропозицій сприятиме зміцненню гарантій рівності жінок і чоловіків, утвердженню принципу верховенства права та підвищенню довіри суспільства до інститутів адміністративного правосуддя в Україні.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що судова практика у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі, перебуває на стадії становлення. Типові помилки зумовлені недосконалістю процесуального регулювання, відсутністю єдиної методології оцінки доказів і недостатнім рівнем спеціальної підготовки суддів. Разом із тим позитивна тенденція до врахування практики ЄСПЛ, застосування гендерно-чутливого підходу та індивідуалізації покарання свідчить про еволюцію адміністративного правосуддя у напрямі забезпечення прав людини. Подальше вдосконалення КУпАП та практики його застосування має відбуватися з урахуванням міжнародних стандартів захисту від насильства, закріплених у Стамбульській конвенції та національному законодавстві.

Узагальнюючи сказане, варто підсумувати, що реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі становить особливий напрям правоохоронної діяльності держави, який поєднує елементи публічного управління, правозастосування та захисту прав людини. Серед особливостей реалізації вказаних повноважень варто виділити наступні.

Суб'єктний склад. Адміністративно-юрисдикційні повноваження у справах про насильство за ознакою статі реалізуються системою суб'єктів публічної адміністрації — насамперед Національною поліцією України,

судами загальної юрисдикції, службами у справах дітей, уповноваженими з питань рівних прав і можливостей, а також Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Водночас остаточне рішення про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 173-6 КУпАП приймається виключно суддями.

Поєднання позасудових і судових форм юрисдикції. Позасудова форма реалізується переважно органами Національної поліції, які здійснюють виявлення фактів насильства, складання протоколів, винесення термінових заборонних приписів, проведення оцінки ризиків, застосування заходів забезпечення провадження, направлення матеріалів справи до суду та здійснення інших юридично-значущих дій. Судова форма передбачає розгляд справ про адміністративні правопорушення за ст. 173-6 КУпАП, ухвалення рішень у таких справах, застосування обмежувальних приписів і контроль за законністю дій органів публічної адміністрації.

Процесуальна регламентованість і одноособовість прийняття рішень. Адміністративно-юрисдикційна діяльність відбувається у межах процедур, визначених розділом IV КУпАП, і має індивідуальний характер — рішення ухвалюються уповноваженими посадовими особами або суддею одноособово. Такий порядок обумовлений потребою в оперативності, персональній відповідальності та дотриманні принципів об'єктивності при розгляді справ.

Особливості доказування. У справах про насильство за ознакою статі доказова база має змішаний характер і включає як традиційні процесуальні докази (протоколи, пояснення, свідчення), так і спеціальні — психологічні висновки, медичні документи, електронні повідомлення, аудіо- та відеозаписи, оцінки ризиків. Специфікою доказування є обов'язок уникнення повторної віктимізації потерпілої особи та забезпечення конфіденційності персональних даних. Законодавство поки що не містить спеціальних правил доказування для цієї категорії справ, однак судова практика поступово формує відповідні підходи, орієнтуючись на принципи повноти та об'єктивності, закріплені у статтях 251–252 КУпАП. Це свідчить про поступове формування нової

доказової культури у сфері адміністративної юстиції.

Врахування гендерно-чутливого підходу. Реалізація юрисдикційних повноважень у справах, пов'язаних із насильством за ознакою статі, потребує гендерно-чутливого підходу. Такий підхід означає врахування специфіки психологічного стану потерпілих, контексту дискримінаційних мотивів та соціальних наслідків насильства. На відміну від традиційних адміністративних проваджень, у цих справах суб'єкти юрисдикції повинні забезпечувати додаткові гарантії захисту гідності, приватності та безпеки особи, яка зазнала насильства.

Це проявляється у необхідності застосування спеціальних процесуальних заходів — проведення слухань у закритому режимі, залучення психологів чи соціальних працівників, забезпечення конфіденційності даних потерпілих. Такий підхід узгоджується з принципами, визначеними Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція, 2011 р.), ратифікованою Україною у 2022 році.

Соціально-виховна спрямованість рішень. Особливістю адміністративно-юрисдикційних рішень у справах про насильство за ознакою статі є їх подвійна правова природа: вони одночасно виступають юридичним фактом (акт застосування права) і соціальним механізмом впливу на поведінку особи з метою недопущення повторного вчинення насильства. Наприклад, постанови суду чи поліції про накладення стягнення супроводжуються роз'ясненням сутності правопорушення, можливістю залучення кривдника до програм корекційної поведінки, повідомленням соціальних служб про вжиті заходи. Така модель правозастосування має виховний, ресоціалізуючий ефект, що відповідає гуманістичній спрямованості сучасного адміністративного права.

У цьому контексті адміністративна юрисдикція виступає інструментом раннього реагування, який дозволяє державі вчасно втрутитися в ситуацію насильства до її ескалації у кримінальне правопорушення. Це відповідає

принципам превенції, закріпленим у статтях 3, 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Інтегрованість у систему захисту прав людини. Ще однією особливістю є те, що реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень у зазначеній сфері відбувається в контексті міжнародних стандартів прав людини, насамперед — принципів рівності та недискримінації. Це вимагає від суб'єктів юрисдикції не лише формального застосування санкцій, а й забезпечення реального відновлення порушених прав потерпілої особи.

Таким чином, адміністративна юрисдикція у справах про насильство за ознакою статі виконує правозахисну функцію, сприяючи реалізації конституційних гарантій рівності чоловіків і жінок (ст. 24 Конституції України) та імплементації норм міжнародного права у національну систему.

Отже, особливості реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні полягають у їх особливому суб'єктному складі, поєднанні позасудових і судових форм юрисдикції, процесуальній регламентованості і одноособовості прийняття рішень, особливостях доказування, врахуванні гендерно-чутливого підходу, соціально-виховній спрямованості рішень, інтегрованості у систему захисту прав людини. Вони передбачають поєднання правозастосовних і соціально-захисних функцій, вимагають високого рівня фахової компетентності посадових осіб і процесуальної чіткості дій.

Ця діяльність є важливим елементом державної політики у сфері забезпечення рівності прав та свобод, оскільки сприяє формуванню ефективного механізму протидії дискримінаційним формам насильства, забезпечує баланс між публічними інтересами держави та приватними правами людини, а також наближає адміністративну юстицію України до європейських стандартів захисту прав людини

Висновки до розділу 2

Запропоновано розуміти під системою запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні комплексну структуру, що об'єднує правові норми, інституційні механізми, процедурний компонент. З'ясовано, що інституційна структура системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні є багаторівневою, що поєднує державні та недержавні інституції, забезпечує комплексний підхід до попередження насильства, захисту прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

Визначено, що процедурний компонент системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні – це покроковий механізм, що починається з повідомлення про факт насильства і завершується наданням допомоги постраждалому, притягненням кривдника до відповідальності та моніторингом ефективності заходів. Він забезпечує координацію всіх суб'єктів системи та гарантує дотримання прав постраждалих осіб.

Виділено такі особливості системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні: багаторівневність, міжвідомчість, наявність координаційних механізмів між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі, превентивно-реактивна спрямованість, гнучкість.

Виявлені такі проблеми системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні: недостатня координація між суб'єктами, обмежене кадрове та фінансове забезпечення, фрагментарність інформаційних систем, нерівномірний розвиток локальних структур та кризових центрів, обмежена інтеграція громадських та міжнародних організацій у систему реагування.

Запропоновано інтегровану модель для дорослих постраждалих (та дітей-свідків) від насильства за ознакою статі «Центр комплексної підтримки постраждалих», засновану на принципах Barnahus, як найбільш ефективну організаційну модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Надано визначення поняття «принципи запобігання та протидії насильству за ознакою статі» як основоположних правових ідей, цінностей та

орієнтирів, що відображають загальнообов'язкові засади організації, регламентації та реалізації державної політики, нормотворчої, правоохоронної, профілактичної та соціальної діяльності, спрямованої на недопущення, виявлення, припинення і реагування на будь-які форми умисного фізичного, психологічного, сексуального чи економічного впливу, вчиненого через належність особи до певної статі або стереотипні уявлення про соціальні ролі жінок чи чоловіків.

Аргументовано доцільність класифікувати принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі на загальні та спеціальні. Наголошено на доцільності розмежування принципів запобігання насильству за ознакою статі та принципів протидії такому насильству, оскільки вони мають різну функціональну спрямованість: перші орієнтовані на попередження правопорушень та здійснення превентивних заходів, тоді як другі – на подолання наслідків уже вчиненого діяння.

Принципи запобігання насильству за ознакою статі варто розуміти як основоположні, взаємопов'язані засади та керівні ідеї, що визначають підхід держави, суспільства та окремих суб'єктів до проактивних дій, спрямованих на усунення корінних причин насильства за ознакою статі, формування культури нетерпимості до нього та створення умов, що унеможливають його виникнення. Вони включають: принцип гендерної рівності; принцип нульової толерантності до насильства; принцип системності та комплексності; принцип мультисекторального та міжвідомчого партнерства; принцип освіти та просвіти; принцип раннього виявлення та втручання; принцип урахування особливих потреб; принцип ненасильницької комунікації та вирішення конфліктів.

Принципи протидії насильству за ознакою статі доцільно трактувати як базові керівні засади діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, правоохоронних структур, закладів освіти, громадських організацій та інших суб'єктів, спрямованої на виявлення, припинення, розслідування та подолання наслідків уже вчинених актів насильства. До них

варто віднести: принцип законності та невідворотності відповідальності; принцип захисту прав і безпеки постраждалої особи; принцип гендерної чутливості; принцип комплексного та міжвідомчого підходу; принцип конфіденційності; принцип доступності допомоги; принцип недискримінації; принцип відновлення та реабілітації.

З'ясовано, що правові форми діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі забезпечують реалізацію державної політики у цій сфері через поєднання нормотворчої, договірної та правозастосовної діяльності. Наголошено, що їх комплексне використання спрямоване на захист прав постраждалих осіб, притягнення кривдників до відповідальності та запобігання повторним проявам насильства. Водночас неправові форми діяльності відіграють допоміжну, але системоутворюючу роль, забезпечуючи комплексний, міжсекторальний і превентивно орієнтований підхід до протидії гендерно зумовленому насильству.

Заходи переконання у діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі пропонується розуміти, як сукупність організаційних, інформаційно-просвітницьких, виховних та консультативних дій уповноважених суб'єктів, що здійснюються на засадах добровільності, гуманізму та недискримінації, застосовуються до невизначеного кола осіб незалежно від наявності відомостей про можливість вчинення ними правопорушення та спрямовані на формування ненасильницької поведінки, підвищення рівня правосвідомості, утвердження принципів гендерної рівності й запобігання виникненню передумов для вчинення насильства за ознакою статі. Підтверджено, що вони становлять базовий елемент системи методів адміністративної діяльності, формуючи превентивне соціальне середовище та підвищуючи ефективність подальшого застосування примусових заходів.

Визначено, що у випадках недостатності переконання застосовуються заходи адміністративного примусу, що мають владно-обов'язковий характер і спрямовані на попередження, припинення правопорушень і притягнення винних осіб до відповідальності. Такі заходи, включаючи попередження,

припинення, забезпечення провадження та адміністративну відповідальність, доповнюють систему адміністративної діяльності. Важливе місце при цьому посідають превентивні поліцейські заходи, які забезпечують раннє втручання та мінімізують ризики ескалації насильства.

З'ясовано, що адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі має розглядатися як інтегрований вид владної діяльності, що поєднує правозастосовний, правоохоронний, правозахисний та виховний компоненти, реалізується у межах публічно-владних повноважень і спрямована на забезпечення справедливості, захисту прав людини та зміцнення правопорядку.

Адміністративно-юрисдикційну діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі пропонується інтерпретувати як врегульовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів публічної влади, спрямована на встановлення фактів вчинення насильства за ознакою статі, розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, застосування заходів адміністративного примусу, захисту та відновлення порушених прав, а також запобігання повторним проявам насильства шляхом реалізації передбачених законом процесуальних повноважень.

Звернуто увагу на те, що структура поняття «адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі» формується низкою взаємопов'язаних компонентів, що відображають юридичну природу, зміст і способи реалізації адміністративно-юрисдикційних повноважень: суб'єктний; об'єктний; предметний; функціональний; процедурний компоненти.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід зарубіжних держав щодо систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі

Проблема насильства за ознакою статі є глобальною і стосується всіх держав незалежно від правової системи, рівня соціально-економічного розвитку чи культурних традицій. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я близько однієї третини жінок у світі протягом життя зазнають фізичного або сексуального насильства з боку інтимного партнера або сексуального насильства з боку інших осіб [264; 263]. Ця статистика є не лише показником масштабу проблеми, але й свідченням необхідності комплексного, міжсекторального адміністративно-правового підходу до запобігання та протидії цьому явищу.

Досвід зарубіжних країн демонструє різні моделі систематизації та координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Вивчення цього досвіду є критично важливим для України, яка перебуває на етапі формування та розвитку власної системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до кращих міжнародних практик.

Опитування «YouGov EuroTrack: How many women have experienced sexual harassment?» (2021) показує, що сексуальні домагання залишаються поширеним явищем у Європі, хоча масштаби та форми їх прояву суттєво різняться залежно від країни. У Швеції 66% жінок повідомили про досвід домагань, що є найвищим показником серед досліджених держав, тоді як у Великій Британії, Німеччині та Данії цей рівень становить близько половини, а у Франції – 36%. Зокрема, наголошуємо на різній інтенсивності проблеми у державах – 29% шведських жінок і 14% французьких жінок зазнали домагань.

Найпоширенішими формами є сексуальні жарти, коментарі щодо привабливості та свистіння: у Великій Британії частіше фіксуються коментарі, у Франції – свистіння, а у Швеції та Німеччині – жарти. Близько третини жінок у Великій Британії та Швеції повідомили про фізичні дотики (щипання чи хапання за сідниці), тоді як у Франції більш поширеним є явище «flashing» (навмисна демонстрація статевих органів незнайомим людям без їхньої згоди) – 19%. Водночас у всіх державах одноставно визнаються форми сексуальних домагань «upskirting» (фотографування чи відеозйомка під спідницею чи сукнею людини без її згоди), експонування геніталій чи вимагання сексуальних послуг [266]. Таким чином, проведене дослідження демонструє як високий рівень поширеності сексуальних домагань у європейських державах, так і значні культурні відмінності у визначенні та сприйнятті цього явища, що має важливе значення для розробки ефективних політик протидії насильству за ознакою статі.

Для проведення порівняльно-правового аналізу у межах науки адміністративного права доцільно обирати держави, у яких сформовано інституційно відмінні, але водночас ефективні моделі організації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Такі моделі дозволяють оцінити різні підходи до розподілу компетенцій, координації діяльності органів публічної влади, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій, а також визначити оптимальні механізми контролю, моніторингу та забезпечення підзвітності у сфері адміністративного реагування. Порівняння інституційних рішень різних держав надасть змогу виявити переваги та недоліки організаційних структур, їхню здатність до адаптації, ефективність реалізації політики щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також придатність конкретних моделей (чи їх елементів) для імплементації в українських умовах, враховуючи воєнний стан та післявоєнну відбудову.

Нижче розглянуто досвід зарубіжних держав у формуванні та функціонуванні систем протидії насильству за ознакою статі. Ці системи

структурно відрізняються від української, проте демонструють високий рівень ефективності організаційно-правових рішень. Виділяють різні типи адміністративних моделей: *централізовані*, де ключова роль належить державним органам вищого рівня (Польща, Франція та ін.); *децентралізовані*, які покладають значну відповідальність на місцеві органи влади та громаду (США, Німеччина, Швеція та ін.); та *змішані*, що інтегрують державні та недержавні інституції у спільну систему (Чехія, Велика Британія та ін.).

Сполучні Штати Америки обґрунтовано вважаються одним із світових лідерів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Це пов'язано насамперед із розробкою та впровадженням у 1994 р. комплексної федеральної законодавчої рамки – Violence Against Women Act (далі – VAWA), ухваленого як частини Violent Crime Control and Law Enforcement Act. VAWA став першим у світі спеціалізованим законом, який системно поєднав кримінально-правові, соціальні, превентивні та фінансові інструменти протидії насильству щодо жінок [157].

Пріоритетними завданнями VAWA є трансформація суспільного ставлення до насильства, профілактика насильницьких злочинів, забезпечення комплексної підтримки жертв, розвиток міжінституційної взаємодії та науково обґрунтованих підходів до оцінки ефективності політики. За період свого існування VAWA докорінно змінив модель реагування на насильство, сформувавши інституціоналізовану систему суб'єктів протидії, до якої належать органи кримінального правосуддя, соціальні та медичні служби, освітні заклади, дослідницькі установи та неурядові організації. Закон VAWA неодноразово оновлювався, що забезпечило його адаптацію до нових форм і проявів насильства [260].

Для реалізації VAWA у 1995 р. у структурі Міністерства юстиції США було створено Office on Violence Against Women (OVW) – центральний координаційний орган, відповідальний за адміністрування більшості програм закону. До його повноважень належать розподіл федеральних грантів, координація міжвідомчої політики, моніторинг виконання програм та

методологічна підтримка суб'єктів на рівні штатів і місцевих громад.

З моменту створення OVW і до 2024 р. понад 10,5 млрд доларів США було надано у формі грантів і кооперативних угод штатним, плеємінним та місцевим органам влади, неприбутковим організаціям і освітнім установам для протидії насильству щодо жінок [231].

Окрім OVW, у реалізації VAWA беруть участь інші федеральні інституції, зокрема: Office of Justice Programs (OJP) та Bureau of Justice Statistics – дослідження й збір даних; Centers for Disease Control and Prevention (CDC) – профілактичні програми; Department of Health and Human Services (HHS) – підтримка дітей-жертв; Department of Housing and Urban Development (HUD) – житлові гарантії для постраждалих; U.S. Citizenship and Immigration Services (USCIS) – спеціальні візи для жертв-іммігрантів (U- та Т-візи).

Моніторинг ефективності здійснюється через National Crime Victimization Survey (NCVS) та National Incident-Based Reporting System (NIBRS). За даними федеральної статистики, між 1993 і 2010 рр. рівень насильства з боку інтимного партнера знизився приблизно на 67%, а кількість убивств жінок інтимними партнерами також істотно скоротилася [195].

Американська модель характеризується чіткою багаторівневою структурою: федеральний рівень – стратегія, фінансування, стандарти; рівень штатів – штатні адміністратори VAWA, коаліції проти домашнього насильства, розподіл грантів; місцевий рівень – поліція, прокуратура, спеціалізовані суди, притулки, кризові центри. На місцевому рівні функціонують спеціалізовані суди з питань домашнього насильства, мультидисциплінарні команди (MDT), а також координовані ради, що забезпечують взаємодію між поліцією, соціальними службами, медичними закладами та НУО.

Досвід США є надзвичайно цінним для України насамперед через системність, сталість фінансування та багаторівневу координацію. Таким чином, доцільним є ухвалення єдиного рамкового закону, що поєднав би кримінальні, соціальні та превентивні інструменти протидії гендерно

зумовленому насильству за аналогією до VAWA. Варто створити центральний координаційний орган з реальними повноваженнями з адміністрування програм і фінансування. Перспективним є впровадження стабільної грантової системи для НУО, що дозволить забезпечити сталість послуг незалежно від змін політичного циклу. Окремої уваги заслуговує американський досвід мультидисциплінарних команд, спеціалізованих судів і протоколів взаємодії, а також розвиненої системи збору даних, що є критично важливим для оцінки ефективності державної політики в Україні.

Канада належить до країн, у яких протидія насильству за ознакою статі розглядається як комплексна публічна політика, що поєднує профілактичні, соціальні, правові та дослідницькі інструменти. Уряд Канади фінансує програми підтримки всіх жертв насильства незалежно від статі, включаючи спеціалізовані притулки, національні та регіональні телефонні лінії допомоги, програми психологічної підтримки, а також інформаційні кампанії, спрямовані на подолання стигматизації та зміну суспільних норм [2].

Ключовим етапом формування сучасної канадської системи протидії GBV стало ухвалення у 2017 р. федеральної стратегії *It's Time: Canada's Strategy to Prevent and Address Gender-Based Violence*, яка ґрунтується на трьох взаємопов'язаних стовпах: профілактика насильства; підтримка постраждалих та їхніх сімей; забезпечення ефективного та чутливого до гендерних аспектів правосуддя [220]. Подальший розвиток цієї політики відбувся у листопаді 2022 р. із запуском *National Action Plan to End Gender-Based Violence* (далі – NAP) – десятирічної рамкової програми, спрямованої на узгодження дій між усіма рівнями влади. План передбачає п'ять тематичних стовпів (профілактика; підтримка постраждалих; правосуддя; реагування на кризові та перехресні форми насильства; соціальна інфраструктура) та фундаментальні елементи управління, зокрема лідерство, координацію, розвиток даних і досліджень, звітність та моніторинг [227].

У NAP прямо наголошується, що ефективна реалізація політики протидії GBV можлива лише за умови тісної співпраці між федеральним, провінційним

і територіальним рівнями, а також із залученням органів самоврядування корінних народів. До процесу реалізації також інтегровані надавачі соціальних послуг, громадські та благодійні організації, дослідницькі установи й приватний сектор [245]. Такий підхід забезпечує узгодженість політик і мінімізує фрагментацію відповідальності.

Важливим механізмом систематизації є розвиток збору *дезагредованих даних*, зокрема за статтю, гендерною ідентичністю, віком, географічним розташуванням, етнічною належністю та соціальним статусом. Оцінювання ефективності програм здійснюється через державні грантові механізми, цільові дослідження та аналітичні звіти, що дозволяє коригувати політики відповідно до виявлених потреб [245].

Канадська модель передбачає функціональний розподіл відповідальності між суб'єктами системи: федеральний рівень – стратегічне керівництво, формування політики, фінансування та загальнонаціональна координація; провінційний і територіальний рівні – адаптація стратегічних рамок до локального контексту та безпосередня реалізація програм; недержавні організації та громадські служби – надання послуг постраждалим і робота з громадами; дослідницькі центри та академічні установи – формування доказової бази, моніторинг і розроблення рекомендацій щодо кращих практик [217]. Суб'єкти системи не діють ізольовано: політика протидії GBV у Канаді формує мережу взаємодії між урядовими структурами, громадами, організаціями громадянського суспільства, сектором охорони здоров'я, системою правосуддя та освітніми інституціями. Такий підхід сприяє комплексному реагуванню на насильство та його структурні причини.

Систематизація суб'єктів ґрунтується на принципі інтерсекційності та враховує потреби різних соціальних груп, зокрема корінних народів, ЛГБТКІ+ спільнот, осіб з інвалідністю, іммігрантів і біженців, а також мешканців північних і віддалених територій. Це дозволяє адаптувати сервіси до специфічних контекстів і зменшувати структурну нерівність доступу до допомоги [216].

Важливу роль відіграють програмні інструменти фінансування. Зокрема, Gender-Based Violence Program Міністерства у справах жінок та гендерної рівності Канади (WAGE), що діє з 2018 р., надає фінансову підтримку організаціям, які працюють із виявленими прогалинами в системі допомоги постраждалим [262].

До ключових викликів належать обмежений доступ до послуг у віддалених, північних і корінних громадах; складнощі збору та уніфікації даних; забезпечення довготривалої фінансової стійкості програм; а також необхідність глибших змін соціальних норм і поведінкових моделей.

Подальший розвиток системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні доцільно здійснювати з урахуванням комплексного досвіду Канади, який ґрунтується на довгостроковому стратегічному плануванні, багаторівневому управлінні та інклюзивному підході. Передусім в Україні доцільно запровадити єдину національну рамкову стратегію у сфері протидії насильству за ознакою статі з горизонтом реалізації щонайменше десять років. Такий документ має об'єднати наявні секторальні політики у сферах запобігання домашньому насильству, сексуальному насильству, торгівлі людьми та насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом, і визначити узгоджені пріоритети профілактики, підтримки постраждалих та функціонування системи правосуддя, враховуючи воєнний стан та післявоєнну відбудову. Канадський приклад Національного плану дій демонструє, що наявність єдиної рамки дозволяє уникнути фрагментарності політик і забезпечити стабільність державних зобов'язань у довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи, адаптація канадського досвіду в Україні має ґрунтуватися на поєднанні стратегічного бачення, міжсекторальної взаємодії, інклюзивності та доказового підходу до формування політики. Реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати більш узгоджену, стійку та орієнтовану на потреби постраждалих систему запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні, що відповідатиме сучасним

міжнародним стандартам і викликам воєнного та післявоєнного періоду.

Скандинавська модель: інтегрований міжсекторальний підхід. Скандинавські країни (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія) традиційно вважаються лідерами у забезпеченні гендерної рівності та протидії насильству за ознакою статі. Їхній підхід характеризується високим рівнем координації між різними секторами, значним фінансуванням, акцентом на запобіганні.

Досвід Швеції у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі містить низку ключових інституційно-правових механізмів, що можуть становити приклад для вдосконалення адміністративно-правового регулювання в Україні. У Швеції урядом ухвалено Національну стратегію запобігання та протидії чоловічому насильству щодо жінок, що діє в межах 2017-2026 рр. і ставить у центрі уваги комплексний підхід, що поєднує превенцію, захист постраждалих і координацію між суб'єктами влади [248]. Адміністративно-правову спроможність системи забезпечує уряд Швеції через відповідального міністра з питань гендерної рівності у складі профільного міністерства як координатора політик та управлінських рішень, а також низка державних агентств, які мають чітко розподілені повноваження щодо превенції, захисту та моніторингу реалізації політик у сфері запобігання та протидії насильству [192]. Ця модель передбачає мультисекторальну взаємодію поліції, соціальних служб, системи охорони здоров'я та місцевих органів влади з метою створення синхронізованого адміністративного механізму реагування, що зменшує фрагментарність державного управління у сфері захисту від насильства.

Одним із важливих елементів є створення національних центрів знань та ресурсів, що виконують функції науково-аналітичної підтримки політик, проведення досліджень і підготовки фахівців у цій сфері. Наразі Національний центр знань про чоловіче насильство стосовно жінок при Уппсальському університеті виступає дослідницькою та освітньою платформою, що систематизує дані, розробляє методичні підходи та підвищує якість реагування на випадки насильства [228]. Така модель поєднання академічних

і державних інституцій дозволяє інтегрувати передові наукові знання у формування політики, що є важливим для адаптації української практики.

Уряд Швеції також посилює підтримку послуг для постраждалих та включає додаткове фінансування для розширення телефонних ліній допомоги, зокрема в межах щорічного бюджету, що створює стабільну основу для доступності державних сервісів для осіб, які постраждали від гендерно зумовленого насильства [246]. Незважаючи на високий рівень інституційного розвитку, Швеція продовжує вдосконалювати політики, передбачаючи адаптацію заходів до різних соціальних груп, включно з ЛГБТК+ особами, людьми з інвалідністю та молоддю, через відповідні програми, що мають бути завершені в найближчі роки [193].

Для України шведський досвід представляє суттєву цінність для адміністративно-правового реформування: поєднання стратегічного планування, міжвідомчої координації, дослідницької підтримки та сталого фінансування створює комплексний механізм, що може бути адаптований у контексті воєнного стану та післявоєнної відбудови для забезпечення ефективної державної політики у сфері запобігання насильству. У контексті вдосконалення державної політики України у сфері запобігання та попередження насильства за ознакою статі доцільним видається систематизація суб'єктів публічної влади та інших залучених суб'єктів шляхом чіткого нормативного закріплення їх статусу, повноважень і механізмів взаємодії.

Справедливо зауважити, що незважаючи на високорозвинену систему, Швеція стикається з проблемами: зростання кількості випадків сексуального насильства (частково через розширення визначення у 2018 р., яке включило концепцію «згоди»); недостатня підтримка для мігранток та жінок з інвалідністю; необхідність поглиблення координації між муніципальними соціальними службами та національними агенціями.

Норвезька модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі характеризується високим рівнем інституційної систематизації, міжвідомчої

координації та превентивної орієнтації, що робить її релевантною для аналізу в межах адміністративного права. Державна політика у цій сфері реалізується на основі національних планів дій проти домашнього та сексуального насильства, які регулярно оновлюються та інтегрують підходи у сферах правопорядку, соціального захисту, охорони здоров'я та освіти [191].

Координаційна роль у норвезькій системі політики протидії насильству за ознакою статті належить Міністерству юстиції та громадської безпеки, яке відповідає за стратегічне управління, розробку політик і міжвідомчу взаємодію в межах державної політики протидії домашньому та насильству за ознакою статті. Підтримку реалізації соціальної та превентивної складових забезпечує Міністерство у справах дітей та сім'ї, яке опікується соціальними послугами для дітей, сімей і постраждалих, включно з підтримкою програм і заходів, спрямованих на запобігання насильству та допомогу постраждалим [247; 197]. Такий розподіл повноважень дозволяє поєднати безпековий і соціально-захисний підходи в межах єдиної адміністративної моделі.

Важливою адміністративно-правовою особливістю норвезької моделі є кризові центри (Krisesenter), які функціонують як частина публічної інфраструктури соціального захисту та надають комплексну допомогу постраждалим незалежно від статі [202]. З позицій адміністративного права такі центри слід розглядати як інституціоналізованих суб'єктів реалізації державної політики, діяльність яких фінансується з публічних коштів і перебуває під державним контролем.

Окреме місце в норвезькій моделі займають програми роботи з кривдниками, що реалізуються у взаємодії органів пробації, судової системи та соціальних служб. Такі програми мають не лише реабілітаційний, а й адміністративно-превентивний характер, оскільки спрямовані на зниження повторюваності насильства та мінімізацію ризиків для потенційних жертв [235].

Значну роль у формуванні політики відіграє науково-аналітичне забезпечення, що включає регулярні дослідження, оцінку ефективності

програм і використання доказових підходів у публічному адмініструванні. Такий підхід відповідає сучасним вимогам адміністративного права щодо обґрунтованості та пропорційності державного втручання.

Для України норвезька модель є показовою з огляду на можливість чіткої систематизації суб'єктів у сфері запобігання насильству за ознакою статі. Зокрема, доцільним є запозичення таких елементів: нормативне закріплення координаційної ролі одного центрального органу виконавчої влади з одночасним функціональним розмежуванням повноважень між міністерствами; інтеграція органів місцевого самоврядування у систему превенції з визначенням обов'язкових стандартів послуг; інституціоналізація кризових центрів як елементів публічної адміністрації, доступних для постраждалих незалежно від статі; закріплення програм роботи з кривдниками як складової адміністративно-превентивної політики; системне залучення наукових установ до оцінки ефективності державних заходів.

Фінська модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі ґрунтується на комплексному, міжсекторальному підході, що поєднує превентивні, правозастосовні, соціальні та реабілітаційні механізми. Її ключовою характеристикою є інституційна координація дій державних органів, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства, а також активне використання мультидисциплінарних команд у роботі з постраждалими особами [191]. Такий підхід відповідає положенням Стамбульської конвенції та спрямований не лише на реагування на факти насильства, а й на зниження його повторюваності та мінімізацію ризиків для потенційних жертв.

Важливу роль у фінській моделі відіграють спеціалізовані інституції та служби. Національний інститут охорони здоров'я та добробуту забезпечує науково-аналітичний супровід політики, здійснює моніторинг поширеності насильства та розробляє методичні рекомендації для практиків. Поліція та прокуратура мають спеціалізовані підрозділи та прокурорів, які працюють виключно зі справами домашнього та сексуального насильства, що сприяє

підвищенню якості розслідування та судового переслідування. Значну частину практичної роботи із забезпечення безпеки постраждалих виконують шелтери [250].

Інноваційність фінської моделі проявляється у впровадженні інтегрованих сервісів та технологічних рішень. Показовим прикладом є пілотна програма «Маріанні» (2015-2018), яка стала першою у Фінляндії моделлю «єдиного вікна» для жертв домашнього насильства. У межах одного центру постраждалі могли отримати допомогу від поліції, соціальних працівників, медиків і психологів, що суттєво зменшувало повторну травматизацію та підвищувало ефективність реагування. Після позитивної оцінки ця модель була масштабована на інші регіони країни. Окреме місце займають центри Barnahus – мультидисциплінарні команди, орієнтовані на роботу з дітьми, які постраждали від насильства. Крім того, Фінляндія активно застосовує електронні обмежувальні приписи з GPS-моніторингом, які дозволяють контролювати дотримання заборон кривдниками та оперативно попереджати жертв про можливу загрозу.

Водночас, незважаючи на загальну ефективність моделі, Фінляндія стикається з низкою викликів. Зокрема, експертна оцінка GREVIO 2019 р. виявила нестачу місць у шелтерах, особливо у сільській місцевості, обмежене фінансування спеціалізованих служб, недостатній рівень підготовки окремих категорій правоохоронців і суддів, а також потребу у розширенні програм роботи з кривдниками [215].

Досвід Фінляндії може бути корисним для подальшого розвитку української системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Передусім доцільним є посилення міжвідомчої координації шляхом створення постійно діючого національного координаційного органу з чітко визначеними повноваженнями та відповідальністю за реалізацію державної політики у цій сфері. Важливим кроком також є інституціоналізація мультидисциплінарних команд на місцевому рівні за принципом «єдиного вікна», що дозволить забезпечити комплексну допомогу постраждалим без необхідності звернення

до кількох установ.

Отже, адаптація фінського досвіду з урахуванням українських реалій може сприяти підвищенню ефективності національної моделі протидії насильству за ознакою статі, забезпеченню системності державної політики та реальному підвищенню рівня безпеки постраждалих осіб.

Південноєвропейська модель: роль спеціалізованих судів та прокуратур. Країни Південної Європи (Іспанія, Італія, Португалія) розробили системи, де важливу роль відіграють спеціалізовані судові та прокурорські структури.

Іспанія є однією з країн ЄС, що сформувала одну із найбільш інституціоналізованих та нормативно закріплених моделей запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Її модель вирізняється чіткою законодавчою базою, спеціалізованою судовою системою, високим рівнем державної відповідальності та комплексним підходом до захисту прав постраждалих жінок [232].

Ключовим елементом іспанської моделі є Органічний закон № 1/2004 «Про комплексні заходи захисту від гендерного насильства», який закріпив нормативні засади всієї системи протидії насильству щодо жінок [203]. Саме комплексність і міжгалузевий характер цього нормативного акта вважаються однією із ключових переваг іспанської моделі.

Координацію державної політики у сфері запобігання та протидії гендерному насильству здійснює Урядова делегація з питань гендерного насильства у складі Міністерства рівності, яка відповідає за стратегічне управління, міжвідомчу координацію та моніторинг реалізації відповідних політик на національному, регіональному й місцевому рівнях. Аналітичне та експертно-консультативне забезпечення системи здійснює Державна обсерваторія з питань насильства щодо жінок [208].

Іспанська модель передбачає функціонування спеціалізованої судової інфраструктури, що є її принциповою відмінністю від більшості інших європейських країн. Зокрема, створено спеціальні суди з питань насильства щодо жінок, які розглядають як кримінальні, так і цивільні справи, пов'язані з

домашнім насильством (питання опіки над дітьми, аліментів, розлучення тощо). Така інтеграція дозволяє уникнути повторної віктимізації постраждалих і забезпечує оперативний та комплексний судовий захист. Соціальна складова іспанської моделі включає широку мережу спеціалізованих служб підтримки. Жерти насильства мають доступ до цілодобової національної гарячої лінії, кризових центрів, притулків, безкоштовної правової допомоги, психологічної підтримки та програм соціальної інтеграції. Важливою особливістю є гарантований доступ постраждалих жінок до соціальних і трудових прав, включно з можливістю зміни місця роботи, отримання фінансової допомоги та житлової підтримки.

Іспанська модель демонструє, що ефективна протидія насильству за ознакою статі можлива лише за умови чіткої правової регламентації, спеціалізованих інституцій та комплексного підходу, орієнтованого на права та безпеку постраждалих. Іспанський досвід є особливо цінним для України з огляду на його високий рівень нормативної визначеності та інституціоналізації. Передусім доцільним є запозичення підходу до комплексного спеціального закону, який би інтегрував кримінально-правові, соціальні та процесуальні механізми захисту постраждалих. Перспективним також є створення спеціалізованих судових або квазісудових механізмів для розгляду справ про домашнє та гендерно зумовлене насильство. Крім того, доцільним є впровадження єдиної національної системи оцінки ризиків та електронного моніторингу кривдників, що дозволило б підвищити ефективність превентивних заходів. Особливо важливим є підхід Іспанії до соціального захисту постраждалих як до елементу державної відповідальності, а не виключно сфери діяльності неурядових організацій.

Італійська модель характеризується поєднанням кримінально-правових, адміністративних та соціальних механізмів реагування, а також значною роллю регіонального рівня управління. Основною особливістю італійського підходу є акцент на ранньому втручанні, посиленні відповідальності кривдників та розвитку мережі спеціалізованих служб підтримки

постраждалих [198].

Ключовим нормативним актом, що визначив сучасну архітектуру італійської системи протидії насильству, став Закон № 119/2013 («Закон проти феміциду»), який суттєво посилив кримінально-правові механізми реагування на домашнє та гендерно зумовлене насильство, а також запровадив низку термінових захисних заходів для постраждалих. Подальший розвиток законодавства відбувся з ухваленням Закону № 69/2019 («Codice Rosso»), який установив пріоритетний і прискорений порядок розгляду справ про насильство щодо жінок та закріпив обов'язок правоохоронних органів і прокуратури негайно реагувати на повідомлення про такі злочини [223].

Координацію державної політики у сфері протидії насильству за ознакою статі здійснює Департамент з питань рівних можливостей при Голові Ради міністрів Італії. Він відповідає за розробку та реалізацію Національних стратегічних планів, розподіл фінансування та міжрівневу координацію між центральними органами влади, регіонами та муніципалітетами. План передбачає комплекс заходів у сферах превенції, захисту постраждалих і кримінально-правового переслідування кривдників [230].

Італійська система значною мірою спирається на децентралізовану мережу сервісів, що функціонують на регіональному та місцевому рівнях. Центральне місце у цій мережі займають антивіолентні центри та притулки для жінок, які зазнали насильства. Значна частина таких центрів управляється НУО за державної фінансової підтримки, що дозволяє поєднати інституційну стабільність із гнучкістю та чутливістю до потреб постраждалих.

Для України релевантним є поєднання кримінально-правових інструментів із соціальними механізмами захисту, зокрема впровадження прискореної процедури реагування на заяви про насильство за зразком «Codice Rosso», посилення ролі прокуратури у забезпеченні захисту та розвиток стабільно фінансованої мережі антивіолентних центрів у партнерстві з НУО. Італійський досвід також підкреслює необхідність зменшення регіональних диспропорцій у доступі до послуг та обов'язкове впровадження програм для

кривдників як елементу системи запобігання повторному насильству.

Португальська модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі вирізняється інтеграцією цієї проблематики у ширшу державну політику рівності та недискримінації, а також чітким визнанням домашнього та гендерно зумовленого насильства як публічного злочину. В основі моделі лежить поєднання кримінально-правових інструментів, соціального захисту постраждалих та системної превенції, що реалізується через національні стратегії та плани дій.

Координацію державної політики у сфері протидії насильству щодо жінок здійснює Комісія з питань громадянства та гендерної рівності (CIG), яка функціонує у складі Міністерства праці, солідарності та соціального забезпечення. CIG відповідає за стратегічне планування, моніторинг виконання національних планів, підготовку та навчання фахівців, а також координацію взаємодії між центральними органами влади, муніципалітетами та неурядовими організаціями. Важливою особливістю португальської моделі є чітке залучення органів місцевого самоврядування до реалізації державної політики через місцеві плани, що імплементують національні стратегії.

Практична реалізація політики протидії насильству в Португалії спирається на розгалужену мережу спеціалізованих служб підтримки, що функціонують у тісній взаємодії з державними органами. Центральну роль у цій системі відіграють кризові центри та притулки для постраждалих, а також національна гаряча лінія. Значна частина послуг надається у партнерстві з неурядовими організаціями, серед яких ключовою є Португальська асоціація підтримки жертв, що забезпечує психологічну, правову та соціальну допомогу на національному рівні [230].

Португальська модель демонструє ефективність поєднання кримінально-правових механізмів із державною стратегією рівності та соціального захисту, що є релевантним орієнтиром для України. Особливо цінним є інтеграція захисту постраждалих у національну політику, чітке визначення відповідального координаційного органу, система моніторингу та

індикаторів виконання. Україні варто запозичити партнерство з НУО як інституційно визнаними надавачами послуг із гарантованим фінансуванням, обов'язкові програми для кривдників та посилення ролі муніципалітетів у забезпеченні доступності сервісів, особливо в сільських і постконфліктних регіонах.

Центральноєвропейська модель: децентралізація та роль федеральних земель. Країни Центральної Європи (Німеччина, Австрія, Нідерланди, Бельгія) розвинули системи, що базуються на координаційних радах, національних планах дій, тісній співпраці між державою та громадським сектором.

Німецька модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі формується в умовах федеративного устрою держави, що зумовлює поєднання федерального законодавчого регулювання з широкими повноваженнями земель у сфері соціальної політики та надання допомоги постраждалим. Характерною рисою цієї моделі є чітке розмежування між кримінально-правовим реагуванням на насильство та системою соціального захисту жертв, а також поступовий перехід до концепції державної гарантії доступу до спеціалізованих послуг.

Німеччина ратифікувала Стамбульську конвенцію у 2017 р., і з цього часу її положення стали ключовим орієнтиром для реформування національної системи [198]. Відповідно до міжнародних зобов'язань, держава взяла на себе обов'язок забезпечити достатню кількість захисних і консультативних служб, а також ефективну координацію між усіма залученими суб'єктами.

Координацію на федеральному рівні здійснює Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді у співпраці з іншими міністерствами, тоді як практична реалізація значною мірою покладена на землі та муніципалітети. Саме вони відповідають за фінансування та функціонування притулків, консультаційних центрів і кризових служб. Така децентралізована модель дозволяє враховувати регіональні особливості, водночас створюючи ризик нерівномірності доступу до послуг.

Німецька модель демонструє важливість системного фінансування та

державної гарантії доступу до допомоги, що є актуальним для України в умовах воєнного та післявоєнного відновлення. Україні варто запозичити законодавче закріплення права постраждалих на спеціалізовану допомогу, встановлення мінімальних національних стандартів для служб підтримки з гнучкістю на місцевому рівні, а також пріоритетне застосування принципу «кривдник залишає житло» з ефективним контролем виконання.

Австрія вважається однією із провідних європейських країн, зокрема, у впровадженні концепції активного втручання держави та негайного захисту постраждалої особи. Сучасна австрійська модель поєднує кримінально-правові, адміністративні та соціальні механізми реагування, спираючись на принцип «нульової толерантності» до домашнього та гендерно зумовленого насильства. Центральним елементом цієї системи є раннє втручання, міжінституційна взаємодія та обов'язкове інформування спеціалізованих служб підтримки.

Принцип «кривдник залишає житло» є фундаментальним для австрійської моделі та вважається одним із найбільш ефективних інструментів захисту постраждалих [213]. Координація між правоохоронними органами та соціальними службами є обов'язковою та інституційно закріпленою. У разі винесення поліцією заборонного припису інформація автоматично передається до Центрів захисту від насильства, які зобов'язані зв'язатися з постраждалою особою протягом короткого строку та запропонувати безкоштовну правову й психологічну допомогу. Такі центри функціонують по всій території країни та фінансуються державою, хоча значною мірою управляються спеціалізованими громадськими організаціями.

Система підтримки постраждалих в Австрії включає мережу жіночих притулків, кризових центрів, консультаційних служб і національних гарячих ліній. Особлива увага приділяється доступності допомоги для вразливих груп, зокрема жінок з інвалідністю, мігранток і жінок, які не володіють державною мовою. Паралельно розвиваються обов'язкові програми для кривдників, які можуть бути призначені судом або у межах пробаційного нагляду як захід

запобігання повторному насильству.

Австрійський досвід корисний для України через раннє втручання та обов'язкову міжінституційну взаємодію. Варто запровадити автоматичне інформування служб при терміновому заборонному приписі, не покладаючи відповідальність на постраждалу особу, та посилити принцип негайного виселення кривдника з контролем і відповідальністю за порушення. Доцільно також запозичити модель державно фінансованих, незалежно керованих центрів захисту від насильства.

Нідерландська модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі базується на концепції раннього виявлення, обов'язкового втручання та міжсекторальної відповідальності, реалізованої в умовах високого рівня децентралізації. На відміну від моделей із домінуванням кримінально-правового підходу, Нідерланди розглядають домашнє та гендерно зумовлене насильство передусім як комплексну соціальну проблему, що потребує системної взаємодії соціальних, медичних, правоохоронних та муніципальних служб.

Ключовою інституційною особливістю нідерландської моделі є система *Veilig Thuis* – національна мережа регіональних центрів «Безпечний дім» [259]. Вони є обов'язковою точкою контакту для повідомлень про домашнє та гендерно зумовлене насильство і відповідають за оцінку ризиків, координацію втручань та взаємодію між поліцією, соціальними службами, медичними закладами й органами опіки.

Нідерландський досвід корисний для України завдяки системності, ранньому втручання та єдиній точці входу. Варто запровадити обов'язкову стандартизовану оцінку ризиків після кожного повідомлення про насильство з визначенням рівня та форми втручання. Україні слід посилити роль місцевого самоврядування, поєднавши децентралізацію з національними стандартами та державною відповідальністю. Ефективною є інтегрована робота з кривдниками, що може бути адаптована до української пробаційної та соціальної системи, а також робота з багатопроблемними сім'ями, актуальна в

умовах воєнних і соціальних криз.

Бельгійська модель запобігання та протидії насильству за ознакою статі формується в умовах складної федеративної системи управління, у межах якої повноваження розподілені між федеральним рівнем, регіонами та мовними спільнотами. У таких умовах ключовим завданням державної політики є забезпечення узгодженості дій між різними рівнями влади та формування єдиного підходу до захисту постраждалих.

У Бельгії координацію на федеральному рівні здійснює Інститут з питань рівності жінок і чоловіків, який відповідає за моніторинг і підготовку рекомендацій для органів влади. Регіони та спільноти організовують соціальні послуги, притулки та профілактичні програми, що потребує постійної координації між усіма рівнями управління [219]. У Бельгії практична реалізація політики протидії насильству здійснюється через мережу регіональних сервісів підтримки: притулки, кризові центри, служби психологічної та правової допомоги, гарячі лінії. Значна частина послуг надається у партнерстві з неурядовими організаціями. Особлива увага приділяється центрам комплексної допомоги жертвам сексуального насильства, які працюють за принципом «єдиного вікна» [243].

Бельгійський досвід релевантний для України через складність публічного управління та децентралізацію. Варто запровадити єдиний національний план дій із чіткими індикаторами та координацією, створити або посилити незалежний координуючий орган для моніторингу політики протидії насильству за ознакою статі. Важливе стабільне фінансування спеціалізованих сервісів та програми для кривдників. Особливо цінним є досвід міжрівневої координації, який можна адаптувати до українського адміністративного устрою та умов післявоєнного відновлення.

Британська модель: мультиагентний підхід та спеціалізовані прокурори. Модель Великої Британії у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі вирізняється високим рівнем нормативної деталізації, інституційної спеціалізації та чітким визнанням державної

відповідальності за захист постраждалих. Стратегічною рамкою Великобританії є Національна стратегія з протидії насильству щодо жінок і дівчат, оприлюднена урядом у 2021 р. та реалізована через плани дій на 2022-2024 р. Стратегія охоплює превенцію, підтримку постраждалих, переслідування кривдників і системні реформи правосуддя, з особливим акцентом на сексуальне та домашнє насильство [249].

Координацію політики у Великобританії здійснює Міністерство внутрішніх справ у взаємодії з Міністерством юстиції, Міністерством охорони здоров'я та місцевими органами влади. Значну роль відіграють місцеві органи влади та поліцейські і кримінальні комісари, відповідальні за фінансування та організацію сервісів підтримки постраждалих.

Британський досвід показує ефективність центрів комплексної допомоги жертвам сексуального насильства, що можна адаптувати до України. Важливо розвивати програми для кривдників як елемент запобігання повторному насильству. Доцільно розширити законодавче визначення домашнього та гендерного насильства з акцентом на психологічне, економічне та контрольоване насильство, а також закріпити обов'язки місцевої влади щодо доступу до сервісів підтримки з мінімальними стандартами та стабільним фінансуванням.

Балтійські держави: моделі пострадянської трансформації. Країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва) пройшли шлях від радянської системи, де проблема насильства за ознакою статі фактично не визнавалася, до сучасних систем, що відповідають європейським стандартам. Цей процес характеризується активною роллю громадських організацій, підтримкою ЄС, адаптацією західних моделей до постсоціалістичного контексту.

У *Литві* основою правового регулювання домашнього насильства є Закон «Про захист від домашнього насильства», який описує форми насильства, визначає суб'єктів реагування, механізми захисних приписів і правові гарантії для постраждалих осіб [224]. Кримінальне законодавство Литви передбачає відповідальність за фізичне, психологічне, сексуальне та

економічне насильство, що вчиняються у сімейному чи близькому особистому середовищі, включно з переслідуванням та іншими формами гендерно зумовленої агресії.

Координацію державної політики у Литві забезпечує Міністерство соціальних справ та праці, яке розробляє національні програми протидії домашньому насильству та механізми міжвідомчої взаємодії. Програми включають інтеграцію надання допомоги, оцінку ризиків та оперативне реагування поліції і соціальних служб. Органи влади співпрацюють зі спеціалізованими центрами та НУО, що надають психологічну, юридичну та соціальну підтримку постраждалим. За даними Європейського інституту рівності у 2022 р. 77 % зареєстрованих випадків домашнього насильства становили жінки як потерпілі, а інтимне партнерське насильство охоплювало 89 % випадків серед жінок, що свідчить про високу гендерну нерівність у досвіді насильства [211]. Дані свідчать також про значну частку фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства в рамках інтимних стосунків.

У системі реагування на насильство ключову роль відіграють: поліція, що проводить оцінку ризику та може застосовувати захисні приписи; муніципальні спеціалізовані центри допомоги, які надають комплексні послуги (психологічну, юридичну, соціальну) постраждалим; кризові центри та притулки з тимчасовим розміщенням; програми реабілітації для кривдників, що реалізуються акредитованими організаціями; національні телефонні лінії підтримки.

Литва запровадила електронну систему реєстрації випадків домашнього насильства, що дозволяє інтегрувати дані поліції, соціальних служб та спеціалізованих центрів, а також сприяє формуванню аналітичної бази для розробки політик та оцінювання їх ефективності. На місцевому рівні створюються мультидисциплінарні команди для реагування у випадках високого ризику.

Литовська система протидії насильству, попри сформований

нормативний і інституційний каркас, має практичні виклики: обмежений доступ до послуг у сільській місцевості та малих містах; недооцінювання психологічного та економічного насильства, що зменшує видимість проблеми; стигма та соціальні стереотипи, які стримують звернення за допомогою; слабка координація між службами та обмежена інтеграція даних; ускладнений доступ до підтримки для вразливих груп, зокрема людей з інвалідністю, мігрантів і мешканців віддалених районів [225].

Естонія. Основним нормативним актом є Закон про захист жертв, який встановлює систему підтримки жертв злочинів, включно з домашнім насильством. Кримінальний кодекс Естонії передбачає обтяжуючі обставини для злочинів, скоєних у близьких стосунках. У 2022 р. внесено зміни, що посилили покарання за домашнє насильство та ввели можливість електронного моніторингу кривдників [241].

В Естонії координацію політики протидії насильству за ознакою статі здійснює Міністерство соціальних справ через національні програми розвитку соціального добробуту та програму «Життя без насильства». Національна Рада з питань запобігання насильству координує міжвідомчі дії, а практична реалізація покладена на поліцію, соціальне страхування, центри підтримки жертв, притулки та програми для кривдників, при цьому функціонує цілодобова гаряча лінія допомоги [212]. Естонія активно впроваджує цифрові технології у сфері протидії домашньому насильству. У 2019 р. було запроваджено електронну систему управління випадками, яка інтегрує дані поліції, центрів підтримки жертв та соціальних служб. Крім того, держава розвиває інструменти електронного моніторингу та оцінки ризиків щодо кривдників високого рівня небезпеки.

Центрально-Східна Європа: виклики системної трансформації. Країни Центрально-Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія) перебувають на різних етапах розбудови систем протидії насильству за ознакою статі. Цей процес характеризується певними спільними рисами: спадщина радянської/соціалістичної системи з її табуванням теми

насильства в сім'ї; впливом консервативних цінностей та релігії; політизацією питання гендерної рівності у контексті протистояння «традиційних цінностей» та «європейських стандартів»; обмеженими ресурсами та повільною інституційною модернізацією; критичною роллю громадських організацій у компенсації недоліків державної системи. Розглянемо досвід Польщі та Чехії.

Польща має довгу традицію розвитку правового та інституційного механізму запобігання домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Основою такого механізму є комплексне законодавство та міжвідомчі практики реагування, що поєднують силові, соціальні, превентивні та реабілітаційні підходи.

Центральним нормативним актом у Польщі є Закон від 29 липня 2005 р. «Про протидію насильству в сім'ї». Закон визначає поняття домашнього насильства, правові засади його припинення, оцінювання ризиків та повноваження поліції, соціальних служб і громадських організацій у виявленні та реагуванні на такі випадки [258]. Його ключовою метою є захист постраждалих і координація дій суб'єктів системи реагування. У 2023 р. законодавство було розширене новими формами реагування, включно з посиленням захистом від економічного та кібернасильства та розширенням визначенням потерпілих, до яких належать неповнолітні, що стали свідками насильства [234].

Ключовим інструментом польської моделі є процедура «Niebieska Karta» («Блакитна картка») – адміністративний механізм оперативного реагування на домашнє насильство. Вона автоматично запускається у разі отримання поліцією, соціальними чи медичними службами інформації або обґрунтованої підозри насильства та передбачає передачу даних до міждисциплінарних команд, що забезпечує ранню оцінку ризиків і координацію дій суб'єктів реагування [237]. Така модель забезпечує єдину оцінку ризиків і координацію дій усіх залучених суб'єктів на ранніх етапах реагування [238].

Унікальність польського досвіду полягає в комплексному міжвідомчому

підході до протидії домашньому насильству. Процедура «Niebieska Karta» забезпечує координацію дій ключових інституцій і системний облік потреб потерпілих, а інтердисциплінарні команди – індивідуалізоване реагування [237; 234].

Чехія має розвинену систему протидії насильству за ознакою статі, що поєднує чітке законодавче визначення, міжвідомчу координацію та активну участь неурядових організацій. Закон про захист від домашнього насильства визначає його як фізичне, психологічне, сексуальне та економічне насильство, а також контрольну поведінку щодо партнерів, дітей і родичів [222]. Цивільний кодекс передбачає тимчасові охоронні приписи для обмеження контактів кривдника з постраждалими [236]. У 2025 р. Сенат розширив визначення домашнього насильства, включивши економічне насильство та психологічну маніпуляцію [206].

Ключові суб'єкти реагування на насильство в Чехії включають поліцію та муніципальні органи, які здійснюють первинне реагування, оцінку ризику та ініціювання охоронних приписів, а також неурядові організації, зокрема Bílý Kruh Bezpečí, що надають кризову, юридичну та психологічну підтримку. Гарячі лінії та онлайн ресурси забезпечують цілодобовий доступ до допомоги. Координація відбувається між міністерствами, поліцією, судами та НУО, а єдина система збору даних дозволяє оцінювати ефективність заходів і планувати превентивні програми [204]. Особливості чеського досвіду: широке законодавче визначення насильства, включно з економічною шкодою та контрольної поведінкою; активна роль НУО; цілодобові гарячі лінії та онлайн ресурси; постійне оновлення законодавства щодо нових форм насильства.

Практика зарубіжних держав свідчить, що належна систематизація суб'єктів у сфері протидії насильству за ознакою статі сприяє підвищенню ефективності державного управління, запровадженню єдиних стандартів діяльності та забезпеченню прозорості адміністративних процедур. Такий підхід базується на принципах комплексності, субсидіарності та спільної відповідальності, коли органи публічної влади діють у тісній взаємодії з

інститутами громадянського суспільства. У деяких країнах така система функціонує за принципом комплексності та спільної відповідальності, коли превентивні, правозахисні й відновні заходи взаємодоповнюють одне одного. При цій особливій увазі приділяється не лише реагування на факти насильства, а й запобігання його проявам через просвітницьку діяльність, підвищення гендерної обізнаності, удосконалення правового регулювання та розвиток інституційної сприятливості суб'єктів. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду демонструє наявність трьох основних адміністративних моделей організації суб'єктів: централізованої, децентралізованої та змішаної.

Централізована модель передбачає концентрацію основних повноважень у національних органах влади, що забезпечує єдність політики, стандартизацію процедур та послідовне виконання державних програм на всій території. Ключові механізми включають централізоване планування і контроль, моніторинг діяльності регіональних структур та системну оцінку результативності заходів. Практичними наслідками централізованої моделі є висока передбачуваність діяльності суб'єктів, однаковий рівень реагування на прояви насильства у різних регіонах і забезпечення уніфікованих стандартів захисту прав громадян.

Децентралізована модель передбачає значну автономію регіональних і місцевих органів влади у прийнятті рішень і реалізації політики щодо запобігання насильству. Основними принципами є адаптація заходів до місцевих умов, участь громадських організацій та соціальних інститутів у процесах превенції та реагування. Ключові механізми включають місцеве планування програм, гнучкі адміністративні процедури та залучення громади до контролю і моніторингу. Практичним ефектом є більша гнучкість системи, здатність швидко реагувати на специфічні потреби регіонів і підвищення рівня громадської довіри до органів влади.

Змішана модель інтегрує сильні сторони централізованих і децентралізованих підходів, поєднуючи єдину державну політику з можливістю регіональної адаптації. Основними принципами є координація

між центральними і місцевими органами влади, залучення недержавних інституцій і громадських структур, а також чітке визначення компетенцій і відповідальності на різних рівнях. Ключові механізми включають міжвідомчі ради, спільні координаційні платформи, інтегровані системи моніторингу та підзвітності, а також регулярний обмін інформацією між суб'єктами. Практичними наслідками є здатність системи поєднувати стандартизацію і гнучкість, забезпечуючи комплексне реагування на прояви насильства та підвищуючи результативність адміністративно-правових заходів.

3.2. Напрями оптимізації системи суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні

Не дивлячись на низку проблем, сьогодні в українському науковому просторі також репрезентується позиція, що «у державі сформована система органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі; завдання та функції цих органів чітко регламентовані відповідними законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами; робота у цьому напрямі знаходиться під постійним моніторингом суспільства та медіа; вітчизняне суспільство постійно координує розвиток нормативно-правового забезпечення, здійснюючи імплементацію та ратифікацію норм законодавства розвинених країн світу» [17, с. 8]. Дійсно, є низка позитивних зрушень у цій сфері, однак вважаємо такий висновок дещо передчасний та необ'єктивний й такий, що лише частково відповідає українській дійсності.

Попри позитивні зрушення у формуванні державної політики протидії насильству за ознакою статі, включно з удосконаленням законодавства, розбудовою мережі послуг для постраждалих та підвищенням інституційної спроможності суб'єктів реагування, практика демонструє системні проблеми, пов'язані з фрагментованістю компетенцій, дисбалансом ресурсного забезпечення та відсутністю єдиних критеріїв оцінювання результативності

заходів [70; 253]. Особливого значення ці виклики набувають в умовах зростання кількості різних форм гендерно зумовленого насильства, у тому числі сексуального, економічного, психологічного та насильства в цифровому середовищі, що фіксується як у діяльності правоохоронних органів, так і у системі соціального забезпечення [253; 176]. Військові дії, внутрішнє переміщення населення, посилення соціальної вразливості окремих груп лише актуалізували ці проблеми, спричинивши додаткове навантаження на систему реагування. У таких умовах оптимізація інституційної і міжвідомчої взаємодії постає не як бажаний напрям розвитку, а як об'єктивна необхідність забезпечення гарантій прав і свобод постраждалих осіб відповідно до міжнародних стандартів. Отже, модернізація системи суб'єктів протидії насильству за ознакою статі повинна охоплювати організаційні, управлінські й цифрові інструменти вдосконалення, а також посилення суб'єктно-нормативної спроможності, що забезпечить адаптацію національної моделі до європейських стандартів захисту прав людини.

Незважаючи на розширення нормативної бази та організаційної інфраструктури протидії насильству, функціональна фрагментованість залишається суттєвим викликом для всієї системи управління. Практика засвідчує нерівномірний розподіл функцій і відповідальності між суб'єктами, що знижує якість і оперативність реагування на випадки насильства [70, с. 28]. Особливо це проявляється у відсутності єдиного координаційного центру, який би забезпечував контроль та стандартизацію процесів на всіх рівнях – від первинного реагування до соціального супроводу постраждалої особи.

Крім того, кадрова та ресурсна диспропорція між територіальними громадами перешкоджає реалізації принципу рівного доступу до захисту. Регіони різняться рівнем забезпеченості кваліфікованими фахівцями із соціальної роботи, психологами, спеціалізованими поліцейськими підрозділами, а також доступом до притулків, кризових кімнат і мобільних бригад. Важливим управлінським недоліком залишається домінування реактивних заходів над превентивними: робота з кривдниками, превентивні

програми у громадах, сексуальна і гендерна просвіта розвиваються нерівномірно і потребують системного підсилення [76]. В умовах воєнного стану та посилення соціальної напруги ці завдання набувають особливого значення.

Координація між суб'єктами системи є системоутворюючим елементом державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, оскільки саме узгодженість дій уповноважених органів визначає швидкість реагування, якість надання допомоги та дієвість захисту прав постраждалих. Законодавство України передбачає комплексний підхід до такої діяльності, включаючи механізми співпраці між органами Національної поліції України, органами соціального захисту, службами у справах дітей, системою охорони здоров'я та освітою [162]. З огляду на вищезазначене, міжінституційна співпраця має перейти від формального нормативного регулювання до реальної операційної інтеграції, у межах якої кожен учасник виконує визначені компетенції з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, а обмін інформацією відбувається невідкладно й безперервно. Це дасть змогу запобігати повторним випадкам насильства, гарантувати безпеку постраждалих та забезпечити дієвість кримінальної й адміністративної відповідальності для кривдників.

Розвиток спеціалізованих служб підтримки постраждалих від насильства за ознакою статі є ключовою складовою державної політики захисту прав людини. Закон України № 2229-VIII визначає, що держава зобов'язана забезпечувати належні умови для надання соціальних послуг, включно з тимчасовим притулком, психологічною підтримкою та правовою допомогою [115]. На практиці зберігається територіальна нерівність доступу до таких сервісів: наявність чи відсутність кризових кімнат, денних центрів, мобільних бригад часто залежить від фінансової спроможності територіальних громад. Це зумовлює порушення принципу рівності можливостей постраждалих осіб у реалізації права на захист. Потребує системного підсилення професійний потенціал системи: дефіцит соціальних працівників,

психологів, адвокатів та фахівців спеціалізованої поліції ускладнює надання комплексної допомоги у встановленні нормативами строки.

Ефективність державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі визначається здатністю не лише реагувати на вже вчинені правопорушення, але й запобігати їх виникненню шляхом формування стійких механізмів взаємодії між усіма суб'єктами системи [115]. З цією метою доцільним є розроблення та посилене впровадження інтегрованої моделі управління, що передбачає поєднання централізованого стратегічного керівництва на рівні Національної поліції України та центральних органів виконавчої влади із децентралізованою практичною реалізацією заходів у територіальних громадах, включно з роботою мобільних бригад, притулків, кризових кімнат і центрів соціальної підтримки.

У межах такої моделі важливим є якісне підсилення повноважень координаційних рад при органах місцевого самоврядування, які повинні мати реальний вплив на ухвалення управлінських рішень, зокрема шляхом затвердження локальних планів реагування, моніторингу ризиків, контролю за виконанням заходів безпеки та забезпеченням оцінки якості соціальних послуг відповідно до міжнародних стандартів.

Невід'ємною передумовою ефективної координації виступає модернізація системи підготовки кадрів: поліцейські, соціальні працівники, психологи, медичні фахівці та педагоги мають діяти в єдиному методичному полі, що формуватиметься на основі міждисциплінарних навчальних програм та періодичних практико-орієнтованих оцінювань [255]. Узгодження професійних стандартів дозволить усунути якісні диспропорції між регіонами та забезпечити належний рівень реагування незалежно від територіального розташування постраждалої особи.

У контексті цифрової трансформації публічного управління інтеграційні процеси мають бути підкріплені створенням єдиної інформаційної екосистеми, у межах якої відбуватиметься взаємодія даних між Єдиним державним реєстром випадків домашнього насильства, базами соціального

захисту, медичними інформаційними системами та освітніми реєстрами [199]. Це забезпечить своєчасний доступ суб'єктів до необхідної інформації, підвищить повноту та достовірність обліку даних про інциденти, а також створить умови для аналітичного прогнозування ризиків (predictive analytics), що сприятиме формуванню превентивних управлінських рішень.

Моніторинг і доказове планування поступово посилюються, але потребують подальшого розвитку сумісності даних і практичного використання Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства і насильства за ознакою статі (передбаченого законодавством і урядовими актами) для управлінських рішень. Ідеться не про відсутність реєстру, а про необхідність інтеперабельності адміністративної статистики між суб'єктами і регулярного аналітичного звітування.

Важливим принципом функціонування інтегрованої моделі має стати участь громадськості, зокрема в аспектах зовнішнього моніторингу, незалежної оцінки якості послуг і публічного контролю за результатами діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Відкритість статистичної інформації щодо повідомлень про насильство, результативності реагування та доступності допомоги сприятиме підвищенню рівня довіри суспільства до системи та розширюватиме можливості для партнерства між державою та громадським сектором.

Таким чином, запропонована інтегрована модель управління у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі забезпечує поєднання централізованого стратегічного керівництва, децентралізованого практичного виконання, цифрово-технологічного забезпечення, кадрової спроможності та громадського контролю. Її реалізація відповідатиме міжнародним стандартам захисту прав людини та створить умови для ефективного, підзвітного, сталого й людиноцентричного функціонування системи протидії гендерно зумовленому насильству в Україні.

Оптимізація системи протидії насильству за ознакою статі потребує цілеспрямованого посилення правоохоронної компоненти, здатної

забезпечити своєчасне виявлення правопорушень, належне документування фактів насильства та оперативне реагування на відповідні виклики. В умовах ускладнення соціальних ризиків ефективність діяльності правоохоронних органів визначається не лише кадровою спроможністю, а й рівнем організаційної та інформаційної інтеграції з іншими суб'єктами системи протидії насильству.

Одним із перспективних напрямів удосконалення правоохоронної діяльності є створення спеціалізованих підрозділів Національної поліції України на районному рівні за функціональною моделлю, подібною до ювенальної превенції. Такі підрозділи повинні: здійснювати діяльність на основі вузької спеціалізації у сфері протидії насильству за ознакою статі; забезпечувати контроль за виконанням термінових та обмежувальних заходів безпеки щодо постраждалих осіб; функціонувати в межах єдиної вертикалі управління Національної поліції України з чітко визначеною підзвітністю; підтримувати системну взаємодію з притулками, шелтерами, мобільними бригадами соціально-психологічної допомоги та іншими суб'єктами реагування.

Інституціоналізація спеціалізованих підрозділів дозволить вибудувати послідовний та безперервний маршрут реагування, що охоплює етапи від фіксації події та збору доказів до забезпечення подальшої соціальної реінтеграції постраждалої особи [54]. Професійний супровід відповідних справ зменшуватиме ризики втрати доказової інформації, формального підходу до реагування та сприятиме підвищенню рівня притягнення кривдників до юридичної відповідальності.

Важливим напрямом є посилення взаємодії спеціалізованих служб із Національною поліцією України, що забезпечить координацію реагування на інциденти насильства та безперервність маршруту підтримки від моменту фіксації правопорушення до відновлення прав постраждалих. Розвиток спеціалізованих служб підтримки має відбуватися на засадах доступності, професійності та комплексності, що дозволить гарантувати належний рівень

безпеки та відновлення прав постраждалих осіб від насильства за ознакою статі.

Вагомим чинником підвищення ефективності правоохоронних заходів є цифровізація управлінських і процесуальних процедур, зокрема: впровадження службового мобільного застосунку для патрульних і спеціалізованих поліцейських підрозділів; автоматизоване інформування про надходження викликів і наявні ризики повторного насильства; забезпечення доступу до стандартизованих алгоритмів реагування та процесуальних шаблонів; інтеграція з Єдиним державним реєстром випадків домашнього насильства; створення захищених каналів оперативного зв'язку з шелтерами та соціальними службами в режимі реального часу.

Запровадження такої моделі цифрової взаємодії дозволяє мінімізувати управлінські розриви між суб'єктами реагування, скоротити час прийняття рішень та сформулювати прозорий механізм внутрішнього контролю за діяльністю правоохоронних підрозділів [200]. У довгостроковій перспективі це сприятиме поступовому переходу від переважно реактивної до превентивно орієнтованої моделі протидії насильству за ознакою статі.

Узагальнюючи, інституціоналізація спеціалізованих поліцейських підрозділів у поєднанні з розвитком цифрових інструментів міжвідомчої взаємодії слід розглядати як ключові напрями трансформації системи суб'єктів протидії насильству за ознакою статі. Реалізація такого підходу забезпечує оперативність, підзвітність та уніфіковані стандарти реагування на всій території держави, що відповідає сучасним міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини.

Проаналізувавши питання щодо забезпечення безпеки осіб, що стали жертвами насильства, треба наголосити, що підхід до цього актуального питання повинен бути комплексним, згуртованим. Введення окремого підрозділу Національної поліції, що буде працювати тільки за напрямом випадків насильства за ознакою статі допоможе ретельно та детально вивчати конкретні прояви насильства у конкретних обставинах. Взаємодія

вищевказаних підрозділів з притулками, шелтерами, з центрами соціально-психологічної допомоги повинна бути закріплена на рівні держави та мати державні гарантії. Гарантування належного рівня громадської безпеки, а також соціальної і правової захищеності населення є одним із ключових обов'язків держави як суб'єкта публічної влади. Особа, яка має такі гарантії, може почуватись у безпеці. Збільшення кількості обов'язкових державних закладів, до яких може звернутись особа, що постраждала від агресії з боку членів родини, або уповноважена особа окремого підрозділу поліції, що займається вищевказаним напрямом, вплине на зменшення кількості випадків домашнього насильства за рахунок відокремлення жертви від кривдника [154].

Не менш важливою проблемою є неможливість розділити окремо кривдника та жертву в просторі та часі. Є випадки, коли зволікання з боку відповідних органів може призвести до серйозних наслідків, серед яких тяжкі тілесні ушкодження та навіть смерть. Введення термінових приписів повинно було вирішити це питання, але після повернення кривдника до сім'ї ситуація все більше нагадує замкнуте коло з болу та страждань. Жертва не має змоги закінчити наругу над власним життям здебільшого з економічних міркувань (в більшості випадків жертви залежні в фінансовому плані від кривдників, а якщо доходи рівні, то жертва не бажає, аби кривдника наказали фінансово, адже це відобразиться на їхньому спільному сімейному бюджеті). Як правило, особи, які залежні від свого кривдника на фінансовому та побутовому рівні, змушені терпіти обставини, що випали на їх долю, оскільки питання щодо розміщення таких осіб у шелтерах або притулках майже не розглядається. Причиною тому є обмежена кількість таких закладів по всій Україні.

Зміцнення міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії, уніфікація алгоритмів реагування та інтегрованість інформаційних систем є необхідними умовами функціонування цілісної та безперервної моделі підтримки постраждалих осіб, спрямованої на запобігання повторному насильству та мінімізацію ризиків ескалації загроз. У сучасних умовах особливого значення набуває цифровізація процесів, що дозволяє забезпечити

оперативність управлінських рішень та прозорість діяльності відповідальних суб'єктів. Інституціоналізація спеціалізованих поліцейських підрозділів з одночасним посиленням професійної підготовки фахівців соціальної сфери створює можливість переходу від реактивної до превентивної моделі державної політики.

Вважаємо логічним, що вищевказаним питанням повинен займатися окремий підрозділ органів поліції, якому будуть підпорядковані державні притулки та шелтери, з яким працівники поліції постійно взаємодіятимуть та контролюватимуть порядок виконання заходів щодо попередження насильства за ознакою статі. Також цей окремий підрозділ повинен взаємодіяти зі службою з пошуку роботи для жертв та дитячими закладами освіти для забезпечення можливості жінці працювати.

Інституційний механізм протидії насильству за ознакою статі в Україні базується на діяльності суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, уповноважених державою на забезпечення захисту постраждалих осіб, реалізацію превентивних заходів і притягнення кривдників до відповідальності. У його нормативне підґрунтя інтегровано положення Стамбульської конвенції, що передбачають комплексний підхід «4Р»: запобігання, захист, переслідування правопорушників і формування політик на основі знань про проблему.

Попри формування спеціальної законодавчої основи та розширення інфраструктури підтримки постраждалих, система реагування на насильство за ознакою статі характеризується фрагментованістю повноважень, дефіцитом ресурсної спроможності в окремих територіальних громадах і відсутністю належного контролю за якістю виконання управлінських рішень [124]. Механізми координації, закріплені Порядком взаємодії суб'єктів, не забезпечують у повній мірі узгодженості дій у ситуаціях підвищеного ризику повторних правопорушень.

Розбудова спеціалізованих служб підтримки постраждалих від насильства за ознакою статі є одним із базових критеріїв ефективності

виконання державою своїх позитивних зобов'язань у сфері захисту прав людини. Законодавство України передбачає функціонування мережі притулків, кризових кімнат, денних центрів, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, а також надання правової, психологічної та медичної підтримки постраждалим особам.

Разом із тим зберігається просторова нерівність доступу до спеціалізованих сервісів. Територіальні громади суттєво різняться рівнем ресурсного забезпечення, кількістю фахових кадрів і можливістю забезпечення безпеки постраждалих. Це створює ризики формування так званої «територіальної дискримінації», коли захист прав і доступ до послуг залежать не від потреби, а від місця проживання [83]. Підвищене навантаження на служби реагування актуалізує потребу в інституційних гарантіях сталого фінансування інфраструктури підтримки. Соціальні послуги мають надаватися не «проектно», а в межах довгострокового бюджетного планування, із чіткими стандартами якості та підзвітності.

Проблеми кадрової спроможності залишаються одними з найбільш критичних: фахівці з соціальної роботи, психологи та юристи, які працюють із постраждалими, часто не мають спеціалізованої підготовки, унаслідок чого виникають труднощі у роботі з високоризиковими випадками насильства [255]. Європейські стандарти вимагають, аби допомога надавалася виключно підготовленими спеціалістами, що володіють методиками кризового реагування та правозахисного підходу.

Удосконалення мережі сервісів повинно супроводжуватися впровадженням моніторингу якості надання допомоги, орієнтованого на фактичні результати: відновлення безпеки, зменшення повторних звернень, підвищення рівня соціального захисту постраждалих. Для цього необхідними є належний супровід індивідуальних планів безпеки та оцінка ефективності заходів з урахуванням ризик-орієнтованої моделі управління.

Таким чином, розвиток спеціалізованих служб підтримки постраждалих від насильства за ознакою статі має ґрунтуватися на доступності,

професійності та комплексності, що дозволить забезпечити належний рівень безпеки й реалізацію прав і законних інтересів кожної постраждалої особи.

Створення таких підрозділів не лише оптимізує процес притягнення кривдників до відповідальності, але й забезпечить безперервність маршруту допомоги постраждалим шляхом тісної координації між поліцією, мобільними бригадами, притулками та соціальними службами [84]. Централізація управлінських функцій дозволить підвищити якість первинного документування випадків насильства, а відтак – зміцнити доказову базу під час кримінального або адміністративного провадження, що позитивно позначиться на ефективності застосування відповідальності.

Удосконалення системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні потребує побудови єдиної, узгодженої та людиноцентричної моделі управління, яка забезпечить як своєчасне реагування на правопорушення, так і запобігання їх повторенню. Відповідно до міжнародного підходу «4Р» (prevention, protection, prosecution, policies), що закріплений у Стамбульській конвенції, держава повинна гарантувати комплексну реалізацію цих напрямів в єдиній системі.

На сьогодні проблема полягає в тому, що окремі суб'єкти державного управління діють у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі фрагментарно, що ускладнює формування безперервного маршруту допомоги постраждалим, а також створює умови для зниження якості реагування під час передачі повноважень між установами. Для усунення таких інституційних розривів необхідним є запровадження вертикально інтегрованої моделі, у межах якої стратегічні рішення приймаються на центральному рівні, тоді як практична реалізація та моніторинг відбуваються на рівні територіальних громад.

Координаційні ради при органах місцевого самоврядування мають стати управлінським центром реалізації державної політики на місцях із правом ухвалювати локальні програми реагування, аналізувати ризики, контролювати виконання заходів безпеки, здійснювати оцінку якості послуг і підзвітності

виконавців [74]. Такий підхід забезпечить своєчасне ухвалення рішень і адаптацію політики до місцевих умов.

Ключовим чинником ефективності інтегрованої моделі є професіоналізація персоналу, що працює з постраждалими. Єдині стандарти професійної підготовки та регулярна сертифікація спеціалістів відповідно до рекомендацій Ради Європи дадуть змогу зменшити ресурсну нерівність між громадами і підвищити якість послуг у сфері захисту прав людини.

Отже, формування інтегрованої моделі управління у сфері протидії насильству за ознакою статі створює можливість переходу від переважно реактивної моделі діяльності суб'єктів до сталої превентивної системи, спроможної забезпечити захист прав людини незалежно від територіальних, соціальних чи економічних факторів. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам безпеки й утворює державу як гаранта забезпечення прав постраждалих осіб.

Забезпечення ефективного функціонування державної політики у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі можливе лише за умови існування інституційно оформленого механізму управлінської підзвітності. На практиці нерідко спостерігаються випадки формального реагування, що не відповідає реальному рівню загрози для постраждалих, а також несвоєчасне або неповне документування правопорушень. Це свідчить про вплив суб'єктивного чинника у діяльності уповноважених органів і недостатній державний контроль за якістю реагування.

Хоча законодавство України чітко визначає обов'язки органів Національної поліції, соціального захисту, охорони здоров'я й освіти щодо реагування на факти насильства за ознакою статі, не передбачено окремого механізму дисциплінарної відповідальності посадових осіб за неналежне виконання цих повноважень. Унаслідок цього відсутня сталий кореляційний зв'язок між якістю реагування та юридичними наслідками, що може призводити до повторних випадків насильства і навіть летальних наслідків для постраждалих.

Актуальним для України є розроблення системи ключових індикаторів результативності (KPI), серед яких: час реагування та супроводу випадку; кількість індивідуальних планів безпеки, доведених до виконання; рівень повторних звернень із тієї самої сім'ї/спільноти; частка випадків, у яких вжито термінові заборонні приписи; кількість рішень, що завершилися притягненням до відповідальності. Це дозволить вимірювати ефективність не за кількістю оформлених документів, а за реальними наслідками для безпеки постраждалих осіб.

Управлінська звітність має бути публічною, а оцінювання результативності – регулярним і незалежним, із залученням громадських організацій та міжнародних інституцій [256]. Саме прозорість і підзвітність формують довіру постраждалих, підвищують рівень звернень і сприяють дефрагментації системи державного реагування. Запровадження правових і процедурних інструментів управлінської відповідальності є підґрунтям формування сталої та професійної моделі протидії насильству за ознакою статі, яка забезпечує невідворотність належного реагування та пріоритетність безпеки постраждалої особи.

Оновлення підходів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі потребує переходу від переважно реактивної моделі до сервісно-орієнтованої системи, у якій держава виступає не лише каральним, а насамперед захисним і підтримувальним суб'єктом [256]. Така трансформація передбачає переосмислення ролі суб'єктів системи як постачальників спеціалізованих послуг та створення середовища, у якому звернення по допомогу є простим, безпечним і ефективним для постраждалих.

Оптимізація системи суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі є визначальним напрямом державної правової політики, спрямованим на забезпечення гарантій захисту прав і свобод людини відповідно до міжнародних стандартів. Результати дослідження засвідчили, що, незважаючи на сформовану нормативну основу та певний прогрес у розвитку механізмів реагування, ця система все ще характеризується

фрагментованістю компетенцій, нерівномірністю доступу до спеціалізованих послуг у різних регіонах, недостатнім рівнем професійної підготовки залучених фахівців і відсутністю належних механізмів управлінської підзвітності. Зростання звернень щодо насильства за ознакою статі, а також ускладнення його форм в умовах воєнного стану свідчать про об'єктивну потребу в інтеграції діяльності всіх суб'єктів та переході до сервісно-орієнтованої моделі державного управління у цій сфері.

Ефективність системи протидії насильству за ознакою статі визначається структурною організацією суб'єктів, чіткістю підпорядкування та рівнем координації між органами державної влади, правоохоронними структурами та соціальними службами. Аналіз існуючої ієрархії Національної поліції України та взаємодії з міжвідомчими структурами дозволяє виокремити низку ключових рівнів управління та функціональної відповідальності, що є критичними для забезпечення комплексного захисту постраждалих осіб.

1. Центральний рівень. На центральному рівні функціонує Департамент ювенальної превенції Національної поліції України, підпорядкований безпосередньо Голові НПУ. Департамент відповідає за формування загальної стратегії протидії насильству, розробку стандартів реагування, методичну підтримку регіональних підрозділів та контроль за виконанням заходів безпеки. На цьому рівні також закріплюється координація між правоохоронними органами та соціальними службами, мобільними бригадами та притулками, що відповідає принципу «no wrong door» та сучасним міжнародним стандартам захисту прав людини.

2. Обласний рівень. На обласному рівні функціонують Головні управління НПУ (ГУНП) та відповідні підрозділи ювенальної превенції і запобігання насильству. Вони забезпечують: координацію діяльності районних і міських відділів поліції; моніторинг виконання процедур реагування на випадки насильства; взаємодію з міжвідомчими структурами: соціальними службами, органами місцевого самоврядування, притулками та

мобільними бригадами. Розвиток спеціалізованих служб підтримки постраждалих на обласному рівні є ключовою складовою державної політики у сфері захисту прав людини. Така інтеграція забезпечує безперервність допомоги та стабільний супровід постраждалих осіб від моменту звернення до реінтеграції.

3. Районний/міський рівень. На територіальному рівні працюють районні та міські відділи поліції із інспекторами з запобігання та протидії насильству. Вони є первинною точкою контакту для постраждалих, забезпечують оперативне реагування, фіксацію фактів насильства та супровід до отримання остаточного захисту. Цей рівень активно взаємодіє з: шелтерами та притулками, мобільними бригадами (наприклад, «Поліна»), соціальними службами та органами місцевого самоврядування. Впровадження спільних процедур взаємодії, стандартизованих алгоритмів та цифрового інструментарію (мобільні застосунки для всіх залучених служб) дозволяє: координувати роботу правоохоронних та соціальних органів; забезпечувати оперативну передачу інформації між усіма суб'єктами; контролювати дотримання індивідуальних планів безпеки та заходів захисту.

4. Міжвідомча та цифрова інтеграція. Ключовим елементом оптимізації є забезпечення комунікації між усіма суб'єктами системи через цифрові інструменти, які дозволяють: реєструвати випадки насильства в єдиній базі даних; автоматично інформувати правоохоронців, соціальні служби, мобільні бригади та шелтери; надавати стандартизовані алгоритми дій для кожного етапу реагування; контролювати виконання заходів безпеки у режимі реального часу. Ця інтеграція сприяє зменшенню управлінських розривів, підвищенню оперативності та забезпечує послідовність маршруту підтримки постраждалої особи.

5. Законодавче закріплення. Для стабільності та легітимності системи необхідне закріплення відповідних процедур та обов'язків суб'єктів на рівні законодавства. Це передбачає: формалізацію алгоритмів взаємодії між поліцією, соціальними службами та спеціалізованими установами;

закріплення права постраждалої особи на безперервний супровід та індивідуальний план безпеки; визначення механізмів контролю за дотриманням заходів захисту.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, слід зауважити таке.

1. Вертикальна ієрархія Національної поліції України, від центрального департаменту до інспекторів на місцях, створює необхідну підзвітність і контроль, однак її ефективність значною мірою залежить від системної інтеграції з міжвідомчими структурами – соціальними службами, мобільними бригадами та шелтерами. Без такої інтеграції існує ризик формалізації процедур та втрати безперервності захисних заходів.

2. Розвиток спеціалізованих підрозділів та служб підтримки є критично важливим для забезпечення комплексного захисту постраждалих осіб. Впровадження таких структур на районному та обласному рівнях дозволяє не лише підвищити швидкість реагування на випадки насильства, а й мінімізувати ризики повторної віктимізації, підвищити рівень документування правопорушень і гарантувати безперервний супровід постраждалих від первинного звернення до реінтеграції.

3. Цифровізація комунікацій та впровадження стандартизованих алгоритмів для всіх задіяних служб забезпечує принцип «no wrong door», створює прозору систему контролю та дозволяє оцінювати ефективність дій не формально, а за результатами захисту постраждалих. Це одночасно підвищує оперативність реагування і зменшує управлінські розриви між різними рівнями системи.

4. Закріплення процедур і відповідальності на законодавчому рівні є необхідною передумовою стабільності та легітимності системи. Лише формалізація взаємодії між поліцією, соціальними службами, мобільними бригадами та спеціалізованими установами дозволяє забезпечити єдині стандарти реагування, ефективне застосування заходів безпеки та довгостроковий захист прав постраждалих осіб.

Оптимізація системи має ґрунтуватися на комплексному підході, який

поєднує чітку вертикаль підпорядкування, міжвідомчу координацію, цифрову інтеграцію та законодавче закріплення процедур. Така модель дозволяє трансформувати систему реагування на насильство з розрізнених функцій у цілісний механізм захисту прав людини, орієнтований на результат та сталу безпеку постраждалих. Впровадження концепції «no wrong door» трансформує систему протидії насильству за ознакою статі з набору розрізнених заходів у єдиний, скоординований механізм, орієнтований на реальні потреби постраждалої особи. Реалізація цього підходу створює умови для підвищення ефективності публічного управління у зазначеній сфері та відповідає сучасним міжнародним стандартам захисту прав людини. Сервісно-орієнтована модель державного управління, побудована на засадах доступності, безперервності та індивідуалізації допомоги, є обов'язковим елементом модернізації інституційного механізму протидії насильству за ознакою статі. Її реалізація сприятиме зміцненню безпеки постраждалих осіб та забезпечить державі відповідність міжнародним правозахисним стандартам.

Висновки до розділу 3

Досвід зарубіжних країн демонструє різні моделі координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, що мають свої переваги та обмеження. Його вивчення є важливим для України, що формує власну систему відповідно до міжнародних практик і євроінтеграційного курсу. Європейські держави застосовують різні підходи, що відображають їхні правові та адміністративні особливості. Адаптація ефективних моделей до українських реалій може підвищити результативність національної системи. Зарубіжна практика показує, що систематизація суб'єктів сприяє ефективному управлінню, єдиним стандартам і прозорості процедур. Такий підхід ґрунтується на комплексності, субсидіарності та співпраці держави з громадянським суспільством, поєднуючи превентивні,

правозахисні й відновні заходи з акцентом на запобіганні насильству.

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду демонструє наявність трьох основних адміністративних моделей організації суб'єктів: централізованої, децентралізованої та змішаної. Централізована модель передбачає концентрацію основних повноважень у національних органах влади, що забезпечує єдність політики, стандартизацію процедур та послідовне виконання державних програм на всій території. Децентралізована модель передбачає значну автономію регіональних і місцевих органів влади у прийнятті рішень і реалізації політики щодо запобігання насильству. Основними принципами є адаптація заходів до місцевих умов, участь громадських організацій та соціальних інститутів у процесах превенції та реагування. Змішана модель інтегрує сильні сторони централізованих і децентралізованих підходів, поєднуючи єдину державну політику з можливістю регіональної адаптації. Основними принципами є координація між центральними і місцевими органами влади, залучення недержавних інституцій і громадських структур, а також чітке визначення компетенцій і відповідальності на різних рівнях.

Вертикальна ієрархія Національної поліції України, від центрального департаменту до інспекторів на місцях, створює необхідну підзвітність і контроль, однак її ефективність значною мірою залежить від системної інтеграції з міжвідомчими структурами – соціальними службами, мобільними бригадами та шелтерами. Розвиток спеціалізованих підрозділів та служб підтримки є критично важливим для забезпечення комплексного захисту постраждалих осіб. Впровадження таких структур на районному та обласному рівнях дозволяє не лише підвищити швидкість реагування на випадки насильства, але й мінімізувати ризики повторної віктимізації, підвищити рівень документування правопорушень і гарантувати безперервний супровід постраждалих від первинного звернення до реінтеграції.

Цифровізація комунікацій та впровадження стандартизованих алгоритмів для всіх задіяних служб забезпечує принцип «no wrong door»,

створює прозору систему контролю та дозволяє оцінювати ефективність дій не формально, а за результатами захисту постраждалих. Закріплення процедур і відповідальності на законодавчому рівні є необхідною передумовою стабільності та легітимності системи. Оптимізація системи має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує чітку вертикаль підпорядкування, міжвідомчу координацію, цифрову інтеграцію та законодавче закріплення процедур. Така модель дозволяє трансформувати систему реагування на насильство з розрізнених функцій у цілісний механізм захисту прав людини, орієнтований на результат та сталу безпеку постраждалих. Упровадження концепції «no wrong door» трансформує систему протидії насильству за ознакою статі з набору розрізнених заходів у єдиний, скоординований механізм, орієнтований на реальні потреби постраждалої особи. Сервісно-орієнтована модель державного управління, побудована на засадах доступності, безперервності та індивідуалізації допомоги, є обов'язковим елементом модернізації інституційного механізму протидії насильству за ознакою статі.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі у адміністративно-правовому аспекті, а також розроблено науково-обґрунтовані пропозиції щодо її удосконалення.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій, рекомендацій та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети. До найбільш важливих із них віднесено наступні:

1. Наголошено, що існуючі визначення поняття насильства за ознакою статі та домашнього насильства потрібно розширити через необхідність більш конкретної ідентифікації відповідних неправомірних явищ з метою удосконалення правозастосовної діяльності відповідних органів та реакції суспільства щодо запобігання насильству у всіх його проявах. На кривдника впливають різні об'єктивні та суб'єктивні фактори, а тому їх потрібно вивчати та мінімізувати їх негативний вплив на особистість.

Під насильством за ознакою статі потрібно трактувати як будь-які дії, так і бездіяльність, що завдають фізичної, психологічної, сексуальної або економічної шкоди особі на підставі її статі або гендерної ідентичності, які порушують її права та свободи, а також суперечать принципам рівності та недискримінації. Насильство за ознакою статі є більш широкою категорією адже може вчинене більшою кількістю суб'єктів та характеризується більшим розмаїттям насильницьких дій.

2 Правове регулювання запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні слід охарактеризувати як таке, що здійснюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили вітчизняного та міжнародного права, положення яких не повною мірою корелюють між собою. Зазначена розпорошеність норм і положень справляє негативний вплив на загальний рівень ефективності правового регулювання у якому провідну роль відведено адміністративному законодавству.

Щодо насильства за ознакою статі, вітчизняна правова система демонструє визнання проблеми на рівні окремих норм і програм, однак зберігає критичну розщепленість між адміністративним та кримінальним регулюванням і недостатню операційність механізмів захисту. У зв'язку з реалізацією євроінтеграційних прагнень Україною, сьогодні зростає роль так званого м'якого права (*soft law*). Його особливість полягає в здатності встановлювати стандарти поведінки для державних інституцій, правоохоронних органів, судів і соціальних служб у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі навіть у тих випадках, коли відповідні імперативні норми ще не закріплені у національному законодавстві. Це сприяє формуванню національних стратегій, підвищенню суспільної обізнаності щодо проблематики насильства та виступають проміжним етапом до створення обов'язкових норм (*hard law*).

Відповідно, гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами має відбуватися не лише через декларації, а через реальні правозахисні механізми для постраждалих осіб та відповідні програми для кривдників.

3 Методологія систематизації суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні має ґрунтуватися на комплексному науковому підході, що враховує як правову природу суб'єктів, так і функціональні, організаційні та комунікаційні аспекти їхньої діяльності. Така систематизація виступає необхідною умовою побудови ефективної, прозорої, орієнтованої на результат моделі протидії насильству за ознакою статі, що відповідає міжнародним стандартам та національним потребам.

Методологія систематизації органів, залучених до запобігання й протидії насильству за ознакою статі, в Україні вибудовується на поєднанні правових та організаційних механізмів із сучасними концепціями мультисекторальності та міжінституційної взаємодії. Однак її ефективність значною мірою залежить не лише від формального закріплення суб'єктів у нормативно-правових актах, але й від того, наскільки їхня діяльність узгоджена

та ресурсно забезпечена. У вітчизняному правопорядку наявні базові елементи такої методології: визначено коло уповноважених органів, розмежовано компетенції між центральним, регіональним та місцевим рівнями, передбачено участь громадських об'єднань та неурядових організацій. Водночас практика засвідчує, що однієї лише законодавчої регламентації недостатньо для досягнення стратегічної мети – подолання насильства за ознакою статі.

4 До організаційних особливостей системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні віднесено: багаторівневність, міжвідомчість, наявність координаційних механізмів між суб'єктами запобігання та протидії насильству за ознакою статі, превентивно-реактивна спрямованість, гнучкість.

Інституційна структура системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні є багаторівневою, що поєднує державні та недержавні інституції, забезпечує комплексний підхід до попередження насильства, захисту прав постраждалих і притягнення кривдників до відповідальності.

З'ясовано, що система запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні становить собою комплексну структуру, яка об'єднує правові норми, інституційні механізми, процедурний компонент.

5. Принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні визначено як основоположні засади, керівні ідеї та правила, які визначають зміст, напрямок та порядок здійснення заходів, спрямованих на попередження виникнення насильства за ознакою статі, реагування на його прояви, надання допомоги постраждалим особам, притягнення кривдників до відповідальності, а також на формування в суспільстві нульової толерантності до такого насильства.

Принципи діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі запропоновано поділити на загальні та спеціальні. Разом із цим, потрібно розрізняти принципи запобігання насильству за ознакою статі та принципи протидії насильству за ознакою статі, адже вони є відмінними,

оскільки перші фокусуються на попередженні та превентивній роботі, а другі – на подоланні наслідків вчиненого діяння.

Принципи запобігання насильству за ознакою статі – це основоположні, взаємопов'язані засади та керівні ідеї, що визначають підхід держави, суспільства та окремих суб'єктів до проактивних дій, спрямованих на усунення корінних причин насильства за ознакою статі, формування культури нетерпимості до нього та створення умов, що унеможливляють його виникнення. У свою чергу, під принципами протидії насильству за ознакою статі запропоновано розуміти базові керівні засади діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, правоохоронних структур, закладів освіти, громадських організацій та інших суб'єктів, спрямованої на виявлення, припинення, розслідування та подолання наслідків уже вчинених актів насильства. Їх мета – забезпечення захисту постраждалих осіб, притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості.

6. Під формами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні слід розуміти зовнішньо виражені, передбачені законодавством способи реалізації повноважень уповноважених суб'єктів, у межах яких об'єктивується їх адміністративна діяльність, спрямована на попередження насильства, захист постраждалих осіб, припинення правопорушень і притягнення винних до відповідальності.

До таких форм маємо віднести правові та неправові (організаційні). До правових форм належать видання нормативно-правових та індивідуальних актів, укладення договорів (угод, меморандумів про співпрацю), а також здійснення інших юридично значущих дій (взяття кривдника на профілактичний облік уповноваженими підрозділами Національної поліції України; направлення особи, яка вчинила насильство, на проходження програми для кривдників відповідно до встановленого порядку; підготовка та подання уповноваженим суб'єктом матеріалів до суду з метою застосування обмежувального припису; надання постраждалій особі безоплатної правової допомоги в порядку, визначеному законодавством; тощо). Неправові форми

охоплюють суспільно-організаційні та організаційно-технічні заходи, спрямовані на створення належних умов для ефективної реалізації державної політики у відповідній сфері.

Під методами запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні пропонується розуміти систему науково обґрунтованих та законодавчо закріплених способів і прийомів практичного впливу уповноважених суб'єктів на свідомість і поведінку учасників відповідних правовідносин, що базуються на діалектичній єдності та раціональному поєднанні заходів переконання і примусу з метою утвердження принципів гендерної рівності, подолання деструктивних стереотипів, формування культури нульової толерантності до насильства, забезпечення негайного захисту постраждалих осіб та реалізації принципу невідворотності відповідальності для кривдників.

До методів запобігання та протидії насильству за ознакою статі в Україні віднесені переконання та примус, що виступають базовими способами практичного впливу на поведінку учасників відповідних правовідносин. Метод переконання реалізується через інформаційно-роз'яснювальну діяльність, правове виховання населення та формування гендерної культури консультативну та дорадчу роботу, профілактичну роботу з громадами та соціальними групами, інформаційну підтримку та популяризацію сервісів допомоги. Заходи переконання у діяльності суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі запропоновано розуміти, як сукупність організаційних, інформаційно-просвітницьких, виховних та консультативних дій уповноважених суб'єктів, що здійснюються на засадах добровільності, гуманізму та недискримінації, застосовуються до невизначеного кола осіб незалежно від наявності відомостей про можливість вчинення ними правопорушення та спрямовані на формування ненасильницької поведінки, підвищення рівня правосвідомості, утвердження принципів гендерної рівності й запобігання виникненню передумов для вчинення насильства за ознакою статі.

Метод адміністративного примусу у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі доцільно визначати як передбачений законодавством спосіб владно-обов'язкового впливу, що реалізується уповноваженими суб'єктами публічного управління шляхом застосування юридично визначених заходів з метою негайного припинення насильницької поведінки, усунення загрози життю та безпеці постраждалої особи, попередження повторних проявів насильства та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності. Серед усіх суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі повноваженнями застосовувати заходи адміністративного примусу наділені Національна поліція України, прокуратура та суд

До таких заходів належать: адміністративні заходи попередження (превентивні поліцейські заходи, постановка кривдника на профілактичний облік, проведення профілактичної бесіди, направлення кривдника на проходження програми для кривдників, оцінка ризиків), заходи припинення (законна вимога поліцейського негайно припинити протиправні дії, фізичне розмежування кривдника і потерпілої особи, терміновий заборонний припис стосовно кривдника, обмежувальний припис стосовно кривдника, поліцейські заходи примусу, адміністративне затримання та доставлення особи), заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (адміністративне затримання та доставлення особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів), а також заходи адміністративної відповідальності (штраф, громадські роботи, виправні роботи, адміністративний арешт).

7. Адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі – це врегульована нормами адміністративного права діяльність уповноважених органів публічної влади, спрямована на встановлення фактів вчинення насильства за ознакою статі, розгляд і вирішення індивідуально-конкретних справ, застосування заходів адміністративного примусу, захисту та відновлення порушених прав, а також запобігання повторним проявам насильства шляхом реалізації передбачених законом процесуальних повноважень.

Встановлено, що адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі є різновидом правоохоронної діяльності, спрямованої на забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації та притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством за ознакою статі. Вона поєднує ознаки адміністративної та юрисдикційної функцій публічної влади, реалізується через застосування заходів адміністративного примусу та ухвалення індивідуальних правозастосовних рішень.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі характеризується поєднанням владно-організаційного та правозастосовного змісту, спрямованістю на відновлення порушених прав і захист гідності особи, що зазнала дискримінації або насильства. Її специфіка полягає у превентивній функції, тісній взаємодії з соціальними інституціями та необхідності врахування гендерно-чутливого підходу при ухваленні юрисдикційних рішень.

8. Доведено, що досвід зарубіжних держав демонструє різні моделі систематизації та координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Вивчення цього досвіду є критично важливим для України, що перебуває на етапі формування та розвитку власної системи запобігання та протидії насильству за ознакою статі відповідно до кращих міжнародних практик.

Практика зарубіжних держав свідчить, що належна систематизація суб'єктів у сфері протидії насильству за ознакою статі сприяє підвищенню ефективності державного управління, запровадженню єдиних стандартів діяльності та забезпеченню прозорості адміністративних процедур. Такий підхід базується на принципах комплексності, субсидіарності та спільної відповідальності, коли органи публічної влади діють у тісній взаємодії з інститутами громадянського суспільства. У деяких країнах така система функціонує за принципом комплексності та спільної відповідальності, коли

превентивні, правозахисні й відновні заходи взаємодоповнюють одне одного. При цій особливій увазі приділяється не лише реагування на факти насильства, але й запобігання його проявам через просвітницьку діяльність, підвищення гендерної обізнаності, удосконалення правового регулювання та розвиток інституційної сприйнятливості суб'єктів. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду демонструє наявність трьох основних адміністративних моделей організації суб'єктів: централізованої, децентралізованої та змішаної.

9. Констатовано, що міжінституційна співпраця має перейти від формального нормативного регулювання до реальної операційної інтеграції, у межах якої кожен учасник виконує визначені компетенції з урахуванням ризик-орієнтованого підходу, а обмін інформацією відбувається невідкладно й безперервно. Це дасть змогу запобігати повторним випадкам насильства, гарантувати безпеку постраждалих та забезпечити дієвість кримінальної й адміністративної відповідальності для кривдників.

Оптимізація системи має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує чітку вертикаль підпорядкування, міжвідомчу координацію, цифрову інтеграцію та законодавче закріплення процедур. Така модель дозволяє трансформувати систему реагування на насильство з розрізнених функцій у цілісний механізм захисту прав людини, орієнтований на результат та сталу безпеку постраждалих. Упровадження концепції «no wrong door» трансформує систему протидії насильству за ознакою статі з набору розрізнених заходів у єдиний, скоординований механізм, орієнтований на реальні потреби постраждалої особи. Реалізація цього підходу створює умови для підвищення ефективності публічного управління у зазначеній сфері та відповідає сучасним міжнародним стандартам захисту прав людини. Сервісно-орієнтована модель державного управління, побудована на засадах доступності, безперервності та індивідуалізації допомоги, є обов'язковим елементом модернізації інституційного механізму протидії насильству за ознакою статі. Її реалізація сприятиме зміцненню безпеки постраждалих осіб та забезпечить державі відповідність міжнародним правозахисним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 16 днів проти насильства. URL : <https://cpmsd1kremenchuk.pl.ua/16-%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/>
2. Авраменко С. М. Розслідування розбещення неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 242 с.
3. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константинов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. Київ: «Освіта України», 2016. 230 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: загальна частина: навч. посібник / Кол. авт.; // за загал. редакцією д-ра юрид. наук, проф., С.М. Алфьорова. – Дніпропетровськ : 2014. – 216 с.
5. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К. : Істина, 2007. – 608 с.
6. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
7. Адміністративне право України : [навчальний посібник] : [у 2-х томах] / [Галунько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та ін.] ; за заг. ред. В.В. Галунька. – Херсон : ХМТ, 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 320 с.
8. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х. : Золота миля, 2011. – 584 с.
9. Адміністративне право України: Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с
10. Адміністративне право України: Підручник: За заг.ред. д.ю.н., проф. Коломоець Т.О. Київ: «Істина», 2008. 457 с.
11. Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.),

В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.

12. Адміністративний процес України : підручник / за заг. ред. Д. І. Йосифовича. Львів Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 500 с.

13. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України: Навч. посібник / За заг. ред. заслуженого юриста України В.А. Глухвері. – Дніпро: Дніпроп. держ. унт внутр. справ, 2016. –264 с.

14. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / [Безпалова О. І., Джафарова О. В., Шатрава С. О. та ін.], за заг. ред. О. І. Безпалової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 468 с.

15. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції : навчальний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 396 с.

16. Алгоритм впровадження корекційних програм для кривдників. URL: <https://www.prostir.ua/?library=alhorytm-vprovadzhennya-korektsijnyh-prohram-dlya-kryvdnykiv>.

17. Андрущенко І. Г. Правовий статус та система органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. Вип. 101. С. 3-10.

18. Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем». Контакти / лінія правничої допомоги «JurFem: підтримка». URL : <https://jurfem.com.ua/contacts/>.

19. Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем». Про організацію. URL : <https://jurfem.com.ua/pro-yurfem>.

20. Безпалова О.І. Особливості адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 2019); Науково-дослідний інститут публічної

політики і соціальних наук. Харків. 2019. С. 79-82.

21. Біловол О. Психологічне насильство як вид домашнього насильства. Кримінальне право, 4, 2021. С. 215-221. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/34.pdf>. DOI : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.4.33>

22. Бондаренко О. С. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. Правові горизонти. 2019. С. 12-17. URL : https://lawreview.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/№1629-2019_-12-17.pdf

23. Боняк В. О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монограф. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ ; Ліра ЛТД. 2015. 372 с.

24. Ботнаренко, І. (2016). Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2(74), 37-47. URL : <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/417>

25. Братковський, В. М., Чорномаз, О. Б., & Костовська, К. М. Поняття та характеристика суб'єктів, що здійснюють заходи, які спрямовані на запобігання та протидію домашньому насильству. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 3 (85), С. 168-174.

26. Бресь С. Особливості соціального супроводу жінок, які зазнали гендерно зумовленого насильства : кваліфікаційна робота бакалавра : 231 Соціальна робота / С. Бресь ; Хмельниць. нац. ун-т. – Хмельницький, 2025. – с.35. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/19045>

27. В Україні посилюється відповідальність за домашнє і гендерно зумовлене насильство: як зміняться штрафи. Фонд «Право на захист». 2024. URL : <https://r2p.org.ua/page/v-ukraini-posyliuietsia-vidpovidalnist-za-domashnie-i-henderno-zumovlene-nasylstvo-iak-zminiatsia-shtrafy>

28. Відповідальність за адміністративні правопорушення /авт.-упоряд.: Е.Ф. Демський, О.С. Демський. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 416 с.

29. Вільна від насильства та домагань сфера праці: короткий огляд Конвенції МОП № 190 та Рекомендації № 206 (укр.) / Міжнародна організація праці; Федерація роботодавців України. URL : https://employers.org.ua/media/1.At%20a%20glance_ILO%20C%20190%20R%20206_UKR.pdf

30. Вітковська, І. М., & Потапенко, М. В. (2021). Домашнє насильство як соціальна проблема в сучасній Україні. «SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи», (11), 23-29. URL : <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2021-11-03>

31. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галуцько , В.І. Курило , С.О. Короєд , О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – 272 с.

32. Гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером телефону 1547 : офіц. веб-сайт. Київ : Державна установа «Урядовий контактний центр», 2018. URL : <https://1547.ukc.gov.ua/>.

33. Гасяк О. С. Формальна логіка. Розв'язкові процедури, алгоритми, словник базових термінів і понять: навч. посібник / О.С.Гасяк. — Вид. 2-ге, переробл. та доповн. — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. — 544с.

34. Гендерно обумовлене насильство в Україні в умовах війни: звіт за результатами оцінки. Лютий-квітень 2024. URL: https://drive.google.com/file/d/1ec33O7rN1rxgL9drMlJauMY20emNUVUh/view?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR05GT3ggZSIr5_ZwWi7jWMdvouVHUm_dlc-fctyBWiwtpJnh2GZzquVU_aem_wIX9Jccte-BpsasLUK-Iig

35. Гловюк І. Форми насильства: фізичне, психологічне, економічне.

Як довести факт кожного з перелічених різновидів насильства? 28.11.2022.
URL : <https://www.hsa.org.ua/blog/formy-nasylstva-fizychne-psychologichne-ekonomichne-yak-dovesty-fakt-kozhnogo-z-perelichenyh-riznovydiv-nasylstva>

36. Головка Л. В. Інституційна ефективність органів публічної влади у протидії гендерно зумовленому насильству. Державне управління: теорія та практика, 2020, № 4, с. 85–92.

37. Грицанюк В. В. Особливості запобігання гендерно зумовленому насильству в Україні. *Публічне управління та соціальна робота*. 2023. № 2, С. 46-51.

38. Гендерно зумовлене насильство в Україні: аналітична довідка / UNFPA, OHCHR, GBV AoR. 2022. URL : <https://gbvaor.net/sites/default/files/2022-06/ukraine-gbv-sdr-27522-final-format-amended-ukr.pdf>

39. Декларація ООН про викорінення насильства щодо жінок : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 48/104 від 20.12.1993 // ООН. URL : <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women> (дата звернення: 23.04.2025).

40. Денний центр у Дніпрі. URL: <https://socialpolitica.dniprorada.gov.ua/dennij-tsent-r-z-krizovoyu-kimnatoyu-u-dnypri/>

41. Деякі питання діяльності денних центрів соціально-психологічної допомоги постраждалим особам» Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 824. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text>

42. Деякі питання діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>.

43. Деякі питання діяльності притулків для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі Постанова

Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>

44. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2020 № 195. *Офіційний вісник України*. 2020. № 22. Ст. 881.

45. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>.

46. Деякі питання реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.05.2025 № 439-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2025-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

47. Довгань-Бочкова Н. Домашнє насильство: аналіз об'єктивної сторони складу злочину. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Вип. 66. С. 187-197. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2018_66_23

48. Жертвою сексуального насильства в інтернеті є кожна 8-ма дитина у світі: про злочини повідомляють щосекунди. URL : <https://life.pravda.com.ua/society/kozchna-vosma-ditina-u-sviti-ye-zhertvoyu-seksualnogo-nasilstva-v-interneti-doslidzhennya-301753/>

49. Запобігання та протидія насильству. URL: <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/zapobihannya-ta-protydiya-nasylstvu>

50. Звіт Національної соціальної сервісної служби України про виконання завдань у 2023 році. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_sotsz_servis_2023.pdf.

51. Індекс гендерної рівності в Україні. Київ. 2025.
URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2025/05/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B2-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-2025.pdf>
52. Іщенко-Ладна Т. В. Документування підрозділами Національної поліції України сексуальних домагань: практично-правові аспекти. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Серія Право, випуск 87: частина 3, с. 22 – 28. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.3>
53. Камишанський О., Проценко О. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. Спеціальний випуск № 2 (127). С. 194-201.
54. Кильдюшев О. М. Координаційний механізм протидії домашньому насильству: адміністративно-правовий аналіз/ *Право України*. 2024. № 2. С. 102–110.
55. Кифлюк Р.В. Особливості розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з насильством в сім'ї : дис. канд юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2020. 233 с.
56. Ковтонюк А. М. Ганс Кельзен і його чиста теорія права / А. М. Ковтонюк // Університетські наукові записки. 2007. № 1. С. 28-32. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_1_7.
57. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII // *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. С. 375. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

58. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-X // *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. С. 1122. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

59. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.

60. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Загальна рекомендація № 19: Насильство проти жінок, 1992 р. // United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL : <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations>

61. Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Загальна рекомендація № 35: Гендерно зумовлене насильство проти жінок як форма дискримінації, що оновлює Загальну рекомендацію № 19, 2017 р. // United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. URL : <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations>

62. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

63. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011, ратифікована Законом України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

64. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.Ст. 141.

65. Котелюх М. О. Адміністративно-правове забезпечення правопорядку в Україні. Дисертація доктора юридичних наук, 12.00.07. Дніпро, ДДУВС. 2025. 486 с.

66. Кравченко О.С. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 160-166. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.24>

67. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р.

№ 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. С. 131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

68. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.

69. Кушнірук В.С. Операційний менеджмент: опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» денної та заочної форми навчання / В.С. Кушнірук. – Миколаїв: МНАУ, 2017. – 124 с.

70. Ла Страда – Україна. Звіт проєкту: «Виклики соціального супроводу постраждалих від насильства за ознакою статі». Київ, 2023. 48 с. URL: <https://la-strada.org.ua>

71. Лис Б. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. Наука логіки. Енциклопедія філософський наук. Мала логіка. Київ. Ліра-К. 2023. 373 с.

72. Малиновська Т. М. (2020). Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. Наше право, 3, 85–91. DOI : https://doi.org/10.1007/978-981-10-6159-2_1.

73. Мельник Р.С. Інститут принципів адміністративного права у системі загального адміністративного права України. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Melnyk.pdf>.

74. Міненко Т. О. Координація діяльності у сфері протидії насильству за ознакою статі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2023. № 2. С. 102–108.

75. Міністерство соціальної політики України. *Єдиний державний кол-центр з протидії домашньому насильству*. URL : <https://www.msp.gov.ua>.

76. Міністерство соціальної політики України. Інформація про стан виконання завдань і заходів з виконання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. Київ : Мінсоцполітики України, 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/document-1446dffe->

8ff3-466b-aec9-3f358bd48164

77. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://www.msp.gov.ua/about/pro-nas>

78. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001-2011 роки. Кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін.; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко; вступ. слово О.О. Зарубінського. Харків : Видавництво «Права людини», 2011. 240 с.

79. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 роки / Кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін.; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко; вступ. слово О.О. Зарубінського. Харків : Видавництво «Права людини», 2011. 240 с.

80. Мороз О.Б., Хатнюк Ю.А. Роль органів національної поліції в запобіганні та протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 80: частина 1, С. 513-521.

81. Напрями надання допомоги постраждалим особам. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-nasylstva-za-oznakoyu-stati/napryamy-nadannya-dopomogy-postrazhdalym-osobam/>.

82. Насильство за ознакою статі. URL: <https://nuzhnioteple-sva.gr.org.ua/nasylstvo-za-oznakoyu-stati/>

83. Національна соціальна сервісна служба України. *Аналітичні матеріали щодо стану надання спеціалізованих послуг постраждалим від насильства* / Національна соціальна сервісна служба України. Київ : [б.в.], 2024. 48 с.

84. Національна соціальна сервісна служба України. Моніторинг спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: національний звіт за підсумками моніторингу / Національна соціальна сервісна служба України. Київ : НССУ, 2025. 139 с. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/national-monitoring-report.pdf>

85. Національна соціальна сервісна служба України. Публічний звіт Голови Національної соціальної сервісної служби України за 2024 рік. Київ : НСССУ, 2025. 64 с. URL : <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%93%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B2%D0%B8%202024.pdf>.

86. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544 // Урядовий портал. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-п> (дата звернення: 23.04.2025).

87. Нестерчук В. В. Домашнє насильство над жінками як об’єкт соціальної роботи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Т. 92. № 5 (2019). С. 172-183. URL : <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-92-5-172-183>.

88. Особисті немайнові права юридичних осіб. URL: http://megalib.com.ua/content/9750_Zmist_ponyattya_sistemi.html

89. Парламент України прийняв Закон про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>

90. Пахомов, В., & Безвін, О. (2020). Домашнє насильство в Україні та за кордоном. Молодий вчений, 3 (79), 295-298. URL : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-62>

91. Пекінська платформа дій : IV Всесвітня конференція з питань жінок, 1995 // ООН Жінки. URL : <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> (дата звернення: 23.04.2025).

92. Перелік служб підтримки осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного з війною (очно та онлайн). URL: <https://la-strada.org.ua/posts/perelik-sluzhb-pidtrymky.html>

93. Перелік суб'єктів, що здійснюють заходи із запобігання та протидії насильству за ознакою статі. URL : <https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-nasylstva-za-oznakoyu-stati/perelik-sub-yektiv-shho-zdijsnyuyut-zahody-iz-zapobigannya-ta-protydiyi-nasylstvu-za-oznakoyu-stati/>

94. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n16>

95. Після ратифікації: перспективні практики впровадження Стамбульської конвенції в Україні. Рада Європи, 2024. URL: <https://rm.coe.int/ukr-2024-after-ratification-promising-practices-of-ic-ukr/1680afa03b>

96. Плутицька К.М. Проблеми кваліфікації фізичного домашнього насильства. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2018. № 3. С. 112–117.

97. Положення про координаційну раду з питань сімейної політики, протидії домашньому насильству, затверджене рішенням виконавчого комітету Сумської міської ради від 12.03.2019 № 114. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/koordinatsijna-rada-z-pitan-simejnoyi-politiki-protidiyi-domashnomu-nasilstvu/>

98. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі. URL: <https://kotelevska-gromada.gov.ua/news/1655989003/>.

99. Постанова Ічнянського районного суду Чернігівської області у справі №733/372/25 від 19.03.2025. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125959071>

100. Постанова Корюківського районного суду Чернігівської області у справі № 736/2926/24 від 30.09.2025. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130671048>

101. Постанова Петропавлівського районного суду Дніпропетровської

області у справі № 188/1239/25 від 23.04.2025. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/126821375>

102. Постанова Сихівського районного суду м.Львова у справі №464/4755/25 від 19.09.2025. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/130364591>

103. Постанова Шептицького міського суду Львівської області у справі № 459/2023/25 від 06.08.2025. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/129380194>

104. Постанова Яворівського районного суду Львівської області у справі № 944/4533/25 від 28.08.2025 . URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/129806632>

105. Постанова Яворівського районного суду Львівської області у справі № 944/4533/25 від 28.08.2025 . URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/129806632>

106. Про безоплатну правову допомогу Закон України № 3460-VI від 2 червня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. С. 577. URL :
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17?utm_source=chatgpt.com#Text

107. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих питань діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. Голос України. 2024. № 116. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20>

109. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення діяльності у сфері протидії домашньому та гендерному насильству : Закон України від 04.04.2024 № 4073-IX. Голос України. 2024. № 73. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20>

110. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 22.05.2024 № 3733-ix. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#n24>

111. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 і від 27 листопада 2019 р. № 972» Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 129. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2022-%D0%BF#Text>

112. Про внесення змін до рішення обласної ради від 14 жовтня 2022 року № 217-13/VIII «Про регіональну цільову соціальну програму розвитку сімейної та гендерної політики у дніпропетровській області на 2023–2027 роки». URL : <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%b2%d0%bd%d0%b5%d1%81%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d0%b7%d0%bc%d1%96%d0%bd-%d0%b4%d0%be-%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d1%81%d0%bd%d0%be-256/>

113. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

114. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

115. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

116. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 32. Ст. 412. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

117. Про затвердження Державної соціальної програми запобігання та

протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі і насильству щодо дітей на період до 2025 року» Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text>

118. Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: наказ Мінсоцполітики України від 30.11.2020 № 787. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text>

119. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання медичної допомоги постраждалим від домашнього насильства». Наказ МОЗ України від 01.02.2019 №278 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0262-19#Text>

120. Про затвердження плану заходів з імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2022 р. № 752-р // Офіційний вісник України. 2022. № 66. С. 3846. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p>

121. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц», з утвердження гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1578-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text>

122. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text>

123. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>

124. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. *Офіційний вісник України*. 2018. № 68. Ст. 2271.

125. Про затвердження Порядку винесення термінового заборонного припису кривднику : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 серпня 2018 р. № 654. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>

126. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Мінсоцполітики України, МВС України від 13.03.2019 № 369/180. h URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>

127. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234. Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF#Text>

128. Про затвердження Програми для кривдників на 2025 – 2029 роки на території Коростенської міської територіальної громади: рішення виконавчого комітету Коростенської міської ради Житомирської області від 05.03.2025 р. №_95. URL: <https://doc.korosten-rada.gov.ua/pro-zatverdzhennya-programy-dlya-kryvdnykiv-na-2025-2029-roky-na-terytoriyi-korostenskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady/>

129. Про затвердження Регіонального плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на 2024–2028 роки. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Розпорядження від 11.12.2023 № Р-540/0/3-23 Дніпро: ОДА, 2023.

130. Про затвердження Регіональної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі до 2025 року. Дніпропетровська обласна рада. Рішення від 06.08.2021 № 97-7/VIII Дніпро:

Облрада,

2021.

URL :

<https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%b2%d0%bd%d0%b5%d1%81%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d0%b7%d0%bc%d1%96%d0%bd-%d0%b4%d0%be-%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d1%81%d0%bd%d0%be-256/>

131. Про затвердження Стратегії інтеграції принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти до 2030 року : наказ Міністерства освіти і науки України від 10 серп. 2021 р. № 923. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-strategiyi-integraciyi-principu-rivnih-prav-ta-mozhlivostej-zhinok-i-cholovikiv-u-sferi-osviti-do-2030-roku>

132. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 824. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text>

133. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від від 22.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>

134. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text>

135. Про затвердження Типової програми для кривдників: наказ Мінсоцполітики України від 01.10.2018 № 1434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text>

136. Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: наказ Міністерства соціальної політики України 03.07.2019 № 1037. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-19#Text>

137. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

138. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 586-XIV // *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. С. 190. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

139. Про Національну поліцію : Закон України 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. С. 379.

140. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству щодо дітей Указ Президента України від 21 вересня 2020 року. № 398/2020 Законодавство України / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text>

141. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

142. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. С. 380. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

143. Про правотворчу діяльність : Закон України від 23 серп. 2022 р. № 2560-IX // *Офіційний вісник України*. 2022. № 72. С. 4427.???

144. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Постанова Верховної Ради України від 09 травня 2024 року № 3712-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3712-IX?utm_source=chatgpt.com#Text

145. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

146. Про соціальні послуги Закон України № 2671-VIII від 17 січня 2019 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

147. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>

148. Про схвалення проєкту рішення селищної ради Про затвердження «Програми для кривдників на 2024 – 2027 роки»: рішення виконавчого комітету Юріївської селищної ради Павлоградського району Дніпропетровської області від 25 вересня 2024р. № 1362. URL: <https://yurivska.otg.dp.gov.ua/diyalnist/pro-skshvalennia-proiektu-rishennia-selyshchnoi-rady-pro-zatverdzhennia-prohramy-dlia-kryvdnykiv-na-2024-2027-roky>

149. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

150. Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: наказ Мінсоцполітики України від 11.12.2018 № 1852. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1458-18#Text>.

151. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019?utm_source=chatgpt.com#Text

152. Провідні розробники штучного інтелекту зобов'язалися посилити

заходи проти сексуального насильства над дітьми онлайн. URL : <https://ms.detector.media/internet/post/34753/2024-04-24-providni-rozrobnyky-shtuchno-intelektu-zobovyalysya-posylyty-zakhody-proti-seksualnogo-nasylstva-nad-ditmy-onlayn/>

153. Проєкт Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (фінансується урядом Швеції URL : <https://rm.coe.int/1680096e45>

154. Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства / О. В. Проценко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2021. - № 2 (111). – С. 186-190.

155. Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! / О. В.Проценко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 1 (104). С. 287-293.

156. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2023. № 6. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8945>.

157. Проценко О. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобіганню насиллю (на прикладі США). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спец. випуск № 1 (132) «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115-122/

158. Публікація Центр "Жіночі перспективи". URL: <https://www.facebook.com/ZahidnoukrainskijCentrZinociPerspektivi/posts/%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B8-%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B5%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%>

D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8-
 %D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%8F
 %D1%8E%D1%82%D1%8C-
 %D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA
 %D1%83-%D1%82%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B8-
 /734406992050710/?locale=uk_UA

159. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству : практ. посіб. ; за заг. ред. А. Б. Благої. Київ : ФОП Клименко, 2020. 156 с.

160. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Навчальний посібник. Вид 9-те зі змінами. Львів, Край. 2007. 192 с.

161. Рішення виконавчого комітету від 31.03.2025 № 115 «Про створення Міської координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, торгівлі людьми». URL: <https://od.cmr.gov.ua/documents/209298-pro-stvorennia-miskoyi-koordinacii-noyi-radi-z-pitan-simyi-gendernoyi-rivnosti-demograficnogo-rozvitku-zapobigannia-ta-pr>.

162. Руфанова В. Основні напрямки реалізації державної політики щодо запобігання та протидії гендерно-обумовленому насильству. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 24. С. 194-198. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.26>

163. Сексуальне насильство як зброя воєнного терору: що переживають українці, яких згвалтували росіяни. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/problema-seksualno-nasilstva-vid-chas-viyni-shcho-potribno-znati-301161/>

164. Семигін М.Л., Левченко К.Б. Теоретико-методологічні аспекти розробки політики протидії насильству щодо жінок. *Гендерна політика в Україні: виклики та шляхи реалізації*, 2020, с. 120–135.

165. Сердюк Є.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення

виборчих прав громадян України / Є.В. Сердюк // Інформація і право. – 2014. – № 2 (11). – С. 72–78.

166. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. С. 135. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

167. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.

168. Словник української мови. URL : <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF>

169. Собакарь А. Інституційні (адміністративно-правові) механізми протидії домашньому насильству й насильству за ознакою статі під час збройного конфлікту / А. Собакарь, О. Нестерцова-Собакарь // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2022. - Спеціальний випуск № 2 (121). – С. 83-88

170. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. – К.: Атіка, 2008. – 624 с.

171. Стратегія державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-p#Text> (дата звернення: 06.05.2025).

172. Судова статистика. 2024 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024

173. Тімофєєва Л.Ю. Гуманістична парадигма кримінального права України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (12.00.08). Одеса. 2018. 23 с.

174. У Канаді шкільні ради подали до суду на платформи соцмереж за негативний вплив на дітей. URL : <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/34559/2024-04-01-u-kanadi-shkilni->

rad-y-podaly-do-sudu-na-platformy-sotsmerezh-za-negatyvnyy-vplyv-na-ditey/

175. У Роганській громаді скорочують персонал кризового центру для жінок. URL: <https://radio.nakypilo.ua/u-roganskij-gromadi-skorochuyut-personal-kryzovogo-czentru-dlya-zhinok/>

176. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 1 December 2024 – 31 May 2025. Київ: Офіс Омбудсмана України, 2025. 85 с. URL: <https://ukraine.ohchr.org>

177. Усе молодші діти стають жертвами сексуальних злочинів у інтернеті: як протидіяти? URL : <https://naglyad.org/uk/2024/04/30/use-molodshi-diti-stayut-zhertvami-seksualnih-zlochiniv-u-interneti-yak-protidiyati/>

178. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

179. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. – VI, 742 с.

180. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. – VI, 742 с.

181. Фоменко А.Є. Адміністративне право: підруч. / А.Є. Фоменко, Е.О. Сидорова, М.П. Юніна; за заг. ред. Юніна О.С. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2022. 428 с.

182. Фуллер Лон Л. Мораль права: пер. з англ. Н. Комарова. Наукове видання: Сфера. К. 1999. 232 с.

183. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, № 42. С. 492. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

184. Чи є брак кадрів в українській поліції: відповідь голови Нацполу. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/chi-e-brak-kadriv-ukrayinskiy-politsiyi-vidpovid-1705913776.html>

185. Шиделко А., Шимко Л. (2021). Сутність поняття та види домашнього насильства над жінками. The 2 nd International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (October 6-8, 2021). Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 642 p. URL : <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4258/1/%D1%88%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%BE.pdf>

186. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. Київ: Офіс Уповноваженого ВРУ, 2025. URL : <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovid>

187. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2022 рік. Київ, 2023. 380 с. URL : <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/>

188. Юрків Я. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 234-237. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_79.

189. Як попередити насильство в сім'ї. URL : <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2554-yak-poperedyty-nasylstvo-v-simi/>

190. Як розпізнати експлуатацію дітей в інтернеті. URL : <https://intent.press/expert/health/2024/yak-rozpiznati-ekspluataciyu-ditej-v-interneti/>

191. A life free from violence. Action plan against domestic violence (2021-2024) / Norwegian Ministry of Justice and Public Security. Oslo, 2021. URL: <https://www.regjeringen.no/>

192. Action programme against men's violence against women, domestic violence and honour-based violence and oppression / Government Offices of Sweden. Stockholm, 24.06.2024. URL: <https://www.government.se/press->

releases/2024/06/action-programme-against-mens-violence-against-women-intimate-partner-violence-and-honour-based-violence-and-oppression/

193. An Inclusive Gender Equality Policy Sub-goal against Violence / Statens offentliga utredningar SOU 2025:28. Stockholm, 2025. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/frihet-fran-vald-fortryck-och-utnyttjande_hdb328/html/

194. APAV. Annual Report 2022. Lisbon, 2023. URL: <https://apav.pt/>

195. Bureau of Justice Statistics. Intimate Partner Violence. Washington, 2023. URL : <https://bjs.ojp.gov/>

196. Chinkin C. M. Normative Development in the International Legal System // Shelton D. (Ed.). Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System. Oxford : Oxford University Press, 2000.

197. Combating violence and abuse in close relationships / Norwegian Ministry of Children and Families. Oslo, 2023. URL: <https://www.regjeringen.no/>

198. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. Istanbul, 2011. URL: <https://www.coe.int/>

199. Council of Europe. Combating violence against women and domestic violence : Police manual (Ukraine), 2023/ Strasbourg : Council of Europe, 2023. URL: <https://www.coe.int>

200. Council of Europe. Combating violence against women and domestic violence: Police manual (Ukraine). Страсбург : Рада Європи, 2023. URL: <https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-eng-web/1680aee3b6>

201. Council of Europe. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210). Istanbul, 11.V.2011. URL : https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio?utm_source=chatgpt.com

202. Council of Europe. GREVIO Baseline Evaluation Report Norway. Strasbourg, 2022. URL: <https://www.coe.int/>

203. Council of Europe. Spain: Baseline Evaluation Report. Strasbourg, 2020. URL: <https://rm.coe.int>

204. Country profile for Czechia. European Institute for Gender Equality (EIGE). URL: https://eige.europa.eu/gender-based-violence/countries/czechia?language_content_entity=en
205. Cummings A.M., Gonzalez-Guarda R.M., Sandoval M.F.. Intimate partner violence among Hispanics: a review of the literature. *J Family Violence*, 28 (2) (2012), P/ 153-171, 10.1007/s10896-012-9478-5.
206. Czech Senate approves new legal definition of domestic violence. *Expats.cz*, 02.03.2025. URL: <https://www.expats.cz/czech-news/article/czech-senate-approves-new-definition-of-domestic-violence>
207. De Schutter O. *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
208. Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género. Madrid, 2021. URL: <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/>
209. Dworkin R. *The Philosophy of Law (Oxford Readings in Philosophy)*. – New York: Oxford University Press, 1977.
210. European Institute for Gender Equality (EIGE). Guidelines on data collection and monitoring of gender-based violence. URL : <https://eige.europa.eu> (дата звернення: 06.05.2025).
211. European Institute for Gender Equality, *Country profile for Lithuania*. 2023-2024 data. URL: https://eige.europa.eu/gender-based-violence/countries/lithuania?language_content_entity=en
212. European Institute for Gender Equality, *Country profile: Estonia*. URL: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/countries/estonia>
213. Federal Ministry of the Interior. Protection against Violence in Austria. Vienna, 2022. URL: <https://www.bmi.gv.at/>
214. GREVIO Shadow Report on the Implementation of the Istanbul Convention by Ukraine. 4GenderJustice, 2024. URL : <https://4genderjustice.org/wp-content/uploads/2024/08/Formated-Grevio-Ukraine-Shadow-Report-UKRAINIAN.pdf>
215. GREVIO. Finland – Baseline Evaluation Report. Strasbourg, 2019.

URL: <https://rm.coe.int>

216. Hankivsky O., Grace D., Hunting G. та ін. An intersectionality-based policy analysis framework: critical reflections on a novel social policy approach. *International Journal for Equity in Health*. 2021. Vol. 20. Article 135. URL: <https://equityhealthj.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12939-021-01479-x>

217. Heise L., Ellsberg M., Gottmoeller M. A global overview of gender-based violence. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*. 2002. Vol. 78. P. 5–14

218. Huff, A. J., Burrell, D. N., Aridi, A. S., & McGrath, G. E. (2023). Domestic Violence Is a Significant Public Health and a Health Administration Issue in the U.S. *International Journal of Health Systems and Translational Medicine (IJHSTM)*, 3(1), 1-21. URL : <http://doi.org/10.4018/IJHSTM.315298>

219. Institute for the Equality of Women and Men. Annual Report 2022. Brussels, 2023. URL: <https://igvm-iefh.belgium.be/>

220. It's time : Canada's strategy to prevent and address gender-based violence / Status of Women Canada, Government of Canada. Ottawa : Government of Canada, 2017. 6 v. (SW21-172/2017E-PDF). URL : <https://publications.gc.ca/site/eng/9.839055/publication.html>

221. JurFem. Запускаємо «Було так»: платформу про сексуальне насильство (новина). URL : <https://jurfem.com.ua/bulo-tak-online-platform>.

222. Legal provisions | Czech Republic | Fighting Domestic Violence. Baker McKenzie resource hub. URL: <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/europe/czech-republic/topics/1legal-provisions>

223. Legge 19 luglio 2019, n. 69. Codice Rosso. Roma, 2019. URL: <https://www.normattiva.it/>

224. Lietuvos Respublikos Seimas, *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas*. Vilnius, 2011. URL: <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/96b83b20520e11ee81b8b446907f594f>

225. Lygybe, *When is violence against women justified? Results of public*

opinion survey in Lithuania. URL: <https://lygybe.lt/en/news/when-is-violence-against-women-justified-results-of-public-opinion-survey-in-lithuania/>

226. Moraes C.L., Reichenheim M.E.. Domestic violence during pregnancy in Rio de Janeiro, Brazil. *Int J Gynecol Obstet*, 79 (3) (2002), P. 269-277

227. National Action Plan to End Gender-Based Violence / Government of Canada. Ottawa : Government of Canada, 2022. URL : <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/gender-based-violence/intergovernmental-collaboration/national-action-plan-end-gender-based-violence.html>

228. National Centre for Knowledge on Men's Violence Against Women / Uppsala University. Uppsala, 2025. URL: <https://www.uu.se/en/centre/nck>

229. National Coalition Against Domestic Violence (2018) Statistics. URL: <https://ncadv.org/statistics>

230. National Strategic Plan on Male Violence against Women 2021–2023 / Department for Equal Opportunities. Rome, 2021. URL: <https://www.pariopportunita.gov.it/>

231. Office on Violence Against Women. About OVW. Washington, 2024. URL : <https://www.justice.gov/ovw>

232. Organic Act 1/2004 of 28 December on Integrated Protection Measures against Gender Violence. Madrid, 2004. URL: <https://www.boe.es/>

233. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution 1635 (2008) on sexual violence in armed conflict. URL : <https://assembly.coe.int> (дата звернення: 06.05.2025).

234. Poland introduces tougher new rules on domestic violence, 2023. URL: <https://notesfrompoland.com/2023/03/17/poland-introduces-tougher-new-rules-on-domestic-violence/>

235. Preventing domestic violence: Norway's integrated approach / European Institute for Gender Equality. Vilnius, 2023. URL: <https://eige.europa.eu/>

236. Protection against domestic violence (Civil Code). gov.cz – Information on legal protection against domestic violence. URL: <https://portal.gov.cz/en/informace/protection-against-domestic-violence-civil-code->

INF-26

237. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – Procedura „Niebieskie Karty”.
URL: <https://frdl.org.pl/opinie-frdl/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie-procedura-niebieskie-karty-i-planowane-zmiany-prawne>

238. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, Komenda Powiatowa Policji w Wołowie. URL:
<https://wolow.policja.gov.pl/dwl/aktualnosci/bieza/76502%2CPrzeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie.html>

239. Rawls, J. (1951). Outline of a Decision Procedure for Ethics. The Philosophical Review, 60 (2), 177–197.

240. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence. Council of Europe. URL : <https://rm.coe.int/168051b9dc> (дата звернення: 06.05.2025).

241. Riigi Teataja, *Ohvriabi seadus*, 2004, зміни 2022. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/505062022003/consolide>

242. Scope and Concept of Gender-Based Violence in Ukraine. Legal Briefing Note. Danish Refugee Council, 2023. URL : <https://drc.ngo/media/gkie0jt3/drc-ukraine-legal-briefing-note-scope-and-concept-of-gbv-ukr.pdf>.

243. Sexual Assault Care Centres in Belgium. Federal Public Service Health. Brussels, 2022. URL: <https://www.health.belgium.be/>

244. Statistics Canada. Gender Results Framework : gender-based violence and access to justice data, with related indicators and tables / Statistics Canada. Ottawa : Government of Canada, 2020–2024 (оновлюється щороку). URL: <https://www.statcan.gc.ca/hub-carrefour/gdis-sgdi/violence-justice-violence-justice-eng.htm/>

245. Status of Women Canada. 2018–19 Departmental Results Report, Government of Canada. Ottawa : Government of Canada, 2019. URL : https://publications.gc.ca/collections/collection_2018/cfc-swc/SW1-7-2018-eng.pdf.

246. Strengthened support to victims of prostitution and easier access to telephone help lines for victims of violence / Government Offices of Sweden. Stockholm, 29.10.2024. URL: <https://www.government.se/press->

releases/2024/10/strengthened-support-to-victims-of-prostitution-and-easier-access-to-telephone-help-lines-for-victims-of-violence/

247. Studsrød I., Erdvik I. B., Gjerstad B., Skoland K., Nødland S. I. Prevention of Domestic Violence: Literature and document review concerning the prevention of domestic violence, support of family relations and accessibility of services in Norway. UiS Scholarly Publishing Services, 2021. URL: <https://ebooks.uis.no/index.php/USPS/catalog/book/100>

248. Sweden's work to combat men's violence against women / Government Offices of Sweden. Stockholm, 2023. URL: <https://www.government.se/information-material/2023/01/swedens-work-to-combat-mens-violence-against-women/>

249. Tackling Violence Against Women and Girls Strategy / Home Office. London, 2021. URL: <https://www.gov.uk/>

250. THL. National Action Plan for Preventing Violence Against Women. Helsinki, 2020. URL: <https://thl.fi/>

251. UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19 // CEDAW/C/GC/35, 2017. URL : <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-35-2017-gender-based>.

252. UN Women. Policies and Global Strategy to End Gender-Based Violence. URL : <https://www.unwomen.org> (дата звернення: 06.05.2025).

253. UN Women; UNFPA. Voices from Ukraine: Gender-Based Violence in Ukraine (Advocacy Brief). Kyiv, 2024. 32 p. URL: <https://ukraine.unfpa.org>

254. UNFPA Ukraine. Забезпечення діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги : метод. посіб. Київ : UNFPA, 2021. 92 с. URL : https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/metodychnyy_posibnyk_diyalnist_mb_finish.pdf.

255. UNFPA. Gender-Based Violence Risk Factors in Wartime Ukraine : Ukraine Situation Report, 2024. Kyiv : United Nations Population Fund, 2024. URL: <https://www.unfpa.org>

256. UNFPA. Gender-Based Violence Risk Monitoring & Accountability Framework / United Nations Population Fund (UNFPA). New York : UNFPA, 2024. URL: <https://www.unfpa.org>
257. UNICEF. Сексуальне насильство щодо дитини (методичний посібник). URL : https://www.unicef.org/ukraine/media/4186/file/Sex_viol.pdf
258. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, з подальшими змінами. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/315507>
259. Veilig Thuis. National Framework. The Hague, 2022. URL: <https://www.vooreenveiligthuis.nl/>
260. Violence Against Women Act Reauthorization Act of 2022 / U.S. Congress. Washington, 2022. URL : <https://www.congress.gov/>
261. WHO. Violence against women [internet]. World health organization. World health organization. (2021). URL : <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
262. Women and Gender Equality Canada. Gender-Based Violence Program / Women and Gender Equality Canada. Ottawa : Government of Canada, 2019. URL: <https://www.canada.ca/en/women-gender-equality/funding/funding-programs.html#gender-based-violence-program>
263. World Health Organization. Devastatingly pervasive: 1 in 3 women globally experience violence. Geneva : World Health Organization, 9 March 2021. URL : <https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence>.
264. World Health Organization. Violence against women : fact sheet. Geneva : World Health Organization, 2024. URL : <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.
265. Yohannes K., Abebe L., Kisi T., et al. The prevalence and predictors of domestic violence among pregnant women in Southeast Oromia, Ethiopia. *Reprod Health*, 16 (1), (2019), P. 1-10.
266. YouGov. EuroTrack: Two thirds of women in Sweden and half in Britain say they have experienced sexual harassment. 2021. URL: <https://yougov.com/en-gb/articles/34559-eurotrack-two-thirds-women-sweden-and-half-britain>.

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

*Наукові праці, у яких опубліковано основні
наукові результати дисертації:*

1. Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 287-293. DOI : 10.31733/2078-3566-2020-1-287-293.
2. Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 186-190. DOI : 10.31733/2078-3566-2021-2-186-190.
3. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 6. URL : <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8945>.
4. Проценко О. В. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 203-209. URL : <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-203-209>.
5. Камишанський О. Ю., Проценко О. В. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні. *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Спеціальний випуск № 2 «Правалюдини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». 2023. С. 194–201. URL :

<https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-194-201>.

6. Проценко О. В. Методологія систематизації органів, на які покладено функції щодо запобігання та протидії насильству в Україні». *Науковий Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 269-274. DOI : 10.31733/2078-3566-2024-1-269-274.

7. Марценюк Л. В., Проценко О. В. Боротьба з домашнім насильством: проблеми теорії та практики в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 117–127. URL : <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-3-15>.

8. Проценко О. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобігання насиллю (на прикладі США). *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спеціальний випуск № 1 «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115-122. <http://doi.org/10.31733/2078-3566-2024-5-18>.

Наукові праці, що засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Проценко О. В. Взаємодія органів з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *The 1st International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations»* (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. P. 280-282.

2. Проценко О. Нормативно-правові прогалини у криміналізації гендерно зумовленого насильства: український контекст та виклики імплементації міжнародних стандартів. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовт. 2025 р.). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 161-164.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН

07. 04. 2026 року

АКТ № 271/2026 НД

впровадження у наукову діяльність

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

07. 04. 2026 року

м. Дніпро

Про впровадження у наукову діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертації Проценко Олени Вікторівни на тему «Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект» на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Комісія у складі:

голови:	голови: начальника відділу організації наукової діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидата історичних наук, доцента Дениса ПРОШИНА.
членів комісії:	завідувача науково-дослідної лабораторії превентивної діяльності та соціологічних досліджень, кандидата юридичних наук, доцента Ірини ДРОК.

т.в.о. завідувача кафедри адміністративного права і процесу, доктора юридичних наук, професора Бориса ЛОГВИНЕНКА.

склала цей акт про те, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Олени ПРОЦЕНКО на тему «Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, у вигляді наукових статей, тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема:

1. Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1 (104). С. 287–293.

2. Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (111). С. 186–190.

3. Проценко О. В., Камишанський О. Ю. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спеціальний випуск № 2 (127). С. 194–201.

4. Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 6.

5. Protsenko O. Methodology of the systematization of bodies in charge of the functions regarding prevention and combating violence in Ukraine. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (128). С. 264–269.

6. Проценко О. В., Марценюк Л. В. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 203–209.

7. Проценко О. В. Взаємодія органів з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Global science: prospects and innovations: The 1st International scientific and practical conference (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom*. 2023. P. 280–282.

8. Проценко О. В., Марценюк Л. В. Боротьба з домашнім насильством: проблеми теорії та практики в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 117–127.

9. Проценко О. В. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобігання насиллю (на прикладі США). *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спеціальний випуск № 1.

«Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115–122.

10. Проценко О. В. Нормативно-правові прогалини у криміналізації гендерно зумовленого насильства: український контекст та виклики імплементації міжнародних стандартів. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.). Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2025. С.161–164.

Результати наукових досліджень Проценко О. В. використано як додаткові теоретичні матеріали при підготовці відеопосібника «Запобігання та протидія домашньому насильству» / О. С. Юнін, Л. Р. Наливайко, К. В. Бахчев та ін. - Дніпро, ДДУВС, 2022.

Крім того, результати дослідження, викладені в дисертації на здобуття наукового ступеня доктор філософії на тему «Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект», рекомендовано для використання для проведення досліджень членами наукових гуртків кафедр Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України, а також членами наукового товариства здобувачів вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Голова комісії:

Денис ПРОШИН

Члени комісії:

Ірина ДРОК

Борис ЛОГВИНЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. ректора

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

Ігор МАГДАЛІНА

20 26 року

АКТ № 2 / 04 - 20 26

впровадження в освітній процес

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

результатів дисертаційного дослідження

07.04.20 26 року

м. Дніпро

Про впровадження в освітній процес Дніпровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертації Олени ПРОЦЕНКО на тему «Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Комісія у складі:

голови: начальника відділу організації освітнього процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидата біологічних наук, доцента Світлани КИРИЧЕНКО.

членів комісії: директора Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Володимира ШАБЛИСТОГО.
завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін та публічного управління Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук Ірини ДЗЮБИ.

склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження аспірантки поза аспірантурою Дніпровського

державного університету внутрішніх справ Олени ПРОЦЕНКО на тему «Систематизація суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі: адміністративно-правовий аспект» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю 081 «Право» у вигляді наукових статей, тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема:

Проценко О. В. Запобігання насильству в сім'ї – особиста справа кожного! *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1 (104). С. 287–293.

Проценко О. В. Забезпечення рівня захищеності осіб від проявів домашнього насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (111). С. 186–190.

Проценко О. В., Камишанський О. Ю. Аналітичний огляд законодавчих та нормативно-правових актів щодо запобігання та протидії насильству в Україні *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спеціальний випуск № 2 (127). С. 194–201.

Проценко О. В. Проблемні питання щодо запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі в практичній діяльності *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 6.

Protsenko O. Methodology of the systematization of bodies in charge of the functions regarding prevention and combating violence in Ukraine. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (128). С. 264–269.

Проценко О. В., Марценюк Л. В. Удосконалення сутності поняття «домашнє насильство». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 203–209.

Проценко О. В. Взаємодія органів з протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Global science: prospects and innovations: The 1st International scientific and practical conference (September 7-9, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom*. 2023. P. 280–282.

Проценко О. В., Марценюк Л. В. Боротьба з домашнім насильством: проблеми теорії та практики в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3. С. 117–127.

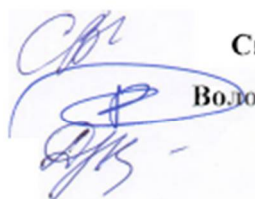
Проценко О. В. Досвід зарубіжних країн щодо протидії та запобігання насильству (на прикладі США). *Науковий Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спеціальний випуск № 1. «Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану». С. 115–122.

Проценко О. В. Нормативно-правові прогалини у криміналізації гендерно зумовленого насильства: український контекст та виклики імплементації міжнародних стандартів. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.)*. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2025. С.161–164.

Комісія вважає, що представлені наукові статті, тези доповідей отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень та можуть використовуватися в освітньому процесі Дніпровського державного університету внутрішніх справ при підготовці фахівців зі спеціальностей D8/081 Право, K9/262 Правоохоронна діяльність Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Міжнародний захист прав людини», «Практика Європейського суду з прав людини», «Запобігання та протидія домашньому насильству», «Основи теорії гендеру».

Голова комісії:

Члени комісії:

Світлана КИРИЧЕНКО

Володимир ШАБЛИСТИЙ

Ірина ДЗЮБА